

Píč – Niederle – Buchtela:

zápas o českou archeologii na přelomu 19. a 20. století

(Památce Josefa Ladislava Píče po 100 letech od jeho úmrtí)

Píč – Niederle – Buchtela: Struggle of Czech Archeology at the turn
of the 19th and 20th century
(In memory of Josef Ladislav Píč after 100 years from his death)

Karel Sklenář

Obsah

Úvod	12
Počátky a vnitřní příčiny sporu	13
Píčov vstup do archeologie	16
Píč a Niederle: začátek zápasu.	18
První fáze syntézy: literární forma.	26
... a výstavní předvedení	27
Píčov „osobní plán“	31
Píč a systém tří dob	34
Píč a systém tří pokolení	35
Neolit – první a téměř poslední vítězství univerzitní školy	36
Dvě školy v boji	42
Pokolení skrčených koster pokračuje	49
Pokolení kamenných mohyl – první Keltové.	50
Historičtí Keltové v Čechách.	51
Stradonice – Marobudum	52
Žárové hroby – Slované?	55
Profesorská mezihra	62
Druhá fáze syntézy	63
Doba hradištní a knížecí	68
Konec, jeho důsledky a závěry.	71
Píčov odkaz	76
Archeologie a historie	77
Archeologie a národy	79
Teorie a metoda.	80
Praxe	81
Nakonec ještě něco o lidech	87
Zusammenfassung	89
Prameny a literatura	93

„(...) jestli jsem se proryl tím naším královstvím a prostudoval musea téměř celé Evropy, učinil jsem tak zajisté jen proto, abych jako historik k svědectví historickému vyvolal ty, kdož vlast naši někdy obývali, abych mluvícími učinil ty, kdož zdánlivě umkli navždy. Netušil jsem, že to bude práce obrovská, ale co energie a obětavost lidská a nadšení vykonati může, učinil jsem svědomitě, a pevnou rukou uvádím na jeviště dějin nové a přímé svědky, abych řečí srozumitelnou tlumočil němou jejich mluvu.“

Pič 1899, 1

Abstrakt

Profesor Josef Ladislav Píč (1847–1911) byl od konce 80. let 19. století až do své smrti, tedy v době oživení archeologické syntézy, nejvýraznější a dominantní osobností této vědy v Čechách (zejména v Národním muzeu a v České akademii věd a umění), nejaktivnějším organizátorem terénního průzkumu a výzkumu, k němuž kolem sebe poprvé soustředil rozsáhlou síť spolupracovníků. Jeho *Starožitnosti země české* (1899–1909) zůstaly nepřekonaným dílem jednotlivce, shrnujícím a třídícím všechen archeologický materiál z Čech. Píčov zápas s názorovými odpůrci, který rozštěpil archeologii na dva nepřátelské tábory („muzejní škola“ a „univerzitní škola“), odčerpával na jedné straně tvůrčí potenciál oboru (úsilí se soustředilo na relativní chronologii a etnické problémy), na druhé straně si obě „školy“ ujasnily základní problémy a v závěru systematicky uspořádaly své názory. Budoucnost nadlouho patřila straně Píčových oponentů, kteří se na rozdíl od něho soustředili na „čistou“ pozitivistickou archeologii bez historiografických ambicí; teprve současná doba objevuje hodnoty Píčova přístupu, hledajícího za materiálem člověka a jeho dějiny a zjišťuje, v kolika otázkách byl svým řešením blíže dnešnímu názoru než jeho oponenti.

Abstract

Professor Josef Ladislav Píč (1847–1911) was one of the founders of modern Czech archaeology: from the end of 1880s up to his death he was widely known as the most outstanding and dominant personality in Czech archaeology (especially in the National Museum and Czech Academy of Sciences and Arts), the most active organizer of field survey and excavations. His lifework *Antiquities of Bohemia* (1899–1909) has collected and systemized the whole archaeological material then known from this country. Píč as the head of the “museum school” attempted to depict a historical image of Czech prehistory and early history, to which he subordinated archaeological information. His opponents from the “university school” (Prof. L. Niederle, K. Buchtela) concentrated their attention to the “pure” positivist archaeology without historiographical ambition. The struggle for relative chronology and ethnic interpretations splitted Czech archaeology to the two strictly hostile parties, it nevertheless helped to clarify the basic problems of Bohemian prehistory and its archaeological taxonomy, and to systematize the opinions of both the sides. After Píč's suicide, the “university school” overruled Czech archaeology for many decades; now the time comes to commemorate Píč's role in forming modern Czech archaeology, to appreciate his searching for living people behind the archaeological sources and his progressive solving of various prehistoric problems.

Klíčová slova: Čechy – pravěk a raná doba dějinná – dějiny archeologie – Josef Ladislav Píč – Lubor Niederle

Key words: Bohemia – prehistory and protohistory – history of archaeology – Josef Ladislav Píč – Lubor Niederle

Úvod

Když profesor Josef Ladislav Píč právě před sto lety, krátce po poledni 19. prosince 1911 v Sokolské ulici 66 na Novém Městě pražském výstřelem z kapesní pistole ukončil svůj život, vzbudil jeho tragický konec hodně zájmu v pražských odborných a kulturních kruzích; mnozí zemřelého znali, mnozí obdivovali a nemnozí odmítali, ale snad nikdo si neuvědomil, že tím výstřelem skončila jedna éra v dějinách české archeologie. Století uplynulé od smrti tehdy velmi známého a i dnes ještě v paměti oboru žijícího vědce dává nám dostatečný odstup nejen snad k jubilejní vzpomínce, ale k ohlédnutí za dějinami české archeologie a připomínce, čím vlastně pro ni zesnulý byl. Nahlédneme přitom za kulisu obecně známého schematu, které lze nastínit zhruba takto:

Po celá 70. a 80. léta vládl v české archeologii pozitivismus až artefaktualismus soustředěný na „drobnou práci“, vykopávky, popisování a srovnávání nálezů, nanejvýše na občasnou dílčí nebo popularizačně kompilační syntézu. Kolem roku 1890 se situace změnila vystoupením J. L. Píče, který rychle kumuloval funkce a stal se čelným představitelem archeologie v Čechách. Ač původně historik, pochopil nutnost vybudování nového, odborně hodnotného pramenného fondu, který v krátké době vytvořil za pomoci „družiny“ přátel. Na jeho základě v letech 1899–1909 vydal v několika dílech svou stěžejní práci *Starožitnosti země české* a uzavřel přehledným výtahem závěrů v r. 1908. Na základě rozdílů v pohřebních zvyklostech se pokusil podat nejstarší dějiny Čech jako dějiny tří souběžných etnických celků; potlačil mluvu archeologických pramenů a „silně zdůraznil vlastní subjektivní představu vývoje, která se zvláště v nejstarším období podstatně rozcházela s celkovým stavem tehdejšího poznání“ (Filip 1978, 10). V opozici vůči Píčovi a jeho přívrženci (tzv. „muzejní škole“) se kolem Lubora Niederla a Karla Buchtely shromáždil opačný tábor („univerzitní škola“), který vytvořil jinou, správnější koncepci českého pravěku, vtělenou do Buchtelovy a Niederlovy *Rukověti české archeologie* (1910). Zatímco neúspěšná obhajoba vlastních nesprávných názorů a zejména pak pravosti Rukopisů královédvorského a zelenohorského dovedla Píče ještě před dokončením *Starožitností* do slepé uličky a k dobrovolné smrti (1911), systém univerzitní školy, jehož „katechismem“ byla *Rukověť*, se stal zdravým základem nové epochy, na kterém spočívá představa české archeologie o pravěku dodnes.

Stačí to k poznání a pochopení jedné z nejbarvitějších postav v dějinách české archeologie, která na přelomu 19. a 20. století v očích veřejnosti víceméně ztělesňovala českou archeologii? Pravda je, že Píčův odchod otevřel cestu k úplnému vítězství jeho názo-

rových odpůrců, v jejichž prostředí se zformoval velmi zploštělý obraz vědecky nedostatečného, po zásluze pokořeného hlasatele chybných představ, sloužící jako pendant k (jistě zasloužené!) adoraci „prvního učitele“, jehož první archeologický diplomant Jan Eisner později shrnul toto stanovisko slovy, „že před Niederlem nebylo u nás ani metody ani souvislé tradice v studiu pravěkých dějin, a že obojí je teprve výsledkem jeho požehnané činnosti učitelské a spisovatelské“ (Eisner 1948, 12), což je ovšem jen převzatá a lehce rozvedená formulace gratulačního článku z pera osoby Niederlovi v mnohém zavázané (*Stocký 1925*). Nicméně právě z této strany někdejšího sporu bylo se čtvrtstoletým odstupem poprvé poctivě a otevřeně řečeno, že „s Píčem odešla největší individualita české archeologie, jejíž význam není dobře doceněn [...] naprosto nelze říci, že J. L. Píč kromě muzejní sbírky a Starožitností nezanechal hlubší stopy, jak se posud obvykle říká“ (Böhm 1937, 320).

Vzdor tomu projevil zmíněný jednostranný přístup houževnatou životností. Přispělo k tomu i ne právě ideální ovzduší vztahů mezi čelnými a následkem toho někdy bohužel i mezi dalšími představiteli hlavních institucí československé archeologie poválečného období, žáky Niederlovými. Jistě i proto oslavilo Národní muzeum sté výročí Píčova narození (1947) v poměrně velkém stylu slavností, výstavou a publikovanými příspěvky jeho pracovníků v duchu obranného kladného (i když místy snad i trochu nekritického) hodnocení (*Neustupný 1947, Svoboda 1947, Turek 1949*). Naproti tomu Čs. akademie věd (tj. Archeologický ústav) a Karlova univerzita ve stylu ještě mnohem větším uspořádala v roce 1965 oslavy stých narozenin Lubora Niederla (mimo veškerou pochybnost zasloužené), kde o Píčovi padlo jediné slovo jako o rozmnožiteli sbírek NM v projevu akademika J. Filipa a o celém zápase, jemuž je věnován tento článek, prakticky ani slovo: zničehonic byla v roce 1910 vydána *Rukověť* a stala se základem vši další práce (Filip 1967). A konečně stačí se podívat na těch několik úsporných sloupků, porůznu věnovaných vývoji oboru v jednotlivých svazcích *Archeologie pravěkých Čech*; jedinou podrobnější zmínku o Píčově práci má partie o mladší a pozdní době bronzové (Jiráň /ed./ 2008, 132).

Z výše naznačených tradičních stanovisek moderní české archeologie vychází i hodnocení historiků, pokud (správně) zahrnují tento obor do širších dějin historiografie. Ještě v nejnovější práci tohoto zobecňujícího zaměření (Štaif 1997, 266) se vedle přiměřeně podrobných informací o L. Niederlovi dovídáme pouze tolik, že existoval i nespécifikovaný muzejní směr vedený Píčem, který „byl ve své době zvláště vědecky zdiskreditován, když r. 1911 vystoupil téměř donquijotským způsobem Píč na obranu Rukopisu Královédvorského.“ (K tomu pak několik spíše

konfusních informací o sporu obou škol a o metodické superioritě školy univerzitní na s. 294–5.) Zodpovědnější stanovisko historika nezasvěceného do archeologické problematiky zaujal o něco dříve T. Vojtěch, když v rámci obecnějšího pohledu na konflikt univerzity a Národního muzea uznal, že „celá záležitost byla spleť a nelze zcela jednoznačně označovat univerzitní skupinu za pokrokovější, obeznámenou s požadavky moderní vědy, a muzejnické činitele nazvat konzervativci a argumentovat, že byli poplatní romantickým názorům na dějiny, jak se někdy v minulosti dělo při nadměrném vyzvedávání zásluh tzv. realistů v české vědě v 80. a 90. letech 19. století“ (*Vojtěch 1984*, 40–41). Ostatně sama koncepce „slovanských starožitností“ je romantická, takže rozdíl ve východiscích obou archeologických škol (původně se jim říkalo také „starší“ a „mladší“) nebyl tak propastný.

Z dlouhodobé bezkonkurenční dominance Píčovských protivníků vyplývá i fakt, že strážlivé zhodnocení jeho díla nám dosud chybí, přestože pozdější vývoj poznání dal Píčovi v mnohém za pravdu proti jeho kritikům. Nejde tedy jen o jakousi dávno uzavřenou kapitolu z dávnověku vědy; okrouhlé jubileum je dobrým důvodem, proč výše uvedené „učebnicové poučení“ poněkud rozvést a poněkud relativizovat.

Počátky a vnitřní příčiny sporu

Začněme zjištěním, že mezi dvěma vůdčími osobnostmi oboru nešlo jen o spor dvou náhledů na český pravěk, ale o rozpor evidentně mnohem hlubší.

Předně: vzdor obecnému dojmu je třeba si uvědomit, že mezi oběma muži byl generační rozdíl téměř dvaceti let. Starší z nich, Josef Píč (jméno Ladislav začal užívat teprve na počátku své literární činnosti a už to jej spojuje s myšlením vlastenců předchozích generací, světem pro Niederla již cizím) se narodil 19. ledna 1847, tedy téměř současně s českou archeologií, která se s prvními kroky Archeologického sboru Národního muzea a jeho vůdce J. E. Vocela začínala hlásit k životu. Je téměř jisté, že jako dítě ještě před vstupem do školy viděl klasika české romantické archeologie Václava Krolmuse při práci v okolí svého rodného domu (aniž by jej to ovšem v tom věku ovlivnilo).

Zpočátku tu vlastně byl i vztah učitele a žáka, protože Niederle jako student navštěvoval na filozofické fakultě Píčovsky přednášky.

Za druhé: už rodný dům a obec jej formovaly jinak. Zatímco Niederle pocházel z rodiny gymnazijního a pak pražského univerzitního profesora Jindřicha Niederla, klasického filologa (a jiný profesor, Jan Gebauer byl po otcově smrti jeho poručíkem) a byl tedy formován městským intelektuálním prostředím,

Obr. 1 Větrný mlýn Čeňka Píče na jižním okraji Mšena, dávno již zmizelý (kresba ze sklonku 19. století, snad z Píčovovy pozůstalosti předané muzeu ve Mšeně) ve srovnání se současným stavem téhož místa (foto autor). – Abb. 1 Die Windmühle am Südrand des Städtchens Mšeno bei Mělník – Geburtsort von J. L. Píč – ist schon lange verschwunden (Zeichnung aus dem späteren 19. Jh., mit heutigem Stand verglichen – Foto Autor).

Píč se narodil do skromných venkovských poměrů v chalupě při větrném mlýně Čeňka Píče (vyhořelém na počátku 90. let a zbořeném roku 1910) na jižním okraji zemědělského městečka Mšena u Mělníka. Toto prostředí mu možná dalo do života podněty k pozdějšímu názoru na svět – Mšeno, regionálně významnější než dnes, bylo v té době už také národně a kulturně nadprůměrně probudilé; jinak ale nanejvýše smysl pro praktický život a zápas o místo na slunci. Otec rozhodně intelektuál nebyl, později spíše hledal útěchu v alkoholu, když konkurence modernějších válcových mlýnů ničila jeho živnost.¹

I z toho může pramenit ten třetí rozdíl mezi nimi – rozdíl bytostný, posílený snad i fyzickým rodinným dědictvím. Zatímco mladý Niederle byl typ spíše introvertní, i když ne samotářský, s nečetnými osobními přáteli, trápený (celoživotně) různými zdravotními potížemi, neuvěřitelně mnohostranně nadaný s různými kulturními i odbornými zájmy a malířským i hudebním talentem – činorodý extrovertní optimista Píč byl zase příkladem povahově jednoduššího (ne prostého) venkovského mladíka oplývajícího sebedůvěrou (pěstovanou v něm od počátku jeho strýcem-podporovatelem), vznětlivým temperamentem, snadno navazujícího pevná přátelství a nevyhýbajícího se životním radostem. Nesmí nás mýlit, že zůstal „starým mládencem“ – spíše neměl v tomto směru štěstí.² Táhlo jej to k lidem podob-

¹ Materiály k Píčovu rodinnému prostředí a soukromí (Archiv Národního muzea, fond J. L. Píč, kart. 20, č. 1381) podrobněji využil *Kössl 2007*.

² O zrušených zasnoubeních více *Kössl 2007*, 38 a n.

ně založeným, jako byl třeba později Jan Felcman, z jeho archeologických spolupracovníků zřejmě mu nejbližší. Naproti tomu neměl rád lidi opačného založení, proto si nerozuměl se svým předchůdcem v Národním muzeu Václavem Schulzem, který byl podle něj „děsný morous“.

Na Niederla vzpomínal děkan filosofické fakulty UK prof. Jan Rypka jako na „duchovního aristokrata, který se vzdaloval od běžných starostí denního všedního života, aby se mohl pohybovat ve svém světě, světě dobývání vědeckých pravd“. Niederle jistě morous nebyl, ale povahou spíše vážný a uzavřený; jejich pojetí radosti ze života se nejspíše míjela.

Když srovnáváme oba archeologické protagonisty v letech jejich odborného zápasu, z řeči pramenů i dobových svědectví poznáváme, že Niederle byl člověk v podstatě ušlechtilé povahy, uměřený, hluboce intelektuálně založený, kdežto Píč, jakkoli také člověk dobrý a přátelský, milovník učených rozprav i vepřových hodů (nebylo náhodou, že byl trvale obklopen mnohočetným zástupem přátel a ctitelů upřímných i kalkuluujících s jeho značným vlivem – od univerzitních profesorů a předních umělců po obyčejné kopáče na výzkumech – které si dovedl vždy a všude získávat), měl mnohem větší talent i chuť k řízení druhých, zvládnutí situací a asertivní prosazování sebe a svých vždy otevřeně, až bojovně (ale bez postranních, natož zjištěných úmyslů a zpravidla bez hněvu a nenávisti) zastávaných názorů. Tím si dokázal udělat i nějaké nepřátele, ale kromě obou představitelů univerzitní školy jich už nebylo mnoho a rozhodně byli v naprosté menšině.

Píčovovy vlohy byly už ve studentském věku nesporné, ale touha je rozvíjet zprvu nevelká: ač premiant na mšenské škole, rozhodně jí příliš neprokázal na nižším gymnáziu v České Lípě, kde mu ovšem byla malá znalost němčiny na závalu a kde se vyznamenával spíše v bitvách s německými studenty,³ ani potom od roku 1862 ve vyšších ročnících na Akademickém gymnáziu v Praze, kde při maturitě přemohl latinu a hlavně řečtinu teprve napotřetí – maturoval od léta 1867 do jara 1868. (Přitom, jak se později ukázalo, měl velký talent na jazyky a dokázal se domluvit skoro všude: uměl německy, rusky, francouzsky, dohovořil se a ovšemže i četl polsky, srbsky/chorvatsky, slovinsky či rumunsky, o slovenštině nemluvě.) Připočtíme bídné hmotné poměry, z nichž si pomáhal kondicemi, mj. u ruských studentů v Praze. Ale přitom už od října 1867 byl zapsaným posluchačem filosofické fakulty na pražské univerzitě.

Nenechme se tedy mýlit vysvědčeními. Jejich data nás zavedou do vzrušené doby šedesátých let 19. století, kdy po obnovení občanských politických

svobod a po vzniku rakousko-uherského dualismu začínal vášnivý zápas o „česká práva“. Je to doba politického oživení národa, doba rozvoje novinářství, zápasů v říšském sněmu i mimo něj, „táborů lidu“ a vypjaté nacionalistické rétoriky. Není divu, že nadšený vlastenec a vyznavač slovanské vzájemnosti, jenž podle rodinných vzpomínek (viz pozn. 1) už do českolipské primy odcházel z domova ve „slovanském“, úřady dráždícím oděvu – čamaře a slovenském kulatém kloboučku, nenacházel dost času ke studiu odtažitých školních předmětů.

Píčovo vlastenectví⁴ získalo tehdy svou podobu, kterou si pak udrželo po celý jeho život („jedním z pravých vlastenců XIX. století“, jej při jeho úmrtí nazval prof. J. Matiegka), a totéž platí o jeho slovanství, osvětleném nejlépe slovy z dopisu Píčova spolužáka Václava Cardy o „dráze, kterou jsme si vytkli [...] působení i činy, jež by přinesly spásu Slovanstvu“.⁵ V jeho zaměření vlastně spočívá čtvrtý rozdíl mezi oběma stranami sporu, totiž přesněji ve vztahu k Rusku.

Rusofilství z časů Píčova mládí zaslouží malé vysvětlení. Neúspěch české politiky proti dualismu vzednul už roku 1867 jeho novou vlnu, demonstrovanou známou „poutí do Moskvy“, další přišla v 70. letech s povstáními balkánských Slovanů a ruským tažením proti Turkům. Citové rusofilství tehdy spojovalo národ napříč politickými tábory, ačkoli se týkalo zejména mladočechů (Julius Grégr dával Národní listy do služeb myšlenky česko-ruského sblížení); ostatně i část Staročechů by byla uvítala rakousko-ruské spojení jako protiváhu vztahům k Německu.

Píč už jako gymnasista udivoval mladší sourozence ruskými knihami, které si vozil na prázdniny domů a učil se z nich jazyk. „Kniha přání“ pražského Akademického čtenářského spolku z roku 1867⁶ svědčí, jak student filosofie Píč bojoval se studentem práv Lvem Klaudym (synem pražského purkmistra) o rozšíření počtu odebíraných ruských a dalších slovanských časopisů na úkor německých, až musel jednatel spolku polemiku zastavit. Rusko bylo Píčovou životní láskou, tam chtěl dokonce načas odejít jako vychovatel (muzejní knihovník a slavista Adolf Patera mu kolem roku 1870 vícekrát sjednával takovou příležitost a ještě do Boleslavi za ním posílal své ruské návštěvy, znaje prý jeho náklonnost a ochotu ke všem hostům ze svaté Rusi⁷); s rusofilstvím se u Píče

³ O tomto úseku Píčových studií *Sklenář 1988a; Kössl 2007*.

⁴ V té souvislosti lze poznamenat, že rodové jméno si jeho předkové, žijící při severočeském rozhraní s německým živlem, evidentně počeštili z německého Pietsch – což ovšem není směrodatné pro jejich etnické zařazení.)

⁵ V. Carda – později advokát v Roudnici n. L., spolupracovník Špindlerův – Píčovi 28. 7. 1868 (ANM, fond Píč).

⁶ Archiv Univerzity Karlovy, Praha (dále UK), fond Akademický čtenářský spolek, kart. 452.

⁷ A. Patera Píčovi, Praha 6. 4. 1873 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 10, č. 707.

pojily i platonické sympatie k pravoslaví, jehož znalostmi pak překvapoval i pravoslavné duchovní. Soustředil kolem sebe na fakultě skupinu podobně smýšlejících, z níže se pak rekrutovali jeho první celoživotní přátelé (zejména prof. J. Kryštůfek).

Niederlova generace však dospívala o dvě desetiletí později v docela jiné atmosféře: vlastenectví starého typu bylo překonáno stejně jako staré slovanství a Píčova idealistická láska k tradičnímu Rusku byla v Niederlově okruhu v 80. letech zesměšňována přídomkem „pravoslavny“. Spíše než sílu slovanského „dubiska“ vnímali mladí kolem Masaryka deficit demokracie a humanismu, proto realisté odmítali nekritické rusocentristy. (Přitom ale právě Niederle nepostrádal už jako student sympatie ke Slovanstvu, které se později proměnily v hlubokou lásku k Rusku [a nakonec i jistou vstřícnost k Rusku sovětskému], demonstrovanou i domácím a venkovským nošením vyšívané rubašky a plátěné čepice se štítkem – „furažky“; tak daleko Píč jako příslušník „čamarové“ generace nikdy nešel.)

Ideálům mládeže své generace zůstal Píč věrný i potom, co jako posluchač Vocelův či Tomkův (1867–72) ukončil studium na filosofické fakultě pražské univerzity, složil profesorské zkoušky z dějepisu a zeměpisu a stal se nejprve učitelem na vyšším gymnáziu v Mladé Boleslavi (1872–1881) spolu s kolegou Kryštůfkem. Zdá se, jakoby byl pro toto povolání stvořen. Laskavost, spravedlivost a pedagogické schopnosti z něj udělaly oblíbeného učitele. Byl rozeným vypravěčem, který dokázal studenty (ovšem trochu jinak naladěné než ti dnešní) třeba líčením bitvy na Bílé hoře dojmout až k slzám: známý historik Václav Vojtíšek, jeden z jeho žáků, vzpomínal zase, jak jim Píč vyprávěl o svých cestách po Balkáně: „Když se rozpovídal ve škole, skoro se nedýchalo. Byl to rozený básník.“⁸ A jiný: „Vypadal nesmírně přísně, ale byl to člověk zlatého srdce a měli jsme ho rádi a on nás také.“

Jenže jeho plány, podněcované vrozenou touhou po vědění a poznání, směřovaly dále než ke katedře. Nedokázal se omezit na tiché kabinetní bádání, typické pro tehdejší historiky: jeho práce měly vždy bojovný a polemický podtext. Bojovně oponoval nepřítelům Slovanstva – Němcům a Maďarům. Pro Píče a jeho studentské druhy, kteří s ním sdíleli jeho nadšení a vytkli si za společný cíl „působení i činy, jež by přinesly spásu Slovanstvu“, byl ovšem slovanský východ (případně i jih) jakýmsi nevyčerpatelným zdrojem víry v budoucnost „nezkaženého“ lidového slovanství.

To vše dávalo smysl jeho historické práci, zaměřené na obranu potlačovaných Slovanů, zejména jejich

historických práv na vlast a na svobodný rozvoj; jako národ Slovanům do jisté míry příbuzný a společným nepřítelem (Maďary) utlačovaný zahrnul pod svá „křídla“ i sedmihradské Rumuny. V té době již hodně cestoval, s historickými zájmy proputoval v letech 1873 a 1874 Slovensko i budoucí Zakarpatskou Ukrajinu a dostal se pak vícekrát mezi Rumuny, aby se přesvědčil, že tam mnozí znali jeho jméno a vítali jej jako přítele svého národa; naopak mezi uherskými nacionalistickými historiky a publicisty si svými energickými polemikami vysloužil hodně nenávisti.

Obr. 2 Josef Ladislav Píč v 70. letech 19. století (dosud neznámý snímek ze sbírek Národního muzea, oddělení starších českých dějin). – Abb. 2 Josef Ladislav Píč in den 70. Jahren des 19. Jh. (bisher unbekanntes Bild aus den Sammlungen des Nationalmuseums, Abteilung für ältere böhmische Geschichte).

Mluvíme stále ještě o jeho prvním vědeckém období během působení v Mladé Boleslavi (1872–1881). Už tady pozorujeme, že Píč nebyl člověk obyčejný. Nehodlal strávit zbytek života mezi školou, bytem a hostincem, jak skončila valná většina jeho kolegů na maloměstských středních školách, kteří se v nejlepším případě navíc věnovali poklidné regionálně-vlastivědné práci a spolkové činnosti. Píč – kromě toho, že v roce 1880 dosáhl doktorátu filosofie a gymnasiální profesury – si vytyčil vědecké úkoly přesahující tento obzor a houževnatě na nich pracoval, v krátké době zvládl značné množství literatury a vybavil se neobyčejným objemem znalostí. Neobyčklé bylo

⁸ Archiv Národního muzea, Praha (dále NM), fond. L. Píč, kart. 20, č. 1380; srov. též Vojtíšek 1931.

i to, že jeho větší práce byly zaměřeny na zahraniční náměty a proto také vycházely převážně v cizině, počínaje už první z nich (*Očerk političeskoj i literaturnoj istorii Slovakov za poslednich sto let*; Slavjanskij sbornik, Petrohrad 1875 a 1876); naproti tomu v pražském Časopise Musea království Českého vyšel (1878) *Rodový byt na Slovensku a v uherské Rusi* – výsledek jeho sociálně-historického průzkumu při každoročních prázdninových cestách do těchto končin. V dalších letech jej cestování za archivním a literárním studiem starších dějin národů žijících nesvobodně pod vládou uherské části monarchie zavedlo ještě dále: po spisech *Ueber die Abstammung der Rumänen* (Lipsko 1880), polemicky zaměřenému zejména proti knize německého historika Roberta Rösslera na totéž téma z roku 1871, pak po článku *Regnum Hungariae* (1880) a zejména *Der nationale Kampf gegen das ungarische Staatsrecht* (Lipsko 1882, práce vzniklá na základě jeho doktorské disertace *Ein Beitrag zur Kritik der ungarischen Geschichtsquellen*, obhájené 1880) následuje pak ještě *Zur rumänisch-ungarischen Streitfrage* (Lipsko 1886), nemluvě o rukopisech dějin uherských či dalmatských. Byly v nich i výsledky čtyř prázdninových cest do uvedené oblasti a zejména velké vědecké výpravy za písemnými prameny do Rumunska, kterou podnikl se státním stipendiem v roce 1883.⁹

Další etapu života začal Píč v roce 1881, kdy odchází do Prahy na své již trvalé působiště – c. a k. státní gymnázium v Žitné ulici na Novém Městě pražském, a v roce 1883 je jmenován soukromým docentem rakouského dějepisu a dějin slovanských národů na filosofické fakultě české větve c. a k. univerzity Karlo-Ferdinandovy v Praze (výše citované práce z let 1880 a 1882 byly mu uznány jako habilitační). Zdálo by se, že nyní se ještě širě otvírá cesta v nastoupeném směru historického bádání – ale opak je pravdou: první díl nedokončených *Dějin národa ruského* (Praha 1889), zastávající v počátečních otázkách jasně antinormanistické stanovisko, tuto etapu Píčova díla i života uzavírá; navíc to byla v protikladu k předchozím práce spíše kompilační, informativní. Jaký byl důvod radikálního obratu, kterým Píč v polovině života udělal čáru za svým dosavadním snažením?

Píčov vstup do archeologie

Proměna v archeologa byla dosti nečekaná. Když Píč přišel do Prahy, archeologie jej znala jen málo a on sám o ní nevěděl mnoho podstatného. Jako historik té doby, navíc výrazně politicky zaměřený, by měl mít k archeologii spíše přezíravý vztah. Jeho cesta k ar-

cheologii nevedla také přes vykopávky a sbírání nálezů, jak by tomu bylo u tehdejších archeologů obvyklé, nýbrž celkem atypicky se odvíjela právě od historie. Svědčí to o Píčově výjimečnosti: zatímco snad všichni jeho současníci, zabývající se dějinami raného středověku, rozpítvávali nečetné a nejasné písemné prameny bez potřeby rozšířit svůj obzor o výpověď pramenů hmotných, Píč si v jisté fázi svého bádání uvědomil, že objasnění počátků slovanských národů a jejich kultury, k nimž se směřem od současnosti propracovával, nenachází v psaných pramenech a tedy ani v dosavadní historické produkci dostatečný základ.

„K zaokrouhlení sebraného vědeckého materiálu chybělo tehdy pouze zařadit věcné památky staré slovanské vzdělanosti; v tom ale byl právě kámen úrazu. Nenaleznuv ani v tehdejší své zkušenosti archeologické ani v literatuře dostatečného světla a uspokojivé jistoty, musel jsem vlastní prací zjednat si pověřený materiál a srovnat jej vlastním názorem s archeologickým materiálem celé Evropy, abych vyloučiti mohl především z archeologie české, co v ní je neslovanského, a to zavedlo mne dále, než jsem původně tušil“ (*Píč 1909*, předmluva).

Uvědomme si, že šlo o postoj naprosto anomální. I když u nás nenastala situace obdobná Německu a západu, že by antropologie sensu lato v pojetí z přelomu 60. a 70. let a „čistá“ historiografie postavily mezi sebou nepřekonatelnou hráz, i když romanticko-vlastenecké povědomí národních dějin přežívalo mezi historiky stejně jako mezi archeology, přece jen vztah archeologie k historii nebyl vnímán jako blízký; zejména prehistorie byla běžně spojována s geologickými vědami resp. paleontologií, případně s antropologií a etnologií, kdežto dějinami se striktně rozuměly dějiny podle písemných pramenů. Mezi historiky té doby u nás i jinde byl v módě despekt vůči archeologii jako neškodné zábavě amatérů a v lepším případě platilo, že archeologie je sice pomocnou vědou historickou, ale potřebuje spíše sama pomoc od historie, než aby jí byla v něčem nápomocná.

Píč dříve než ostatní pochopil dvě věci: že musí pokračovat od pramenů písemných k hmotným a že kořeny slovanské a tedy i české kultury raného středověku musí hledat už v pravěku. A jeho odvaha změnit radikálně nejen pracovní metody, ale i způsob života, zaslouží obdiv. Charakterizuje ostatně jeho povahové vlastnosti: mimořádnou činorodost, pružnost ducha a schopnost čelit obtížím. Zdánlivě překvapivý přerod je tedy pro něj ve skutečnosti jen pokračováním původního směru: postupem blíže ke kořenům otázek, jimiž se zabýval. Dosavadní programový nezáměr „čistých“ historiků o archeologické prameny na jedné a nezáměr „starožitníků“ o jejich historické využití na druhé straně vytvářel celkem nedotčené pole působnosti, ale zároveň stavěl badatele před obrovský úkol.

⁹ O Píčově historické práci více *Tůrek 1949*, 252–254.

Možná jej v tom utvrdila i reakce starého doktora Jindřicha Wankla, kterou mu zprostředkoval jeho bývalý žák, nyní učitel v Olomouci a Wanklův spolupracovník Rudolf Kreutz: Píčovovo nové dílo tam způsobilo velké nadšení, „Dr Wankel byl celý u vytržení, jenom to měl, že prý Vy ačkoli to cítiti ráčíte, že ti Slované tu byli praprabýdliatelé už v době neolithické, a s těmi Kelty že je to humbug, předce nemáte prý té odvahy, abyste zřejmě pro to všude se prohlásil, a konec konců bylo, jak jsem očekával, přání, abyste prý ráčil pilně studovat archeologii [...] že Vy račte býti jedním z těch nejpocitivějších Slovanů. [...] Pan Dr Wankel by nejraději ze všech lidí nadělal archeology [...]“¹⁰

Že musí studovat archeologii, pochopil Píč zřejmě už dříve (v jeho univerzitních přednáškách se „slovanské starožitnosti“ objevují od roku 1884), i když Wanklovy naděje naplnil jen neúplně. Už kniha *Zur rumänisch-ungarischen Streitfrage* z roku 1886 (o které tu šlo) zahrnuje v nemalé míře archeologické doklady (hradiště, pohřbívání); v době práce na knize o počátcích dějin národa ruského navázal Píč na svůj dávný vztah k Archeologickému sboru Národního muzea (pro stručnost je zde tento dnes obvyklý název používán průběžně, i když oficiální název té doby zněl Museum království Českého, neoficiálně Zemské museum), kde už roku 1869 jako student, ještě za života svého univerzitního učitele Vocela vystoupil s informacemi o nálezích na hradišti Hradsku u Mšena, které muzeu věnoval (v té době vyšel také v *Památkách archeologických*, redigovaných jeho bývalým učitelem z České Lípy F. J. Zoubkem, jeho první drobný článek s touto tematikou – *Píč 1872*). Sbor byl v té době řízen svým jednatelem Josefem Smolíkem, nejaktivnějším a nejsystematičtějším představitelem pozitivistického artefaktualismu 70. a 80. let, soustředěného v podstatě na sbírání nálezů, jejich popis a formální třídění. Píč jako historik měl ovšem od počátku jinou představu. Nebyl starožitníkem fascinovaným nálezy samými, potřeboval je jako historický pramen. Proto se ihned ocitl v opozici a rozpor hodlal řešit s energií pro něj typickou.

Nejprve se – po předčasné smrti prof. J. B. Miltera – ujal v roce 1887 redakce časopisu *Památky archeologické a místopisné*, tehdy ještě jediné publikační základny oboru, což bylo dosti odvážné vzhledem k tomu, že jeho ponětí o archeologii bylo tehdy ještě dosti matné; svědčí o tom hned jeho první větší práce zde otištěná, vzniklá na základě několika vykopávek jím prováděných v létě 1888 na náklad Archeologického sboru (*Píč 1888*). Po prvotní nutné orientaci v oboru však rychle zvedl úroveň *Památek*, které opět vrátil, nadlouho téměř výhradně, ke smolíkovské orientaci

na archeologii a hlavně prehistorii, zatímco místopis se v názvu udržoval spíše z tradice; teprve po roce 1900, když se Píč soustředil na psaní *Starožitnosti*, prosadily se díky Antonínu Podlahovi větší měrou náměty uměleckohistorické. Píčovu zásluhu uznal i Niederle, když do konceptu dějin archeologie napsal, že po Smolíkovi „Památky na ceně velmi poklesly, až poslední dobu od sv. XIV opět drem J. L. Píčem jsou zlepšeny.“ (*Niederle b. d. 1*, 35). *Památky* se už za Smolíkovy redakce vnitřně rozdělily na část prehistorickou a historickou (předzvěst jejich pozdějšího dočasněho rozdělení na dvě samostatné řady), což udržel i Píč; za jeho redakce (k ní *Böhm 1954*, 19–27; *Sklenář 1994*, 11–14; zejména pak *týž 2011b*) se změnily – alespoň pro 90. léta – v jakousi obdobu budoucích *Archeologických rozhledů* s těžištěm ve zprávách o nových výzkumech a s četnými referáty o literatuře, a přestože byly psány jen česky, začaly se v této době hlavně díky bohatému obrazovému doprovodu (v němž se za Píče poprvé objevily i fotografie) výrazněji šířit výměnou přes Sbor či redaktora i do zahraničí, což Píč neopomněl zdůrazňovat publikovaným seznamy výměnných míst.

Když dokončil XV. svazek, napsal mu Josef Szombathy, jenž vedl prehistorické oddělení Dvorního přírodovědeckého muzea ve Vídni, „dass Sie diese Zeitschrift [...] um eine mächtige Stufe gehoben und ihr einen ersten Platz unter den europäischen Zeitschriften des Faches erobert haben“.¹¹

Stejně tak oživil Píč i stagnující činnost Sboru, ve kterém jako osobnost mnohem výraznější a cílevědomější rychle nahradil Smolíkův vliv svým vlastním (Smolík se ostatně v té době už zase a natrvalo přechyloval k sobě nejbližší numismatice).

Přesto neměl původně v úmyslu nastoupit dráhu, která mu pak umožnila největší výkony jeho vědecké práce: stát se totiž prvním správcem osamostatněných prehistorických sbírek, kustodem (tj. vedoucím nově vznikajícího pravěkého oddělení) Národního muzea. V té době však se svými přáteli začal podnikat terénní průzkumy a výzkumy, vedoucí k zásadnímu obohacení těchto sbírek a brzy mu bylo jasné, že nakopané bohatství je třeba řádně spravovat, odborně zveřejnit a vystavit. Kamenem úrazu na takto plánované cestě byl dosavadní správce těchto sbírek, stárnoucí archivář Václav Schulz, který měl dobrou snahu, ale ne kvalifikaci či dokonce nadšení pro obor, navíc nerad viděl vstupovat cizí lidi do svého klidného zákoutí a kladl proto Píčovi nejrůznější překážky při zpracování materiálu do muzea věnovaného.

Na druhé straně Schulz chápal neutěšenou situaci a také proto v květnu 1892 rezignoval na svoji funkci s upozorněním, že „sbírka praehistorická tvoříc jaksi přechod z oddělení přírodního k historickému jest

¹⁰ Kreutz Píčovi, 30. 5. 1886 (ANM, fond J. L. Píč, kart. 8).

¹¹ Szombathy Píčovi, 28. 12. 1893 (ANM, fond J. L. Píč, kart. 11).

Obr. 3 J. L. Píč v 90. letech 19. století. – Abb. 3 J. L. Píč in den 90. Jahren des 19. Jahrhunderts.

sama o sobě celkem úplně samostatným“ a ve smyslu svého návrhu z roku 1888 požadoval pro ni samostatného kustoda. Správní výbor souhlasil a na rok 1893 už začlenil nové místo do rozpočtu, i když (stejně jako v r. 1888) bez prostředků na vykopávky, a vypsal na ně konkurs.

Po řadě zápasů, stížností a odvolání (k tomu podrobněji *Sklenář 1984b*, 138–139) učinil tedy Píč spíše z nutnosti „rozhodnutí, které neleželo v plánu mého života“ a podal v říjnu 1892 žádost o místo kustoda. V té chvíli šlo již jen o sbírky prehistorické, protože muzejní výbor dosavadní archeologii rozdělil na dvě části a „historická archeologie“ už svého kustoda (prof. Jana Koulu) měla. Píč jako jediný předložil jasnou představu o svém působení a díky své dosavadní činnosti měl ve správním výboru zřejmě podporu na rozdíl od dalších uchazečů – správce pražského Městského muzea Břetislava Jelínka, byť podporovaného přítelem-archeologem Štěpánem Bergerem jako členem konkursní komise, a lovošického lékaře Jindřicha Matiegky. Navíc zapůsobil svou cílevědomou energií, jakou obvykle vynakládal, chtěl-li něčeho docílit. („Prof. Píč mi kdysi vykládal, že se tam do musea musel vtlačit násilím, jinak by ho byli vůbec pominuli a ku práci nepřipustili.“)¹²

¹² I. L. Červinka J. A. Jírovi, Kojetín b. d. (1909) – Muzeum hl. m. Prahy, odd. archeol. sbírek, archiv J. A. Jíry, sv. 73.

Dne 15. 3. 1893 byl do této funkce jmenován a tím vlastně začala samostatná cesta pravěkého oddělení NM.¹³ Nevadilo, že šlo vlastně o druhý úvazek vedle jeho hlavního zaměstnání gymnasijského profesora (to se týkalo řady kustodů) a že navíc byl původně rozhodnut přijmout jej jen na dobu zpracování sbírky.

Po roce 1893 převzal Píč i jednatelství (tj. v praxi řízení) sboru a rozšířil svůj okruh působnosti i do vedení Národního muzea, kde patřil zakrátko k nejvlivnějším osobnostem, takže měl v muzeu prakticky ve všech svých plánech volnou ruku. V témže roce navíc Píč – již dříve člen Královské české společnosti nauk a od prosince 1902 i mimořádný člen České akademie pro vědy, slovesnost a umění díky jejímu zakladateli a prezidentu Josefu Hlávkoví, člověku podobně založenému a z podobných podmínek vyšlému, tradicionalistovi, dobře cítícímu spřízněnou osobnost – získal hlavní slovo při konstituci a pak praktické vedení Archeologické komise této akademie, zejména jako jednatel její prehistorické sekce a pak celé komise (předsedou zůstával Hlávka).

Po několika letech v dopise Hlávkoví vzpomínal Píč na jejich první setkání: „shodli jsme se v náhledu, že ve třídách Akademie není ovzduší pro iniciativu práce a podali jsme si ruku, že shromáždíme lidi práce v novém ústředí, v Archeologické komisi, abychom ukázali světu, co lidé práce dovedou.“ Kvůli „lidem práce“ se právě střetl při volbě jednatele Archeologického sboru i s jeho předsedou, archivářem Josefem Emlerem jako zastáncem tradičního smolíkovského pojetí archeologie.¹⁴ Hlávkoví se stal zakrátko blízkým rádcem a pomocníkem ve věcech této komise, a v očích veřejnosti jakýmsi ztělesněním české archeologie. (Zato Niederle se do komise nedostal a musel se spokojit funkcí externího spolupracovníka.)

Píč a Niederle: začátek zápasu

Ještě než se tak stalo, učinil Píč pokus prosadit se v nově vznikající korporaci, vedle Archeologického sboru teprve druhé, která deklarovala zájem o archeologii v celozemském měřítku – ve Společnosti přátel starožitností českých, původně pojímané jako „archeologický spolek“, ovšem v širo-

¹³ Tady nelze necitovat způsob, jakým bylo o této pro budoucnost muzejní archeologie i Píčovu osobně tak významné záležitosti rozhodnuto ve správním výboru NM dne 13. 12. 1892: „§ 19. Stavební úřad musejní dotázal se, jakou barvou mají uvnitř natřeny býti skříně pro sbírky praehistorické. Ustanoveno, by se natřely bleď šamoa jako v oddělení zoologickém. Při té příležitosti ustanoveno, by místo kustoda této sbírky obsadilo se ve příští schůzi“ (Archiv NM, fond Registratura, kart. 38, protokoly správního výboru).

¹⁴ Dopis J. Hlávkoví 24. 10. 1893 – Literární archiv Památníku národního písemnictví, Praha (dále LA PNP), fond J. Hlávka.

Obr. 4 J. L. Píč (třetí zleva, nejvyšší z pánů) ve skupině hostů u prezidenta České akademie Josefa Hlávky na zámku v Lužanech u Přeštice kolem roku 1900 (Hlávka s dlouhými vousy uprostřed). (Národní muzeum, oddělení starších českých dějin). – Abb. 4 J. L. Píč (der dritte von links, der höchste der Herren) unter den Gästen beim Präsident der Böhmisches Akademie Josef Hlávka (in der Mitte, mit langem Vollbart) im Schloss Lužany bei Přeštice um 1900 (Nationalmuseum Prag, Abteilung für ältere böhmische Geschichte).

kém památkářském pojetí. Proč se Píč vložil do procesu konstituce nového spolku, ač byl už angažován v Archeologickém sboru NM, nelze říci. Mohlo jít o strategický záměr získat rozhodující vliv a slovo v možné základně opozice vůči Sboru, v němž stále ještě rozhodovali starší – Smolík a jeho pozitivističtí druhové včetně Ryznera – nebo prostě jen o potřebu vložit přebytečnou energii a aktivní zájem do všeho, co se v oboru děje.

Jisté je, že na ustavující valné hromadě v prosinci 1888 ovládli pole archeologové, členové Archeologického sboru: prvním starostou se stal Čeněk Ryzner, stojící v dobrém vztahu ke Smolíkovi, náměstkem starosty naopak J. L. Píč; jednatelem pak student práv Karel Václav Adámek, mající rovněž blízko k archeologii a k Muzeu.

Ve Společnosti se ale zanedlouho nato objevil i Lubor Niederle a další představitelé mladé univerzitní společenskovední inteligence, vzdělané už českou univerzitou (po r. 1883), opírající se ve svém moderním myšlení o svého učitele prof. Masaryka (také s nimi vstupujícího do SPSC) a časopis *Athenaeum*. Ti provedli již zakrátko, na počátku roku 1891

záměr, s nímž do Společnosti hromadně vstupovali, totiž „palácovou revoluci“, při níž odstranili starý výbor – „starožitníky, kteří sbírají české harampádí pod praporem Píčovým“¹⁵ a v novém obsadili všechny pozice kromě čestné Ryznerovy; ten ale brzy sám odešel z prostředí nyní už cizího. O původcích obratu svědčí Niederlova korespondence, např. dopis (nedatovaný, ale psaný již v létě 1890) Čenku Zíbrtovi, tehdy ještě kolegovi a příteli: „S Tillem umlouváme svržení Píče ze společnosti, jež snadno se provede. Já svolám po prázdninách důvěrnou schůzi, tam se spočteme a budeme vědět jistotu.“¹⁶

Píč poté opustil Společnost, aby se sem už nevrátil – ostatně zakrátko získal v odbornějších archeologických institucích postavení přece jen důležitější. Ale i jeho soupeři ztráceli své dobyté pozice ještě během téhož roku a postupně odešli také – spolu s původním archeologickým i se svým odbornickým pojetím Společnosti – aby se načas seskupili kolem

¹⁵ V. Tille L. Niederlovi 26. 12. 1889 – Archiv AVČR, fond Niederle, kart. 2, korespondence přijatá.

¹⁶ LA PNP, fond Č. Zíbrt, korespondence přijatá.

zakládaného Niederlova a Zíbrtova časopisu *Český lid*. Později se však vrátili do SPSC „zadními vrátky“, když – jak praví zápis z výborové schůze SPSC 19. 6. 1907, „prof. Dr. Luboš [!] Niederle a spol. v Praze požádali náš výbor, aby se směli spojit a konstituovati ve zvláštní sekci archaeologickou, která by rokovala samostatně a které by poskytnuto bylo přiměřené, oddělené místo ve spolkovém časopise. [...] Sděleno, že výbor svoluje k ustavení odboru a vítá jej s radostí tím více, neboť pp. svolavatelé: prof. Dr. L. Niederle, K. Buchtela, L. Šnajdr, Dr. Matiegka, Jos. A. Jíra a Dr. K. Prokop jsou dobrou zárukou vážné práce“.¹⁷ Tak vznikl Praehistorický odbor SPSC (z Niederlova podnětu a na půdě „jeho“ oddělení archeologického kabinetu UK v Klementinu, i když formálním předsedou byl zvolen prof. dr. J. Matiegka) a ihned se stal navenek shromaždištěm archeologů-amatérů neangažovaných ve sporu škol, ve skutečnosti ale hlavní tribunou Buchtelovou a Niederlovou, jakousi pasivní základnou (širším auditoriem) univerzitní školy, protivahou muzejního Archeologického sboru (ačkoliv oba jmenovaní byli i tamními členy). Okamžitě začal i „seriál“ zejména Buchtelových přednášek-polemik, který s Píčovou smrtí okamžitě skončil stejně jako aktivní zájem tohoto tábora o prehistorický odbor.

Prostřednictvím odboru se tato skupina také téměř etablovala na výročních sjezdech Moravského archeologického klubu, současně začínajících; nejspíše to byl důvod, proč se Píč těchto akcí nezúčastňoval nebo aspoň na nich nevystupoval, i když býval zván; zejména v roce 1910 do Moravských Budějovic jej zvalo více lidí, zvláště srdečné jsou dopisy J. Pallardiho či I. L. Červinky.¹⁸

Rokem 1893 ovládl tedy Píč všechny klíčové body v české archeologii – kromě jednoho, o který se kupodivu ani nesnažil: vysokoškolskou výuku oboru, s níž – zaniklou před 20 lety Vocelovou smrtí – začínal v Praze v říjnu 1891 Lubor Niederle jakožto právě potvrzený soukromý docent antropologie a prehistorické archeologie (od roku 1898 pak mimořádný profesor archeologie a etnologie). Byl to výsledek snahy mladého badatele, jenž před několika lety od klasické filologie přes dějiny umění přešel k zájmu o primitivní kultury a pod ochranná křídla profesora Masaryka; ten rozpoznal jeho schopnosti, zval jej do bytu k debatám, půjčoval mu knihy, přitáhl jej do okruhu svého *Athenaea* (Niederle 1915, 2–4; *týž* 1932, 5–8). Niederle nezapomínal na jeho radu: „Neohlížejte se ani napravo, ani nalevo a jděte rovně za

svým cílem. Nevím, že by se byl ztratil člověk, který se snažil pracovat“, a držel se jí už tehdy, když se odvázně ujal ředitelství v nové instituci, Národopisném muzeu československém (1895), jedné z mála institutních nadějí nové univerzitní inteligence – i když o národopisu věděl jen velmi málo (K tomu více *Smrčka 2011*, 29–39 aj.).

Ostatně mladým absolventům moderně vedených oborů české univerzity nic jiného nezbyvalo, a univerzita zůstávala nadále jejich mateřskou základnou; Královská česká společnost nauk byla konzervativně filologicko-historická odjakživa (s archeologií neměla nic společného), Hlávkova Akademie byla jako konzervativní přímo založena, Národní muzeum od bachovských časů bylo ve společenských vědách vnímáno jako rezervace staromilců a časopis *Český lid*, původně nadějný pro modernisty, v rukou Zíbrtových zakrátko skončil ve stejných vodách. Tím nemá být řečeno, že zmíněné instituce neudělaly mnoho záslužné práce na vědeckém poli – pouze to, že průkopníci nových oborů či mezioborů, nových metod a přístupů zde nebyli vítáni, zvláště když měli vazby na „protinárodní“ tábor nepřátel RKZ.

Je málo známo, že Niederle chtěl v těchto poměrech dosáhnout určitého průlomů, když se už v roce 1889 pokusil docílit zřízení antropologického oddělení v Národním muzeu. Přímo v jeho časopise uveřejnil tento projekt v článku podrobně a místy trochu konfuzně vykládajícím, co je vlastně antropologie: v duchu pojetí 70. a 80. let sem zahrnuje „všechny vědy, jež dosud člověka se speciálních stránek a samostatně zkoumaly“ (Niederle 1889, 275), v užším smyslu, běžném v době publikace článku, však antropologie zahrnuje anatomii, fyziologii a vývoj člověka a lidstva (t. 279), proto Niederle zdůrazňuje osteometrii a kranimetrii (měření částí kostry a zejména lebek, jejichž srovnávací studium bylo největší módou tehdejší antropologie) jako sběrnou a pracovní náplň navrhovaného oddělení.

Důsledky Niederlova návrhu však mají sahat ještě dále: „bezpochyby jen antropologie nám poskytne klíč k správnému rozluštění celé české prehistorie, a neváháme vyznati, že právě tento moment to byl, jenž nás nejvíce měl k tomu, přimlouvati se za zřízení zvláštního antropologického oddělení. [...] Jsme přesvědčeni, že antropologie probudí ze sna naši archeologii [...]“ (t. 283).

Tady patrně vychází najevo postupný cíl záměru, poněkud podobný komplotu proti „starému“ vedení ve Společnosti přátel starožitností: s podporou tamního mladého křídla výše popsáno mělo patrně být do opovrhaného staromileckého organismu Muzea vloženo kukaččí vejce vědeckého modernismu, které by z antropologie udělalo zastřešující obor a především ovlivnilo a změnilo koncepci tamní archeologie (byla-li předtím jaká) a v praxi i převzalo

¹⁷ Archiv NM, fond Společnost přátel starožitností, Zápisník SPSC 1907 a násl.

¹⁸ „Najdete staré dobré přátele a mladší zase potěšíte a posílíte k další práci, která u nás tak perně zjednává si porozumění“ (I. L. Červinka J. L. Píčovi, Kojetín 24. 7. 1910 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 4, č. 187).

Obr. 5 Lubor Niederle jako docent počátkem 90. let. – Abb. 5 Lubor Niederle als Dozent am Anfang der 90. Jahren.

část sbírek dosud archeologických (přinejmenším kosterní pozůstatky). To se ovšem křížilo s představami Píčovými; jeho koncepce, jak už bylo a ještě bude ukázáno, byla naopak historická, řešení prehistorických otázek chtěla hledat v archeologii propojované postupně s historickými zprávami. Kranioometrii se v muzejních fondech i jinde sice důsledně (externě) věnoval Bohuslav Hellich, člen širšího Píčova okruhu, ale Píč sám jí zřejmě nepřikládal zvláštní důležitost. Záležitost antropologického oddělení NM, byť nakonec vyzněla do ztracena, byla podle mého soudu prvním momentem, který Píče uvedl do střežbu vůči univerzitnímu křídlu, jehož aktivita tu přesáhla ze SPSČ do Muzea – tedy na půdu, kterou začal považovat za svoji. Tak bylo připraveno ovzduší pro první střet, který vyvolala Niederlova habilitace pro antropologii a prehistorickou archeologii roku 1891.

Píč se na univerzitě nesnažil tyto obory přímo získat předtím, než Niederle o ně požádal (znamenaloby to je zřídit), a nesnažil se ani potom (ač Niederle si to myslel), ale v rámci své historické docentury častěji přednášel o slovanských „starožitnostech“ včetně archeologických a v Niederlovi tedy nutně viděl určitou konkurenci akademickou; snad i cítil, že v nastupujícím, o generaci mladším, schopném a vzdělaném badateli mu vyrůstá konkurence v čele oboru. Zřejmě hlavně proto – jak ostatně postřehli už součas-

níci (např. *Hdk. 1897*: z důvodů spíše osobních než věcných) – vystoupil v *Památkách* v únoru 1891 (*Píč 1891a*) velmi kriticky proti Niederlově habilitační práci, patrně se záměrem habilitaci znemožnit.

Zmíněná práce (*Niederle 1891a*) mu to ovšem dost usnadnila. Vycházela z antropologického materiálu kostrových hrobů a s pomocí kraniologie (kranioetrie) i historických zpráv vcelku důvodně oponovala dosavadní, zejména ve francouzské antropologii (kterou Niederle čerstvě znal z pařížských studií) oblíbené teorii o dvou tělesných komplexech ve staré Evropě: tmavém-krátkolebém u Keltů a Slovanů, světlém-dlouholebém u Germánů. Snažila se prokázat, že už u původních Slovanů existovala dlouholebost a světlý typ. Naopak nacházel Niederle ve staré Evropě jiné dva typy – severní a jižní; z prvního z nich (severně od Alp) se měl vyvinout pranárod arijský.

Nejen z dnešního pohledu je nutno říci, že práce byla ještě dosti nezralá a Píčova kritika valnou většinou oprávněná, i když založená na uznávání zmíněné tradiční dichotomie. Vztahovala se především k praktičtějším sporným bodům archeologické části, kde podle Píče „kolik proneseno všeobecných thesů, tolik učiněno omylů“. Píč odmítal nedoloženou představu o možné kontinuitě kostrového pohřbívání od latěnu ke Slovanům (později paradoxně přiznal pravděpodobnost odvážnému názoru spolupracovníka „družiny“ Václava Schmidta, že ojedinělé „skrčené kostry“ na raně středověkých pohřebištích mohou značit návaznost na pravěké kultury s tímto pohřebním ritem), dále soudy, že u nás nejsou pohřebiště z doby stěhování národů (proti tomu argumentuje pohřebištěm v /Praze-/Podbabě), že není rozdíl mezi laténským a raně středověkým pohřebním ritem, že chudá žárová pohřebiště současná s kulturou laténskou (která měl Niederle konkrétně na mysli?) by mohla patřit slovanskému lidu podrobenému laténskými bojovníky, že esovitě záušnice stejně jako vlnovka na keramice charakterizují slovanské hroby už od 1. poloviny 1. tis. po Kr. (Píč naopak váže jejich datování na nálezy mincí v hrobech).

Tím, že popírá slovanskost části Niederlem užitých hrobů (resp. měření lebek z nich), připisuje nejstarším Slovanům žárový ritus a z kostrových je ochoten jim připsat teprve hroby raně středověké, většinou krátkolebé, podkopává Píč i věrohodnost Niederlových závěrů antropologických a své stanovisko shrnuje ve svrchovaném soudu praktika (byť celkem nedávného) nad kabinetním přístupem: „Kdo napíše knihu o hrobech našich, aniž by se mohl odvolat na jedno jen pohřebiště, na kterém sám kopal a zkoumal“, nemůže se prý v tak různorodém materiálu orientovat.

Svoji kritiku vyslovil Píč – jak uvedl v závěru – „jménem českých archeologů“, načež Niederle ve

Obr. 6 Karel Buchtela s účastníky sjezdu Moravského archeologického klubu na Macoše 1909. – Abb. 6 Karel Buchtela mit den Teilnehmern der Versammlung des Mährischen archäologischen Klubs auf der Macocha 1909.

zbytečném podezření, že za tím stojí i Smolík a další, obesílal téměř všechny archeology dotazem, zda to byli oni a zda je Píč žádal o svolení; ti mu ovšem potvrdili, že ne – u Píče šlo přece evidentně o řečnický obrat jako odpověď na Niederlovo konstatování mylných názorů u většiny archeologů.¹⁹ (Podle vlastních slov píše Niederle proto, aby „kritikou jiných uspíšil poznání věci“.)

Ještě v dubnu pak Niederle uveřejnil v *Athenaeu* obsáhlejší článek jako odpověď na Píčovu recenzi (*Niederle 1891b*). Archeologické námitky paušálně odbyl, že se jimi nechce zdržovat, protože jsou vesměs nesprávné. (Přístup k diskusi měli tedy oba shodný.) Tak např. pokud jde o kontinuitu pohřbívání nespálených těl v Čechách od nejstarších dob po křesťanský středověk, Píč sice namítá, že hroby „merovejské“ nevyplní mezeru mezi laténskými a raně středověkými, podle Niederla ale „dosud lze míti za to, že kultura těnská paralelně s římskými vlivy téměř se stýkala s merovinžskou, že tedy nebylo mezi nimi žádná větší periody“. Vlastně prý nikde netvrdí, že pohřbívání je doloženo kontinuálně (ale z více míst je patrný opak). Proti Píčově výčitce, že přisoudil laténské žárové hroby Slovanům; se Niederle hájí, že jenom připustil, že je to možné, a že Píč to sice odmítá, ale nedokazuje opak. (Mimochodem, Niederle vlastně připouští autochtonistickou variantu původního kontinuálního podloží v duchu teorie Kaliny z Jäthensteinu.)

¹⁹ *Niederle 1891b*, 202; týž K. Čermákovi 4. 3. 1891 – LA PNP, fond K. Čermák.

Podobně s otázkami antropologickými, kde se Niederle cítil na pevnější půdě a v převaze. Píčovy námitky opět vesměs neuznal a obvinil jej, že buď špatně četl, „nebo napsal nepravdu úmyslně“. V některých případech skutečně Píč kriticky vyhotil Niederlovy výroky, ve skutečnosti ne tak apodikticky podané. Přesto ale možno říci, že první střetnutí vyznělo už z tehdejšího a ještě spíše z dnešního pohledu ve prospěch Píčův, a to bez ohledu na řadu podnětných myšlenek v Niederlově práci.

Oba protagonisté se tedy ostře srazili už na samém počátku Niederlovy dráhy („byl jsem v té době ještě příliš energický“ – *Niederle 1932*, 14). „Tyto antropologické práce zblížily mne tehdež s MUDrem Matiegkou, [...] zato mne rozvedly s Drem J. L. Píčem, jenž se příkre postavil proti mé habilitaci“, shrnuje Niederle v pozdější retrospektivě“ (*tamtéž*, 40). Snaha Františka Drtiny – rovněž čerstvého docenta a masarykovce – o smír mezi nimi vyzněla naprázdno a jejich vztah se od té doby stále zhoršoval.

A zase nešlo principiálně o střet odborně archeologický, i když tak vypadal. Samozřejmě hrála tu roli odlišná východiska – Píč se k archeologii dostal od historie obecné, na východ zaměřené, přes raně středověkou, a proto ji chápal jako historickou vědu, ovšem s významným aspektem etnologickým. Jednoznačně se stavěl proti těm, kdo „stojí na stanovisku umělecko-průmyslovém, vidí v praehistorii jen předměty, kdežto já stojím na stanovisku národopisném, stopuji v praehistorii hroby pokolení vymřelých, jejichž stáří a příslušnost předměty určují“. V archeologickém popisu a třídění nálezů tedy viděl pomocnou disciplínu historické práce, nikoli cíl vědy.

Niederle naopak přecházel k archeologii od tehdy nejmodernějších disciplín – sociologie, kulturní a sociální antropologie západního ražení, v nichž historický prvek ustupoval do pozadí. Jeho nejbližší spolupracovník Karel Buchtela, soukromý sběratel – ovšem „snad první český sběratel vyššího druhu a rozhledu“ (*Štech 1967*, 223) – a zkušený znalec pravěké i historické „materiální kultury“, jehož rozsáhlé znalosti Niederle bezvýhradně uznával („nejlepší znatel české archaeologie“) a byly pro něj neocenitelné – představoval pak právě to, proti čemu Píč zaměřil svůj výše citovaný výrok.

(Mimochodem, už tady se odráží konfuze pojmů, která nezmizela do naší doby, když se archeologie – ve vlastním smyslu pomocná věda – zaměřovala a zaměřuje s prehistorií, jež její pomoci využívá a sama, vzdor zavádějícímu názvu z dob absolutní vlády psaných pramenů, je součástí historie.)

V praktické rovině se Píč, z nutnosti neobyčejně rychle orientovaný v dobových metodách terénního výzkumu a nacházející v něm zalíbení, nikdy netajil despektem ke kabinetním teoretikům, kteří nikdy v životě „nekopali“ a podle měřítek jeho i většiny

jiných nebyli tedy vlastně archeology (podobné vý-
roky mířily vždy na Niederla, ale ani Buchtela ne-
byl na tom o mnoho lépe). Nezapomeňme, že te-
rénní výzkum zažil v první polovině 90. let nástup
ke slávě. V nové funkci a v nově otevřené budově
Národního muzea na pražském Václavském náměstí
byl Píč v roce 1893 postaven před téměř neřešitelný
úkol zaplnit dosavadní nepatrnou archeologickou
sbírkou tři velké sály. Naštěstí už měl v terénu své
spolupracovníky: první z nich našel při průzkumu
středního Polabí v roce 1889, další se přidali a tak už
zhruba v roce 1890 vznikla „Píčova družina“ – první
svého druhu u nás. Četní mimopražští milovníci ar-
cheologie, přátelé na srovnatelné společenské úrov-
ni (ze značné části spojení už předchozí spoluprací
s Josefem Smolíkem) se pevněji či volněji dobrovol-
ně sdružili ve víceméně pyramidálním uspořádání,
na jehož špici stál Píč jako první mezi rovnými pro
jádro družiny a jako svrchovaná autorita pro nižší
stupně pyramidy, kde úcta k němu byla taková, že
se nevyhnula ani přízvisku „otec české archeologie“.

Povahu těchto vztahů napovídá otevřený dopis,
který po Píčově smrti adresovali jeho početní přá-
tele, pohoršení neustálým snižováním Píčovy památky
a zásluh, L. Niederlovi v pražských Národních listech:
„Byl obětavým pracovníkem, který žil jedine
své práci, který nešetřil času, peněz a námahy, aby
rozjel se za každým nálezem, ať stal se kdekoli v Če-
chách, aby ho zachránil našemu Museu [...] nadšený
pro svou práci, který lásku k svému oboru dovedl bu-
diti i v srdcích jiných, kteří lnují k němu opravdovou
náklonností, vidouce v něm svého mistra. Ale nejen
u intelligentů osobnost Píčova dovedla si získati sym-
patií. Jest přímo dojemné mluvit s prostým lidem,
kde Píč vykopávky své konal, v jaké úctě má jméno
jeho nejen jako učence, ale i jako člověka přímé ši-
roké povahy a zlatého srdce.“ (*Přátelé Píčovi 1913.*)

Úkolu, který na sebe vzal Píč, se ujala celá „dru-
žina“ a výsledky její několikaleť terénní výzkumné
kampaně, která ani v současném světě neměla srovná-
ní, se výrazně zapsaly do historie archeologického
výzkumu Čech. Píč sám či se svými přáteli publiko-
val celé bloky důležitých a bohatě ilustrovaných ná-
lezových zpráv, zaplňujících každý sešit *Památek*. Je
téměř neuvěřitelné, jak Píč sám zvládal každoročně
desítky výzkumných a záchranných akcí (dokonce
i jeho hlavní protivník jej nazval „vždy nezištným,
obratným a věci znalým ústředním dirigentem ar-
chaeologického zkoumání v Čechách“ – *Niederle*
1913, 121), psal o nich zprávy, zpracovával muzejní
sbírky, vystavoval, řídil práci v Archeologickém sbo-
ru či v Archeologické komisi akademie, v 90. letech
ještě učil na gymnáziu (dokud mu v roce 1900 záslu-
hou zemského správního výboru nebyla vládou udě-
lena trvalá dovolená k sepsání *Starožitností* – výbor
mu pak platil suplenta), už od roku 1890 byl kon-

zervátorem státní památkové péče v I., prehistorické
sekcí (pro okresy Dubá, Jičín, Mnichovo Hradiště,
Nový Bydžov, Semily, Jilemnice a Turnov; od r. 1908
jen Mnichovo Hradiště, Mladá Boleslav a Mělník)
a až do roku 1909 přednášel na univerzitě (od r. 1905
jako mimořádný profesor) atd. Byl ve svém živlu, jen
občas si postěžoval. „Život můj je jako když se tančí
kvapík, a člověk musí provést všechny panny“, psal
jednou²⁰ prezidentu Akademie Hlávka, s nímž jej
pojilo pracovní přátelství (zejména od léta 1890, kdy
Píč bydlel v lužanském zámku a úspěšně prováděl
nejen výzkumy okolních mohyl, ale také „indoktri-
naci“ hostitele, takže po návratu mohl psát příteli
Hellichovi o tom, že „Hlávka se zabral do archaeo-
logie“²¹); a jindy zase: „A tak je to živobytí hrozná
honba.“ Napadá nás, kolik odborné práce mohl Píč
při své neuvěřitelné pracovitosti udělat, kdyby tehdy
byla (kromě univerzitní profesury) možnost plného
profesionálního zaměstnání v oboru.

Jak v roce 1947 konstatoval J. Neustupný, až asi do
roku 1930 žila česká prehistorie z pramenného fondu,
který Píč se svými přáteli nashromáždil. Tím ovšem
nemá být řečeno, že Píč byl snad jednostranným te-
rénním praktikem. Naopak, s obvyklou výkonností
rychle hromadil rozsáhlé znalosti studiem odborné
literatury a cestami po evropských muzeích; v obojím
mu pomáhaly mnohostranné jazykové znalosti. Vice-
krát se vyznal z bytostné lásky k cestování za novým
poznáním a zážitky, při němž nelitoval jakékoli náma-
hy a nepohodlí. Dříve cestoval na východ a na Balkán,
teď naopak do západních muzeí za archeologickými
nálezy: „Le coeur est pour Kiev, la raison pour la
France“, srdce mne táhne do Kijeva, a rozum velí do
Francie, vyznává se francouzskému příteli-archeologu
J. Déchelettovi ze svého cestovního dilematu.²²

Píč poznal z Evropy tolik, jako žádný jiný náš ar-
cheolog té doby, jakkoli některé plány se mu usku-
tečnit nepodařilo: cestu do Anglie, plánovanou
s Déchelettem 1901, do Ruska s ním a s baronem de
Baye, do Egypta s Vídeňanem J. Szombathym 1909,
nebo vykopávky v Dalmácii. Nikdo také neměl v ci-
zině západní i východní tolik odborných přátel jako
Píč, jenž se dovedl všude domluvit a dovedl vystupo-
vat společensky, podle potřeby i s otevřenou bodros-
tí a veselou vtipností. Dojem, který získáme četbou
jeho korespondence s nesčítnými přáteli a spolu-
pracovníky, posilují i desítky cestopisných fejetonů,
výmluvných obrazů jeho živé osobnosti, jen zčásti
nedávno poprvé uveřejněných z rukopisů (*Píč 2004*).
Ostatně své cesty pojímal Píč vždy „komplexně“; ilu-

²⁰ 26. 6. 1900 – LA PNP, fond J. Hlávka.

²¹ Píč Hellichovi 17. 7. 1890 – Polabské muzeum Poděbrady,
fond J. Hellich, ič. 12.447.

²² Dopis z 21. 6. 1899 – Décheletteova pozůstalost v muzeu
v Roanne, Francie.

Obr. 7 Mapa cest J. L. Píče po Evropě v letech 1873-1911, sestavená podle jeho záznamů. Směry jsou provázány posledním dvojčís-
lím příslušného letopočtu, neúplně dokumentovaný průběh je naznačen čárkovanou linií. – Abb. 7 J. L. Píč's Europareisen in den
Jahren 1873-1911, nach seinen Notizen zusammengestellt. Richtungen sind mit zwei letzten Ziffern des entsprechenden Jahreszahl
begleitet, der unvollständig dokumentierte Verlauf ist mit unterbrochener Linie angedeutet.

strací může být pozdrav Josefu Hlávkoví z Bretaně: „Vzal ňas tu archaeologii, jak je spletená, po druhé se na něco podobného nedám, za to ten loňský ročník je opravdu výborný.“²³

(Ostatně prý častěji prohlašoval, že na odpočinek se odstěhuje do Dalmácie a bude pěstovat víno.)

S podporou institucí i bez ní vyjížděl i několikrát do roka, poznal sbírky a expozice více než stovky evropských muzeí se srovnávacím materiálem k českým nálezům, účastnil se řady archeologických sjezdů od Francie po Rusko, měl díky tomu rozsáhlé zahraniční styky (zprostředkoval je i svým spolupracovníkům z „družiny“, které často bral s sebou a představoval cizím badatelům) a dosáhl mnoha uznání zejména formou členství v různých zahraničních vědeckých společnostech a institucích.²⁴ Jeho korespondence je

přehledkou nejvýznamnějších archeologických jmen té doby, a většinou nejde jen o styk ryze formální. V tom všem mu nemohl konkurovat ani Niederle, alespoň v době jeho života.

Píč také nikdy nepatřil k „suchým“ vědcům, jejichž osobnost se ztrácí v odborných textech. Projížděl svůj naturel i tady, často do nich vkládal osobní zážitky či zkušenosti, osobité soudy, místy jakoby se čtenářem hovořil.

Vraťme se ale zpátky k rozdílům osobností a přičtème ještě další dva. Jeden byl prakticky politický – Píč patřil k přívržencům strany staročeské a aktivně

a příbuzných badatelů, zahrnujícím celou monarchii, a to přesto, že její sekretář Franz Heger jej důtklivě zval s tím, že jde o to, zprostředkovat cizině poznání výsledků rakouské vědy národů neněmeckých: „Die neutrale Stellung, welche unsere Gesellschaft in Österreich einnimmt, gestattet einem jeden Mann der Wissenschaft, welcher Nationalität er auch angehört, Mitglied derselben zu sein“ (F. Heger Píčovi, Vídeň 5. 10. 1895 – Archiv NM, fond Píč, kart. 6, č. 316).

²³ Lístek z 12. 7. 1901 – LA PNP, fond J. Hlávka.

²⁴ Přítom je zajímavé, že se nestal členem Antropologické společnosti ve Vídni, která byla jediným sdružením archeologů

prožíval její poslední vzepětí před zánikem po volbách na jaře 1891 (i když silně kritizoval Riegrovo vedení z pozic svých modernějších názorů), kdežto Niederle byl žákem, pak mladším přítelem a přívržencem profesora Masaryka („Masarykovy sekty“, jak se posměšně říkalo), a jako takový patřil v této kritické době kolem roku 1890 k „jeho“ realistům (po rozkolu ve straně jej ale opustil, následoval Karla Kramáře k Mladočechům a byl pak dlouho členem výkonného výboru této strany; Masarykovi věrní, např. Jan Herben, mu to pak vyčítali).

Na tom byl ale založen rozpor další, mnohem hlubší: masarykovský tábor se nedávno připojil ke zpochybnění pravosti Rukopisů Královédvorského a Zelenohorského – „národního pokladu“, což (nejen) Píčovo hluboké tradiční a vlastně ještě romantické vlastenectví považovalo za zradu národa.²⁵ Přitom Píč sám se sice vložil do polemik už v létě 1886 útokem proti Gollovi – *Píč 1886* – a pak ještě jednou na přelomu let 1886–7, po chemickém zkoumání RKZ (o tom více *Jiroušek 2004*; *Kössl 2007*, 75–76), po svém obratu k archeologii se ale v tomto směru již neangažoval (přes opakované výzvy Julia Grégra, který z komerčních a politických důvodů postavil své *Národní listy* do čela boje za Rukopisy a soudil, že obranu proti sociologickým námitkám Masarykovým nikdo lépe nenapíše než Píč); snad si uvědomil, že odborně fundované námitky nelze řešit ukvapenou polemikou přiměřenou povaze žurnalistiky, k níž se zpočátku dal strhnout. Na Masarykovu práci ještě reagoval – ovšem jen obsáhlou recenzí v právě převzatých *Památkách* (*Píč 1887*); jinak je třeba k jeho odborné cti říci, že neotevřel tento časopis rukopisným bojům, natož aby jej učinil tribunou obrany. (Jen jednou uveřejnil několik úvah o možné realnosti líčení RK, podnícených zejména sondáží na hradě Skále u Přeštic, kde některé nálezy podle něho nevylučovaly starší domněnku, že by mohlo jít o Skálu zmiňovanou v RK – *Píč 1893b*.)

Příslušnost k nepřátelům RKZ však nepochybně byla tím nejhlubším důvodem, z něhož pramenila jeho antipatie k Niederlově osobě. Jistý ironický podtext tomu dodává okolnost, že Niederle chápal zavilé rukopisné půtky uvnitř české společnosti jako „boj, v němž jsem více z odporu k Johanovi Kv. [Kvíčalovi – KS] a z větší příchyllosti k Gebauerovi, Královi a zejména kvůli Masarykovi – než z nějakého vědeckého přesvědčení dal se do sboru protivníků RKZ“ (*Niederle 1915*, 2). „Členem antirukopisné Maffie jsem však nebyl, jen volným jejím přívržencem [...]“ (*Niederle 1932*, 5). A vlast čí národ mu rozhodně nebyly prázdny slovy; dokonce se souhlasem a důrazem citoval v programové stati (*Niederle 1892*, 322) slova ruského archeologa A. Beljajeva, že „ar-

cheologie je věda povýtce národní“ – výrok, který jsme zvyklí připisovat teprve G. Kossinnovi a spojovat s německým nacionalismem.

Tato definice archeologie odpovídala dobovému ovzduší až šovinistických střetů a podobně se někdy vyjadřoval i Píč. Jestliže ten ale tímto způsobem občas v žertu dráždil své četné německé přátele-archeology (byli jimi zejména Abraham Lissauer, Albert Voss či Wilhelm Grempler) a jejich přátelství tím nijak neutrpělo, pojímal to později rozporuplně známý berlínský archeolog prof. Gustaf Kossinna se zarytou protislovanskou vážností a proslul tím, že právě tehdy vložil tuto definici přímo do názvu své knihy z roku 1912 (*Die deutsche Vorgeschichte, eine hervorragend nationale Wissenschaft*). Jako nechtěná ironie tedy vyznívá, jestliže právě Kossinna – mezi jinými útoky, které vtělil do svého nepěkného „nekrologu“, když se v novinách dočetl o Píčově smrti – zlobně vytýká, že „charakteristisch für den Verstorbenen war sein Ausspruch, er kenne nur eine ‚nationale‘ Wissenschaft“ (*Kossinna 1911*, 328).

Jak vlastně vypadaly vztahy obou českých protagonistů v praxi? Osobně se znali už z doby, kdy Niederle (v letním semestru 1885) navštěvoval Píčovu přednášku O bájesloví slovanském, a v roce 1888 jej dokonce Píč navštívil snad více než jednou v Nové Pace se zájmem o jeho nedlouhé pokusy o průzkum hradišť na Hořicku. Toho se ostatně týká dopis Niederlova kolegy ze studií Václava Tilleho, který nepochybně odráží jejich společný pohled, když referuje o Píčově rané studii o Mužském a jeho okolí: „Píček se vrhl na strategii a píše v archaeologických Památkách o opevnění sv. Čech, přičemž patrně těžil z vycházek, na kterých jsi jej doprovázel. Má při tom bídnou mapku a hlavně brousí kolem nějakého vrchu Muže u Boleslavi. Popisuje přitom tuším nějaké chalupy a všelicos jiného.“²⁶

Ještě v létě 1891 oznamoval Niederle Píčovi, že se Zibrtem začnou vydávat *Český lid*, že doufají ve spolupráci s ním a s *Památkami*, jimž nabízejí výměnu.²⁷ Zanedlouho však jejich dosud neutrální vztah bez sympatií dostal novou podobu po zmíněných již událostech kolem Niederlovy habilitace. „Od té doby vznikl a táhl se ten nepřítomný a v stálých útocích a odvetách se vybíjející poměr mezi mnou a Píčem, jehož dnes lituji, ale jemuž tehdy nebylo vyhnouti“, konstatoval později Niederle a rekapituloval tento vztah ze svého pohledu v netištěné autobiografii (*Niederle 1915*, 5): „Není pochyby, že podnět nebyl dán nějakým osobním sporem. Podkladem byl boj rukopisný, v němž jsem stál mezi protivníky RKZ a Smolík, Píč aj. mezi horlivými obránci. Už to

²⁵ „Rukopisné boje“ 80. let přehlíží např. *Syllaba 1986*, 64–77, nebo *Marek 1991*, 158–170.

²⁶ Dopis z 21. 6. 1889 – Archiv AVČR, fond L. Niederle, kart. 2, korespondence.

²⁷ Dopis z 25. 6. 1891 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 9, č. 680.

stačilo, aby se obrátili proti mladému člověku, který, jak brzy postřehli, chtěl se s archeologií usídlit na universitě. A když jsem se ve svém habilitačním spise [...] dotkl dosavadní práce českých archeologů ne sice urážlivě, ale přece tak, že jsem ji nazval nesystematickou a vybízel k novým metodám – stačilo to, aby proti mně vystoupili, ačkoliv osobně jsem k nim chodil dříve (k Smolíkovi), osobně si jich vážil a po ničem jiném netoužil, než aby mne vzali „do učení“. Což zní zpětně poněkud idylicky.

Sám tyto vztahy zhoršil, když na jaře 1892 v dením tisku i v *Českém lidu* (Niederle 1892, 327) nezcela korektně – jak potom sám uznal – zaútočil na Národní muzeum (čehož pak ještě využil Masaryk v parlamentní řeči) a dostal se tak do sporu s tehdejšími kustodem archeologie Václavem Schulzem.²⁸ A jeho příští vztah s Píčem se výmluvně odráží v zápiscích jich obou z archeologického sjezdu v Kyjevě 1899, kam jeli separátně, každý se svými přáteli. Zatímco Píč se o Niederlovi párkrát zmiňuje zcela neutrálně a jen jednou humorně – ale zcela ve stylu celého svého vyprávění („prof. Kulakovský přinesl přípitek dru Niederlovi, že napsal knihu o archeologii; dr Niederle odpovídal, že kniha snad není ještě dokonalá, ale to že se časem spraví“ – *Píč 2004*, 25), z Niederlových poznámek číší spíše osobní nechuť či zatrpkllost, když například o jedné své společenské návštěvě poznamenává: „Vtom tam přišel návštěvou Píč. Odešel jsem nevšimna si ho.“ Když Píč večer vedl vycházku českých účastníků do slavné Pečerské Lavry, šli všichni, ale on ne. Později Píč předsedal jednání sjezdu a po referátu V. I. Sizova „začal dlouhou ruskou repliku. Mluvil dosti dobře rusky, ale bylo to neslané a nemastné. Když se mi zdálo, že by se mohl přímo s nějakými dotazy obrátit na mne – raději jsem, boje se že bych mu nedovedl tak rusky odpovědět, odešel“ (Niederle 1899).

Lavírovat mezi oběma stranami nebylo tehdy jednoduché; když např. mladý historik Josef Vítězslav Šimák, přátelský k oběma stranám, napsal v roce 1897 pochvalný článek o Niederlově Národopisném muzeu československém, pohoršil tím Píče natolik, že se mu musel omlouvat a vylouvat se na vnější nátlak.²⁹

První fáze syntézy: literární forma...

Vraťme se ale do počátku 90. let. Zmíněné materiálové publikace „družiny“ byly ovšem důležité, ale podstatnější je okolnost, že souběžně vystupuje nyní Píč i s prvním (po dávno už překonaném Vocelově *Pra-*

věku) pokusem o souvislý historický pohled na naše nejstarší dějiny: byla jím studie *Bojové, Markomani a Češi dle svědectví historického a archeologického*, která v prvé podobě vycházela v *Památkách* (Píč 1890–92) a vcelku se objevila zakrátko jako úvod k souhrnné kolektivní publikaci výzkumů „družiny“ (Píč red. 1893a) – první syntéza českého pravěku na základě nových poznatků a též zkušeností z uspořádání prehistorie na Jubilejní výstavě (schema na tab. 2). Studie zaujala – nejen u nás³⁰ – zejména pokusem o posunutí slovanské přítomnosti v Čechách hlouběji do pravěku, resp. o důkaz slovanskosti lužických popelnicových polí proti názoru Virchowovy školy (dosud byla od časů Šafaříkových a Vocelových jako datum příchodu Slovanů běžně uznávána polovina 1. tis. po Kr., s čímž je v podstatě srozuměna i dnešní doba). Souhlas s touto myšlenkou umožnil Niederlovi, aby poprvé a téměř naposledy recenzoval Píčovu práci ne sice bez připomínek, ale s patrnou snahou pochválit a nedotknout se příliš (Niederle 1893b).

Tendence k syntéze jako určitá reakce na dvě dekády analytické popisnosti se tou dobou začaly projevat i jinde v Evropě, i když měly různou povahu. Západní a německá věda měla nyní v oblibě syntézy kulturně historické/sociologické, do značné míry díky tomu, že se zde prosadilo jednotné chápání (kulturní) antropologie jako „trojjediné“ vědy archeologicko-etnologicko-antropologické; u nás, kde se toto virchowovské pojetí antropologie neuchytilo a jmenované obory setrvaly ve svém separátním vývoji (navíc oba poslední prožívaly u nás v 90. letech teprve své vědecké počátky) byla archeologie vlastně jedinou z věd o člověku, teoreticky schopnou syntézu vytvořit. V praxi ovšem dvacet let artefaktualismu udělalo své: když se ve schůzi Matice české v Národním muzeu dne 12. 12. 1888 projednávala z členstva vznesená žádost o reedici Vocelova *Pravěku*, usnesl se ctihodný sbor, že „nelze vydati spis tento v té způsobě, jak byl r. 1868 původně vydán a Sbor na ten čas neví nikoho, kdo by se v přepracování díla tohoto dle nynějšího stavu vědy uvázal“. Očekávatelnou úroveň ukazují stručné příležitostné syntézy Smolíkova (jeho názor na český pravěk zachycuje tab. 1) – to si ostatně uvědomoval i vnější pozorovatel, moravský Karel Jaroslav Maška, když psal Klimentu Čermákovi, že pro Čechy „jest skutečně na čase, aby jakási chronologie se ustanovila a veškeré důležitější nálezy [...] se do onoho pořadí vřadily“.³¹

²⁸ Srov. Archiv NM, fond Registratura NM k r. 1892, též *Sklenář 1984b*. Niederle obsáhle v dopise V. Tillemu 16. 4. 1892 (Literární archiv Památníku nár. písemnictví, fond Tille). Ve Schulzově pozůstalosti byl koncept dopisu o Niederlově článku Několik slov, ale chybí.

²⁹ Dopis 10. 5. 1897 – Archiv NM, fond J. L. Píč, k. 11, č. 891.

³⁰ Na přání slovanského oddělení Moskevské archeologické společnosti měl být ruský obsah Píčovy práce vydán k všeruskému archeologickému sjezdu ve Vilně v srpnu 1893 (V. I. Sizov Píčovi, Moskva 29. 4. 1893 – Archiv NM, fond Píč, kart. 11, č. 836). Snad jde o text referátu se stejným obsahem, který Píč ke sjezdu zaslal a byl zde čten (Niederle 1894e, 470).

³¹ Nový Jičín, 10. 3. 1889 – Literární archiv Památníku nár. písemnictví, fond K. Čermák, kart. 2.

Doba		Hroby	Starožitnosti	Historie
Nejstarší fáze od konce 2. tis. (?) do 7. stol. př. Kr.		Nejsou	Neolithické (předkovové) osídlení není dokázáno ani tzv. diluviální stanicí u Lubné. Kamenné nástroje v hrobech jsou často z cizích hornin a téměř vždy spolu s kovem: importy donesené potulnými cizími obchodníky	Před výskytem kovů nelze náš pravěk navázat na dějiny starověkého Středomoří
D o b a k o v o v á	kultura <i>hallstattská</i> a počátky kultury <i>la-tènské</i> (6. - 1. stol. př. Kr.)	Žárové mohyly, hlavně v j. a jz. Čechách (blízké bavorským – týž kmen?). Starší velké, mladší malé. Asi koncem hallstattské fáze skrčené kostry bez mohyl, někdy obložené kameny	Doba bronzových depotů (importy či potulní obchodníci), svitky zlatých drátů. Keramika tuhovaná, leštěná. V hrobech obložených kameny zlato, bronz, jantar, malé tuhované nádoby (Únětice); v neobložených větší nádoby, kamenné nástroje, bez kovu; při nich někdy starší kulturní jámy	
	římský vliv a pronikání kultury <i>la-tènské</i> (1. - 4. stol. po Kr.)	Ploché hroby žárové, popelnicové s hojnou keramikou (hlavně tam, kde chybí kov). Kultura <i>la-tènská</i> v kostrových, <i>římská</i> v žárových hrobech	Obchod přináší hojně římské výrobky bronzové, stříbrné a železné. Římskou kulturu prostupuje <i>la-tènská</i> (obě smíšené – Stradonice), jindy čistá <i>la-tènská</i> (Duchcov)	Doba římských císařů
	<i>slovanské</i> počátky (5.- 8. stol. po Kr.)		Milodary i keramika v hrobech jemnější, ozdoby zlaté, stříbrné, sklo. V tomto období skupina hrobů rázu <i>merovejského</i> : keramika plasticky zdobená	Slované přišli do Čech v 5. stol. po Kr., ne-li už dříve
	<i>slovanská</i> kultura pohanská a přechodní	žárové mohyly, později natažené kostry v plochých hrobech (mohyly výjimečně)	Nádoby s vlnicí a značkou na dně, esovitě záušnice, denárové mince. Některá hradiska trvají do křesťanské doby (Libušín, Tetín, Levý Hradec)	Přechod ke křesťanství není v 11. stol. ještě ukončen

Tab. 1 Přehled pravěku Čech podle Josefa Smolíka (*Smolík 1893*). – Taf. 1 Übersicht der Urgeschichte von Böhmen nach Josef Smolík (*Smolík 1893*).

K nové linii, kterou zahájil Píč citovanou studií, se přihlásil i Niederle, jenž téměř souběžně sepsal a vydal, podporován v tom Masarykem – vlastně jako učebnici pro nové obory studia, vyrostlou z jeho první přednášky Úvod do předhistorické archaeologie Evropy v zimním semestru 1891/92 – objemnou knihu *Lidstvo v době předhistorické* (*Niederle 1893a*). V ní dostal český zájemce poprvé do rukou odborně psaný synoptický obraz evropského a zčásti i mimoevropského pravěku. Pochopitelně to byla v podstatě kompilace (hlavně právě kvůli tomu ji Česká akademie odmítla vydat), ale tím, že autor do celkového obrazu zapojil slovanské země resp. východní polovinu Evropy, jejíž pravěk snad poprvé předkládal bez dosud v těchto končinách obvyklého neprofesionálního romantismu, překonala všechny dosavadní práce západní a německé včetně Hoernesovy *Urgeschichte des Menschen* (*Hoernes 1892*), jež byla autorovi vzorem i pobídkou, a rozhodně překročila pouhý kompilační rámec. Navíc byl do jejího základu zabudován evoluční princip, který okamžitě pohoršil konzervativní historiky jak v akademii, tak v církevních kruzích. Jestliže Hoernesova kniha byla vyčerpávajícím, ale strukturálně poně-

kud nezvládnutým svodem „dnešního stavu vědy“ minulých dvou dekád antropologicko-pozitivistické archeologické analýzy (stačí zmínit absenci problematiky etnických atribucí kromě „národů mrtvých“), otvíral Niederle svůj výklad už potřebám nastupující syntetické fáze.

Vedle této knihy zaniká nevelký článek o úkolech české archeologie, otištěný v *Českém lidu* (*Niederle 1895a*) – nicméně právě ten obsahuje první autorův dosti ucelený pohled na vývoj českého pravěku, který se později stal základem názorové soustavy „univerzitní školy“. Lze tedy říci v rozporu s dosud běžným míněním, že nikoli rok 1899, ale už léta 189(0–)3 a 1895 ustavila v české archeologii dva opozitní systémy, o něž se pak bojovalo.

... a výstavní předvedení

Jestliže zmíněné knihy nejsou historii vědy neznámé, pak uniká pozornosti důležitý fakt, že souběžně s publikací předložili oba protagonisté svůj systém také vizuálně, výstavním předvedením uspořádání nálezu. Také v tomto směru se mluví nanejvýš o Pí-

Obr. 8 Josef Ladislav Píč (první stojící zprava) na skupinovém snímku výboru „České chalupy“ na Jubilejní výstavě v Praze 1891. Druhý stojící zleva je arch. Ant. Wichl, od něj dále směrem doprava Čeněk Zíbrt, Jan Koula, Alois Jirásek a Josef Vítězslav Šimák (Národní muzeum, oddělení starších českých dějin). – Abb. 8 Josef Ladislav Píč (der erste stehende vom rechts) am Sammelbild des Ausschusses von der „Tschechischen Bauernhütte“ auf der sog. Jubiläumsausstellung in Prag 1891 (Nationalmuseum Prag, Abteilung für ältere böhmische Geschichte).

čově pozdější expozici v novém Národním muzeu, ale vyplatí se jít hlouběji do historie.

V létě 1891 proběhla v Praze tzv. Jubilejní (oficiálně Všeobecná zemská) výstava, první z velkých výstavních podniků ovlivňujících život české společnosti v závěru 19. století. Ta znamenala první vyhocení sporu, zatím na vedlejší frontě národopisu, kdy na jedné straně stála akce „České chalupy“ – demonstrace tradičního pojetí národopisu jako idylického obrazu patriarchálního života lidu na českém venkově, podepřená hlavně Národním muzeem, přičemž Píč hrál významnou roli (ve výboru se objevili např. jeho pozdější přátelé A. Jirásek a Z. Winter, dále R. Tyršová, Č. Zíbrt, J. Koula), na druhé mladí zastánci moderního sociologicko-antropologicko-etnologického pojetí převážně z okruhu Masarykova *Athenaea*, odsuzující staromilství předchozí generace: Niederle, V. Tille, J. Herben, J. Jakubec, J. Polívka či J. Peisker, jenž konkrétně v *Athenaeu* kriticky dokazoval, že objekt na výstavě není ani chalupa, ani česká.³²

³² V recenzi popisu České chalupy od A. Wiehla ve výstavním čísle Zpráv Spolku architektů a inženýrů (*Athenaeum* 8, 1891, 273–275).

Píče stavěla tato skupina, jak už o tom byla zmínka, do čela „sběratelů českého harampádí“. Přitom stačí číst Píče samého, abychom si udělali jasný obrázek o jeho pranýřovaném zpátečnictví: „Dnes se po Evropě zakládají o překot národopisná musea a každá stará almara, každá výšivka prohlašuje se za projev samobytnosti národního ducha [...] čímž dobrá věc vedena jest do výstřednosti.“³³

Pro archeologii bylo důležitější, že Píč zorganizoval v rámci této výstavy i pravěkou část tzv. retrospektivní výstavy, do značné míry jako první kolektivní reprezentaci „družiny“ a co je méně známo, jako první výstavní prezentaci svého názoru na český pravěk (*Píč 1891b*).

Tato výstava byla jakýmsi, nakonec předimenzovaným zlomkem původního plánu zobrazení zemské historie, zpočátku zamýšleným v duchu archeologie předchozích dekád „ku znázornění umělecké práce“ v pravěku. Píč, zvolený v květnu 1890 do přípravné komise vedené průmyslníkem a sběratelem Lannou, se jí chopil s obvyklou energií a vzdor nahodilému

³³ *Píč 1905*, 269; podobně formuluje už *Píč 1900a*, 92.

výběru exponátů (kromě NM jen to, co zapůjčili oslovení soukromí sběratelé) i danému uspořádání vitrin vložil do jejího základu první obrys svého „systému“. Začínal paleolitem, představovaným spornými nálezy Woldřichovými a Šnajdrovými, a domnělou „osadou jezerní“ z Františkových Lázní. Pozoruhodnější je, že Píč ve své zprávě (*Píč 1891b*) ještě hovoří o neolitu bez výhrad: do staršího neolitu řadil nálezy z výšinných sídlišť Šárky a Řivnáče (dnešní střední eneolit), mladšímu neolitu připisuje rovinná sídliště mj. s vypíchanou keramikou v Podbabě, u Černého Vola či Přemyšlení, což odpovídá zásadám tehdejšího třídění neolitu v Německu; už tady ale upozorňuje na výskyt únětických bronzových jehlic na některých těchto lokalitách, který jej povede k popření „čistého“ neolitu.

(Ke všem následujícím zmínkám o neolitu je třeba předeslat, že se jím tehdy rozuměl jak neolit v dnešním smyslu, tak i eneolit – ve shodě s německou terminologií, která dodnes náš eneolit obvykle označuje jako mladší neolit; ostatně i u nás se pojem eneolit ujal teprve kolem poloviny 20. století.)

Rovněž je zde už zakotven princip „tří pokolení“, který se stane základem jeho historického výkladu pravěku: nejprve jsou předvedeny hroby se skrčenými kostrami (Únětice), pak jihočeské kamenné mohyly (včetně jihozápadních a středních Čech), svými počátky současné se „skrčenými kostrami“, koncem prý ale sahající dál až do doby římské. Ve výstavě následovaly Stradonice, kde je zdůrazněn podíl laténský i římský, dále kostrové hroby pozdně halštatské a laténské (popsané společně jako latén), potom popelnicové hroby, jež „patří podle obyčejného způsobu mluvení typu lužického“ a bohatá kolekce čerstvě vykopaných hrobů z Dobřichova-Třebické z doby císařství římského, sahající až k době „mérovejské“ – stěhování národů; ta je zastoupena jen několika předměty z Podbabby. Bohatší je „nejpozdější doba předhistorická“ z hradišť „doby knížecí“ a z kostrových hrobů.³⁴

Po praktické stránce ukázalo první výstavní shrnutí obrazu české archeologie značné mezery v nejvýznamnější české muzejní sbírce. Abychom si udělali správnou představu o významu Píčova díla v tomto směru, připomeňme si, že archeologické sbírky NM, od smrti Voceľovy víceméně diletantsky spravované, představovaly poměrně nepočtený a příležitostně vzniklý konglomerát náhodných nálezů většinou nevalné odborné ceny. Bylo to obecně známo: například právě v době příprav na stěhování muzea z Příkopů do nové budovy na Václavském náměstí, koncem roku 1889 si list Čech stěžuje, „že se na čes-

kém museu vůbec archaeologie nepěstuje“, a historik umění J. Braniš píše Píčovi: „Velkou vinu úpadku v naší vědecké činnosti v oboru archaeologie nese i Museum, jež snad pilně sbírá velrybí kosti, všeliké kameny a t. p., ale pro české umění od smrti Voceľovy neučinilo nic [...] takže skutečně podstatnou jest obava, že v nové budově nebude mnoho, co by národ náš representovalo, neboť alky a kameny mohou míti i Eskymáci a Hottentoti. Odpusťte, že jsem s Vámi sdělil stesk po venkově všeobecný [...]“.³⁵

Když po předchozích jednorázových akcích od jara 1891 byla nová budova muzea – ač ještě téměř prázdná – v červenci 1893 trvale otevřena pro veřejnost, objevila se v plném světle nedostatečnost staré archeologické sbírky, stěhované sem od jara 1892. Proto Píč obrátil zřetel „družiny“, původně vyrostlé při jeho snaze o stopování hranic českých kmenů v Polabí, na dobudování sbírek Národního muzea a zejména po příchodu do služeb muzea na jaře 1893 neúnavně plnil svůj budovatelský plán, jehož výsledkem byl nový nálezový materiál v tehdy úctyhodném počtu asi 50 000 inventárních položek.

Konečně už počátkem léta 1894 Píč otevírá a během r. 1895 pak ještě systematicky dokončuje ve třech velkých sálech Národního muzea (č. 3–6 v I. patře) vůbec první systematickou expozici pravěku Čech, založenou ne už na surovinách či typech, ale na nálezových a kulturních celcích, dokumentujících postupné fáze vývoje (včetně paleolitu, který býval dosud umístěn ve Fričově expozici paleontologické), navíc poprvé postupně vybavovanou doprovodným materiálem – plastickými mapami a terénními modely hradišť, hroby vcelku vyzvednutými a přenesenými do muzea a dokonce i velkými obrazy lokalit, malovanými podle Píčova výběru Olgou Hlavovou, manželkou slavného lékaře prof. J. Hlavy.

(Je třeba připomenout, že tuto expozici měl Píč původně vytvářet společně s Břetislavem Jelínkem, ředitelem pražského městského muzea a svým méně úspěšným konkurentem z konkursu na jaře 1893, přijatým do NM současně s Píčem, ale jen krátkodobě jako „spolupřádatel“ přestěhovaných sbírek. Jelínek těžce nesl Píčův samostatný přístup a ve stížnosti, kterou doprovodil svůj odchod z NM, resp. návrat do hlavního povolání, se výslovně vzdává veškeré odpovědnosti za expozici.³⁶ Píč ji jistě rád přijal, protože si byl vědom, že na základě své první syntézy z let 1890–92 vytvoří daleko modernější a odbornější obraz českého pravěku – což se ostatně ukázalo zanedlouho, když jinak zasloužilý Jelínek instaloval archeologický úsek v nové budově Muzea města Prahy na Poříčí.)

³⁴ K obsahu viz též *Anonym 1891*. Ve sborníku výstavy (*Žižbrt 1894*) bylo retrospektivní části věnováno 16 stran, z nichž autorovi na celou pravěkou část postačilo 12 řádek (s. 606).

³⁵ České Budějovice 17. 11. 1889 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 17.

³⁶ Archiv NM, fond Registratura NM, kart. 43, čj. 1494/95 (30. 10. 1895).

<p style="text-align: center;">A. Doba starší</p>	<p>I. Starší hroby s kostrami ve středních a severozápadních Čechách</p> <p>1. Hroby neolithického typu (jen kámen, pazourek, kost) – nečetné (též mohyly /Velká Ves/) – vše ale současné se skrčenými kostrami s bronzou, samostatný neolit u nás tedy asi nebyl</p> <p>2. Hroby se staršími bronzou – od neolithu až po střední dobu latěnskou /Nehasice/ <i>Hroby:</i> skrčené kostry ležící i sedící, v prosté zemi i v kamenném obložení či skřínce /Únětice/, též mohyly /Chotěšov/, i v jamách na sídlišťích; <i>sídlišťe:</i> jámy popelovité (kulturní) s rozmanitými střepy – zimní chaty /starší Řivnáč, mladší Přemyšlení/, kulturní vrstvy – letní sídlení ve stanech; i v jamách už bronzou, tedy asi současně s únětickými hroby</p>	<p>II. Žárové pohřby v kamenných mohylách v jižních Čechách (vztah k západu, k Bavorsku) Současné se skupinou I.; v některých kamenné artefakty, ale současné už s kovem <i>Hroby</i> pod kamennými mohylami: bronzou starší, bronzou hallstattské, i latěnské až po vliv římských provincií v keramice <i>Sídlišťe</i> k nim dosud nenalezena</p> <p>Podle historie byli nejstarší obyvateli Čech Bojové a Markomané, ale ti zde byli po sobě, kdežto skupiny I. a II. vedle sebe, nelze tedy rozhodnout o případném vztahu mezi národy a skupinami</p>
<p style="text-align: center;">B. Doba přechodní</p>	<p>I. Hroby s kostrami doby la Tène Kultura galská, invaze od západu, osídlení staré oblasti skrčených koster; v jihočeské oblasti mohyl se neobjevují <i>Hroby:</i> 3 nové druhy, zejména kostry na zádech S-J i Z-V, v nich častější železo, i lignit, sklo. Velká pohřebišťe nejsou, šlo spíše o ovládnutí domácího lidu než o kompaktní osídlení. Dvě skupiny hrobů – starší a mladší: 1/ s bronz. kruhy z dutých polokoulí (jsou i v Hallstattu) 2/ se sponami a náramky duchcov. typu (už čistý ráz stanice la Tène)</p> <p>Stradonice – továrna na zboží latěnské, ale i vlivy římské, tedy snad Marobudum? v pozdní době latěnské</p> <p>III. Hroby s kostrami z doby stěhování národů – v sz. Čechách krátce od poloviny 5. stol. po Kr. – snad jen vojenská družina?</p>	<p>II. Hroby žárové ploché</p> <p>1/ Hroby žárové rázu hallstattského – ptačí spona /Citoliby/, dle Němců střední latén, u nás ale /Kostomlaty – hrob datovaný římskou mincí/ přelom letopočtu (souvisí s Marobudem?)</p> <p>2/ Hroby žárové rázu lužického – do Čech ze Slezska a Lužice (lužický a slezský typ) na přechodu kultury hallstattské a latěnské /Přechod mezi 2 a 3 není u nás doložen, ač v Německu ano/</p> <p>3/ Hroby žárové z doby císařství římského – 1. stol. po Kr. – ještě kultura (střední)latěnská 2. stol. po Kr. – už ovlivněno římskou kulturou 3. stol. po Kr. – Třebická</p>
<p style="text-align: center;">C. Pozdní doba slovanská</p>	<p>Archeologicky: nádoby typu hradištného (na kruhu s otiskem hřebene, vlnicí či oběžnou rýhou), esovité záušnice)</p> <p>I. Žárové hroby z pozdní doby slovanské – chudé, pod mohylami i bez nich</p> <p>II. Hroby s kostrami z první doby křesťanské – chudé, jen výjimečně bohaté (Želénky, Kolín), natažené na zádech podle křesťanského ritu</p>	

Tab. 2 Přehled pravěku Čech podle studie Josefa Ladislava Píče *Bojové, Markomani a Češi... (Píč 1890-92, resp. Píč 1893)*. – *Taf. 2 Übersicht der Urgeschichte von Böhmen nach Josef Ladislav Píč: Bojové, Markomani a Češi... (Píč 1890-92, resp. Píč 1893)*.

Tato expozice – první velký muzeologický čin české archeologie – tvořila nápadný protiklad k expozici „historické archeologie“, vystavené pouze v menším rohovém sále č. 7 v tradičním uspořádání zděděném ještě po kabinetech kuriozit. Patřila tehdy ke světové špičce a budila zasloužený obdiv jak v muzeu samém („Museum stalo se světovým ústavem vědeckým, nímž vede cesta od západu na východ. V něm musí studovati zvláště praehistorik a archaeolog“), tak i mezi zahraničními odborníky, kteří Prahu stále častěji navštěvovali a nešetřili chválou – například „Altmeister“ německé archeologie prof. Rudolf Virchow v časopise Berlínské antropologické společnosti 1895 (zároveň ovšem pochválil

také archeologickou část Národopisné výstavy, kterou vytvořila univerzitní skupina). Čelný maďarský archeolog Jozsef Hampel napsal: „Es ist jetzt die best geordnete Sammlung praehistorischer Objecte die ich kenne und eine der reichsten. Wenn es so fortgeht werden Sie für die praeh. Samm. allein ein neues Gebäude errichten müssen“; je lepší než v Germánském muzeu v Norimberku;³⁷ vídeňský Franz Heger (Píčov protějšek ve Dvorním přírodovědeckém muzeu) zase: „Jetzt erst sieht man, was für Schätze Sie in Prag haben, die heute einen wichti-

³⁷ Dopis J. L. Píčovi (kopie), Budapest 19. 9. 1905 – Archiv NM, fond Registratura NM, kart. 63, čj. 1643/05.

gen Factor beim Studium der Urgeschichte des europäischen Menschen abgeben.“³⁸ Podobně se vyslovili J. Szombathy, A. Lissauer, J. de Baye a další, kteří sbírky navštívili.

Podmíněnou chválu si zapsal i Niederle do přípravy univerzitní přednášky (?) o dějinách české archeologie (*Niederle b. d. I*, 35): „Prof. Píč a soudruzi kolem něho (1) pilně hledali – ale špatně kopali (Dobřichov!), (2) měli štěstí, (3) soustavně a zevně pěkně uspořádají materiál. Je-li to vždy správné – jiná otázka [...] ale spořádané to je, pilná práce v tom zasluhuje uznání.“

Nutno připomenout, že tak jako „retrospektivní“ část Jubilejní výstavy roku 1891 byla první prezentací Píčova systému, tak zase „Pravěk zemí českých“ na Národopisné výstavě 1895, připravený Niederlem, předvedl poprvé výstavně jeho představu o českém pravěku; ta nemohla být dokumentována v úplnosti, chyběly zejména Stradonice a doba římská, protože sběratel Š. Berger (a mnozí další z Čech) a vzdor předchozímu příslibu i Národní muzeum (tj. Píč, ač původně člen archeologického odboru výstavy) odepřeli se jí zúčastnit „z příčin, jež lépe nevykládati“, takže šlo nakonec převážně o výstavu moravskou; výpadek doby římské poněkud nahradil svou účastí Jan Hellich. (Srov. *Niederle 1895b, c.*)

Píčov „osobní plán“

Píč se k syntéze propracoval samostatně na základě svého (jak sám říká) „osobního plánu“ pojatého již koncem let osmdesátých. (Tento fakt zpochybňuje předpoklad J. Filipa [1949–50, 69], odrážející ducha univerzitní školy, že to byla Niederlova publikační činnost – *Lidstvo* a různé následující studie ke slovanským starožitnostem – jež „téměř donutila i odpůrce Niederlova J. L. Píče k stejné významnému dílu ‚Starožitnosti země České‘“ – ponecháme-li stranou okolnost, že povaha těchto prací je odlišná.)

Rozhodnutím začít jej uskutečňovat vstoupil do další etapy svého vědeckého života. Je zajímavé srovnat teze studie *Bojové, Markomané a Češi...* (viz zde tab. 2) s osnovou podanou v *Přehledu české archeologie (1908a, viz tab. 4)* aby bylo zřejmé, jakou cestu Píčovy názory za těch 15 let urazily.

Přechod od heuristiky k interpretaci usnadnila okolnost, že Píč uvažoval koncepčně. Nálezy ovšem bylo možno kopat a shromažďovat donekonečna a členové družiny by to byli jistě uvítali, on se ale dokázal vymanit z pozitivistického stereotypu kopání a popisování, když uznal pramennou základnu za dostatečnou, a jak svědčí úvod k jeho životnímu

dílu, uvědomil si také, že po padesátce už před sebou má jen omezené množství času: to bylo „memento, abych vymanil se ze všech starostí, ležících mimo životní můj cíl“.

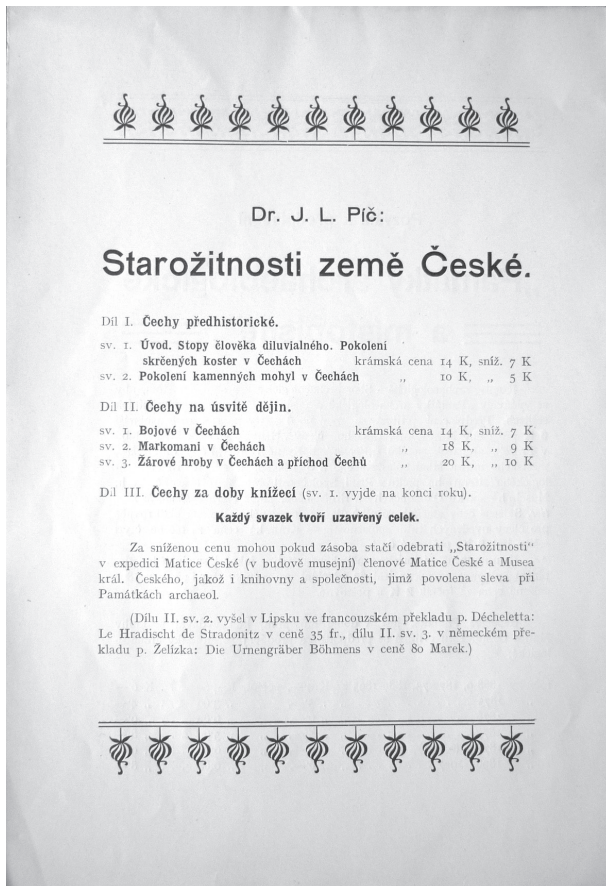
Proto ponechal družinu jejímu osudu – ač styky s ní pěstoval výběrově dále – a vzdal se také (1902) jednatelské funkce v Archeologickém sboru NM (ne ovšem redakce *Památek*, protože ty byly pro něj důležitou tribunou osobních výsledků, názorů a polemik), což byl počátek úpadku tohoto tradičního tělesa. Družina byla vlastně jeho „dítětem“: vstoupila do života, když ji potřeboval, a rozpadla se, když došel k závěru, že svůj úkol splnila.

Je pravda, že jeho původní plán byl poněkud jiný: chtěl se zabývat archeologií Čech raně středověkých, slovanských, aby jí doplnil nejstarší historické zprávy. Ve své žádosti o místo v Muzeu v říjnu 1892 napsal: „Míním po novém roce přikročit k sepsání velikého díla, k němuž přes 20 let se připravuji, totiž nového vydání *Pravěku*“ – tím mínil „druhé oddělení“ Vocelova *Pravěku země české* z roku 1868 – „s titulem ‚Dějiny vzdělanosti slovanské za doby knížecí‘“. Zároveň ale pod vlivem rozhodujícího pravěkého podílu na výsledcích „družiny“ ohlašuje další plán, pořídit „náležitou archeologickou mapu Čech [...]“;³⁹ tane mně v té příčina na myslí dílo Lissauerovo o Prusích [*Lissauer 1892* – K. S.], jehož metoda zdá se mi nejpraktičtější s tím dodatkem, že [...] místo ukázek jednotlivých dob měly by při tom úplně vydány býti nálezy ze sídlišť a hrobů nejen pražského, ale i venkovských museí a pokud možno i ze sbírek soukromých“.

To už je vlastně nástin formální podoby budoucích *Starožitností země České*. Píč včas pochopil, že historii země nelze začít slovanskými Čechy z rané historie, že kořeny dějin osídlení této země jsou mnohem hlubší, a svědomitě se několik let připravoval, aby je objasnil. Už před polovinou 90. let se začínal soustředit na zpracování nahromaděných poznatků na půdorysu svého prvního pokusu o syntézu. V roce 1895 sdělil správnímu výboru Muzea, že po 25 letech přípravných prací přistupuje konečně „k soubornému vypsání dějin vzdělanosti v Čechách za doby předhistorické a za první doby historické“; po několikeré změně programu ustálil se konečně na tom, „(1) že práce obsáhne celou dobu předhistorickou, kdežto dříve jen na slovanskou dobu knížecí bylo pomýšleno, (2) že české věci budou střediskem práce, ostatní slovanské pak srovnávacím doplňkem, (3) že těžiško přeneseno bude na půdu archaeolo-

³⁸ Dopis J. L. Píčovi, Vídeň 5. 10. 1895 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 6, č. 316.

³⁹ Archiv NM, fond Registratura NM, kart. 38, 1892 – Varia. – Píč oživil tuto myšlenku jako jednatel prehistorického odboru Archeologické komise ČAVU, kde se podrobně projednávala na přelomu let 1897–98 (protokoly schůzí – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 20, č. 1236).

Obr. 9 Seznam svazků *Starožitnosti země České* na prospektu celého díla v roce 1908. – Abb. 9 Verzeichnis der Bände von *Altertümer des Landes Böhmen* im Prospekt des gesamten Werkes (1908).

gickou, čili na půdu věcných památek; historické, linguistické a jiné prameny stanou se jaksi prověřujícím a oživujícím doplňkem⁴⁰. Takto formulovaný úkol, v jehož teoretickém i metodickém posunu se zcela zřetelně odrazila léta prožitá s družinou, nebyl ovšem jednorázový a při Píčově pracovním vytížení (byl přece stále především gymnazijním profesorem!), ani snadný.

Ve své instituci měl ovšem jednoznačnou podporu a byl si jí jist. Nakolik pevné bylo Píčovo postavení v muzeu, ukazuje dosti výmluvně odpověď na jeho sdělení o připravenosti prvního dílu *Starožitnosti* k vydání: správní výbor jednomyslně „uvítal s nejuprímnější radostí záměr Vašnostin vydati do konce roku tohoto prvý svazek veliké publikace své [...] a rovněž co nejochotněji jest hotov dílo to dle své možnosti účinně podporovati“⁴¹.

⁴⁰ Archiv NM, Registratura NM, kart. 42, 1895, přípis z 25. 4., čj. 611.

⁴¹ Přípis z 25. 5. 1898 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 15, č. 1094. O náklady na vydávání se pak podělila ČAVU (resp. Archeologická komise) se Společností Musea král. Českého.

Bylo ovšem rovněž nezbytné zbavit se zátěže pedagogického působení. Proto Píč 4. 4. 1898 podal k ministerstvu kultu a vyučování žádost o dovolenou na školní rok 1898/99 s tím, že za 26 let služby dosud žádnou dovolenou (tj. delší, mimo školní prázdniny) neměl. Zdůvodňuje žádost tím, že začíná pracovat na velkém díle o pravěku Čech, jež zahrne „die Periode der Hockergräber, welche allem Anscheine nach die Reste der europäischen Urbevölkerung repräsentieren, und die Periode der Steinhügelgräber, welche mit den keltischen Vindeliciern zusammenhängen“⁴².

Nebylo to nic platné, dovolenou opět (už popáté) nedostal a rozhodl se tedy volit jinou cestu – přes prezidenta Hlávku. Spis nazvaný „Promemoria“, jež mu napsal v říjnu 1899, stručně shrnul úkoly, před nimiž bádání v té chvíli podle jeho mínění stálo:

„(1) dlužno vésti archaeologický důkaz, kdy pokolení popelnicových hrobů (první to obyvatelstvo české) zaujalo krajiny Zálabské (Hradecko, Boleslavsko a j.), jak nové to pokolení naložilo s obyvatelstvem prvotním v podobě skrčené pochovávajícím – zdali je podmanilo nebo vyhubilo – a dále, v jakém poměru toto první obyvatelstvo české nalézalo se ku gallským Bojům s nimiž dle svědectví hrobů (na př. N. Bydžov, Měník) do jisté míry v Zálabí usídleno bylo současně.

(2) má se vésti archaeologický důkaz, kdy a jak hustě a četně družina Čechova, čili vlastní kmen český, zaujal krajiny kolem Řípu a dále mezi Oharkou a Berouňkou, zdali zastal zde pokolení předchozí – pokolné skrčených koster a gallske Boje a v jakém postavení stál k nim po příchodu; sluší dále vésti důkaz, zdali družina Čechova přišla ze Zálabí (Hradecko) nebo ze zahraničí.“

Tyto úkoly (druhý motivovaný mírně metaforicky, možná i s ohledem na Hlávkuvo vlastenectví) vyžadují archeologické probádání zmíněných krajin, jež „má ne menší důležitost než bádání archivální, tak štědrě podporované slavným Zemským Výborem“, navíc naléhavé kvůli postupujícímu ničení památek. Píč je představuje jako výzkumný projekt na 3–4 roky buď se 2–3 mladšími placenými silami, „nebo by to mohl podniknout podepsaný kustos musejní (s použitím laboranta musejního), arcí, kdyby uvolněn byl na tu dobu od povinnosti své na gymnasiu“. Tím dospěl výklad ke svému cíli, a skutečně zapůsobil. Přímluvou Hlávkovou a následně pak příčiněním poslance Karla Adámka vymohl zemský správní výbor u ministerstva pro Píče trvalou dovolenou a v dubnu 1900 uvolnil z rozpočtu částku na plat zastupujícího učitele na gymnasiu (substituta)⁴³.

Ještě než se dočkal plného osvobození, vydal Píč – proti původnímu záměru však až v roce 1899 – první

⁴² Koncept: ANM, fond J. L. Píč.

⁴³ K. Adámek J. L. Píčovi, Praha 15. 4. 1900 – Archiv NM, fond Píč, kart. 3, korespondence došlá.

svazek svých *Starožitností země České*, jejichž první část nazval Čechy předhistorické a rozvrhl do dvou svazků, začal otevřený boj. Dosud příležitostně vedený spor s Niederlem vstoupil do nové, „systematické“ fáze, v níž se bude rozhodovat o budoucím zaměření a pojetí české archeologické vědy.

„Mne vedla otázka, které hroby v Čechách jsou české, kde začínají a odkud přicházejí, ale než jsem se nadál, octl jsem se ve velikém problému historickém i archeologickém o pravlasti slovanské, o Markomanech a Bojích. [...] Rozsáhlým badáním archeologickým byl jsem arci sveden z původního svého plánu: místo všeobecnější práce o vzdělanosti slovanské za doby knížecí vychází práce speciální, o vzdělanosti v Čechách v době předhistorické a v první době historické, k tomu i podklad práce se změnil, neboť historické a linguistické prameny z prvé řady ustupují do řady druhé, svědectví archeologická jako spolehlivější a mnohostrannější vstupují do řady první. Luštěním záhad, jež jsou mimo původní můj plán, omeškal jsem se o řadu let, ale starým dějinám českým nebude to na škodu“ (*Píč 1899a*, 55–56).

Své dílo pojal především jako úplný soupis všech známých nálezů a nalezišť s množstvím ilustrací na svou dobu skutečně mimořádným. Už tím podal výkon, který už žádný badatel po něm nedokázal zopakovat, a vytvořil hlavní důvod, proč se ke *Starožitnostem* dodnes vracíme.

Neméně cennou složkou jeho díla se staly i ony zmíněné nálezové mapy, poprvé u nás systematicky užité. Distribuční mapy pro určité druhy nalezišť, nálezů či určitých artefaktů, užité u nás dosud jen ojediněle (nálezy kamenné industrie v Čechách na drobné mapce zaznamenal *Šnajdr 1891*, bronzové depoty *Richlý 1894*), učinil Píč už součástí své studie z roku 1890–92 (ve vydání *Píč 1893a*) a mapovou přílohou doprovázel každý svazek *Starožitností* – maxima dosáhl svazek II.3 se 14 mapami. Šlo nejen o Čechy, ale od I.2 i o Evropu, a nejen o různé druhy hrobů či sídlišť, ale také o typy artefaktů či druhy výzdoby keramiky. Odmyslíme-li si mapy svazku I.1, které kvůli příliš širokému záběru neměly velkou vypovídací hodnotu (hroby se skrčenými kostrami, sídliště pokolení skrčených koster), staly se nadlouho vynikající pomůckou badatelů a dokládaly široký evropský rozhled svého autora.

Tomu přinesly nemalé uznání v zahraničí jak tehdy, tak i později, byť někdy s nevolí reflektující rozpor jeho výsledků s názory preferovanými posuzovatelem. Tak například jeden z předních meziválečných teoretiků archeologie K. H. Jacob-Friesen staví jeho mapy hned vedle „skvělého materiálu“ německých autorů: „Seit 1899 veröffentlichte auch der Tscheche Píč eine stattliche Anzahl von Fundkarten. Waren diese für ihn auch nur ein Hilfsmittel

für seinen slavistischen Chauvinismus (to kvůli dokazované slavnitě lužické kultury – KS), so stellen sie doch insofern einen Fortschritt dar, als sie die ersten grosszügig angelegten synoptischen Karten gleichzeitiger Fundtypen aus den verschiedensten Fundgebieten sind. [...] er der erste war, der hierbei methodisch vorzugehen versuchte“ (*Jacob-Friesen 1928*, 173). Kossinovy mapy, jež se staly základem jeho Siedlungsarchäologie a udělaly z dosud spíše ilustrativní kartografie nástroj interpretace, vznikaly teprve od roku 1909.

Píč naproti tomu vytykal německým mapám přílišnou závislost na ohraničených vývojových periodách, kvůli níž se od sebe oddělují věci dobově či vývojově souvisící. – Mapy patřily vůbec k jeho předním zájmům: v prehistorické sekci Archeologické komise ČAVU pod jeho vedením se na přelomu let 1897–98 podrobně projednával návrh vytvoření prehistorické mapy Čech na základě vojenských map.⁴⁴ Později rozvinul korespondenci, aby získal podklady pro své srovnávací studie i ze značné vzdálenosti – např. lord John Abercromby z Edinburghu, s nímž se osobně znal, mu v roce 1901 obstarával mapy mohyl v Anglii, Skotsku a Irsku.

To vše ale nebylo cílem, jen prostředkem ke splnění záměru napsat „nejstarší dějiny Čech podle nových a přímých dokladů“. Píč si byl vědom toho, že buduje most poprvé překlenující propast mezi „čistými“ historiky opovrhujícími sbíráním hrnců jako zábavou vhodnou pro nudící se dilety a mezi archeology kladoucími až samoúčelný důraz na popisování a porovnávání svých nálezů.

Jako historikovi mu bylo po letech práce jasné, že ani nejdůmyslnější analýza skrovného počtu známých písemných pramenů už nepřinese v tomto směru nic nového. Zároveň ale cítil (a tady bychom o něm mohli mluvit spíše jako o kulturním antropologovi než o historikovi či archeologovi v užším smyslu), že tyto nejstarší dějiny nelze chápat pohodlně mechanicky jako střídání tvarů a ozdob keramiky či bronzů, že za vnější tvář věci je třeba hledat „stopy národů“. Tady si Píč přes dvě desítky let pozitivismu podává ruku se svým učitelem Vocelem, jako by přímo přebíral jeho slova. Stačí číst vzletnou předmluvu prvního svazku *Starožitností*: „Odkrývám roušku s dob dávno minulých a volám z hrobů pokolení zmizelá, aby svědectví vydala“ atd. – parafráze Vocelových romantických proslavů je věrná až k doslovnosti.

Postoj obou protagonistů k Vocelevi je ostatně charakteristický: Píč, jeho někdejší posluchač, navázal na jeho etnologizující pojetí archeologie (*Böhm 1954*, 23) ač se na něj nikdy neodvolával, hlásil se ale k němu jako k učiteli své generace a hovořil o něm

⁴⁴ Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 1.

jako o jednom z těch učenců, jež „odchovali pokolení nové“ (*Píč 1903b*, 291), zatímco Niederle vždy uváděl (*Niederle 1922*, 18), že Vocel nezanechal žádné žáky. Pravda je složitější: jestliže z generace 40. let, vychovávané Vocelovými přednáškami, vzešlo jen několik vážných adeptů oboru a kromě posledního – Píče – žádný se mu profesionálně nevěnoval, je důvod nasnadě – v té době takové možnosti nebyly, objevily se až v 90. letech, kdy už z nich mohl příležitosti využít jedině Píč, a kromě toho první generace Niederlových žáků nebyla o nic četnější.

Jenže Vocelův velkorysý záměr ztroskotat (aniž si to tehdy někdo uvědomil) na tom, že takový úkol nelze splnit bez předchozího zvládnutí hmotného materiálu čistě archeologickými metodami, a tady se Píčova zásadně oprávněná a odvážná koncepce střetla s praktickou skutečností. Za Vocela tyto metody nebyly ještě k dispozici; Píčova doba už je měla, on ale věnoval léta horečnému získávání potřebného, na úrovni doby vykopaného materiálu a chyběla mu nejméně stejná doba na jeho komparativní, morfologické či typologické zpracování. A protože z fondů samých mu historická koncepce nevyplývala a „umělecko-průmyslovou“ stránkou věcí se zabývat nechtěl, musel koncepci do základu svého díla a priori vložit; jakkoli bohatý materiál tím byl vlastně degradován na její ilustraci.

Abychom pochopili, oč se boj ve věcné rovině vedl, je zde třeba tuto koncepci nastínit.

Píč a systém tří dob

Zásadně a nikoli neoprávněně považoval Píč celkem nedávno vžitě dělení pravěku na dobu kamennou, bronzovou a železnou v původním mechanickém „zásuvkovém“ pojetí za technologické znásilňování mnohotvárné skutečnosti (ačkoli zejména při srovnávání na vyšší geografické úrovni byl nucen s těmito pojmy pracovat). „Věřilo i mně dosti často v hlavě, než jsem se probral ze schematického třídění ke skutečnému stavu, a teprve když jsem vlastníma rukama v zemi ohmatal, když jsem jednotlivé skupiny v jich vývoji v museu postavil a jich typickou spojitost na různé strany na mapách zakreslil, postavil jsem se s klidem proti běžnému proudu periodovému, který dřív nebo později musí zabočiti na novou dráhu, na dráhu národopisnou“ (*Píč 1911a*, 396).

Přitom „systém tří period“ v té době už překonal poslední bašty odporu v Německu, hájené v minulých dekádách Lindenschmitem starším a Hostmannem, a stal se obecně uznávaným.

Záleží ovšem na tom, jak jej jednotliví badatelé chápali. Říci, že Píč tento princip odmítal, jak se často činí, není správné. Píč (kromě námítky výše uvedené) pouze tvrdil, že tento systém platí pro se-

verní Evropu, jinde ale je omezen na určitá osídlení podle regionálních podmínek a nelze jej tedy např. rozhranicovat daty platnými pro celou Evropu (s tím dnes plně souhlasíme). Zobecnění systému v Německu připisoval tomu, že v tamní archeologii vládne „umělecko-průmyslový“ přístup, a také téměř obecně sdílenému dogmatu o vývoji árijského evropského lidstva z dánských kjökkenmøddingů. Se svým „kulturně-historickým“ viděním pravěku se snažil zohlednit jevy, které artefaktualistům unikaly, jako působení tradice, setrvačnosti, nerovnoměrný vývoj v regionech. V tom nepochybně předbíhal dobu.

Obecně Píč soudí, že „potíž ve správném nazírání spočívá v obvyklém třídění na periody a spojování period s letopočty, což se v archeologii stalo horečnou maníí“, proti tomu staví rozdílnou rychlost vývoje a z toho plynoucí regionální rozmanitost, která se podle něj vymyká z těsných mezí schematu. Činí to s jistým poukazem na Montelia a další podobně zaměřené archeology, kteří „oblékají celou Evropu prostě do neolitu, bronzu a hallstattu, latěnu atd. a pomíjejíce v hrobech význam pohřbeného člověka vůbec, vidí pouze periody – neolitickou, bronzovou atd., jakoby periody ty byly něco absolutního a jednolitého“ (*Píč 1905*, 269). Dále hovoří o síle tradice různých společenstev či o možnosti, že tvarové a výzdobné rozdíly v keramice odrážejí různý účel výrobků téže lidské skupiny (nádoby hrobové, ozdobné a užitkové). Tyto úvahy nejsou ani z dnešního pohledu bezpodstatné.

Z toho vycházel Píč i při konstrukci své slavné expozice českého pravěku v Národním muzeu, když mu bylo vyčítáno, že nepředstavuje vývoj průřezové podle obecných stupňů: „Jestliže pozorujeme archeologii Evropy bez brýlí systému [tří] period, rozlišíme zřetelně územně ohraničené kulturní skupiny, které se vyvíjejí individuálně a v každé zemi jsou jinak rozvrstveny, případně podléhají jiným vlivům a vyzařují v určitých směrech; to platí nejen pro celou Evropu, nýbrž i pro jednotlivé regiony, ba dokonce pro jednotlivé země a krajiny; ani Německo není archeologicky v žádné periodě jednotné, a seskupení [nálezů] podle provincií, provedené dr. Vossem v Etnologickém muzeu [v Berlíně], tedy zcela odpovídá podstatě věci, právě tak jako v muzeu St. Germain a také u nás v Praze je to vystavení podle kulturních skupin, jež jedině odpovídá pravdě“ (*Píč 1910a*, 22).

V době bezbřehého artefaktualismu „vědy o starozitnostech“, která se ještě nedávno zbavovala i jediné možné historické interpretační struktury metodicky pochybeným, německou archeologií motivovaným popíráním samého principu třídobé periodizace, přinášel Píč myšlení z jiného prostředí, oživil pojetí archeologických nálezů jako historických pramenů. Popřel smolíkovskou koncepci, soustředěnou na věci samé, a navázal na předchozí pojetí Jana Erazima

Vocela (který si ovšem jako odchovanec romantismu ještě nedovedl představit jiný princip klasifikace než historicko-etnický). Pokusil se překročit hranice dobové archeologie a přehodnotit její poznatky i problémy z hlediska kulturního historika/etnologa, k němuž se sám teprve propracovával.

Vzhledem k tomu Píč raději mluví o kultuře (což u něj odpovídá novějšímu pojmu civilizace) než o době, protože kulturu vidí mnohotvárněji z hlediska času i prostoru. Dobrou ukázkou jeho přístupu je pojednání „O kultuře bronzové“, které vložil do svazku o pokolení mohyl (*Píč 1900a*, 80–125).

Shrnuto: Píč neodmítal periodizaci jako schematizaci technologického vývoje, ale bránil se zde opět ryze archeologickému, de facto starožitnickému soustředění na artefakty, vytlačujícímu z vědy „živého člověka“ a rozmanitost lidské kultury (aniž by ovšem archeologickou práci s artefakty podceňoval, jak ostatně svědčí celé *Starožitnosti*). My dnes víme, že zmíněné soustředění bylo v té fázi nutné, aby se zvládl rychle rostoucí materiál a aby historický pohled na pravěk dostal pevné základy; Píč ovšem nevěděl, co se bude příštích sto let v oboru dít a nelze mu tedy jeho etnologické (či kulturně historické, kulturně antropologické – jak je budeme chtít nazvat) stanovisko vyčítat. Rozhodně mělo větší perspektivu a bylo bližší tomu, jak archeologii chápeme dnes.

Píč a systém tří pokolení

Jestliže nechtěl svůj historický výklad sevřít do krupičky archeologického systému, stál Píč před otázkou, jaké relevantní historické kritérium místo toho zvolit, aby umožňovalo uspořádat archeologický materiál. (Trochu to připomíná dilema raných marxistů-archeologů mezi systémem Thomsenovým a Engelsovým – jak promítnout do materiálu kategorie typu „období prvobytného stáda“.) Jako dějepisci myšlenkově kořenícímu v pozdním romantismu a pokračovateli proudu, který z pozic „národní věci“ nepřijal u nás v 70. letech 19. století evropskou „antropologizaci“ archeologie s jejím kosmopolitním zaměřením na anonymní lidskou práci, „bezejmenného člověka“ a pokrok, považoval za svou povinnost rozeznat v pramenech především „národy“ či kmeny, etnické celky „národopisně“ vždy charakterizované svéráznou kulturou, jež jistě musely být nositeli historie stejně jako potom v období psaných dějin. Jen touto cestou mohl nakonec v hmotných pramenech identifikovat národ slovanský a pak český – to přece byl důvod, proč od rané historie zaměřil k archeologii.

Jaké třídící kritérium považoval za zásadní, vyplývá z jeho konstatování ve chvíli počátku edice *Starožitnosti*: záhady českého pravěku považuje za rozluštěné natolik, že „dnes s přibližnou jistotou

archeologické nálezy tříditi můžeme podle národů někdy v Čechách osedlých“.⁴⁵

Snad nejlépe vystihl svůj postoj v předmluvě k dílu II.1 *Starožitnosti* (*Píč 1902a*):

„Jako každá nová věda, tak i archeologie přijata byla s nedůvěrou a rozvázní historikové dosud ji považují za libůstku, kdežto někteří archeologové dosud stojí na stanovisku před dvaceti lety běžném, že ‚archeologie je studium vývoje starých kultur‘. Naproti tomu slyšel jsem při bádání archeologickém bezpočtukrát od lidí vzdělaných i prostých otázky: z které je to doby? jaký je to národ? a [...] tím vyznačen jest jaksi první úkol archeologie, jehož rozluštěním získá konečného oprávnění a uznání jako věda.

Obsahujíť pak hroby v zemi v prvé řadě tělesné pozůstatky těch, kdož na povrchu země někdy žili, jistou řečí mluvili a k jisté skupině národnostní příslušeli i jistou víru vyznávali; ozdoby, zbraně a jiné věci v hrobech nalezené stojí v druhé řadě, majíce důležitosti pouze jako příslušnost pohřbeného lidu, čili jako předměty národopisné. [...] V tom smyslu bylo by neodpustitelným hříchem, kdyby historikové nechali si ujíti přímé svědectví těch, o nichž v dějinách se jedná.

Bývalo mou chloubou, dokud jsem psával se stanoviska čistě historického, že jsem pravidlem překvapil novými doklady a novou methodou; a [...] jestli jsem se proryl tím naším královstvím a prostudoval musea téměř celé Evropy, učinil jsem tak zajisté jen proto, abych jako historik k svědectví historickému vyvolal ty, kdož vlast naši někdy obývali, [...]“

Základem jeho úvah se staly zmíněné nálezové mapy: poprvé se o ně pokusil už koncem 80. let, a když na nich vyznačil lokality s různými způsoby pohřbívání, spatřil tři odlišné skupiny, které v podstatě zaujímaly i odlišné části Čech: ve střední a severozápadní části hroby s kostrami ve skrčené poloze, mohly na jihu a jihozápadě a žárová pohřebiště na severu až východě země. „Tato první archeologická mapa Čech způsobila, že jsem dal do služeb praehistorické archeologie všechen elán svého temperamentu.“

Tady je nutno připomenout, že zmíněné tři celky odlišného pohřebního ritu nebyly jen jeho ideou: například už Ludwig Lindenschmit starší vystavil podle nich materiál v Ústředním římsko-germánském muzeu v porýnské Mohuči, které Píč zřejmě poprvé navštívil roku 1896. Také většina tehdejších našich archeologů, kteří si uvědomovali existenci těchto tří odlišných archeologických oblastí v Čechách, považovala je za odraz odlišných „národů“, jak přiznával i *Niederle* (1900, 219). Pokud jde o nejproblematictější „pokolení skrčených koster“, tyto hroby za znak jednoho národa spojeného pohřebním rituálem považo-

⁴⁵ Pamětní spis zemskému správnímu výboru z 8. 10. 1899 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 6, č. 341.

val již B. *Jelínek* (1884); za obecný jev doby bez určité etnické vazby je naproti tomu prohlásil J. *Matiegka* (1892, 114).

Jan Filip později formuloval obvyklou výtku své doby, že Píč „nedovedl pochopiti důležitost sídlištních nálezů, takže celý systém české archeologie vybudoval především na hrobových nálezech“ (*Filip 1949–50*, 70). Na tom je jistě mnoho pravdy, ostatně už Píčov přítel Jan Hellich psal v době vrcholné aktivity „družiny“ svému bratru Bohuslavovi: „Tomuto bedlivému zkoumání dosud Píč nevěnoval dost pozornosti, je posedlý jen na hroby.“⁴⁶

Zapomíná se ale, že v době formulace Píčova systému byla sídlištní archeologie v plenkách, teprve nedávno se sídlištní jámy osvobodily od nálepky „žárových hrobů“, metodika terénního výzkumu sídlišť a tím spíše pak pramenná kritika jeho výsledků se teprve začínala rýsovat (v Německu spíše než u nás) ve stínu hrobů a pohřebišť – sběratelská archeologie o střepy v zásadě nestála – a dosavadní poznatky rozhodně nenabízely klíč k historickému výkladu pravěku; ponechme stranou fakt, že i systém univerzitní školy byl založen především na hrobech a sám Niederle počítal s tím, že při úvahách o etniku „padá těžce na váhu [...] změna ritů, předpokládající převrat v ideách, jež se nejkonservativněji v lidu uchovávají“ (*Niederle 1891a*, 15) – což je i Píčovo principiální východisko.

Píčova kartografická pozorování byla rámcově správná. První vážné chyby se dopustil tím, že přecenil sílu pohřební tradice jako složky lidové duchovní kultury, o které se s řadou dalších (nejen) slovanských etnografů i archeologů domníval, že patří k nejstabilnějším rysům etnických celků a že tedy zůstávala neměnná po celý pravěk. Rovněž byl přesvědčen o jejím těsném spojení s etnicitou, jejímž měl být pohřební ritus nejvýraznějším projevem: „Vztah mezi náboženstvím a národností byl jistě silný již v prehistorických dobách, neboť vidíme, že způsob pohřbení je omezen na určité území [...]. V územích těchto jednotlivých pohřebních ritů nacházíme také charakteristické ozdoby [...] a můžeme podle toho říci, že náboženství bylo stejně podstatnou známkou národnosti jako kroj, že právě v prehistorických dobách můžeme pokládati způsob pohřbení za výraz náboženství a právě tak zbytky kroje za výraz určitého kmene [...] nezvratný důkaz, že v pravěku stejně jako dnes žily v Evropě rozmanité etnické jednotky na určitých územích“ (*Píč 1910a*, 4).

Než jej budeme kritizovat, vezmeme v úvahu, že v tehdejších společenských vědách obecně panoval nikoli bezpodstatný názor, že lidská společenství jsou určována především svou kulturou, kulturní tradicí, kterou předávají z generace na generaci, a že její

nejpodstatnější složkou jsou náboženství a rituály, jejichž praktikování lidské celky jednak sjednocuje, stmeluje, jednak vymezuje proti jiným celkům, a proto mají trvalejší povahu než jiné kulturní prvky. Zde tedy Píč nepropadal žádné osobní scetné představě, nýbrž aplikoval vědecký kulturně antropologický názor, který se ovšem ve sféře artefaktuální archeologie nemusel odrážet.

Takto dospěl Píč k představě – poprvé formulované ještě před *Starožitnostmi* (*Píč 1898*, 142) – tří na sobě nezávislých celků, „pokolení“-etnik v pravěkých Čechách, jejichž hmotnou kulturu charakterizovaly také odlišné tradice keramické výroby, jak naznačovaly rozdíly keramiky nalézané v těchto třech typech hrobů. Naproti tomu výskyt kamene, bronzu i železa v hrobech prvního typu, obou kovů pak v dalších typech naznačoval dlouhodobý vývoj těchto „pokolení“, z čehož – stejně jako z „horizontální stratigrafie“ jejich sídel – plynul nutný závěr, že se pokolení vyvíjela paralelně; jako relativně chronologické vodítko k vnitřnímu třídění jejich hmotných památek mohla pak ovšem následnost tří surovin posloužit, ale jak už řečeno, tu považoval Píč v obecné rovině za umělou archeologickou konstrukci, neodrážející skutečné rozdíly mezi pravěkými celky.

Vyhýbaje se jednomu skalisku, naráží Píč na druhé: neztrácí sice kvůli detailům „umělecko-řemeslné“ analýzy archeologických pramenů ze zřetele celkové rysy vývoje, na druhé straně ale odsuzuje tyto prameny v podstatě k pasivní roli dokladů pro předem vytvořenou historickou konstrukci. Zbývalo mu vlastně už jen zařazovat určitá charakteristická seskupení movitých nálezů (později označené jako kultury apod.) k jednotlivým pohřebním způsobům.

Neolit – první a téměř poslední vítězství univerzitní školy

V první řadě na tuto koncepci doplatil paleolit (mezolit ještě znám nebyl): jestliže archeologové té doby jej opomíjeli kvůli absenci keramiky a nutné vazbě na přírodovědecké poznatky (Ludvík Šnajdr byl vzácnou výjimkou v tom, že se nebál kvartérní geologie), pak Píč navíc proto, že neznal z paleolitu Čech žádné hroby a nemohl jej proto zařadit do svého schématu; přešel tedy „stopy člověka diluvialního v Čechách“ se spěchem hodným lepšího důvodu, jako pouhou přehru pravěkých dějin (názor vzácně shodný s univerzitní školou).

Hlavní náplní prvního svazku monumentálního díla, vydaného v roce 1899, se stalo „pokolení skrčených koster“ jako relativně nejdříve začínající, vlastně konkretizace Vocelovy dávné hypotézy o bezejmenném pranárodě v Čechách před historicky známými národy.

⁴⁶ Poděbrady 30. 10. 1896 – Polabské muzeum, Poděbrady, fond B. Hellich, č. 16 462.

Naneštěstí pro Píče je však tento pohřební způsob nejméně kulturně určující a sjednocující ze všech tří, které si zvolil (zejména pokud bereme v úvahu tehdy známý nálevoý fond). Tak se stal první svazek *Starožitnosti* – přes obrovský srovnávací materiál z celé Evropy – zároveň nejslabším ze všech. Patrně i proto, že byl první (při šestém už měl Píč nepochybně jinou zásobu zkušeností), i proto, že přes veškerou dobrou vůli byl jeho zájmu a školení tématicky nejvzdálenější.

Mechanické spojení kultur a skupin s kostrovými hroby ve skrčené poloze od neolitu přes kulturu únětickou (do níž Píč zahrnoval i knovízskou jako její další vývoj) až po bylanskou (nově objevenou a Píčem prvně definovanou) v jeden pravěký „národ“ s plynulým vývojem ve středních a severozápadních Čechách bez rozdílů v užívání kamene, bronzu či železa – to byla představa dosti převratná a provázená úvahami, jež nedokázali pozitivističtí archeologové vždy přijmout, nejméně pak na úseku neolitu. Spor o tento úsek pravěku zastínil všechno ostatní a generalizován ilustruje dodnes celý zápas škol jako pars pro toto. Je tedy nutné všimnout si její podrobněji.

Především vyžaduje vysvětlení sám pojem „neolit“: ve vazbě na původní Lubbockovu definici zahrnovalo jeho dobové chápání celé období hlazených kamenných nástrojů, tedy jak vlastní neolit, tak eneolit (v německé terminologii ostatně dodnes nejčastěji „mladší neolit“). Proto kdekoli se tu bude hovořit o neolitu při reprodukci účastnických názorů, jde o obě tyto dnešní terminologické kategorie.

Konkrétně vyvstává nejprve otázka, zda Píč skutečně popíral existenci neolitu, jak se mu běžně klade za hlavní vinu.

Bylo už doloženo, že není správné předhazovat mu odmítání třídobého systému, a podobné je to i s neolitem. V praxi Píč tento pojem častěji použil i pro české nálezy.⁴⁷ Existuje v jeho pracích dost pasáží dokládajících, že Píč díky svému rozsáhlému přehledu po Evropě znal a uznával západní „čistý neolit“ a jeho chronologické rozvrstvení, např. zařazení šňurové či zvoncovité keramiky v Porýní jako mladšího až nejmladšího neolitu atd. Ve skutečnosti šlo o to, že nenacházel „čistý neolit“ v nálevoém fondu na území Čech.

Zdánlivě to je dědictví Smolíkovy éry – ovšem Smolík odmítal neolit jako vývojový stupeň předcházející době kovové principiálně, přihlášením se k hlavnímu argumentu Lindenschmitovu a Hostmannovu, že všechny atributy neolitu se v nálezech objevují i v doprovodu kovů. Ale Smolíková éra už končila a myšlenka českého neolitu, dokonce

samostatného před dobou kovů, získávala půdu. Od počátku 80. let za jeho uznání osaměle bojoval proti Smolíkovu (a jím ostrakizován) Ludvík Šnajdr (nakonec *Šnajdr 1891*, celkem mírumilovně recenzováno Píčem v Památkách archeologických 15, 1891, 351), jenž kvůli tomu musel publikovat v Berlíně, podobně jako Kliment Čermák. Výslovně se za neolit u nás proti Smolíkovu postavil začínající Lubor *Niederle (1891a, 15)*. Na počátek svého schematu zařadil „neolit“ podle svých výzkumů z let 1882–3 i regionální, v ústraní pracující samouk F. X. Franc – i když pod vlivem evoluční představy a patrně i středoněmeckého systému položil na počátek sledu jemu známých západočeských kultur dnešní chamskou (primitivního vzhledu, s výskytem otisku šňury) jako starší neolit, mladší neolit pak představovala vypíchaná, ale i volutová keramika (*Franc 1890*, výslovně *týž 1895*, 566 a podrobně *týž 1906*, 179–180; v tom smyslu je třeba opravit opakovaně tradovaný omyl, že jeho kultura A je neolit a B eneolit).⁴⁸ Spíše jen zprostředkovaně, bez vlastních výzkumných poznatků uznával neolit v Čechách i příslušník Píčovy generace Břetislav *Jelínek (1892)*: podle něj se „doba neolithická čili kamenná“ dělí na starší (hrubé, jednoduché nádoby rýhované a tečkované; lov doplněný chovem dobytka) a mladší (dokonalá keramika s bohatou, i malovanou výzdobou, hlazené nástroje; chov a už také orba); přechod mezi nimi měl být pomalý, konec neolitu asi 1000–900 př. Kr., kdy se objevuje první kov. Zdroje svého názoru neuvádí.

S obhajobou neolitu v Čechách vystoupil též *Niederle (1893a, 1894b)*.

Zvláštní postavení zaujímal prof. Jan Nepomuk Woldřich, jenž také samostatně dospěl ke svému pozoruhodnému systému českého pravěku (viděl v Čechách Slovany už od neolitu a první propracoval koncepci „dob přechodních“). Woldřich jako geolog-paleontolog se zájmem o paleolit (který tu popsal lépe než obě „školy“) opíral své členění neolitu na starší, střední a mladší stupeň (*Woldřich 1894* populárněji, podrobně *týž 1897*, 41–42) pouze o vývoj kamenných broušených nástrojů (keramika mu nic neříkala) a tak jeho stupně (zejména první dva) bez dalšího členění směřovaly neolit s eneolitem, teprve „přechodní stupeň neolithicko-kovový“ jako první

⁴⁷ Např. v přípisu správnímu výboru NM v r. 1895 (ANM-RNM, kart. 42, čj. 848).

⁴⁸ O Píčově návštěvě v „jeho“ sbírce na zámku Kozlu a seznámení s jejím neolitem napsal později Franc svému bývalému zaměstnavateli sarkasticky, „daß Hr. Píč als er in Waldschloss die Sammlung besah – trotz dem die Fenster und Türe offen waren – wurde ihm dort so heiß, daß er hinausgehen mußte, sich auf eine Bank setzte, um wie er sagte – frische Luft zu schöpfen; nach einer Weile wieder zurückkehrte. – (...) Factum ist, daß (er) die Wahrheit kennt, oder die erkannte Wahrheit zu bekennen – sich schämt!“ (Dopis hr. E. K. Waldsteinovi-Wartenbergovi, Plzeň 11. 4. 1905 – SOA Praha, II. odd., Rodinný archiv Valdštejnů).

fáze kovové doby má eneolitický charakter. Jestliže *Niederle (1894d)* velmi vstřícně uznal jeho schema v podstatě za shodné se svým vlastním, bylo to nejspíše proto, že Woldřich vázaný na Vídeň a jižní Čechy stál mimo pražské školy a události; být autorem Píč, byla by reakce mnohem ostřejší. (To neznamená, že Woldřichův pokus, zahrnující celý pravěk a raný středověk, měl být zcela zapomenut, jak se pak stalo – patrně opět vinou jeho „nezačlenění“.)

Píč argumentoval tím, že na západě a severu Evropy vystupují neolitické keramiky zpočátku jako čistý neolit bez kovů, pak ale v doprovodu mědi a bronzu; u nás pak převážně s tímto doprovodem. To se samozřejmě týkalo keramiky šňůrové a zvoncovitých pohárů (nálezy kulovitých amfor byly u nás jen ojedinělé). U skutečně neolitických kultur by se tento argument zdál být nemožný, tady ale dosud chyběly nálezy skutečně neolitických hrobů a do interpretace sídlištního materiálu zasáhly argumentační chyby, většinou (ne vždy) dobově podmíněné, které dnes můžeme rozpoznat. K těm lze přičíst jednak klasifikační omyly u dosud málo známých keramických typů ve střepovém materiálu (například první nálezy hrubších střepů s důlkovanou plastickou páskou v jamách s vypíchanou keramikou jako doklad jejího souběhu s dobou bronzovou), za druhé pak tradiční nedostatek pramenné kritiky, jak už o něm byla zmínka: přítomnost jednoho střípku vypíchané keramiky v únětické sídlištní jámě je důkazem pro současnost obou, aniž by padla otázka po kvalitě vykopávek, orientaci výkopce v terénní situaci a tedy věrohodnosti pozorování. (Složitost poměrů v české sídlištní archeologii byla ovšem známá – zkušený neolitik C. *Koehl [1906]* později napsal, že Čechy „früher förmlich als Musterland der Scherbenmischung in Wohngruben bezeichnet wurde [...] wo man eine Trennung in einzelne Perioden gar nicht verstehen würde“.)

Zkusme se ovšem vžít do situace tehdejších archeologů, pokud šlo o keramiku: po Smolíkově éře zůstal jen nevelký, nekvalitně získaný a dokumentovaný materiál a prakticky žádné metodické vodítko; z činnosti nejnovější doby naopak plynul neustálý proud nových nálezů rozmanitých druhů a orientovat se v této záplavě, najít klíče k jejímu rozčlenění a uspořádání synchronickému i diachronickému vyžadovalo skutečný odborný výkon, jehož byl v éře amatérských sběratelů schopen jen málokdo. Odtud pramenila např. domněnka o současnosti, ale účelově odlišnosti keramiky různě zdobené resp. nezdobené, nacházené na jednom nalezišti (kultovní × profánní, přepychová × užitková), kterou zdůvodňoval např. *Jelínek (1882, 132)*.

Tento názor ovšem hledá východisko z problému způsobeného tehdy běžnou metodickou chybou, jíž byl obecně sdílený předpoklad, že objekty blíže spolu na lokalitě sousedící nebo dokonce nálezy

spojené pouze lokalitou jsou současnými složkami téhož celku. Je překvapivé, že Píč, tak často užívající princip horizontální stratigrafie, se nad touto otázkou nezamyslel (nebo ji přešel, protože takovýto tradiční úsudek se mu hodil?). Tato chyba stojí v kontrastu s míněním Buchtelovým, jenž už věděl, že „pouhé místní sousedství kulturně různorodých hrobů vůbec nic nedokazuje“ (*Buchtela 1907a, 94*). *Niederle* (jenž se ostatně také častěji prohrěšil nekritickou důvěrou ke zprávám jiných, jak ani nelze v té době jinak čekat) ve svém *Lidstvu* rozumně doporučoval v případech ojedinělých příměsí provádět atribuci objektů spíše podle celkového charakteru jejich obsahu, a pokud jde o vymezení dob, varoval před mechanickým přístupem: „tyto doby vymezujeme v každé zemi časem, kdy převládaly v upotřebování měď, bronz nebo železo. Tak neváháme přičísti nálezy ještě době bronzové, i když se tam železo objeví, jsou-li jinak zbraně a nástroje a šperky po výtce z bronzu zhotoveny a typů v době bronzové obvyklých.“ A podtrhl: „Vytýkáme toto své stanovisko určitěji proto, poněvadž se liší od dosavadních i u nás v Čechách zastávaných mínění“ (*Niederle 1893a, 123, 245*; ještě podrobněji *tyž 1894a, 259–260*).

Píč postupoval obdobně, jenže v opačném směru: první drobné kovové předměty v části nálezů jsou mu již příznakem blízkosti celé kultury k době bronzové. Tady byl *Buchtela* se svou představou „přechodních dob“ (předloženou ovšem už dříve *J. N. Woldřichem*) pružnější.

Vinou tohoto přístupu resp. striktního pojetí neolitu došel Píč – který na rozdíl od Smolíka už dobře rozeznával keramické skupiny neolitu (a eneolitu) – k přesvědčení, že dosti častý výskyt těchto keramik či kamenných artefaktů společně s kovem charakterizuje jejich uživatele jako lid žijící sice dříve mimo naše území v neolitické kultuře, k nám však přišlý (z Durynska, z povodí Sály, tj. ze středního Německa – shodně soudil tehdy i *Niederle* a ještě později *Palliardi*⁴⁹) pod tlakem sousedních kultur už v době, kdy znal bronz, a zde se už samostatně vyvíjel do „bronzové“ únětické kultury. Z této sekvence vyplývá, že „pokolení skrčených koster“ bylo součástí národa osídlujícího severní a střední Evropu po době ledové.

Nepopíral tedy Píč neolit jako takový, a docela už ne proto, že by se snad byl nepoučil z *Niederlova*

⁴⁹ *Palliardi* se chystal v létě 1910 na kongres do Bruselu a sděloval Píčovi, že chce vidět muzea v Holandsku a Hannoveru „neboť se mi podobá, že tam odněkud ta naše nordická keramika neolitická vyšla a přes Duřínsko, jak uvádíte a s čímž já souhlasiti musím, do Čech, odsud pak od Čáslavi (Hrádek) k nám na Moravu vnikla“ (Mor. Budějovice, 22. 7. 1910 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 10, č. 699). Nordickou keramikou míní tu zřejmě „pohárové kultury“ v tehdejším smyslu *Kossinově*.

výkladu v *Lidstvu* (1893) o podstatě neolitu, jeho hospodářské a civilizační náplni (jak se domníval *Filip 1978*) – naopak, bral jej obecně jako prokázaný, ale tvrdil, že u nás není v čisté formě doložen nálezy. Proto zdůrazňoval, že mluví raději o keramice s neolitickou výzdobou než o neolitické době; chápal keramiku jako doklad přežívání starých technik do nové, nastupující kovové doby, v hrobech jako atribut „archaického obřadu“.

Ve svém stanovisku se utvrdil, když se setkal s obdobným řešením ve východním Německu: „Když poprvé v tomto pojednání více než před rokem vyslovil jsem svou pochybnost o době kamenné či neolitické u nás v Čechách, vyslovil jsem ji celkem dosti skromně; když jsem však o minulých velikonocích přišel do Berlína a našel v národopisném museu nejstarší datování dobou hallstattskou, oddechl jsem si“ (*Píč 1893a, LXXXII*).

V praxi Píč postupoval tak, že v našem nálezovém fondu „skrčených“ před nástupem bronzů („rázu únětického“) odlišil keramiku vyskytující se podle tehdejších znalostí pouze v hrobech (šňůrová, zvoncové poháry) nebo pouze v sídlištních jamách (kulovitě amfory, lineární + vypíchaná – řečeno dnešními termíny). Konstatoval tedy, že „skrčené kostry“ ve starší fázi svého vývoje netvořily jednotnou kulturní skupinu, nýbrž vystupovaly v podobě zmíněných čtyř „samobytných kultur keramických“. Tyto kultury vynesl Píč na základě podrobného studia do mapy Evropy a zjistil, že se vzájemně překrývají jen okrajově; usoudil z toho na (nedefinovaném) principu horizontální stratigrafie, že existovaly paralelně, tedy současně. Tím se zbavil nutnosti, ale i možnosti využít keramiku jako indikátor rozdílů chronologických – a právě tak ji chápala a využívala univerzitní škola resp. Buchtela ještě v duchu evolucionistického paradigmatu a německých úvah o neolitu.

Evolucionisticky přistupoval k problému i Píč v tom smyslu, že důvod poměrného mládí všech našich (e)neolitických kultur viděl v jejich poměrné dokonalosti: jestliže znal ze švýcarských a francouzských muzeí hrubou a primitivní keramiku z tzv. nákolních osad aj., klasifikovanou tam jako „čistý neolit“, nemohl soudit jinak. (Megalitickou složku, kladenou jinde rovněž na počátek neolitu, u nás rozumně popřel s možnou výjimkou tří nejasných „menhirů“ u Klobuk, Drahomysle a Března – stejně tak, jak to můžeme učinit dnes.) K názoru o současnosti neolitických kultur vedla Píče i logická „etnografická“ úvaha, kterou později stručně definoval v recenzi Červinkovy *Moravy za pravěku* (*Píč 1902b, 158*; shodně pak *týž 1905, 25*), kde odmítá „vývod, že by lid, užívající nádob s ozdobou šňůrovou neb nádob zvoncovitých, jež v domácnosti užívány nebyly, nebyl měl žádných sídel (po případě s jinou keramikou) a rovněž tak nenásleduje odtud, že by

lid užívající v sídlech keramiku volutovou a tečkovaně píchanou nebyl pohřbíval (po případě i s jinou keramikou)“. (Skutečně znal tehdy Píč z Čech jen dva hroby neolitické v dnešním smyslu a z toho vycházela i univerzitní škola při úsudku, že neolitické obyvatelstvo nejspíše ještě nepohřbívalo.) Tento oprávněný soud jej za daného stavu poznání vedl k pokusu vyřešit naznačený rozpor hypotézou o jejich současnosti.

Z popsanych závěrů vyvodil *Niederle (1894a, 259)* oprávněnou výčitku, že Píč předpokládá v neolitu Čechy liduprázdné a že tedy vlastně rozšířil představu (mezolitického) hiátu ještě na téměř celý neolit. Sám ovšem soudil dosti podobně, že čistý neolit před příchodem prvního kovu trval jen nedlouho. Jestliže totiž kladl (*Niederle 1893a, 204*) počátek neolitu do 5. tisíciletí př. Kr. a počátek doby bronzové možná až k roku 1000 př. Kr. (první datum na svoji dobu poměrně vysoké, druhé poměrně nízké), musela tedy naprostá většina oněch 3–4000 let připadnout na dobu přechodní – což je zhruba totéž, co předpokládal Píč.

Píčovo mínění o absenci čistého neolitu je evidentně chybné, ale v dobovém kontextu je lze pochopit: jestliže v sousedních oblastech Německa (v Braniborsku, Sasku a zejména Durynsku s tehdy patrně nejlépe prozkoumaným neo/eneolitem z celého Německa), kde byly pokusy o třídění „neolitu“ téměř módní záležitostí, byla tehdy ještě za nejstarší neolitickou keramiku nejčastěji považována šňůrová – v české terminologii „s otiskem šňůry“, „s ozdobou motouzovou“ – a ta se už relativně častěji vyskytne s kovem, uvedený soud z toho logicky vyplýval. (Píč sám tuto chybu oslabil, když šňůrovou keramiku nepostavil na začátek, nýbrž záměrně smazal chronologické rozdíly mezi druhy „neolitické“ keramiky a redukoval je na rozdíly účelu nádob.)

Časovou prioritu šňůrové keramiky hájil už durynský A. Klopffleisch, jenž jako profesor dějin umění v Jeně roku 1872 možná poprvé v tomto regionu docenil význam tvarů a výzdoby keramiky pro třídění (a etnické dělení) pravěku, v němž se dosud spoléhalo na suroviny a nanejvýše tvary kamenných a kovových výrobků; šňůrovou vymezil poprvé v přednášce o středoněmecké neolitické keramice na sjezdu v Drážďanech 1874 (první systém pro tento region uveřejnil zhruba ve výstavním katalogu – *Klopffleisch 1880* – a podrobněji ve své hlavní práci – *Klopffleisch 1883, kap. Charakteristik und Zeitfolge der Keramik Mitteldeutschlands*); v tamním neolitu rozeznával už 6 keramických skupin, přičemž od volutové a vypíchané – pro něž vytvořil společný termín *Bandkeramik* – odlišil šňůrovou keramiku (dříve se totiž vypíchaná spojovala se šňůrovou kvůli povrchní podobě ornamentu). Následoval jej v tom jeho nejlepší žák, v Berlíně působící *Alfred Götze* (sumárně *1900a, b*),

pro jihozápadní Německo pak P. Reinecke a zejména A. Schliz, jenž pro tuto oblast vytvořil schema šňůrová – pásková (= volutová a vypíchaná) – nákolní (= michelsberská) (*Schliz 1901*); také on dělal rozdíl mezi keramikou rituální (šňůrová) a užitkovou (pásková). Co do původu, šňůrovou keramikou prakticky všichni němečtí archeologové považovali za domácí a např. *Götze 1896* knihou dokazoval, že dále na východ až do Ruska se tato keramika dostávala obchodem.

Protože v literatuře o Píčoví je *Götze* někdy mylně uváděn jako Buchtelova předloha, je na místě několik slov o jeho „durynském“ schématu: I. fázi neolitu tvoří keramika šňůrová a s ní prakticky současná „pásová“ (Zonenbecher = zvoncovité poháry; termín Glockenbecher použil až Voss 1895), II. mladší, navazující, pak tvoří kulovité amfory, bernburský typ, nordické skupiny (= nálevkovité poháry) a „pásková“ keramika (= lineární a vypíchaná), nakonec rössenský typ. S tím souhlasí i Reinecke, hájící pouze výraznější prioritu šňůrové, u nás pak Píč už v recenzi *Götzeho* hlavní práce (*Píč 1900b*).

Götze (1900a, 274–275; 1900b, 136) se dokonce vyjadřuje i k situaci v sousedních Čechách s tím, že si o tamním neolitu nelze udělat přehled (Píč píše česky, Buchtela nedokládá své vývody, přitom sám uvádí, že našel šňůrovou v Šárce na bázi neolitické sekvence): mohou tu být odchylky, ale v zásadě musí platit totéž co pro Durynsko.

(Když už jsme u názorů *Götzeho*: připouštěl možnost, že před keramickými skupinami byla perioda bez keramiky, kterou neznáme, případně perioda primitivní keramiky vzhledem k tomu, že keramika známých skupin je vlastně už dokonale vyvinutá. V názorech našich škol tyto úvahy nezanechaly stopu: Píč předpokládal pozdější příchod hotových keramických skupin do Čech, univerzitní škola byla ochotna přijímat tehdy běžné mínění o primitivní keramice v paleolitu podle mylných interpretací zejména v belgických jeskyních – *Niederle 1893a, 77; Niederle – Buchtela 1910, 11.*)

Na druhé straně stála skupina badatelů, hájících opačné pořadí – hlavně ve středním Porýní, kde je „pásková“ zastoupena výrazněji (nehledě na to, že složitěji než ve středním Německu a v Čechách), a to i na celých pohřebištích, což byla dále na východ věc neznámá (C. Koehl, K. Schuhmacher). Jak byla situace složitá, ukazuje Koehlův případ: tento zkušený archeolog dospěl sice ke správnému závěru, že „pásková“ keramika „ist die älteste und die ursprüngliche eigentliche ‚Bauernkultur‘“ – hlavně kvůli názoru, že šňůrový ornament je napodobením vypíchaného; své stratigrafické poznatky z desítek neolitických lokalit kolem Wormsu ale vyhodnotil v tom smyslu, že nejstarší keramika je vypíchaná (hinkelsteinská), po ní rössenská a nejmladší je volutová (*Koehl 1906; týž*

1911). To respektoval i Palliardi – ovšem jen pro Porýní. Naproti tomu *Götze* (a podle něj mj. Kossinna) označil rössenskou za poslední článek celého vývoje páskové keramiky.

Píč znal názory německých archeologů na klasifikaci neolitu i na původ „páskové keramiky“ z Uher a věnoval věci pozornost na svých cestách na jihovýchod, ale celkem nikde nenašel k „páskové“ keramice v muzeích analogie – ani v Uhrách, kde už byl sice publikován Lengyel, jinak ale chybělo přístupné zobrazení dosavadních nálezů, a ani na Balkáně (což je zvláštní vzhledem k tomu, že Butmir už byl prozkoumán a kniha o něm vyšla ve Vídni 1895 a 1898). Naopak hojně protějšky znal na západ od našeho území; bohatství a rozmanitost porýnských nálezů jej přesvědčily o tamním domácím vývoji, proto se přiklonil k západní variantě původu obou druhů „páskové“ keramiky a v mapě ke sv. I.1 je označil společným názvem „typ porýnský“, jak později ještě podrobně zdůvodnil (*Píč 1900a, 104–111*; tuto variantu ostatně zastával už mnohem dříve obhájce neolitu L. Šnajdr (*1881a, 6; 1881b, 248*).

Ze stejných důvodů hledal Píč původ naší šňůrové keramiky ve středním Německu, kulovitých amfor v severnějším Německu, ke zvoncovitým pohárům nacházel analogie v Porýní a v dolmenové oblasti. Hned po vydání prvního svazku mu Jíra a Weinzierl dodali informace o nálezech lineární a vypíchané keramiky v hrobech (*Píč 1900a, 111*), což on ale vzal na vědomí jako výjimky potvrzující pravidlo o užitkové sídlištní povaze této keramiky a dále trval na svém pojetí včetně původu „páskové keramiky“ ze západu a nešťastné argumentace nálezy ve skutečnosti mechanicky smíšenými (výrazně například v recenzi Hoernesovy práce – *Píč 1906*; vídeňský prof. M. Hoernes totiž pod vlivem četby Buchtelovy recenze definitivně změnil názor a přiklonil se k jeho pořadí neolitických kultur – srov. *Hoernes 1900*).

Předchozí náznam rozmanitosti názorů v německé archeologii snad poslouží k tomu, abychom si uvědomili, že ani ve sporu českých škol rozhodně nešlo o jednoduchý protiklad správně – špatně, že ve spleti teorií, domněnek, správně i chybně interpretovaných nálezových situací a rozmanitých analýz tvarů a výzdoby keramiky nebylo snadné najít cestu. Jen na okraj si připomeňme, co tehdy napsal R. Virchow: že neolit je z celé Evropy vypracován jen v Německu a Rakousku, rozumí se předlitavským. Jinde bylo jeho poznání v plenkách, resp. soustředilo se na megality a nákolí. Durynská oblast byla skutečně nejlépe prozkoumaná a bylo tedy celkem logické opírat se o ni; na východ od Labe a Odry bylo neolitických nálezů stále méně (ev. méně známo) a jejich postavení zcela nejasné, v „uherské“ oblasti platil hlavní zájem bronzům a v poznání neolitu byt bohatého byla

Obr. 10 „Neolitické“ nálezy z Čech, vystavené v rámci „pokolení skrčených koster“ v prvním ze tří sálů Píčovy expozice pravěku Čech v Národním muzeu v Praze (stav kolem roku 1900). – Abb. 10 „Neolithische“ Funde aus Böhmen, im Rahmen des „Geschlechtes der hockenden Skelette“ im ersten der drei Saale von Píč's Dauerausstellung im Prager Nationalmuseum ausgestellt (Stand um 1900).

situace obdobná, „rakouské země alpské“ mnoho ke srovnání nenabízely.

Niederle i Buchtela, jak už řečeno, patřili k těm, kdo zastávali existenci samostatného, „čistého“ neolitu před dobou kovovou v Čechách a správně poukazyvali na to, že určité procento nálezů s kovem není důvodem k popření neolitu vůbec, ale svědčí o jisté „době přechodní“, kdy sem už znalost kovu do neolitické kultury pronikala. Nový lid tedy do Čech přišel podle nich už v neolitu (podle Niederla po Labi ze Saska a Durynska) a po delší době sem začal obchodem do domácího prostředí pronikat kov. To byla hlavní polemická nota Niederlových prací (*Niederle 1894a, b*), reagujících přímo na traktování neolitu v Píčově nedávné studii (*Píč 1890–92*, resp. *Píč red. 1893a*).

Jinak se ale obraz českého neolitu u Niederla tehdy ještě příliš nelišil od Píčových prací a rovněž aplikoval dělení na keramiku hrobovou a užitkovou, ale už s jistým chronologickým prvkem. Podle *Lidstva* (*Niederle 1893a*, 194–196 aj.) tvoří neolitická keramika dvě velké skupiny: (1) starší (spíše čistý neolit) – nádoby hrubé, špatně pálené, nezdobené či primitivně zdobené, kotlovité – kuchyňská keramika (lineární, s prstovými vrypy, cedníky aj.); (2) mlad-

ší (spíše přechodní) – nádoby jemné, poháry, šálky, amfory, často tuhované, leštěné, nebo pěkně zdobené, spíše importy – hrobová keramika: (a) „pásková“ (= zvoncovité poháry!), (b) šňůrová, (c) (kulturně neurčitelná). Krátce nato *Niederle (1894a, 263–267)* popisuje tři skupiny: hrubou užitkovou (= lineární), ozdobnou (typ monnsheimský = pohromadě zvoncovité poháry a vypíchaná keramika!) a hrobovou (typ durynský = šňůrová); pak směs nezařazených nádob dvojitých, dírkovaných, s rohatými uchy apod., s nimiž si už nevěděl rady.

Mnohem dále dospěl pak během několika let Buchtela, jenž – nenechávaje se ovlivnit německými názory, ale sleduje zřejmě čerstvý příklad *J. Palliardiho (1897, 237)*, vycházejícího z poznatků na Znojemsku – stanovil za pomoci Jírových, Weinzierlových i Píčem publikovaných muzejních sbírek správnou sekvenci alespoň pro neolit v dnešním pojetí. (Připomeňme si, že Palliard tehdy vymezil pět místně a časově diferencovaných skupin „neolitu“: nejstarší měly být keramika zdobená páskem – pro ni později razil pojem „lineární“ – a zdobená vpichy; další tři pak odpovídají v zásadě střednímu eneolitu, staršímu až střednímu eneolitu a zvoncovitým pohárům;

teprve později vložil mezi druhou a třetí skupinu (mezi volutovou a píchanou na straně jedné a dobu přechodní na druhé) ještě keramiku „pomalovanou“ s kořeny v maďarském Lengyelu (*Pallardi 1911*, 135) a pak ve studii z roku 1914 dal svému systému definitivní podobu.

(Ke sbírkám Jírově a Weinzierlově: běžně se uvádí, že je musela univerzitní škola využít náhradou za sbírky Národního muzea, které Píč před ní uzavřel – dokud věci vesměs jím či jeho přáteli nově nalezené sám neuveřejnil autorským právem a nedal je tak k dispozici, což nám dnes nepřipadá zvláštní. Nebylo vlastně také divu, když nedávno [1892] uveřejnil Niederle ve Vídni nálezy z hrobů doby stěhování národů v Podbabě u Prahy dříve, než je stihl publikovat autor výzkumu Píč. Na druhé straně nechybějí doklady o tom, že Jíra se snažil udržet s Píčem přátelský styk; totéž vidíme ve Weinzierlově korespondenci s Píčem (podle Weinzierla byli s Píčem „staří přátelé“) a teprve později zřejmě vzniklo určité napětí, když poněkud jednostranný vznik teplického Prehistorického inspektorátu pro německé části Čech navozoval složitou situaci a Píč jej v zásadě neuznával (Weinzierlovu oficiální žádost o zapůjčení sbírkových předmětů do Teplic komentoval Píč v přípisu pro správní výbor NM odmítavě s tím, že jde o žádost osoby soukromé a titul Inspektorátu je zemskému správnímu výboru neznámý⁵⁰).

Po této přípravě univerzitní školy je pochopitelné, že první svazek *Starožitností* vzbudil ihned po vydání ostrou věcnou i prestižní polemiku, která pak zůstala údělem špiček české archeologie až do smrti jedné z nich.

Dvě školy v boji

Spornými otázkami Píčova pojetí neolitu jsme se zabývali podrobněji, protože jde o hlavní, ne-li jediný věcný spor prvořadého významu v rámci tohoto vědeckého konfliktu – spor který ovlivňuje jeho budoucí obraz až dodnes.

Od té doby je zvykem hovořit o zápasu dvou škol (označení „museální“ a „univerzitní“ poprvé v tisku užil snad *Buchtela 1907b*, 32). Tyto pojmy vyznívají ale při bližším pohledu poněkud nadneseně. Především – valná většina činných archeologů, vesměs amatérů a sběratelů odchovaných pozitivismem a nezatížených teoretickými přístupy, zůstávala těmito zápasy víceméně nedotčena, pokud ten či onen neměl k některé ze škol blízko na základě osobních vztahů. To platilo zejména pro široké zázemí „ško-

ly muzejní“: vlastně i samo jádro „Píčovovy družiny“ kromě samostatněji uvažujícího (byť linii Píčova systému držícího) Jana Hellicha zastávalo automaticky Píčovovy názory v jakési stranické loajalitě a hledělo si terénních výzkumů. Je tedy nepřesné označovat Píče za hlavu „muzejní školy“: po teoretické a metodické stránce byl on sám celou touto školou. (Ostatně pojem „muzejní škola“ nebyl nový, byl už použit v přírodovědě v souvislosti s prof. Antonínem Fričem, který ovšem odborné žáky měl – vzhledem ke svému působení na univerzitě.)

Na druhé straně reprezentace „univerzity“ nebyla o mnoho čtenější: vedle Lubora Niederla, spíše antropologa-etnologa než čistého archeologa, tu vynikal ještě Karel Buchtela jako archeolog-pozitivist, spíše sběratel než terénní badatel (ač terénu se občas nevyhýbal); jen vedlejší roli tu hrál fyzický antropolog (a amatérský archeolog) prof. Jindřich Matiegka, jenž opustil archeologii na počátku 90. let a doplňoval pak práce obou předchozích o antropologické hledisko, osobně ale neměl daleko ani k muzejnímu táboru. V širším smyslu lze v první dekádě 20. století počítat k proudu či přesněji ohlasu univerzitní školy některé práce z okruhu Praehistorického odboru SPSČ, jenž byl pod přímým vlivem této školy (J. A. Jíra, K. Prokop, E. Štorch). V zásadě se k nim připojili další obháječi neolitu, čáslavský Kliment *Čermák (1903)* či citovaný už Ludvík Šnajdr, muzejníci-archeologové jako Albín Stocký z Nového Bydžova, jenž zcela převzal Buchtelovu osnovu neolitu (*Stocký 1912*), nebo královéhradecký Ludvík Domečka, osobně blízký „muzejní škole“, ale ve svých názorech, shrnutých nakonec v přehledné práci (*Domečka 1913*) sledující „univerzitní“ schéma; i představitel německé archeologie v Čechách Robert von Weinzierl, shrnující stručně své názory při různých příležitostech (*Weinzierl 1902; týž 1907*), dělil neolit na starší s páskovou keramikou a mladší se šňůrovou, přicházející z Durynska a přecházející už do doby kovové.

Přítom nám nesmí uniknout okolnost, která hrála jistou roli i ve vztazích uvnitř univerzitní školy. Píčovovy invektivy vůči „umělecko-průmyslovému“ artefaktualismu a popisování či třídění věcí jako cíli vědy (vzniklé původně vůči Smolíkovi a užívané i vůči jiným badatelům⁵¹) mířily na Buchtela. Niederle měl mnohem větší smysl pro vztah archeologie a historie, ale viděl jej jinak než Píč. Ten šel cestou zvládnutí hmotných pramenů v co největší celosti a geografickém rozsahu, aby z nich pak vyčetl minulou historii jako cíl (ponechme stranou určité apriorní představy

⁵⁰ Archiv NM, fond Registratura, kart. 64, 1906, čj. 317 a 318 ze 14. a 15. 2., pak 360 ze 17. 2. – O Píčově poměru k Weinzierlovu inspektorátu podrobněji *Sklenář 2011a*, 29–30.

⁵¹ Např. v recenzi Reineckeho klasické práce o třídění laténu z roku 1902 (*Píč 1903d*): „Pan spisovatel stojí v pojednání svém na stanovisku uměleckého průmyslu čili tak zvaných kultur.“

o ní), zatímco Niederle zastával prioritu historických pramenů, byly mu vlastně vždy bližší než hmotné: „žádati, aby ten, kdo o sídlech a historii některého starověkého národa vykládá z pramenů historických, nejprve se ptal archeologie a nejprve musil předložit pohřebiště nebo sídliště toho národa – je dnes postulát naivní“, a o Píčově přímo: „Jemu jest archaeologie až po dobu Boleslavů primum a vodítko, mně pak zprávy historické.“ (Niederle 1901; více o poměru archeologie a historie Niederle 1906, 5–6.) Niederle častěji vyčítal Píčově, že kope kvůli historii a chce archeologii ponížít na její pomocnou vědu.

Nakonec vítězný názor, odlišný od pojetí obou jmenovaných protagonistů, formuloval Buchtela jako základ pro nejbližší příští generace: „[...] o vztazích praehistorie k badání historickému bylo dříve až příliš mnoho hovořeno. I vynikající badatelé usilovali o to, aby historie vzala archaeologii předhistorickou jaksí do svého vleku, a dlouho – ano často i ne bez trpkosti – bylo uvažováno, lze-li prohlásiti praehistorii za vědu sesterskou, rovnocennou historii, anebo pouze za podružnou. Jest konečně na čase, aby byla učiněna přítrž podobným planým úvahám a aby jedenkrát pro vždy poukázáno bylo na to, že dnes praehistorie jest vědou zcela samostatnou, která má k dispozici svoje vlastní obsáhlé prostředky a spolehlivé prameny a která pracuje svou vlastní vědeckou methodou.“ Je to hlavně kulturní historie (rozumějme: vývoj typů keramiky a bronzů a jejich vztahy či „vlivy“) a etnologie a „nemůže být starostí praehistoriků, zdali a jak dějepisci použijí jejich pozitivních vědeckých výsledků.

Teprve nynější škola praehistorická emancipovala se dokonale a vědomě z područí historického badání a vytkla si za heslo *soběstačnost* praehistorie. Při tom sleduje vlastní metodu pracovní, v podstatě analogickou vědám přírodním, má na zřeteli vlastní cíle (hlavně kulturní a ethnografické) [...] úmyslně vylučuje ze svých úkolů *přímé* luštění historických problémů a nikterak nevidí své ctižádosti v tom, aby kulturám a národům přikládala pyšných jmen historických“ (Buchtela 1915, 23–24).

K tomu poznámka o pojmu ethnografie, který se tu již vícekrát objevil. V současném širokém pojetí antropologické vědy představovala ethnografie vlastně cizokrajnou etnologii, zejména v českých zvyklostech, kde se pro domácí složku užíval pojem „národopis“ (zjednodušeně řečeno). I tyto dva pojmy vlastně odrážely dichotomii českého vědeckého světa. V souvislosti s archeologií to platí ještě zřetelněji: ethnografií v těchto polemikách není míněno to, čemu bychom dnes řekli spíše kulturní antropologie, nýbrž etnologie v doslovném smyslu „vědy o národech“. Takto hovoří obvykle o „ethnografii“ Píč, Niederle či Buchtela, a jestliže I. L. Červinka (1911) v recenzi *Aforismů* říká o Píčově, že „pěstoval praehistorickou

ethnografií“, má na mysli, že se zabýval etnickým určením pravěkých kultur.

Pro neutrální většinu českých archeologů se ovšem redukoval spor obou škol na rozpor mezi osobami, resp. mezi archeologií kabinetní a terénní, teoretickou a praktickou. Tento protiklad byl vynalezen a zdokonalen v arsenálech obou soupeřících škol jako zvláště účinná forma osobního útoku proti jejich čelným představitelům. Tak Lubor Niederle a jeho nejbližší opakovaně tvrdili a psali, že Píč je sice v terénu šikovný, ale nedokáže vyvodit ze svých nálezů odpovídající závěry, protože (a) „archeologie je nauka především museální [tak! – vzdor tomu, že Píč představoval právě muzeum], ne nauka z pod širého nebe“, (b) Píč není schopen vědecké práce. Naopak zase oblíbenou zbraní muzejní strany byl údiv, jak někdo (tj. Niederle) může psát knihy o archeologii, „aniž by viděl jediný hrob v zemi“ (Píč 1891a).

Faktem zůstává, že Píč byl praktik nadšeně jdoucí do terénu (ale bohužel podceňující dokumentaci, což ovšem tehdy bylo běžné) a s rostoucí rutinou nakonec podceňující kvalitní provedení výzkumu zejména záchranného, který stále častěji bez kontroly svěřoval svému aktivnímu a zkušenému, ale jinak nekvalifikovanému famulovi Václavu Landovi, konzervátorovi pravěkého oddělení NM.

Niederle naproti tomu od počátku praktikem není a je si toho vědom (zejména v korespondenci s přáteli – Tillem, Zíbrtem – už z let kolem roku 1890 nacházíme místa, z nichž je patrná určitá nechut k práci v terénu a jasná preference kabinetní práce s písemnými prameny a literaturou – ta jej nakonec dovedla ke *Slovanským starožitnostem*), proto popisuje obvyklou výkopovou činnost s despektem: „Kope se po hrobech, hradiscích, co se najde, sbírá se, sestavuje v musea a nanejvýše se popíše s důkladností takovou, že se čtenář doví, jak který hrníček je vysoký a široký ve dně, v hrdle, jak má stěny tlusté, slovem vidí se v kopání a v popisu nálezů hlavní úloha“ (Niederle 1895, 66). Invektiva mířila (nejen) na Píče a jeho „družinu“, zasahovala však i ducha smolíkowského období, z jehož pojetí vlastně vyrůstala Buchtelova práce, zatímco pro Píče nebyla horečná terénní aktivita cílem, ale jen prostředkem velkého koncepčního plánu.

Po Píčově smrti ovšem Niederle mnohé z těchto účelových soudů výslovně přehodnotil – ale do té doby probíhala tato a podobná slovní válka naplno. I Hellich, který měl k univerzitní škole z družiny nejbližší, podle vzpomínek své dcery vždycky říkával o Niederlovi: „jaký může být archeolog, když v terénu nepracoval a nekopal?“

Niederle zase v letákovém tisku, který vydal na obranu proti Píčově recenzi své studie *O původu Slovanů*, napsal kromě jiného: „Relativní pochvala,

Obr. 11 Lubor Niederle v prvních letech 20. století. – Abb. 11 Lubor Niederle in den ersten Jahren des 20. Jahrhunderts.

kerou jsem vedle řady podstatných výtek napsal svého času o ‚Výzkumu‘ páně Píčově, není v odporu s tím, že jeho metodu a nazírání mám [...] za diletantské.“⁵² Rozeslal jej zřejmě i členům profesorského sboru fakulty, protože prof. Jan Kvíčala, někdejší Píčov kolega z Mladé Boleslavi, Píčovi hned po obdržení napsal: zná manýry p. Niederla, který byl zpočátku klasický filolog a Kvíčalův posluchač. „Jest to neslýcháno, co si tento mladistvý pán proti Vám dovoluje.“⁵³

Pak ovšem stěží chápeme podiv Niederlův, že panu Píčovi, když v Památkách ostře recenzoval první svazek *Slovanských starožitností*, „vedle zájmu o věc vede péro jakási skrytá zlovůle proti mně“, zatímco on si váží jeho zásluh o českou archeologii (*Niederle 1902b*). Píč však také dovedl být tvrdým odpůrcem: jakkoli laskavá a citlivá byla jeho povaha, když došlo na odborné spory, šly často ohledy stranou. „V polemikách byl Píč odpůrcem houževnatým a výbojným a nebyl ve volbě zbraní právě vybíravým. Jinak však vystupoval vždy s vybranou elegancí a s jistou dobrosrdečností.“ Tak to o něm napsal jeho následovník v muzeu Albín *Stocký* (1926, 13), který tehdy jako venkovský muzejník udržoval styky s oběma tábory – byl od roku 1906 členem Archeologického sboru

NM – ač osobně měl ze všech činitelů sporu nejbližší k Buchtelovi, za jehož žáka se považoval. Píč se dovedl vyhýbat útokům, na něž nedokázal odpovědět, dovedl výběrově citovat, aby zkreslil protivníkův názor. V tom a podobném nebyl sám.

Dovedl to (výjimečně) i Niederle, o němž napsal už citovaný prof. Jan Rypka, že „při vší uzavřenosti to byl člověk nesmírně dobrého srdce. [...] Nemiloval rozmíšek a jestliže se vyskytly, uhlazoval je rukou měkkou jako samet a s vzácným osobním taktem“. Ani jeho polemické texty občas popsané vlastnosti neprojevují. Vyskytne se názor, že k polemice přistupoval konstruktivněji, protože dovedl upozornit i na pozitivní stránky Píčovy práce; jenže když čteme pozorněji, vycítíme, že jsou to shovívavé pochvaly outsidera, jemuž lze přiznat zásluhy v řemeslných věcech nižšího řádu, aby pak při zdání objektivitě vyniklo upozornění na jeho neschopnost ve vyšší, vědecké sféře.

Čtenář tehdejších kritik a protikritik, často nevybíravě vedených ad personam, by byl ochoten vytvářet si podle nich jednostranné představy o lidské stránce zúčastněných. Ale zapomíná nebo už neví, že přístup tehdejších učenců (a nejen v archeologii) byl poněkud jiný než dnes, kdy věda funguje převážně na profesionální bázi (ne že bychom nenašli podobné příklady). „Názor u této generace byl něco víc, byl osobním přesvědčením. A osobní přesvědčení bylo neoddelitelné od osobnosti samé, se všemi jejími kladnými i stinnými stránkami. Srážka názorů byla tedy srážkou osobností, a rozdílnost názorů byla i projevem nepřátelství,“ popisuje tehdejší vztahy velmi výstižně Jaroslav Böhm, který ještě mnohé aktéry těchto sporů poznal v mládí osobně (*Böhm 1954*, 27); neopomene ovšem dodat, že to byl projev typického „buržoasního individualismu“. Vpravdě šlo spíše o projev tehdy ještě všudypřítomného ducha amatérismu (v němž koneckonců všichni jmenovaní protagonisté začínali), pro nějž je typická neschopnost rozlišovat mezi člověkem a jeho odbornými názory, záměna názorového sporu s osobním bojem za vlastní čest a „tvář“. Koneckonců „jistý osobní antagonismus“ (*Buchtela 1925*) sloužil zároveň jako mocný podnět, vybízející obě strany k usilovnější činnosti, k nové a nové argumentaci pro svá stanoviska.

Spory o tyto podružné otázky pominuly, když roku 1899 začal skutečný zápas o koncepci českého pravěku, a byly nahrazeny jinými prostředky. Jedním ze způsobů vzájemného boje bylo posilovat čtenáře polemik a příznivce v dojmu, že názory oponentů ani za polemiku nestojí. Platí to hned o reakci univerzitní školy na první svazek *Starožitností* (*Píč 1899a*), kdy Píč, jak se zdá (pokud nešlo o gesto navenek) situaci podcenil. Poněkud silácky vyznívá, co v prosinci 1899 odpověděl čelnému členu „družiny“ Janu Hellichovi, když ten mu sdělil, že dostal

⁵² *Niederle 1897*; výtisk v LA PNP, fond Č. Zíbrt, korespondence.

⁵³ Dopis z 28. 3. 1897 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 8, č. 537.

Buchtelovu *Vorgeschichte* („Buchtela mi poslal kritiku Vašeho díla! Zdá se, že za tím je celá redakce v čele s Niederlem. Pak Schmidt, Jíra a jiní“⁵⁴): „Buchtelův & Comp. elaborát jsem také dostal, ale nerozřezal a patrně již nerozřežu; stačilo mi to, co jsem viděl na otevřených stránkách.“⁵⁵

Druhá strana to viděla zcela jinak: „Dnes, kdy ve velkém a pracném díle prof. Píče uzavírá novou periodu české archeologie v domněni, že v něm položil základy pevné a pro delší dobu platné, pozitivní, v touze chvíli vystupuje jiný český archeolog a v práci objemu sice menšího, ale neméně pracně a methodicky vzorně ukazuje, že základy spisu předešlého jsou většinou slabé nebo docela i chybné.“

Tento fakt samojediný ukazuje nám na jediné správné stanovisko: výsledky historické oddělovati od archaeologicalých. Dojde se časem jistě tam, že archaeologie se doplní s historií v jeden celek, v jeden pravý obraz – ale dnes tam ještě nejsme, a uplyne ještě mnoho času, než tam budeme“ (*Niederle 1900*, 217).

Pokud byla pravda, co Píč Hellichovi sděloval (a bylo to právě to, co patrně iritovalo soupeře nejvíc, že jejich práce „traktoval velkopansky nebo, což obyčejně dělal, nečetl vůbec toho, co jiní proti jeho thesím psali, a netajil se tím“ – *Niederle 1912*, 127), byl to vážný omyl, protože za celá léta polemik nevyšlo z univerzitní školy nic tak podstatného a oprávněného jako právě tento „elaborát“. Už tady se projevila nevýhoda, do které se Píč (aniž mohl jinak) vmanévroval tím, že své texty uveřejňoval jako první; opačná strana je mohla formulovat jako kritiku jeho práce, navíc s tou výhodou, že měla k dispozici Píčem publikovaný materiál; Píč potom musel, pokud chtěl odpovědět, znovu zaujímat stanoviska vůči oponentům.

Byli v tomto případě vlastně jen dva, když nepočítáme referáty bez polemiky, jako byl např. *Červinka* (opozdění 1903b) nebo *Woldřich 1899*, jenž se po vyličení obsahu omezil na obecně kritickou poznámku k opuštění zavedeného archaeologicalého schématu: „Es wäre wünschenswerth gewesen, wenn der Verfasser etwas weniger die Seite wissenschaftlicher Sonderheit, weniger die alte historische und etwas mehr die bisherige wissenschaftliche ‚Schablone‘ der in Europa herrschenden prähistorischen Culturstufen berücksichtigt hätte, ohne welchen nun einmal die Forschung nicht fortschreiten kann.“

Starou školu zastupoval i Ludvík *Šnajdr* (1900, 188) stručnou pasáží na závěr jednoho svého berlínského článku, z něhož vyčnívá především averze smolíkovské éry vůči Píčovu historickému školení

a přístupu: jako všichni historikové stahuje Píč první osídlení země co nejbliže křesťanské éře (tady mluví zastánce neolitu a jeho na tu dobu mimořádně vysokého datování), lužickou kulturu spojuje se Slovany, Stradonice s Marobudem, stěhování národů s Franky – slovem, „Dr. Píč eigentlich die Prähistorie von Böhmen auf Grund historischer Data ummodelliert und zwar durchaus nicht zu ihrem Vortheile“.

Reakci mladších českých prehistoriků ve skutečnosti představuje zase jen jeden oponent. Niederle se totiž v této době už odkláněl od pravěku směrem ke slovanským počátkům – začal koncem roku 1898 vydávat *Věstník slovanských starožitností* a o rok později pracovat na svém životním díle *Slovanských starožitnostech*; věnoval tedy zmíněnému svazku jen předběžnou krátkou recenzi (*Niederle 1899a*), v níž Píčovi podrobně vytýkal nedostatečnou znalost cizí literatury o původu a počátcích Slovanů (ačkoli tato problematika tu byla jen zběžně dotčena v úvodních partiích, nikoli analyzována) a úkol vyrovnat se s Píčovou teorií archaeologicaly přenechal Karlu Buchtelovi.

Ten v kritice koncepce „pokolení skrčků“, podané v Niederlově *Věstníku slovanských starožitností* (*Buchtela 1899* – to byl onen „elaborát“, který měl Píč na mysli) nejenže postihl její slabiny, ale podal zároveň a především věcný a výstižný přehled archaeologicalého systému českého pravěku podle svých (původně Niederlových) názorů, od minulého nástinu (*Buchtela 1898*) zdokonalený, zejména ve věci nejproblematictější mladší doby kamenné – neolitu (viz tab. 3).

Je zajímavé číst, proč se tomuto aspektu polemiky nevěnoval sám Niederle, ačkoli ještě nedávno se zdálo, že neolitická problematika mu bude blízká. Jak později zapsal do svých biografických rukopisů (*Niederle 1915*, 8–9; týž 1932, 34), už jako gymnazista v roce 1882 prostudoval Šafaříkovy *Slovanské starožitnosti* a vedle archaeologie či antropologie toužil se věnovat i bádání o slovanských počátcích; v 90. letech jej ale špatný zdravotní stav a neutěšené poměry v archaeologii donutily omezit se jen na jeden z dosavadních zájmů.

„Praehistorickou archaeologii všeobecnou jsem voliti nechtěl, jednak“ kvůli sporům s Píčem a Smolíkem, „jednak i z toho, že mi osud popřál seznámiti se s finančním radou K. Buchtelou, který byl tělem i duší archeolog, který látku českou ovládl brzy lépe než já, a který však stálým nucením a stálým hovořením o archaeologii české učinil mi proti své vůli věc nesnesitelnou. Předal jsem mu, co jsem mohl, byl jsem rád, že mám po boku takového výborného znalce a bojovníka se stranou Píčovou – ale sám jsem se tím více praehistorické archaeologii vzdaloval.“ Z toho i z jiných míst lze soudit, že Niederle v dalších polemikách – pokud zase nedošlo na slovanskou archaeologii – v podstatě reprodukoval názory

⁵⁴ J. Hellich J. L. Píčovi, Poděbrady, nedat. – Archiv NM, fond Píč, kart. 6, č. 325.

⁵⁵ J. L. Píč J. Hellichovi, Praha 11. 12. 1899 – Polabské muzeum, Poděbrady, fond J. Hellich, ič. 12.401.

Kulturní epochy (palaeolith)	V Čechách na jeho konci hiát – žádná stopa vývoje od diluviálních obyvatel k neolitikům				
A. Nejstarší, čistě neolithická perioda (neolithická kultura)	starší fáze	keramika bombovitých tvarů, zdobená jednoduchými či páskovými volutami, vrypy a pupky, drsná, hrubá, špatně vypálená (<i>volutová keramika</i>)	<i>nástroje</i> kamenné broušené: nejjednodušších tvarů kopytovitých klínů a plochých sekerek, dosud nevrtnaných (vrtání teprve před počátkem přechodní doby, stejně tak fasetování, prohnuté tvary) <i>hroby</i> : v nejstarší fázi neolitu chybějí, teprve ke konci doby kamenné (v době přechodní) se pod cizími vlivy objevují rituální pohřby		
	mladší fáze	a/ degenerovaná <i>volutová keramika</i> (meandrová voluta aj.), plastické napodobení šňůry b/ menší nádoby z jemného materiálu, povrch hlazený, ač stále ne na kruhu: 1. polokulovité nádoby s <i>volutou</i> členěnou přesekávaním či čočkovitými jamkami 2. hruškovité nádoby s páskovým ornamentem <i>píchaným</i> , vyvinutým snad z voluty (ve starší podobě jednoduché pásy a vpichy, později složitá výzdoba a různé druhy vpichů)			
B. Doba přechodní (přechodní kultura)		Období, kdy uvnitř a vedle domácí neolithické kultury se postupně objevují a zčásti samostatně rozvíjejí nové typy nádob, nešlo o vpády či kolonizaci, ale o obchod. Vlivy, jež je přinášejí, lze rozdělit na severní a jižní. I. severní sféra vlivů: 1/ <i>durynská keramika zdobená otiskem šňůry</i> (amfory, poháry) 2/ tzv. <i>dolmenová keramika</i> (červeně esovitě prohnuté poháry a misky – zřejmě přichází současně a společně se šňůrovou z Durynska) 3/ <i>braniborsko-meklenburská keramika</i> (lahvovité nádoby aj., výzdoba trojúhelníků, svislých rýh aj.) II. jižní sféra vlivů: 1/ <i>keramika terramarní</i> a uherská (což neznamena původ přímo odtud) (ansa lunata, profilované džbány a hrnce s velkými uchy, poháry na vysoké nožce a misky na více nožkách) 2/ <i>keramika nákolních staveb na alpských jezerech</i> (hrubé džbány a hrnce s velkými uchy, bílá inkrustace) Některé z těchto skupin se u nás i smísily do nových forem (např. Řivnáč – ansa lunata a šňůra na 1 nádobě); tímto vývojem vznikli bezprostřední předchůdci naší první bronzové kultury – <i>únětické</i> .	<i>nástroje</i> kamenné broušené – vrtné, fasetované, prohnuté, upomínající na kovové; parohová kladiva <i>první předměty z kovu</i> (měď, bronz) všechny typy neolithické a přechodní keramiky (s výjimkou nejstarší volutové, kdy se ještě rituálně nepohřbívalo) se vyskytují v hrobech i na sídlištích, typický výskyt terramarní keramiky na starších hradištích		
C. Únětická kultura (nejstarší bronzová kultura)	Vyvinula se z přechodní kultury na nejstarších hradištích, odlišuje se jedině výrobou bronzu, proto se soustřeďuje na hradištích a kolem nich; vedle bronzu běžně i kamenné nástroje. Pohřbívání striktně rituální kostrové, sporadické žárové pohřby lze přičíst cizincům a mladším lužickým vlivům. I keramika (tak jako už v ml. době přechodní) ovlivněna lužickou.				
D. Lužická kultura (mladší bronz. k.)	Vystoupení žárových hrobů nutno přičíst vpádu cizího lidu se samostatnou kulturou (dvěma směry: ze Saska po Labi a z Náchodska) několik století před Kr. Čistá bronzová kultura. Keramika monotonní ve tvarech i výzdobě.				
E. Slezská kultura	<i>starší fáze</i>	bronzy podobné lužickým	Keramika rozmanitějších forem i ornamentů než lužická	F. Knovízská kultura (mladší bronzová kultura autochtónního obyvatelstva) G. Bylanská kultura (železná kultura autochtónního obyvatelstva)	Přímý průnik starší slezské fáze, jež změnila kulturu domácích obyvatel. Keramika ovlivněna, bronzy lužického charakteru – a/ domácí výroba, b/ importy blízké bronzům jihočeských mohyl (všechny depoty). Vedle žárových doznívají kostrové hroby volněj. ritu. Konečné kulturní pohlčení původního obyvatelstva novým lidem pop. polí (= <i>nejmladší slezská kult.</i>). Přežila Kelty a ve 2.-3. stol. po Kr. podlehla vlivu římské kultury.
	<i>mladší fáze</i>	bronzy hallstattského typu, železo	Keramika malovaná, jemně rytá, špičatá ucha		
	<i>nejmladší fáze</i>				

Tab. 3 Přehled pravěku Čech podle *Vorgeschichte ...* Karla Buchtely (*Buchtela 1899*). – *Taf. 3. Übersicht der Urgeschichte von Böhmen nach Vorgeschichte ...* von Karel Buchtela (*Buchtela 1899*).

Buchtelovy. Nicméně má pravdu, že „mnoho debatovali a mnoho dobrého a nového vyšlo z těch debat“: vzájemně podnětné diskuse s možností oboustranné korekce byly tvorbě systému jistě mnohem příznivější než „skvělá izolace“ v kruhu vlastních představ, k níž byl odsouzen Píč.

Buchtela – mimochodem řečeno – byl Píčovým žákem na mladoboleslavském gymnasiu, což je málo známo; Jaroslav Böhm (1954, 27), jenž Buchtela dobře znal, naznačuje, že v pozadí jejich vztahu byl hluboký mladistvý dojem z učitele, s nímž se Buchtela později neustále vyrovnával, vůči Píčovi se vymezoval. V archeologii byl Buchtela typem odlišným od Píče i Niederla: rozený analytik s umělecko-historickým a klasickoarcheologickým školením (jen z existenčních důvodů neuzavřeným – Buchtela se stal úředníkem finančního zemského ředitelství v Praze na Josefském nám., dnešním nám. Republiky; v době počátků zápasu škol ovšem ještě dávno nebyl finančním radou, nýbrž jen berním inspektorem). Neprováděl velké výkopy, ale užíval materiál jiných s obrovským smyslem pro detail (lidem jako on se tehdy v archeologii říkalo „střepaři“); sázel vše na stylový rozbor tvarů a výzdobných prvků, odmítal všechny úvahy jdoucí nad přímou výpověď materiálu – ale na druhé straně dovedl nadšeně sledovat vlastní interpretační ideu, i když jej zaváděla hodně daleko.

Jeho doménou nebyla vlastní tvorba, ale kritika cizích názorů: už jeho vstup do odborné literatury byl kritikou Píčova článku o pohřebišti u Bylan (Píč 1897a) v 1. svazku Niederlova *Věstníku slovan-ských starožitností* (Buchtela 1898), kde nejenže popřel spojitost mezi zastoupenými zde kulturami šňurovou a bylanskou (zatímco Píč uvažoval o vývojové příbuznosti – samozřejmě ne přímé následnosti – v rámci pokolení skrčených koster), ale poprvé už nastínil strukturu českého neolitu i mladšího pravěku. Vlastní jeho práce koncepční povahy lze spočítat na prstech. V tomto případě jej však velikost a závažnost úkolu přiměla k mimořádnému výkonu – k systematické konstruktivní kritice na úrovni syntézy, vyjádřené stručně a úsporně, jak měl Buchtela ve zvyku. Vycházel přitom ze starších prací o neolitu (Šnajdr, Niederle) i z vlastní výše zmíněné práce (Buchtela 1898) a ovšem i z materiálu Píčovy knihy, jež pro něj jako kritika byla odrazovým můstkem. Jak bylo pro něj už tehdy i nadále příznačné, držel se striktně analýzy keramiky a bronzů a vztahy mezi kulturami se mu v duchu dobového difusionismu redukovaly na podobnosti a vlivy ve tvarech a výzdobě.

Vzato archeologicky, bylo toto pojetí z dnešního pohledu první skutečně vědeckou koncepcí českého a do jisté míry i středoevropského neolitu, pravdivější ve srovnání se současnou koncepcí německých badatelů (zejména A. Götzeho či A. Schlize): proti

Obr. 12 Karel Buchtela. – Abb. 12 Karel Buchtela.

jejímu převrácenému pořadí kultur, napravenému teprve ve 30. letech (to ovšem vyplývalo i z některých omylů, když např. někteří němečtí badatelé považovali rössenský typ vypíchané keramiky za složku šňurové), postavil Buchtela na počátek keramiky volutovou (dnešní lineární) a vypíchanou, přičemž dokazoval, že druhá se vyvinula z první, že přišly z východu a nikoli z Porýní, obě pak představují poměrně dlouhé období čistého neolitu v Čechách. (Ještě o rok dříve hovořil jen o nádobách kulovitých a po nich hruškovitých; existenci neolitu u nás však rozhodně hájil už tehdy.) Jen je třeba poznamenat, že není přesné uvádět, že Buchtela prokázal postavení keramiky volutové a vypíchané v systému našeho neolitu: Buchtela je postuloval formulacemi typu „zweifellos“, „ohne Zweifel“, ale neprokázal, rozsah jeho de facto recenze z roku 1899 by to ani nedovolil, a později je už za prokázané považoval (tím spíše Niederle a další). Nepochybně pro to měl své důvody, ale nerozvedl je s výjimkou konstatování, vlastně argumentu ex negatione, že jedině tyto dva „typy“ nebyly nikdy nalezeny spolu s kovem a představují tedy čistý neolit.

Zatímco o neolitu v dnešním smyslu máme tedy od Buchtelovy práce jasno (až na pozdní fázi, v níž nemáme jasno dodnes), řešení vzdoroval „nejmladší neolith“ – „doba přechodní“, tj. dnešní eneolit, v němž se tehdy všichni orientovali na rozeznávání cizích vlivů ve střední Evropě a o chronologii nemě-

li – před závěry Palliardiho z jevišovických výzkumů (*Palliard 1914*) – žádnou či jen chybnou představu; platí to i o pražském J. A. Jírovi, jehož cenná sbírka byla jakousi pramennou základnou pro univerzitní školu, dokud jí Píč sám své prameny nezpřístupnil v recenzované knize. Přesto Buchtelu eneolit zaujal natolik, že mu vnutil do pera výroky až poetické, jinak u něho neobvyklé: „Byla to epocha mohutné revoluce kulturní, která se odehrávala ve středu národa neolithického následkem čilých obchodních styků s cizinou. [...] Naši dobu přechodní, který vykouzlila v Čechách život překypující silou a nebývalým bohatstvím, lze nazvat nejskvělejší a nejdůležitější předhistorickou epochou tehdejší celé střední Evropy.“ Slova trochu prorocká, i když vycházející jen ze zlomku toho, co o eneolitu víme či můžeme předpokládat dnes.

Naznačené pořadí eneolitických kultur je ovšem i u něho chybné, stejně jako představa, že autochtonní neolit a cizorodé kultury doby přechodní existovaly po nějakou dobu vedle sebe, až se cizí vlivy v domácí kultuře prosadily. Poněkud účelově také působí, když Buchtela důrazně oponuje Píčovu mínění, že keramika šňůrová a zvoncovité poháry se nevyskytují na sídlištích; v polemice o něco pozdější – *Buchtela 1907a* – je označuje za „zcela nesprávné a tendenční“, podle něho je dokladů naopak „ohromné množství“, jsou „přehojné“ – totiž „nordické šňůrové“ a „terramarní“ (rozumí se badenské a řivnáčské), což ovšem není totéž, o čem mluví Píč; adjektivum „tendenční“ je spíše na místě zde. Na druhé straně Buchtela považoval nositele všech eneolitických keramických skupin za nepočtené kupce, putující Čechami (v některých případech – kultura terramarní – zakládajících první hradiště na výšinách jako jakési obchodní „faktorie“) a je tak autoritou, na které Eduard Štorch založil svoji beletrizovanou představu o eneolitu a době bronzové.

Do úvah o absolutní chronologii neolitu se nepustil ani Buchtela; Niederle až v *Rukověti* hovoří o konci (e)neolitu o době kolem roku 2000 př. Kr., k datování počátků se nevyjadřuje. V této souvislosti je zajímavý záznam Eduarda Štorcha z přednášky Ludvíka Šnajdra „O neolitickém obyvatelstvu“ v prehistorickém odboru Společnosti přátel starožitností českých 11. 5. 1908: „První osazení země české lidem rolnickým stalo se z Moravy asi na počátku 6. tisíciletí před Kr. (Příliš theoretické).“⁵⁶ Toto datování pak Šnajdr zdůvodnil a rozvedl: jestliže 3. tis. lze přičíst „době přechodní“ tj. eneolitu a 4. tis. vypíchané keramice, pak pro dlouhé období neolitizace za keramiky volutové musí zabírat 5. a část 6. tis.; to bylo v té době výjimečné a sám Šnajdr připouštěl, že

„datování toto zdá se býti příliš vysokým, aniž by jím vskutku bylo“ (*Šnajdr 1910*, 33).

Vcelku znamenala Buchtelova koncepce neolitu (za niž se podrobnými vývody postavil *Šnajdr 1903a*) první a zároveň největší úspěch této školy v nastalých polemikách a současně největší prohru Píčovu, mnohokrát jeho soupeři zúročenou. „Prof. Píč byl jistě bystrý archeolog a výborný praktik. Ale českého neolithu nezmohl, právě proto, že to bylo pole nejzáhadnější“, napsal mnohem později a objektivněji Niederle. Píčova konstrukce zde byla po stránce archeologické překonána zásadním způsobem – díky tomu, že Buchtela podle vlastních slov od počátku sledoval výlučně archeologické cíle – a při tomto uznání se nebralo v úvahu, že Píčovi nešlo o užité archeologické klasifikační schema, nýbrž o něco jiného – o historii osídlení českého území; že ani on se v pořadí a vztazích kultur neorientoval, ale nevědoval mu brát proto všechny jako celek a hledat pro jejich rozdíly kulturně-historická resp. etnologická vysvětlení.

Buchtela ostatně později správně vystihl, že Píč stejně dobře jako mladší archeologové rozpoznal tvarové a výzdobné rozdíly v keramice – dodejme, že jako první odlišil v našem materiálu skupinu „lahovitých nádob“ (později jím označenou po správném rozpoznání původu jako keramika meklenbursko-braniborská, dnešní kulovité amfory), pak prvky lengyelské, jordanovské resp. schussenriedské, či slavonské, i když je ještě nepojmenoval a jejich zařazení či původ mu zpravidla ještě jasné nebyly – šlo ovšem tehdy zatím jen o ojedinělé nálezy. Zápornou úlohu tu ale zřejmě sehrál jeho ne dosti hluboký zájem o vývoj před vystoupením historických národů, které jej teprve skutečně zajímaly.

Celá česká archeologie byla orientována shodně s Buchtelou a vytvoření „systému“ lépe odpovídajícího praktické práci s hmotnými prameny bylo pro ni rozhodující, nehledě na to, že šlo o nutný předstupeň, bez něhož by se historický pohled neobešel. Je to právě tato počáteční epizoda zápasu škol, která později v retrospektivě ovlivnila celý jeho obraz.

Není to spravedlivé ke druhé straně sporu, neboť přes všechny chyby je i onen první svazek *Starožitností* na svou dobu nepřehledným zdrojem informací, bez nichž by další studium kultur „skrčených koster“ nebylo myslitelné. Nestranně to vystihl *Hoernes (1900, 62)*, když v recenzi Buchtelovy *Vorgeschichte*, jež podle jeho slov „sehr scharf, sehr entschieden und fast durchaus ablehnend gehalten ist“, na závěr hodnotí: „Das Werk von Píč hat mehr musealen, die Studie Buchtela's mehr akademischen Charakter und so ergänzen sie sich gegenseitig, trotz oder vielmehr eben wegen ihren starken Widersprüche.“

⁵⁶ LA PNP, fond E. Štorch, 4/CH-43.

Pokolení skrčených koster pokračuje

Dodejme, co vidí nestranný pozorovatel dále: počítaje dobou bronzovou není Píčov pohled na vývoj v zásadě (ovšem s jistými výkyvy) vzdálenější dnešnímu než Buchtelův. A to se týká již prvního svazku *Starožitností*, protože Píč vede souvislou linii vývoje od neolitu přes kulturu únětickou a knovízskou až k bylanské, kde ritus „skrčených koster“ končí. Představu o kontinuitě jsme dnes ochotni sdílet jen mezi knovízskou a bylanskou, Píč ji ovšem (za daného stavu nálezového fondu, kdy mohylová kultura ve středních Čechách ještě nebyla ze sídlišť známa a první větší pohřebiště, zkoumané právě Píčem u Velké Dobré 1890–91, se jevílo jen jako extrémní výběžek cizorodého „pokolení kamenných mohyl“) viděl natolik plynulou, že je nepovažoval za nutné oddělovat výrazněji než jen jako vývojové fáze jednoho celku. Důkazem o nepřetržitém sídlení pod postupným vlivem různých mód mu byla zejména sídlištní jáma z Nového Bydžova, obsahující bez patrného zvrstvení odspodu keramiku vypíchanou, střepy s pupky (tehdy považované za dobu bronzovou, ač ve skutečnosti spíše zase neolit) a konečně tuhované (?) – což ovšem Píč převzal od seriózního badatele L. Šnajdra (1881b; srov. Píč 1899, 203).

Proto prioritou definice knovízské složky a bylanského „typu“ jako samostatných kultur připadla souběžně Buchtelovi (1899, 38–40); na jeho řešení Píč později v druhém případě přistoupil, v prvním podržel své mínění.

Samozřejmě tu hrálo značnou roli nedostatečné poznání pohřebních zvyklostí knovízských (byly známy kostry v sídlištních jamách, ale ne žárové hroby) a vlastně i bylanských, reprezentovaných prakticky jen kostrami z velkých hrobek u Bylan; to byly tehdy dobré důvody k připojení obou kultur do vývojového proudu „pokolení skrčených koster“.

Pokud jde o únětickou kulturu, všichni tři protagonisté ji považovali (stejně jako už *Matiegka 1892*, 227, jenž jí dal tento název) za typicky český, jinde než v českých zemích se prakticky nevyskytující produkt vývoje z „terramarní“ keramiky mladší fáze doby přechodní, podle Buchtely vzniklý na hradištích té doby (tj. na řivnáčských výšinných sídlišťích) a představující mladší odnož přechodních kultur. Shodovali se o jejím zařazení do starší doby bronzové, Píč ale podle některých nálezových interpretací soudil, že únětický typ jako „obřadový a národní“ se v hrobech udržel ještě o něco déle (poukázal na to, že jde opět o „hrobovou“ kulturu, k níž nejsou známa prakticky žádná sídliště, zatímco v knovízské je tomu naopak; neznala či neuváděla je ani opozice).

K určitým diferencím došlo ve věci původu knovízské kultury. Podle Buchtely vznikla tak, že slezská expanze zatlačila starší lužický lid do středních Čech, kde se smísl s degenerovaným domácím oby-

vatelstvem mladoneolitickým (tj. únětickým). Nejen tedy výskyt žárových hrobů, ale i shledávané podobnosti v keramice vedly Buchtelu k domněnce o možné dobrovolném spojení obou zmíněných etnik pod vlivem tlaku a prolínání mohylového lidu od jihu, že tedy jde o jakousi smíšenou kulturu. Buchtelovo učení, rozvedené o málo později (*Buchtela 1914*, 13), v budoucnu převládlo a teprve novější doba dává v tom za pravdu Niederlovi, jehož názor byl o to jasnější, že tehdy žádné sídlištní nálezy mohylové kultury ve středních Čechách ještě dávno rozpoznány a klasifikovány nebyly – pro všechny zúčastněné byla mohylová kultura jasnou záležitostí jihočeskou.

V podobě posledního vývojového článku „pokolení skrčených koster“ se objevuje nová kultura – bylanská, kterou Píč rozpoznal a poprvé popsal (i když zatím jako kulturu nedefinoval) na základě výzkumu „družiny“ v Bylanech u Českého Brodu (*Píč 1897a*), což se při paušálním odsouzení prvního dílu *Starožitností* ztrácí. Ani tady, v poměrně složitém období, nebyla však interpretace jednoznačná a kolem bylanského výzkumu se rozpoutala polemika (*Buchtela 1898*).

Píč především, stejně jako v případě latěnu, rozlišoval celkem správně mezi dobou a kulturou halštatskou a došel k názoru, že „kultura vlastní Hallstattská v Čechách sice některými předměty je zastoupena, ale jako doba zachycena býti nemůže“ (*Píč 1899*, 174). Okolnost, že halštatské prvky vystupují současně ve všech třech oblastech Čech, je mu dokladem, že je nenesl nový lid, ale módní vlna v mladším období halštatské kultury.

Pokud jde o bylanské nálezy, vymezil Píč (1899, 179) novou skupinu jako velmi charakteristickou keramiku, odlišnou od všeho předchozího v Čechách (a naopak příbuznou soudobé keramice na /jiho/západ od Čech), v jejímž doprovodném inventáři už převládá železo. Snad jen snaha o zdůraznění kontinuity „skrčených koster“ jej vedla k tomu, že tuto skupinu neuvedl jako kulturu, nýbrž jako další, poslední fázi domácího vývoje (knovízského resp. vlastně ještě únětického) v „mladší či nejmladší době Hallstattské“; ta měla začínat někdy ve 4. (později soudil, že v 5.) stol. př. Kr., snad v souvislosti s vpádem Bójů, a trvat (podle určitých latěnských analogií v bylanském inventáři) souběžně s latěnskými kostrovými hroby až na práh doby římské.

Podobně soudil i Buchtela s tím rozdílem, že jednak jako první hovořil o kultuře bylanské (pod tento název původně zahrnoval i platěnickou fázi lužických popelníkových polí – *Buchtela 1906* – a až v roce 1910 modifikoval název do podoby „bylansko-platěnická“), jinak ale v souhlase s Píčovým úsudkem hledal její původ v domácím podloží (podobu s halštatem na jihozápad odtud ale pokládal jen za náhodnou), vrchol v době současné s latěnskými kostrovými hroby a konec v době římské (proto univerzitní škola poz-

ději užívala pro domněle přechodné tvary keramiky – při známých nesnázích s odlišením méně typického sídlištního materiálu obou úseků celkem pochopitelně – klasifikačního pojmu „bylansko-římský“). Rozdíl ovšem byl v datování: vinou své představy o datování latěnu mezi 1. stol. př. Kr. a 1. po Kr. dovedl Buchtela bylanskou kulturu až do 2.–3. stol. po Kr.

Navíc Buchtela celkem nečekaně překročil meze čisté archeologie k „etnografické“ úvaze a vytvořil představu neméně spornou než „pokolení skrčených koster“: nájezdy lidu jihočeských mohyl způsobily, že od 6.–5. stol. př. Kr. byly severní Čechy trvale okupovány jihočeským lidem, pod jehož vlivem vznikla kultura bylansko-platěnická; jeho nadvláda nad místním lidem (národem polí popelnicových, který původně absorboval únětické autochtony) byla zajisté spojena „s krutým ujařmením celého obyvatelstva severočeského, zlomena byla pravděpodobně příchodem lidu tèneského do severních Čech asi v 2. polovici I. stol. př. Kr. a v té době vůbec vymizel národ mohylový z Čech, patrně vypuzen by Těnci“ (Buchtela 1915, 28). Tento dramatický obraz byl následně decentně pomínut, zatímco koncepce „pokolení skrčených koster“ dále sloužila jako příklad Píčovu nevědeckosti.

Vůbec je věcí hodnou povšimnutí, že v dalších fázích sporů během vydávání dalších dílů *Starožitnosti* (kdy Píčovou tribunou byly *Památky archeologické* a Niederlovou *Český časopis historický*), když námět se postupně blížil (raně) historické době, nabýval Píč na síle a jeho protivníci mu čelili dalšími argumenty a řešeními z hlediska dnešního poznání někdy méně průkaznými až chybnými. To už ale tradice vítězů nezohlednila.

Pokolení kamenných mohyl – první Keltové

Hned druhý svazek I. dílu *Starožitnosti* (Píč 1900a) přechýlil váhy ve prospěch jejich autora, jenž shrnuje pod jeden geneticky propojený etnický celek – „pokolení kamenných mohyl“ – kultury s všeobecným mohylovým pohřbíváním, přicházející podle něho (v době odpovídající nejspíše únětickému typu v severní polovině země) z neurčené, zřejmě západní pravlasti do dosud prakticky neosídlených jižních a jihozápadních Čech už s rozvinutou kulturou bronzovou (starší doba mohylová) a končící s prvními latěnskými vlivy (mladší doba mohylová). Přestože následující doba i tuto Píčovu konstrukci etnické kontinuity odsunula do pozadí, dává mu dnešní pohled opět v mnohém za pravdu, protože se stále více ukazuje, kolik společného mají mohylové kultury v Čechách doby bronzové a železné.

Pokud jde o celkový pohled na dobu bronzovou (lze připomenout, že o tehdy módním pojmu

„doby měděné“ u nás díky nepatrnému počtu nálezů prakticky žádný badatel neuvažoval), soudil Píč, že bronz do střední Evropy nepřinášeli od jihozápadu ojedinelí obchodníci a taviči, jak se často soudilo, ale nový lid, zřejmě už Árijové (odmítal tedy evropský původ Árijců, oblíbený v Německu); rozeznával bronzové kultury primární, jež nesly bronz a objevily se na našem území náhle (k těm patřila mohylová kultura) a sekundární, už původně zde usedlé, k nimž se bronz dostal obchodem (únětická).

Jižní polovina Čech pak – nehledě na početné mohylové nálezy – zůstávala dosud mimo pozornost archeologických syntéz; první pokus o ucelený pohled na její pravěký vývoj podal vlastně až *Richlý 1896*. Pokud jde konkrétně o mohylové kultury, uvádívá se, že mohyly doby bronzové a halštatské od sebe odlišil teprve *Niederle 1893*. Ve skutečnosti ale už Ludvík Šnajdr počátkem 80. let rozeznával dvě fáze mohylových kultur, z nichž první měla přijít do Čech v nejstarší době bronzové (únětické) od západu přes Domažlicko (= českofalcká mohylová), druhá už se železem do jižních Čech od Dunaje asi už v době římské (= halštatská mohylová). F. X. Franc rozlišoval už kolem roku 1890 v západočeských mohylách starší kulturu C (tj. českofalckou mohylovou střední doby bronzové – podle France starší doba bronzová, 2. tis. př. Kr.) a mladší D (tj. milavečskou a halštát, dle France starší doba železná-hallstattská, asi 6. stol. př. Kr.), jež má pozvolna přecházet do E – kultury „tenské“, obsahující i formy římské (*Franc 1895*; rozvedl, ale už nepublikoval *tyž 1906*).

Píč (1890–92, 275 [1891], tyž 1893a, XXXV) i *Niederle (1893a, 471–472)* šli v podstatě v jejich stopách. Odlišili pomocí bronzů mohyly doby bronzové a halštatské, zaregistrovali výskyt předmětů časné latěnské, přitom celý vývoj připsali jednomu a témuž mohylovému lidu, příslušnému z Bavorska (a kulturně prakticky totožnému s mohylovým osídlením na bavorské straně), jehož kulturu pozměňovaly vnější faktory (s tím rozdílem, že *Niederle* přičítal halštatskou mohylovou kulturu nové invazi, Píč vlivům halštatského kulturního okruhu na původní obyvatelstvo). *Píč 1900* tyto postuláty propracoval, zdůvodnil a zarámoval koncepcí „pokolení kamenných mohyl“, která jen dováděla do důsledků představu kontinuálního domácího vývoje, kde „první doba mohylová“ souhlasí s dnešní českofalckou mohylovou kulturou, mladší období s halštatskými vlivy pak začíná milavečskými nálezy a pokračuje dnešní halštatskou mohylovou kulturou (nádobou s rytou výzdobou, analogické kultuře bylanské, patří podle Píče do stejné doby jako tato), aniž by tyto celky či fáze byly diferencovány jako samostatné kultury. Rozdíl v keramice mezi západní a jižní skupinou českofalcké kultury, které se Píč domníval

nacházet, lze přičíst na vrub dosud omezené nálezo-
vé základny jeho úvah.

Opakovaně se uvádí, že Eisnerova práce z roku 1911 resp. 1922 je prvním pokusem o syntézu mohylové oblasti na základě všech dosud známých nálezů (Čujanová 1972, 84; in Jiráň ed. 2008, 80). V tom případě vzniká otázka, čím je Píčova kniha, vyhovující tomuto označení v rozsahu nepoměrně větším.

Swazek I.2 tedy na rozdíl od prvního mnoho polemiky nevyvolal, zčásti i proto, že zeměpisně šlo o oblast univerzitní školy cizí (povšimněme si slova „Nordböhmen“ v podtitulu Buchtelovy klíčové práce; sem vstoupí teprve za několik let svou diplomovou prací Niederlův žák Jan Eisner a později, už po Píčově smrti, stručnou úvahou Buchtela 1914). Niederlova recenze (Niederle 1901) jej také ocenila jako lepší než předchozí, s cennými popisy a umírněnými výklady.

Polemika se nicméně rozvinula kolem chronologie a kolem otázek historických. V prvním ohledu došla univerzitní škola – oproti Píčovu soudu o konci mohyl asi ve 3. stol. př. Kr., resp. kolem r. 200 př. Kr. – k závěru, že podle svědectví hojných vlivů laténských (ve smyslu Buchtelova datování) a římských „české mohyly sahají do I. stol. př. Kr. a výstřelky svými i do doby pokristové“ (Niederle 1901; to se pak snažil dokázat i Eisner 1911).

Pokud jde o historicko-etnické závěry, stavěl se Niederle zpočátku opatrně k Buchtelovu přesvědčení, že jihočeské mohyly je třeba spojit s keltskými Bóji a že v mladší době římské (dnešním termínem) mohli ještě v jihočeské mohylové oblasti sídlit Markomané (Niederle 1900, 220) a ani v recenzi se k němu vlastně nepřiznává, ale zdá se, že je respektuje z kolegiality (je celkem příznačné pro jeho povahu, že mu v polemice nevádí opačné názory – prezentuje se jako skeptik ke všem hypotézám včetně vlastních – ale to, že Píč Buchtelu ignoruje a vůbec jej necituje). Ale už tehdy i později (Niederle 1899a, 33; týž 1907, 8) považuje bójský původ mohyl za pravděpodobný.

Naproti tomu Píč, ačkoli v prvním svazku ještě hovoří jen obecně o „bezejmenném lidu“ (Píč 1899, 171), ve druhém už na základě rozsáhlého srovnávání dovodil, že naše „pokolení kamenných mohyl“ je sice patrně „v druhém stupni příbuzenství“ blízké nordickým Pragermánům a tedy arijské (tady mu zřejmě situaci komplikuje latentní problém stupně příbuzenství Keltů a Germánů, řešený už od romantické fáze vědy), především je ale tento lid součástí velkého etnika – „národa, který od Lužnice až za Loiru seděl a v době Caesarově ještě značnou část Gallie zaujímal“ (Píč 1900, 133), tedy rámcově keltského, ale nespojí s historickými Bóji přinejmenším proto, že nejmladší stopy užívání mohyl končí dávno před příchodem Markomanů, kteří zde ještě Bóje zastihli. Jeho stanovisko tedy v zásadě odpovídá i novodobým názorům.

Historičtí Keltové v Čechách

Ještě podrobněji na tyto problémy a názory reagoval Píč v prvním svazku druhého dílu (Čechy na úsvitě dějin – Píč 1902), věnovaném plochým kostrovým hrobům „s kulturou marnskou čili laténeskou“ (Píč dával přednost francouzskému pojmu „marnská kultura“ před „laténeskou“, v německé archeologii užívanou, kterou omezoval na mladší fázi keltské kultury; ostatně už Jelínek 1884a, 189 a po něm ještě Matiegka 1892, 117, i když každý jinak, odlišovali od „pravého“ latěnu z La Tène „kulturu duchcovských sponek a náramků s dutými polokoulemi“).

Dostává se tu již do sféry osvětlené antickými písemnými prameny a navzdory obecně deklarované prioritě archeologických pramenů právě tady spoléhá – ku prospěchu věci – zejména v chronologii na jejich výpověď. Aniz se chtěl vyjadřovat k jejímu původu na západě, považoval (v souhlase s Tischlerovými daty pro latén) za jasné, že kultura k nám byla od západu přinesena novým lidem s novým pohřebním ritem někdy po roce 400, kam se klade počátek kultury marnské ve Francii (později při zohlednění novějších francouzských názorů už v 5. stol.), a že zde setrvala do počátku 1. stol. př. Kr.; nezasáhla svou invazí a vcelku ani svým působením sféru mohyl, zato „pokolení skrčených koster“ silně ovlivnila, když si toto původní domácí obyvatelstvo severní poloviny Čech podmanila. (Srovnáme-li tato data s dnešními, je počátek laténských plochých hrobů možná až o sto let podceněn, zato konec keltské kultury v Čechách zhruba odpovídá.)

Tento svazek je vlastně rozsáhlou studií o historii a archeologii Keltů v Evropě (včetně archeologických map keltské Evropy), a teprve doslov shrnuje poznatky platné pro Čechy, doložené prvním soupisem laténských lokalit. Do jisté míry tak Píč reaguje na Virchowovo proroctví, že Čechy se stanou klíčovou oblastí pro řešení keltské otázky (a pravlasti) ve střední Evropě (Virchow 1895).

Tady je třeba si uvědomit, že šlo o otázku dosud u nás vcelku neřešenou. Vocel měl o přítomnosti Keltů v Čechách z historických důvodů celkem jasno, archeologicky naopak vůbec, což platilo o celé jeho době. Stejně tak Smolík ještě roku 1884 je přesvědčen, že „Keltové, byli-li skutečně po delší dobu v Čechách usazeni, zanechali nám zde též své hroby“ (Smolík 1884, 561), rozpoznat je mezi stovkami hrobů v Čechách a stanovit jejich možnou keltskost je však ještě úkol pro vzdálenou budoucnost. (Přítom v těsně předcházejícím článku monograficky zpracovává „bronzové kruhy s dutými polokoulemi“, aniz by ještě měl a vlastně mohl mít představu o jejich zařazení.) Počátkem 90. let už sice znal pojem laténské kultury, ale Kelty ani tehdy v našem materiálu neidentifikoval.

Píč nyní zřetelněji než v předchozím svazku prolašuje jihočeské mohyly za součást keltského světa, i když kmenové jméno jejich stavitelů se nedochovalo, naproti tomu ploché hroby severní poloviny země přiřítá jednoznačně historickým galským Bójům, příšlým od západu (z oblasti Marny) a ovládnutým toto území. To je závěr, k němuž dospěl po analýze pohřebních zvyklostí evropských Keltů už dříve (*Píč [red.] 1897d*, 521: „kostrové hroby v pouhé zemi s předměty kultury galské či Latěnské ve středních Čechách se vyskytující jsou Caesarovi a Tacitovi Bojové“). Tím se odlišoval např. od staršího názoru Ludvíka Šnajdra (*Šnajdr 1880*), že v severní polovině Čech starousedlý galský národ nebyli Bójové (a tedy je Markomané odtud nemohli vytlačit), nýbrž panonští Ossové, příbuzní Eravisků. Dnes bývá bójská atribuce plochých hrobů zpochybňována pro nedostatek jednoznačných důvodů, ale nezapomeňme, že ji po Píčovi zastával i náš nejlepší znalec „keltské civilizace“ Jan Filip.

Projevy časně latěnského slohu nepovažuje Píč na rozdíl od klasické práce Reineckeho (1902) za nejstarší fázi latěnské kultury, ale pouze za importovanou příměs, která geneticky nesouvisí s následující fází keltských plochých hrobů (*Píč 1903d*, 592).

Byly to v té době otázky složité, a jsou dodnes: jakkoliv už od 16. století hovořili historikové o přítomnosti Keltů resp. Bójů v pravěkých Čechách a v archeologii s nimi bezpečně počítalo dílo Vocelova, druhá polovina 19. stol. se stala jevištěm polemik se „slavomany“, kteří se snažili – počínaje už Vocelovým současníkem A. V. Šemberou – Kelty z Čech odstranit, případně poslovanštit Bóje, aby uvolněný prostor (včetně památek) připsali Slovanům. Dosud platil tento názor na Moravě pod vlivem Wanklovým a jeho olomouckého okruhu.⁵⁷ V Čechách ale rozhodující a nadlouho konečné slovo přinesly práce Píčovvy a Niederlovy (*Píč 1893a*; *Niederle 1900*, 4: „Každý výklad, jenž vylučuje galské Boje z Čech, dopouští se násilí na pramenech historických.“).

Kvůli chronologickému zařazení a upřesnění tohoto faktu však už předchozí svazek *Starožitnosti* polemizoval s Niederlovými názory. Niederle původně po návštěvě francouzských muzeí (1891) také připisoval Bójům ploché hroby (část jich ale už r. 1894 přiřizoval Markomanům!), potom se však nechal ovlivnit Buchtelou, že archeologicky nemohou tyto hroby být bójské, protože mají ráz 1. stol. př. Kr. – 1. stol. po

Kr., kdy v Čechách už byli Markomané; jejich keltský charakter tomu prý neodporuje, protože Markomané sem přišli z oblasti keltské kultury. Důležitým argumentem byla keramika z kostrových hrobů, vyráběná na kruhu a proto prý ne starší než stradonická (*Niederle 1906*, 46). Podle Buchtely tedy přichází do Čech keltská kultura s plochými hroby latěnskými během či až koncem 1. stol. př. Kr. (a na Stradonice na rozhraní letopočtu „římsko-galská“) a představuje jen krátkou epizodu válečnickou. (Buchtelovo datování neodmítal jen Píč, ale už *Hoernes 1900* v recenzi jeho *Vorgeschichte*. Podobně i datování Weinzierlovo, jenž v jinak dodnes ceněné publikaci pohřebiště u Jenišova Újezda – *Weinzierl 1899* – klade tyto hroby do raného latěnu a tedy do první poloviny 1. stol. př. Kr., označil Píč jako „blosser Einfall“.⁵⁸)

Z těchto pozic, i když s určitou rezervou vůči Buchtelovu datování (sám viděl latěn spíše mezi 2. stol. př. Kr. a počátek 1. stol. po Kr.) vychází i Niederlova kritika tohoto svazku *Starožitnosti* a jeho „zastaralé teorie“, jakkoli prý přehled keltské historie zaslouží uznání (*Niederle 1902a*, totéž pak ještě *týž 1907*, 8; *týž 1909b*; vývoj této problematiky přehlíží *Červinka 1912*). Proti tomu Píč namítá (v recenzi Niederlovy práce – *Píč 1908b* – i jinde), že podle všech svědectví Germáni své mrtvé spalovali, musely tedy po nich zbyť hroby žárové; dále že spony i jiné prvky kostrových hrobů končí chronologicky dříve, než mohli přijít Markomané. I v těchto otázkách dala tedy budoucnost spíše za pravdu Píčovi.

Stradonice – Marobudum

Vrcholem celé řady *Starožitnosti* se nepochybně stal svazek II.2 – *Hradiště u Stradonic jako historické Marobudum* (*Píč 1903a*), monumentální zpracování nejslavnější české pravěké lokality jako představitelky „pozdní kultury galské“ po odchodu Bójů.

Slavný nález zlatého pokladu keltských mincí na svazích vrchu Hradiště u Stradonic v roce 1877 vzbudil zájem, který zakrátko přerostl do nevídaných rozměrů. Stradonice se staly „archeologickým objevem století“ – ale zatímco sběratelé, obchodníci se starožitnostmi i lidé z okolí během pár let lokalitu téměř rozkopali, archeologové jí nevěnovali téměř žádnou pozornost; jen zkušený Ludvík Šnajdr, který sem přicházel mezi lety 1879–1881, poznal, že tu jde o novou, dosud neznámou skupinu pravěkých nálezů v Čechách a označil ji jako „stradonický typ“. V té době se Píč podle vlastních slov zabýval v Mladé Bo-

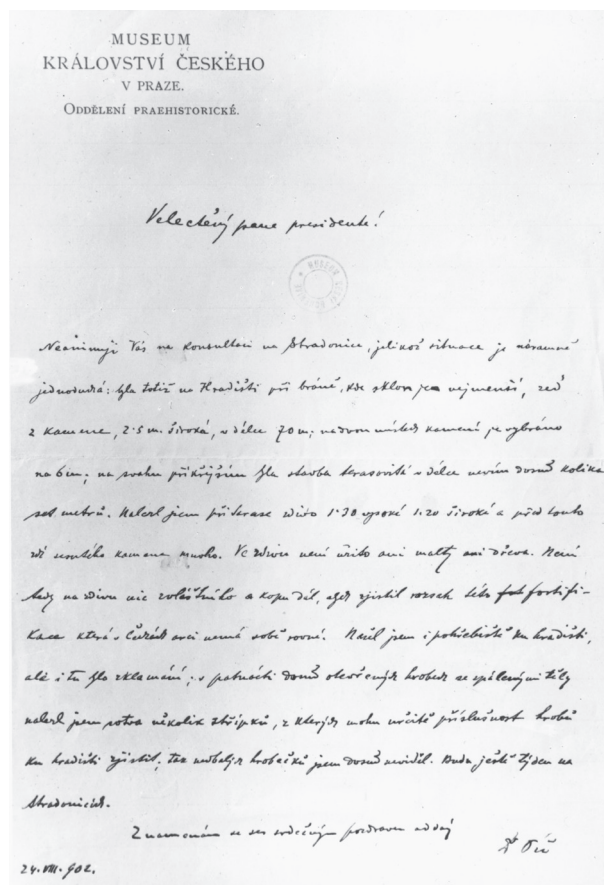
⁵⁷ „Otečův úsudek o Keltech jest ten: Nevěři docela na Kelty a drží se povětšinou Lindenschmida a myslí, že kmeny které zde co Keltové platí, byli kmenové slovanští. Vůbec vidí, že bádání archeologické v Německu zvláště Virchova jest tendenční a nepřátelské Slovanstvu a myslí, by učenci naši postavili se jen na stanovisko svého bádání a neohlíželi se na vylhané a tendenciozní výroky německé“ (Wanklova dcera Vlasta Havelková Píčovi, Olomouc 22. 3. 1891 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 6, č. 314).

⁵⁸ V korespondenci s mnichovským prof. Jul. Nauem, jenž s ním byl stejného odmítavého mínění – srov. dopis Nauho z 18. 7. 1899 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 9, č. 661.

leslavi studiem dějin podunajských Slovanů a Hradiště jej nijak nezaujalo; teprve v létě 1894 se tu objevil a hned v srpnu se ujal zjišťovacích vykopávek.⁵⁹ Ty ale mnoho nepřinesly: najít neporušená místa nebylo snadné – „potáčeli jsme se dnes buď v prokopané zemi neb v sterilní“, popisuje typickou situaci.⁶⁰ Když se potom poněkud grafomanský vídeňský geolog-samouk J. V. Želízko hodlal pustit do publikace Stradonic, Píč mu vysvětlil, že jakkoliv on sám „přítomen byl při kopání po celý týden na hradišti stradonickém s osmi dělníky, že to práce velmi těžká, publikovati o nálezech stradonických, ježto hradiště toto poskytuje mnoho nerozluštitelných záhad.“⁶¹ Možná jej chtěl jen odstrašit, ale spíše konstatoval skutečnost.

Stejně tak jen omezeně přínosná byla sondáž v roce 1902 – ale mnohem větší vědecký zisk přineslo zpracování nálezů z muzeí a velkých soukromých sbírek (zejména Bergerovy, kterou Národní muzeum získalo na přelomu století).

Jejich zhodnocení by ovšem nebylo možné, kdyby Píč neměl jedinečný fond poznatků načerpaných při studijních cestách do Francie a Porýní, při nichž otázku Stradonic záměrně sledoval a podle vlastních slov „nalezl rozluštění Stradonic“ při opakovaném studiu sbírek pařížského muzea ve St. Germain-en-Laye roku 1896. Ve Francii navázal své nejvýznamnější zahraniční přátelství s Josephem Déchelettem, zámožným textilním průmyslníkem z Roanne, jenž se zabýval archeologií gallsko-římského období, zejména oppid;⁶² Déchelette byl i za ním v Praze, s ním na Stradonicích (jeho přednáška o nich na kongresu francouzských archeologů 1899 vyšla tiskem – *Déchelette 1901*) a naučil se celkem dobře pasivně česky,⁶³ takže mohl uvedený díl v letech 1903–4 přeložit (či spíše přetlumočit – některé pasáže vynechal, jiné upravoval v souhlase se svým odlišným, z dnešního hlediska správnějším míněním). Kniha *Le Hradischit de Stradonitz en Bohême* vyšla roku 1906 v Lipsku, když ve Francii se pro ni nenašel nakladatel; nicméně po Šafaříkových *Starožitnostech slovanských* a Vocelově

Obr. 13 Ukázka rukopisu Josefa Ladislava Píče: dopis prezidentu České akademie Josefu Hlávkovu o postupu vykopávek na Hradišti u Stradonic (24. 8. 1902). – Abb. 13 Handschrift von Josef Ladislav Píč: ein Brief an den Präsidenten der Böhmischen Akademie Josef Hlávka über dem Fortschritt der Ausgrabungen auf Hradiště bei Stradonice (24. 8. 1902).

Pravěku země české to byla první takto zaměřená česká kniha přeložená v zahraničí.

Píč už dříve distribuoval zahraničním zájemcům text český; obdarovaní vyslovovali obdiv nad krásným vybavením knihy a litovali, že ji nemohou číst, ale chápali význam zpracování lokality dosud nepublikované, ač notoricky známé; vídeňský prof. Moritz Hoernes shrnul, že „der Hradiště von Stradonice ist nun erst [...] aus den Museen in die Literatur eingeführt“.⁶⁴

Píčovo archeologické zpracování bylo po věcné a metodické stránce na takové výši, že je museli v zásadě uznat i jeho odpůrci, s kritickými připomínkami vystoupil vlastně jen Ludvík Šnajdr.⁶⁵ Píč fakticky poprvé podal ucelený obraz „stradonické kultury“, i když ji tak nenazýval (mluvil o „pozdní kultuře gallské“). Podrobnou analýzou nálezového fondu zjistil, že jsou zde zastoupeny předměty od horizon-

⁵⁹ *Tieftrunk 1895*, (36): [1894] „učiněn prvý pokus na hradišti Stradonickém, kdež na pozemcích p. Dr. Šubrta prokopána především dílna na tavení bronzů a železa“.

⁶⁰ V dopise J. Hlávkovu 10. 8. 1894 – LA PNP, fond J. Hlávka.

⁶¹ *Želízko 1897*, 103.

⁶² O tom J. Skutil ve více příspěvcích spíše drobných – *Skutil 1933*, 1936 a hlavně 1947; o Déchelettovi tehdy psala Zlatá Praha (*Anonym 1906*). K Déchelettovi *Déchelette, F. [Aufrière, L.] (ed.) 1962*, nověji *Binétruy 1994*, *Collis 2009*, o jeho mezinárodních vědeckých stycích *Binétruy 2000*, konkrétně o korespondenci *Péré-Nogués 2010a*, b: 29 dopisů od Píče z let 1899–1907 tvoří v ní druhou největší položku (*Péré-Nogués 2010a*, 216). V Archivu NM (fond J. L. Píč, kart. 4, č. 195) je uloženo 26 dopisů Déchelettových spolu s fotokopii 30 Píčových listů, vše z let 1899–1911. Názory obou nejnověji porovnává *Pierrevelcin 2012*, 43–46.

⁶³ „En ce moment je travaille à l'étude de la langue tchéque, que je trouve très intéressante“ (Roanne 3. 10. 1899 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 4, č. 195).

⁶⁴ V dopise J. L. Píčovi, Vídeň 16. 3. 1903 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 6, č. 351.

⁶⁵ *Šnajdr 1904a*; odpověď v recenzi tohoto příspěvku *Píč 1904*.

tu spon „marnského čili duchcovského typu“ až po počátek doby císařství římského. Vycházejí ze srovnání s poznatky nedávných výzkumů Bibracte-Mont Beuvray ve Francii a především z tehdejší chronologie spon latěnských a římských, soudil, že nejstarší prvky jsou zde náhodné a počátek Hradiště lze klást někde před roky 15–10 př. Kr., kdežto jeho konec se téměř dotýká počátku pohřebiště v Dobřichově-Piňhoře, tj. před r. 25–50 po Kr.⁶⁶ (Dnešní archeologie klade počátek tohoto oppida kamsi do první čtvrtiny 2. stol. př. Kr. a konec do okolí zlomu letopočtu, možná i zcela krátce po něm – konec tedy leží tam, kde Píč hledal začátek.)

Píčovovo datování se ovšem srovnávalo s historickými údaji o příchodu Markomanů od Mohanu do Čech a dovovalo tedy interpretaci známou už od 18. století (poprvé ji zachycujeme u Voigta 1771, 76) a nyní se přímo nabízející kvůli bohatství a významu nálezů – totiž identifikaci stradonického Hradiště, jehož opevnění „nemá sobě rovné“⁶⁷ a má podle Píče charakter odlišný od jiných českých hradišť (též Píč 1904), se sídlem germánského vládce Marobuda, známým z antických pramenů jako Marobudon – Marobudum.

Toto sídlo chtěl Píč nejprve hledat podle formulace pramene (*iuxta situm*) na sousední ostrožně s nižborským zámekem (Píč 1904), ale s ohledem na tamní nálezy ne starší než hradištní od této domněnky upustil; zakrátko nato (Píč 1897d) je už celkem jednoznačně identifikuje se Stradonicemi.

Pokud jde o kulturu Markomanů, původně (Píč 1893a, LV, srov. *tyž* 1898, 142) jim chtěl připisat pozdně halštatské žárové pohřebiště u Cítolib, charakteru dosud v Čechách neznámého (protože analogie nacházel v Horní Falci), ale po poznání pohřebiště u Bylan a jihočeské halštatské mohylové kultury došel k závěru, že jde o projev módy pronikající ze západohalštatského okruhu do domácího prostředí v době dávno před Markomany (1897d, 534), a nadále přičítal tyto hroby západní expanzi „plátenického typu“. Po objevu dobřichovské Piňhory (1895) po nějaký čas připouštěl, že o Markomany může jít tady, „dokud neopustil archeologický základ pro přebujelý historický detail“ (Szombathy 1901).

Připusťme, že se Píč snažil umístit Markomany jinam, protože do schematu genetické kontinuity žárových hrobů se germánská fáze nehodila. Přitom ale argumentuje v podstatě archeologicky, i když se snaží vysvětlit historické údaje: už ve starších pracích

(1893a, 1897d) rozebírá antické zprávy o lokalizaci germánských kmenů, rekonstruuje pořadí kmenů usedlých podél Dunaje a jejich pohyby, poté okruh durynských žárových hrobů s odlišnou povahou keramiky, který ztotožňuje s Hermundury, a zbývá mu problém lokalizace Markomanů, které přinejmenším za Marobuda považuje v Čechách za doložené. Konstatuje, že malovaná keramika a spona středo-latěnské konstrukce je doložena na francouzských oppidech, neobjevuje se v jižním Německu, zato ale najednou na Stradonicích; jediný možný výklad je ten, že sem tyto kulturní statky byly přeneseny, a to nejspíše Markomany, kteří v polovině 1. stol. př. Kr. byli ještě za Rýnem ve střední Gallii, pak ale byli zahánáni s jinými Svěby přes Pomohani do Čech, kde Stradonice na přelomu letopočtu představují „*takořka kus přeneseného Bibractae neb Alesie*“ (1897d, 532); na ně jediné se hodí líčení Tacitovo a tedy „*s pravděpodobností téměř určitou [...] Hradiště stradonické bylo historické Marobudum*“ (533).

Je otázka, zda uvedené řešení shody Stradonic a francouzských oppid (Píčovovi samozřejmě jasné) nebylo už spíše motivováno snahou identifikovat konečně Marobudovo sídlo v Čechách a tomu přizpůsobit i datování. Rozhodně je Píč takto schopen vysvětlit Stradonice jako jev vlastně cizorodý (jak se dosud skutečně jevil), krátkodobý a izolovaný, a odchod Marobudovy družiny z Čech potom chápe jako odchod Markomanů vůbec – v čemž se mimochodem nemusí úplně mýlit, protože dnes připouštěná přítomnost Markomanů v Čechách až do konce doby římské není historicky doložená o nic lépe než zpochybňovaná přítomnost Bójů.)

Jinak se na problém Hradiště dívali už tehdy někteří významní zahraniční badatelé – zejména O. Tischler či J. Déchelette (*Déchelette 1901* i později), kteří sice také vycházeli z poznatků na Mont Beuvray-Bibracte, kde Déchelette kopal od roku 1897 (*Déchelette 1903*), ovšem na jejich základě a nezátížení potřebami domácí české historie viděli ve Stradonicích – vzdor tehdejšímu nálezovému vakuu mezi Francií a Čechami – bójské oppidum, zaniklé (vyvrácené Markomany) ještě před koncem 1. stol. př. Kr.; nálezy ze Stradonic podle nich odpovídají keltské kultuře střední Evropy a místní vývoj trval déle, než by odpovídalo Marobudově říši.

O Déchelettově práci se zřejmým zadostiučiněním referoval *Český časopis historický* (8, 1902, 244), podobně ale soudil v recenzi téže práce vídeňský *J. Szombathy (1901)*, jenž Markomanům přičítal dobřichovskou kulturu; podle Déchelettea zdůrazňoval, že se na Stradonicích nenašla ani jedna římská císařská mince, ani spony augustovského období. (Z archeologů zajímavějších se o Stradonice se k bójské atribuci přikláněl další vídeňský badatel F. von Hochstetter, zatímco drážďanský W. Osborne je připisoval tak jako

⁶⁶ „... předměty stradonického hradiště začínají tam, kde Bibracte končí a Augustodunum a jiné kolonie římské doby Augustovy počínají. Konec hradiště stradonického určuje spona s očky [...] jejížto první objevení v Čechách padá buď do první čtvrti (jak p. Déchelette soudí) neb do polovice prvního století po Kr. (jak jsem já při popisu Piňhory soudil)“ (Píč 1904).

⁶⁷ Píč v dopise J. Hlávkoví z 24. 8. 1902 – LA PNP, fond J. Hlávka.

Píč Markomanům, nanejvýše se slabým počátečním bójským osídlením.)

Píč oponoval zastáncům hypotézy o oppidu (sám tento pojem nepoužil), že jejich mínění odpovídá keltské archeologii ve Francii, ale ne u nás, že Keltové v Čechách oppida neměli⁶⁸ a Bójové v době počátku Hradiště už v Čechách nebyli; ti navíc pohřbívali nespálená těla, kdežto nepatrné stopy pohřbívání na Hradišti jsou žárové (o nich *Píč 1903*, 9–10; měl tedy už základní představu o relativně chronologickém vztahu Stradonic a plochých pohřebišť) a ostatně že Hradiště leží mimo oblast rozšíření latěnských kostrových hrobů. Décheletovy námitky se snažil odstranit domněnkou, že latěnská složka nálezového fondu souvisí s příchodem řemeslníků z Bibracte, kteří zde pak pracovali (společně s jinými, přichozími podle Tacita z římských provinciálních měst) pro dvůr a jeho válečníky, nikoli pro odbyt v zázemí hradiška, kde po něm nejsou žádné stopy (*Píč 1910a*, 13).

Píč měl tedy pro své datování řadu tehdy dobrých důvodů a proto také jeho výklad nezbudil v naší archeologii žádný odpor, v zásadě jej oceňovala i univerzitní škola, a to jak už dříve (*Niederle 1900*, 107), tak po vydání zmíněného svazku, který kupodivu recenzovala se značným zpožděním (*Niederle 1905*). Pochválila jej jako dosud nejlepší, látkou i metodou na vyšší úrovni než dříve: „Není v ní zejména násilného vtěšňování archeologických výsledků do forem historických.“ Niederle neuznával Píčovo odůvodnění pomocí žárových hrobů (*Píč 1903a*, 9–10), protože podle prý autentických zpráv Niederlovi došlých to byly jen jámy s popelem a střepy (takových tam ovšem bylo mnoho a záleží na tom, čeho se ty zprávy skutečně týkaly; přitom *Buchtela 1906*, 51 uvádí ze Stradonic žárové hroby s kulturou bylanskou a římskou [!]). Naopak ale ocenil datování kolem přelomu letopočtu jako důležité pro časové zařazení latěnu (sám počítal ještě s jeho přesahem do doby římské) a souhlasil s marobudovskou interpretací – hlavně kvůli absenci lepší varianty („ze všech pokusů, které u nás dosud Marobudum hledaly, je pokus p. Píčův nejúspěšnější“ – *Niederle 1905*, 200).

Buchtela naproti tomu o Marobudu pochyboval, protože tu není opevnění (!) ani zbraně (protiargument: Marobudova družina s nimi odešla) a v kultuře vedle těžiště v době římské je i prvek mladolatěnský; považoval Stradonice za obchodní emporium z 1.–2. stol. po Kr., kdežto skutečnou pevnost Marobudum hledal – zcela bez archeologických důvodů –

⁶⁸ Před ním už je ale v Čechách připouštěl podle vnější podoby opevnění J. E. Vocel v případě Vladaře u Chyš, kde při průzkumné cestě do západních Čech roku 1851 viděl „kružovité obkopy [...] mající znamenitou podobnost s celtickými hradištemi (oppida) ve Francouzích“ (Anonym 1851, 481); později viděl tuto podobu i u mimořádně mohutného opevnění češovského hradiště u Kopidlna.

buď na místě sousedního nižborského hradu-zámku, nebo snad někde u Berouna (*Niederle 1907*, 8; otázku Marobuda přehlídí nejnověji *Musil 2006*).

Obě strany, střetávající se jak výše vidno především pomocí argumentů negativně vedených, se ovšem shodovaly v mínění tehdy pochopitelném a z téhož přístupu vyplývajícím, že Stradonice jsou jevem v našem pravěku cizím, vnějším a izolovaným. Je zvláštní, jak zapadla významná informace Šnajdrova o tom, že nálezy z hradiště u Českých Lhotic na Chrudimsku lze typově srovnat se stradonickými, že opevnění jím zde roku 1896 zjištěné je zachovalejší než na Stradonicích – to vůči Píčovu úsudku o jeho jedinečnosti (*Šnajdr 1897*; *týž 1904a*; *týž 1911*, 15; k tomu *Salač 2011a*, 464) a že keramika obdobného rázu pochází již z více sídlišť v severní polovině Čech. Teprve *Eisner (1914*, 159) upozornil, že srovnatelný sídlištní materiál se objevil na Blatensku (míň Chlum-Bezdědovice, publikováno J. Siblíkem 1913) či na Turnovsku.

Žárové hroby – Slované?

Těto poslední z velkých „etnických“ složek Píčova pojetí českého pravěku, obývající severovýchodní část země a vykazující v protikladu ke všem předchozím, západně orientovaným, vztahy na sever a východ, byl věnován 3. svazek II. dílu (*Píč 1905*). Tento region zprvu nebyl Píčovi blízký (kromě Pojizeří, kde prokopával lužické hroby u Sovenic už 1887–88), ale později zde právě on prováděl první významné systematictější výzkumy „popelnicových polí“ (Lháň 1900, Platěnice 1901, Úhřetice 1901), což by nemělo být přehlédnuto. Není ovšem přesné, že by teprve v tomto svazku rozlišil keramiku/kulturu lužickou a slezskou. Tyto dvě složky byly rozpoznány a odlišovány už v Německu krátce poté, co Virchow vystoupil s pojmem lužické kultury; pro náš materiál je rozpoznal Píč už v důsledku svých cest do Vratislavi i jiných slezských muzeí 1892 a uvedl v první syntéze (*Píč 1890–92 resp. 1893a*), a pojmenoval „typ slezský“, ovšem jen jako synchronní variantu hrobů „typu lužického“.

V kontextu sledované polemiky je hodné povšimnutí, jak i tady už univerzitní kritika napadá dílčí závěry, ale ne nosnou linii Píčovy teorie. Podle ní je toto „pokolení“ původně součástí většího etnického celku žijícího od Čech severovýchodním směrem, jež se u nás vyvíjela víceméně samostatně v několika fázích. (U této polemiky si musíme být vědomi, že obě strany chápaly „lužickou kulturu“ v širším smyslu, než tomuto termínu dnes běžně rozumíme, totiž jako komplex popelnicových polí v celé severovýchodní čtvrtině Evropy.)

Nejstarší z nich tvořily žárové hroby „lužického typu“ (podle staršího termínu Virchowova, převza-

tého Píčem), jejichž lid vnikl do českého Polabí ze Saska a Lužice jednak proti toku Labe, jednak přes Pojizeří, už v době vyspělé bronzové výroby. (Své původní datování tohoto příchodu do 2. poloviny 1. stol. př. Kr. – po odchodu Bójů – změnil nyní Píč na polovinu 1. tis. př. Kr.) Po nich následovaly jako vlna nového lidu od severu přes Náchodsko hroby s keramikou tam vyvinutého „slezského typu“, vykazující kulturní prvky halštatské i laténské a tedy zřejmě existující souběžně s „marnskou“ kulturou bójských kostrových hrobů. Ty byly vystřídány ještě v době svého rozkvětu hroby „typu pohřebiště plátenického“ (opět Píčov nový termín na základě vlastních výzkumů u Platěnic a Úhřetic, publikovaných v rozsáhlé studii – *Píč 1903c*), jejichž kultura se vyvinula už u nás ze slezské pod vlivem kultury (východo)hallstatské i Uherské nížiny – ty podle Píče začínají v době duchcovských spon a končí přechodem do doby císařství římského (to ovšem jen proto, že se k nim tehdy počítal časně laténský žárový hrob z Branova, jehož zohýbaný železný meč byl považován za vliv doby římské).

Třebaže měl tedy Píč problémy s relativní i absolutní chronologií (snadno pochopitelné), zůstává jeho zásluhou, že u nás odlišil keramiku lužickou, slezskou a platěnickou, přičemž na rozdíl od své syntézy z počátku 90. let nyní – zřejmě pod vlivem Buchtelova systému – uvádí lužickou keramiku jako nejstarší (její vývoj popsal již zhruba ve shodě s dnešním názorem), slezskou jako poněkud mladší a nový „typ plátenický“, dříve ještě neznámý, jako pokračování slezského (*Píč 1905*, 37, 54).

Tato tematika byla pro Píče zvláště závažná, protože jí se vlastně konečně v prehistorii dostával k tomu, kvůli čemu do ní vstoupil: k původu Slovanů a Čechů. Když v pojednání o Bójích, Markomanech a Slovanech (*Píč 1890–92* resp. *Píč red. 1893a*) oživil a zdůvodnil starší německou (předvirchowovskou) domněnku o slavinitě lužických popelnicových polí (naznačil tuto možnost už při publikaci svého výzkumu u Sovenic – *Píč 1888*, 347–348), vrátil se – nepřiznaně a možná nevědomě – před Vocela směrem k ideji M. Kaliny z Jäthensteinu, že Slované přišli do Čech mnohem dříve než „praotec Čech“, žili zde vedle neslovanských kmenů a v časech Bójů a Markomanů (spíše historicky než archeologicky doložených) zde tedy již byli, jen historicky překryti těmito svými dočasnými vládci (*Kalina 1836*, 243–244).

V „etnické“ archeologii středoevropského regionu to znamenalo určitý převrat. Dosud platila autorita prof. Virchowa, jenž se archeologicky věnoval východním oblastem Německé říše a už v 70. letech vyčlenil a popsal „lužický typ“ a „hradištní typ“ keramiky jako spodní a svrchní vrstvu osídlení lužických hradišť, přičemž druhý označil za slovanský, ale starší nepřipsal Germánům; jako vůdčí osobnost

antropologické periody vždy zastával nestrannost a vícekrát konstatoval, že nic v tamním archeologickém materiálu nelze označit s jistotou za germánské.

Mladší generace to ale viděla jinak: už roku 1884 na sjezdu Německé antropologické společnosti ve Vratislavi R. Behla (1884) prohlásil lužický typ za germánský a potlesk stál za záznam ve zprávě z jednání. Ještě zřetelněji se v novém duchu profiloval Gustaf Kossinna, duchovní otec příštího období německé archeologie. Kossinna podobně jako Píč přešel k archeologii od historie a filologie: původně germanistu a smýšlením nacionalistu, knihovníka Královské bibliotéky v Berlíně, vedl zájem o jazykové počátky „Indogermánů“ k jejich „starožitnostem“; brzy došel k přesvědčení, že Germáni jsou původními obyvateli evropského severu. Krátce po první syntéze Píčově v Čechách se odehrálo jeho vystoupení na 26. sjezdu v Kasselu v srpnu 1895 (*Kossinna 1895*), adorované později jeho přívrženci jako „kasselská přednáška“; tady Kossinna položil základ své „sídelní archeologii“ postulátem o totožnosti archeologické kultury a etnika.

Navázal na Virchowovu výzvu, že je třeba otevřít keltskou otázku, která 25 let ležela v klidu, ale obrátil její smysl: „Die Rückseite der Keltenfrage ist für Deutschland die Germanenfrage. Wir fragen heute also allgemeiner: wo haben wir es mit Germanen, wo mit Nichtgermanen zu thun?“ Povšimněme si podobnosti s Píčem, jenž později uvedl, že se archeologií začal zabývat hlavně proto, „abych vyloučiti mohl především z archaeologie české, co v ní je neslovanského“ (*Píč 1909*, předmluva.) Důsledky jejich obdobného historického zájmu v archeologii byly ovšem odlišné.

Zajímavé je, že v „kasselské přednášce“ se Kossinna dotkl i Čech, kde viděl první Germány v Dobřichově, ale uvažoval také, zda už Stradonice začaly jako keltské či germánské (*Kossinna 1895*, 110).

Moderní polemika o slovanský prvek v české archeologii trvala vlastně už od Niederlovy habilitační práce (ponecháme-li stranou pokus Klimenta Čermáka o důkaz slavinity lužické kultury pomocí místních jmen českých nalezišť – *Čermák 1892*). Proto nemohl mít úspěch ruský slavista V. I. Lamanskij, když na ruském archeologickém sjezdu v Kyjevě 1899 přesvědčoval Píče, aby s ním a Niederlem společně konferoval o slovanské pravlasti (*Píč b. d.*). Diskuse zaujala pozornost i v Německu, takže prof. Virchow v zahajovací přednášce sjezdu v Lübecku praví: „Ich darf wohl sagen, dass der brennende Herd für die Slavenfrage im Augenblicke Böhmen ist“ (*Virchow 1897*, 69). Pokud ale dodal, že „unsere czechischen Nachbarn, mit denen wir Anthropologen jetzt in ganz angenehmen wissenschaftlichen Verhältnissen stehen, haben die Frage neuerlich in wesentlich gemilderten Sinne aufgenommen“, nemyslel tím jistě povahu českých polemik, ale okolnost, že nikdo

z českých protagonistů nezastával už krajní autochtonistická stanoviska ani kollárovské představy o evropském rozšíření dávných Slovanů.

Jinak ale dobře postihl obecnou povahu diskusí o slavinitě v archeologii, když o něco později konstatoval, „dass die slavischen, wie die deutschen Autoren dieses Thema fast immer mit Präjudic behandelt haben, jeder hatte seine Meinung schon in der Tasche“ (*Virchow 1900*, 109).

Pokud jde o situaci v Čechách, nutno uznat, že otázka slovanských počátků resp. slavinity lužické kultury – jejíž příchod, nástup nového lidu se zároveňi hroby, vnímaly obě strany jako zásadní událost, slovy *Buchtelovými* (1898) „epochální převrat“ – nehrála v zápasu škol celkem žádnou roli, protože obě strany se na Píčově řešení v podstatě shodovaly. *Niederle* (1893a, 1895, souhrnně 1904, 505 a n.) jeho konstrukci uvítal už na počátku jako správnou, jen doporučoval posunout příchod lužického lidu od halštatu (kam jej kladl Píč i berlínská škola) nazpátek do mladší doby bronzové. Důvody pro ni sumarizoval *Niederle* (1906, 5) a podle jeho vzoru ještě rozhodněji Buchtela, původně její odpůrce, který v rozsáhlém slovníkovém hesle o slovanské archeologii – jež se ve skutečnosti týká především lužických popelnicových polí – lapidárně konstatoval, že „v posledním desetiletí podařilo se českým archaeologům [...] rozřešiti spornou otázku definitivně ve smysl ten, že kultura polí pop. typu luž.-slezského přináležejí jedině Slovanům“ (*Buchtela 1905*, 433). Důvody pro to jsou v podstatě dva: že na celém území lužicko-slezské kultury je v „raní době historické“ přítomno slovanské obyvatelstvo, a že archeologie dokládá kontinuitu mezi oběma.

Totéž pak uváděl ve své práci o popelnicových polích (*Buchtela 1906*) a ještě v bilančním článku pro jubilejní sborník *Niederlův* (*Buchtela 1915*, 28–29), kde uvádí, že sice není úkolem prehistorie identifikovat národy a kmeny, ale diskuse o slavinitě popelnicových polí a o příchodu Čechů se považuje „všeobecně za přípustnou“. Dnes, pokračuje Buchtela, platí dogma ryze archeologické, že lidé lužické a mnohem rozšířenější slezské kultury jsou Slované „a že tudíž severočeský národ polí popelnicových byl prvním slovanským kmenem, který vtrhl na půdu českou, aby se tu trvale usídlil“. Nutno ještě dokázat kontinuitu k historickým Slovanům: u hrobů dosud není doložena (i když Buchtela doufal, že pochyby budou brzy odstraněny), je ale prokázána u sídlišť od bylansko-plátenické a římské kultury po burgvalovou (sic!).

Méně je známo, že Buchtela později dospěl k odvážné historické hypotéze, podle níž domácí únětický lid po nějaký čas žil současně s cizím bojovným lidem mohylovým v jižních Čechách, který posléze pronikl do Čech středních a domácí lid si podrobil;

ten možná povolal na pomoc lid popelnicových polí od severu, takže Slované jej přišli osvobodit a už tu zůstali a s původním lidem se smísili; později nový slovanský proud s kulturou slezskou vytlačoval starší (lužické) Slované do středních Čech, kde pod tímto vlivem vznikla kultura knovízská.⁶⁹

(Tento příběh silně připomíná již výše uvedený výklad o vzniku „kultury bylansko-plátenické“. Mimochodem – Buchtela dovedl fabulovat ještě romantičtější příběhy, například kolem laténských kostrových hrobů a je pozoruhodné, k čemu dospěl od původních suše archeologických úvah. Kde Píč soudí o lidu středočeských kultur a jihočeských mohyl, že „poměr mezi oběma skupinami nebyl asi příliš přátelský“, vypráví Buchtela zmíněnou historii, a kde Píč soudí o laténských kostrových hrobech, že jejich lid „možno nazvati bojovným“, tam Buchtela líčí „laténskou soldatesku“, která „odvedla s sebou násilím lid mladý, porubavši ostatní a uloupivši jejich majetek“. Rozhodně v jeho příbězích není méně kreativity než v konstrukci pokolení skrčených koster, na rozdíl od něho však byly tiše zapomenuty.)

V době vyjití „žárového“ svazku *Starožitností* přijímala teorii slavinity lužické kultury celá řada hlavně slovanských badatelů. Píč i Buchtela ji měli za hotovou věc, z českých protagonistů se k nim připojil i Jindřich Matiegka, Jan Hellich, na Moravě I. L. Červinka (snad jediný zde tehdy o těchto otázkách obecněji a střízlivě uvažující – *Červinka 1907*), a *Stocký* (1913, 4) konstatuje, sebe nevyjímaje, že „mezi všemi českými archaeology je ustáleno přesvědčení, že první slovanské osídlení Čech je vyznačeno vnikáním lužické kultury do Čech.“ Výjimku představoval Ludvík Šnajdr svými pokusy spojit popelnicová pole s Kelty (*Šnajdr 1897*; *týž 1904b*, 3).

Opatrný skeptik *Niederle* váhal přidat se k jednoznačným soudům a ačkoliv ji původně ochotně proklamoval (*Niederle 1893a*, 494–495), později ve své úvaze o příchodu Čechů říká: „O nějaké jistotě mluvit nelze. Prosím, aby se v tom ani historikové ani archaeologové neklamali. [...] Jsem sice uvnitř přesvědčen, že ve vývoji této skupiny účastnili se Praslované, ale pokud byla slovanská, [...] není ještě jasno.“ (*Niederle 1906*, 6; podobně *týž 1912*, 127.). Podobně opatrné stanovisko zaujímá i krátce po Píčově smrti v obsáhlejší přehledu otázky (*Niederle 1914*): tuto domněnku sice neodmítá, ale varuje před jejím přeceňováním, protože „slavinita polí popelnicových dosud dokázána není“. Otevřeně pochybovat o slavinitě lužické kultury začal *Niederle* až později.

Mezitím ale, snad sveden méně závazným fórem, měl v Uherském Brodě označit poznatek, že lužic-

⁶⁹ *Buchtela – Niederle 1910*, 62. Totéž ve Štorchových poznámkách z přednášky Buchtelovy 15. 4. 1910 (LA PNP, fond E. Štorch, k. 4-CH/43).

ká kultura je slovanská, za nejdůležitější výsledek české archeologie v poslední době; uznáme-li to, pokračoval, nesmíme se zaleknout důsledků a musíme vystoupit proti zavedené tradici: Slované k nám nepřišli v 5.–6. stol. po Kr., ale kolem 1000 př. Kr., i když jen do severní poloviny země (*Anonym 1910*).

Právě pro důležitost této problematiky věnoval Niederle „žárovému“ svazku místo běžné recenze obsáhlý rozbor pod názvem *Příchod Čechů a archaeologie* (*Niederle 1906*). V jakémisi mottu během úvodních pasáží se tu Niederle vlastně shodnými slovy přiznává k Píčově starší tezi: česká archeologie je „nauka, jež se sice především zajímá o kulturu, ale nemůže se vyhnouti ani závěrům ethnologickým. Neboť v otázce, jaká je to kultura?, musí počítati i s momenty národnými“. Posun od Buchtelova k Píčovu náhledu je tu patrný a souvisí nepochybně s postupným ponořením se do světa „slovanských starožitností“.

Námítky proti třem starším fázím „pokolení žárových hrobů“ resp. geneticky svázané sekvenci lužických popelnicových polí nebyly tedy celkem žádné – kromě otázky jejich původu resp. pravlasti, kterou byli někteří ještě stále ochotni vidět někde mezi Vislou, Dunajem a Rýnem včetně našich zemí (autochtonistická stanoviska v zásadě zastávali např. Woldřich, Čermák, Jelínek, Richlý, na Moravě Wankel, Havelka a mnozí jiní). Rozhodně je nemístným a donedávna vícekrát opakovaným zjednodušením, že Niederle správně hledal pravlast Slovanů mezi Vislou, Karpaty a Dněprem, kdežto Píč mylně v Podunají. Věc byla trochu složitější a procházela vývojem.

Tehdy získala značný vliv práce norského badatele I. Undseta, jenž poté, co Evropa na kongresu v Budapešti 1876 „objevila“ uherskou, tj. hlavně sedmihradskou a slovenskou bronzovou industrii, vypracoval teorii o zásadním významu Karpatské kotliny pro severskou dobu bronzovou (*Undset 1880*) a mj. že prapůvod slovanské lužické kultury je nutno hledat v uherské oblasti, odkud ještě v době bronzové přešel tento lid na sever do oblasti labsko-oderské. Tato práce obrátila pozornost evropské archeologie jihovýchodním směrem, jímž potom pokračovali další Seveřané S. Müller a O. Montelius. Ve střední Evropě následoval Undseta vídeňský M. Hoernes a někteří němečtí badatelé – pokud se necítili dotčeni snižováním významu autochtonní germánské praprávní kultury Severu, z našich později *Červinka 1907*, snad pod Píčovým vlivem.

Píč toto mínění označil jako starou tezi (*Píč 1905*, 226–235) a dále je zdůvodňoval. Vycházel z rozšíření popelnicových polí lužických sensu lato jakožto praslovanských, jež dokládá mapami ve svazku o žárových hrobech. Opíral se přitom i o slovanské stopy v místním názvosloví dolního Podunají, jež od časů Šafaříkových, kdy ještě nebylo potuchy po archeologické argumentaci, hrálo určitou roli jako oblast nej-

staršího výskytu historických dokladů o Slovanech (Šafařík počítal s dunajskou kolébkou Slovanů a po něm další slavisté: Gilferding, Perwolf, K. Jireček), ale Píč (*1897d*, 537) i Niederle je nyní vykládali jako památky po jednotlivých slovanských rodech pronikajících od severu, z krajin mezi Labem a Vislou do cizího prostředí ve stoletích před slovanskou expanzí v polovině 1. tis. po Kr.

(Obecně lze říci, že při hledání původu kultur a vlivů se Píč obracel spíše na západ, jehož muzea dobře znal, kde archeologie byla mnohem propracovanější a kde také bylo zvykem hledat kořeny východních kulturních celků; připomeňme si jeho interpretaci neolitu. Na druhé straně mu západní původ našich pravěkých kultur – ať už oprávněný či domnělý – umožnil odmítnout slovanskou příslušnost „skrčených koster“, „pokolení kamenných mohyl“ i laténských kostrových hrobů, zastávanou v různé podobě našimi autochtonisty.

Jednoznačně svůj názor formuluje na výše citovaném místě: „kraj, kde Slované od r. 800 př. Kr. vyvinuli se v četný národ, byla Lužice, Slezsko, Poznaňsko a jv. Brandenbursko čili krajina mezi Vislou a Labem s jedné, Sudetami a pásem jezer s druhé strany; zde již rozdělení byli ve dvě větve, jakož srovnávací jazykozpyt učí a archaeologie dosvědčuje“.)

Niederle (1893a) je ve výkladu pravlasti poněkud rozdvojený. Při výkladu popelnicových polí (s. 493–494) vychází rovněž z archeologické situace a soudí, že předkem slezské i lužické skupiny popelnicových polí byl jeden lid, žijící a spalující své mrtvé už od doby kamenné v polských nížinách severně od Karpat a šířící se odtud k Odře a Labi i k Moravě a Dunaji – první Slované („v Zakarpatí byla jistě evropská vlast Slovanů“); odtud přišel na konci doby bronzové k Odře a Labi, kde se jeho kultura vyvinula do lužické. Zato v historické partii o Slovanech (s. 616 a n.) vychází především z interpretace historických pramenů a lingvistických studií slavistických a říká, že „společnou vlast Slovanů v Evropě musíme hledati [...] v nynějším Rusku [...] v území mezi Donem a Dněprem“ a odtud jedna jejich část postupovala „na západ k Odře a přes Karpaty k Dunaji“. V následujících letech svého přechodu od pravěké archeologie ke „slovanským starožitnostem“ se již přidržel této druhé verze.

Pokud jde o lužickou kulturu v užším smyslu, *Buchtela (1905, 1906)* rozhodně hájil její místní původ v Lužici a Slezsku jako západní části slovanské pravlasti, odkud už v mladší době bronzové od severu a severovýchodu pronikala do neosídlených východních Čech (následována slezskou kulturou jako novou vlnou v halštatu); Niederle (podle záznamu E. Štorcha z jeho přednášky 9. 1. 1909) soudil, že vznikla na východ od Čech ve slezském Poodří a na severní Moravě ze starší domácí kultury pod jižními („terramarními“) vlivy.

Když Píč, jenž původně považoval kultury lužickou a slezskou za dvě souběžné geografické facie téhož celku, spadajícího (podle lužického H. Jentsche i berlínských archeologů) do doby halštatské kultury (*Píč 1893a*, LXXXII) – přistoupil na Buchtelovo řešení jejich alespoň částečné následnosti (upravil prý v tom smyslu dokonce i svoji expozici v Národním muzeu⁷⁰), posunul své původně příliš nízké datování lužické kultury výše (což zase nebyl takový převrat, protože i Buchtela kladl rozvoj lužického centra chronologicky zhruba na úroveň centra hallstattského), a když fáze platěnická (jako mladší stupeň slezské s halštatskými bronzí a malovanou keramikou), založená na jeho nových výzkumech, byla v zásadě přijata Buchtelou, obě strany sporu se v tomto svazku oproti předchozím navzájem vcelku přiblížily.

Rozpor zůstal v názorech na důsledky invaze „slezského typu“ pro vznik knovízské kultury, jak o tom již byla zmínka při prvním svazku. I proto Buchtela považoval za potřebné zpracovat problematiku lužických popelnicových polí, kterou se podrobně zabýval, souběžně s Píčem ve své největší samostatné práci (*Buchtela 1906*). Niederle s ní nebyl zcela spokojen, i když ji nazval „kánodem české archaeologie“, a vyzýval k živějšímu bádání v tomto směru: podle něho zbyly problémy, kterým se Buchtela v této ryze archeologické práci vyhnul zcela (vznik lužické, slezské a platěnické kultury) nebo se jich jen povrchně dotkl (absolutní datování, rozšíření, etnická povaha) – snad že šlo o německou publikaci ve Vídni, která neměla mít tak pregnantně slovanské stanovisko jako heslo Ottova slovníku.

Obezřetného přijetí se naproti tomu dočkala Píčova domněnka, že „nejstarší Slované“ nebyli rolníci, ale pohybliví (polo)kočovníci, protože z lužických popelnicových polí neznáme celkem žádná sídliště, stále osady začali prý tito lidé užívat teprve v době římské (*Píč 1909*, 176, 324). Zatímco Buchtela argumentoval známými mu sídlišti z mladších fází popelnicových polí a rozsáhlostí pohřebišť, že šlo o národ usedlý, Niederle se klonil spíše k Píčovi s tím, že stálá pohřebišť mají i kočovné národy a že středoevropští pravěcí Slované s knovízskou kulturou (tj. autochtonní, jen ovlivněnou popelnicovými poli), kterou má Buchtela při své polemice na mysli, neilustrují už původní stav; rozvážně vyzýval k analýze sídlišť pro objasnění povahy sídlení. (Záznam diskuse v prehistorickém odboru SPSČ 7. 5. 1910 – Literární archiv Památníku národ-

ního písemnictví, Praha, fond E. Štorch; srov. *Eisner 1914*, 158.) Shodného názoru byl i *Eisner (1911)*.

Trochu jiná situace nastává ve chvíli, kdy Píč sbírá důkazy pro podobně plynulé navázání celého vývoje lužických popelnicových polí na mladší skupiny žárových hrobů, jehož důkaz byl zvláště důležitý pro otázku pravěkých kořenů slovanské kultury. Mezi žárovými hroby lužickými a raně středověkými „staroslovanskými“ byla v intencích jeho teorie jediná možná spojnice – žárové hroby doby římské.

Při přechodu do „našeho letopočtu“ je třeba si uvědomit, že diskuse o době římské začala už u svazků předchozích. K výše uvedeným zmínkám o Píčovských korekcích univerzitních názorů na archeologii Markomanů lze doplnit, že jihočeskou lokalizaci Markomanů vyvracel Píč i správným poukazem na to, že v této oblasti zcela chybějí dobově odpovídající žárové hroby, což tehdy byla pravda, jihočeskou dobu římskou objevil vlastně teprve Bedřich Dubský. (Jako kuriozitu lze uvést, že podle *Weinzierla 1899* byli prvními obyvateli Čech už od neolitu severští Germáni, resp. pak Markomané, dočasně podrobení Kelty. *Niederle 1893*, 570, připsal Markomanům v Čechách – kromě dobřichovské kultury – hroby s římskými věcmi mezi pol. 1. stol. př. Kr. a pol. 5. stol. po Kr., ale snad prý i část kostrových hrobů latěnských.)

Ke svazku o Stradonicích připojil potom Píč závěrečnou kapitolu Markomané v Čechách, jež přehlíží a vykládá historické zprávy, všímá si zejména zprávy o Marobudově městě a opět dochází k závěru, že toto město bylo cizím kulturním ostrovem bez souvislosti s domácím prostředím a že tedy Markomany nelze ztotožnit se žádnou jinou složkou českého archeologického materiálu, ani s „pokolením žárových hrobů“; Dobřichov představuje zcela jiné kulturní vlivy než Stradonice, není tedy svébského či markomanského původu, ale přes michelské sídliště souvisí se Slovany (*1897d*, 535).

Otázka, co vlastně představuje „dobu císařství římského“ v Čechách, byla ještě v Píčovských archeologických začátcích velmi nesnadná, vlastně se o ní ani nedalo mluvit; v první polovině 90. let se však situace obrátila díky epochálním objevům jeho „družiny“ u Dobřichova na Kolínsku. Píč se jí také začal zabývat hned v úvodu k samostatnému vydání Archeologického výzkumu ve středních Čechách (*Píč [red.] 1893a*), kde zatím mohl vycházet jen z Třebické; na ni pak navázal nálezovou zprávou z Pičohory (*Píč [red.] 1897d*). Význam Dobřichova už tehdy byl zásadní, nesporný, ale teprve jejich zpracování ve *Starožitnostech* poprvé uvedlo do české archaeologie ucelený archeologický obraz doby římské v Čechách.

Píč se také o Dobřichov zcela opíral a podle něj rozdělil „dobřichovskou kulturu“, toto „nejskvělejší období žárových hrobů“, na úsek starší – „období pohřebišť na Pičohoře“, jež datoval zhruba od po-

⁷⁰ Úpravy byly ovšem motivovány i úsporou místa, jehož na rozdíl od nálezů nepřibývalo. V r. 1908 Píč při jednání o muzejních prostorách upozorňoval, že kvůli tomu již asi desetkrát expozici přerovnával, nebyla tedy už dávno v původním stavu; proti útokům na množství exponátů hájil unikátnost každého artefaktu a jeho historickou hodnotu (Archiv NM, fond Registratura, kart. 69, čj. 671).

loviny 1. do konce 2. stol. po Kr., a mladší „období pohřebiště na Třebické“, jež původně kladl do 3. stol., později přidal i 4. stol. po Kr. K nim na závěr připojil „žárové hroby z doby vymírání kultury provinciálně římské“ podle skupiny hrobu u Radimi s určitými rysy kultury merovejské, snad přesahující do 5. stol. po Kr.

Píčovu zásluhu o uvedení doby římské do české archeologie nelze omezovat na obligátní Dobřichov: musíme si uvědomit, že ve stejné době došlo díky jemu a jeho „družině“ ve středočeském Polabí i k prvním objevům sídlišť doby římské (Třebovle-Broučkov, Třebestovice, Plaňany) a k prvnímu jejich výzkumu (Tuklaty 1896); jejich výsledky jsou Píčovou zásluhou publikovány v tehdejších „seriálu“ *Archeologický výzkum ve středních Čechách* (srov. *Droberjar 2008*). Výzkumu doby římské byly tedy, nehledě na interpretační rovinu, položeny dobré základy.

Zpracování tohoto období ve *Starožitnostech* nepřišlo zásadní problémy a nebudilo také polemický odpor. Univerzitní škola převzala Píčovo třídění doby římské, a pokud tato data opravila – první fázi protáhla do 3. stol., druhou do 5.–6. stol. (Buchtela), nebylo to ku prospěchu věci. Větší obtíže ale nastaly, když tento blok poznatků měl být propojen s předpokládanými předchůdci a následovníky.

Těmto otázkám Píč věnoval celou kapitolu svazku o žárových hrobech, nazvanou „Poměr žárových hrobů lužického typu k druhým skupinám archeologickým a jich národní příslušnost“. Národní příslušnost – to byla (zcela v tradici romantické archeologie) pro Píče otázka vrcholná, k níž celé jeho úsilí směřovalo. Citovaná kapitola začíná přehledem kulturních skupin s kovovou výbavou, jež se v Evropě objevují bez patrné návaznosti na starší osídlení, a po jejich připsání určitým etnikům dochází k závěru, že lid lužické kultury byl již árijský a jedině on mohl být také slovanský.

Nyní bylo třeba řešit problém navázání směrem kupředu. Ten se v praxi redukoval na nalezení spojnic mezi „plátenickým typem“ jako nejmladší fází lužické kultury a „pičhorským obdobím“. Tady bylo možno poukázat na částečnou shodu obývaného území, výskyt zohýbaných železných mečů v žárových hrobech „pozdně plátenických“ (fakticky časny latén) i „pičhorských“ aj., nakonec ale musel Píč přece jen přiznat, že „přímou spojitost mezi keramikou typu plátenického a Pičhorou jsme v našich žárových hrobech [...] nedokázali“ (*Píč 1905*, 164); spokojil se tedy s úvahou, že mezi oběma obdobími není žádný náznak výměny domácího obyvatelstva, což soudí i německá archeologie. (Na straně univerzitní uznával toto spojení a kontinuitu Buchtela, který hovořil o spontánním domácím vývoji a o přechodné keramice bylansko-římské, zatímco Niederle je měl za neprokázané.)

Nicméně měl Píč svoji svéráznou představu o historickém procesu v dobách kolem změny letopočtu: při ústupu Bojů lid platěnické kultury expandoval na západ, přes Labe až na Žatecko, aby se pak v celé oblasti proměnil v lid pičhorské kultury, a cesta jeho pokolení z Hradecka do Poohří našla odraz v pověsti o příchodu praotce Čecha na Říp. Je možné, jak poznamenal *Niederle (1906, 4)*, že tím Píč jaksi „zachraňoval tvář“ své původní domněnky o příchodu Čechů (s lužickou keramikou) teprve po odchodu Bójů v 1. stol. př. Kr. – ačkoli logicky domyšleno to znamená, že Slované-Čechové byli ve východní polovině Čech už od doby bronzové, jenom na Říp došli až teprve nyní.

Tato odvážná myšlenka (založená ovšem na příbuznosti halštatských rysů v nověji objevené platěnické fázi se skupinou, kterou Píč již dříve vyčlenil podle pohřebiště v Cítolibech u Loun jako „žárové hroby rázu Hallstattského“ – *Píč 1893a*, LV – a jež představovala v podstatě pozdější tzv. cítolibský typ) nás dnes nejspíše zarazí, ale pravda je, že tehdy našla živnou půdu v „národním snění“ i vzhledem k tomu, že hypotézu o lužické kultuře jako větvi pravěkého Slovanstva, z níž vznikli Čechové, nebylo už třeba prosazovat. Jenom na okraj připomeňme, že z Píče odvozený motiv Čechova putování z Lužice na Říp v době bronzové rozpracoval Eduard Štorch nejprve v „ukázce nového dějepisu“, povídce *Příchod Slovanů do Čech (1909)*, později ještě v „příběhu z doby bronzové“ *Volání rodu (1934; srov. Sklenář 2003, 272 a násl.)*. Niederle, jehož názorů si Štorch velice vážil, naopak tento nápad velmi střízlivě odsunul s poukazem na to, že šíření keramického typu nemusí znamenat šíření národa a neprokázanou tradici o Čechovi a Řípu je třeba ponechat mimo archeologii. Na druhé straně ovšem jako věcný argument přijímal Buchtelův názor (prý podle Weinzierlových nálezů), že v dolním Poohří byli Slované už mnohem dříve, protože tu je doloženo velké množství sídlišť a pohřebišť lužické kultury (mapky, jež *Buchtela 1906* uvádí na tab. VII., ve skutečnosti ukazují v této oblasti pouze osídlení knovízské a bylanské, jež autor ovšem spojoval s lužickou expanzí).

Zbývalo ještě propojit dobřichovskou kulturu opačným směrem k žárovým hrobům „pohanských“ Čechů v raném středověku, k „žárovým mohylkám poslední doby pohanské“. Prvky, o něž se Píč přitom opíral, mu poskytla už v 90. letech některá sídliště i pohřebiště doby římské (např. výskyt vlnovky na keramice), dále pak vlastní analýza původu „hradištního typu“ keramiky (*Píč 1899b*).

Etnicitou české doby římské se Píč začal zabývat hned v úvodu k samostatnému vydání *Archeologického výzkumu ve středních Čechách (Píč [red.] 1893a)*, kde zatím mohl vycházet jen z Třebické, ale už tehdy předpokládal plynulý vývoj od dobřichovské kultury

dále ke Slovanům. K publikaci Pičhory připojil pak obsáhlou kapitolu Dějepis a archaeologie (*Pič [red.] 1897d*, 519–538), kde se etnicitě věnuje podrobněji a pokouší se „postaviti proti svědectví starých historiků svědectví hrobů podle zásady, že ti, co zde někdy žili, také v lůně matky země pohřbeni jsou“ (519).

Rozhodující úlohu v Pičových soudech sehrála jeho vlastní pozorování v Michli u Prahy, kde už v raných 90. letech podle svého přesvědčení našel sídlištní vrstvu 2 m mocnou, obsahující přímý přechod od materiálu doby římské až k hradištnímu 10.–11. století. (Opět ukázka nevypěstlosti terénních metod: třebaže podobné objekty oklamaly a ke stejnému názoru svedly i jiné zkušené terénní badatele, např. J. Axamita, šlo nepochybně o prostupování dvou zahluobených objektů resp. porušení římského raně středověkým.) Považoval tedy otázku kontinuity za archeologicky vyřešenou a poněkud sebejistě, jak občas činíval, konstatoval, že „nebude zapotřebí, abychom nesporný poznatek o nepřetržitosti téhož pokolení žárových hrobů od počátku jejich objevení až do konce doby císařské dále odůvodňovali.“ Niederle tuto jistotu nesdílel a trval na svém soudu, že přechody nejsou zjevné, že v Michli mohlo jít o těsné vystřídání obyvatel různého původu, v čemž měl pravdu.

Kdyby byl měl pravdu Pič, vyplýval by z toho samozřejmý důsledek etnicko-historický, že totiž dobřichovská pohřebiště – jako vývojová spojnice mezi kulturami popelnicových polí na jedné a slovanskými žárovými mohylami na druhé straně – musí nutně být slovanská. „V Dobřichově nejsou svesťtí Germané, tam jsou pohřbeni Češi“, zněl také jeho závěr (*Pič 1897c*), s nímž němečtí archeologové nebyli spokojeni i kvůli zbytkové úloze přiřčené Germánům v celkem nepatrných epizodách Marobuda a stěhování národů – ačkoli právě Němci až do 70. let 19. století (v zásadě do Hostmannovy publikace pohřebiště u Darzau 1874) tyto hroby se železnými zbytky ve směs připisovali Slovanům, kdežto hroby s pěknými bronzami byly podle nich germánské; nyní Virchow, Hostmann a jiní soudili, že po pádu Říma došlo k úplné výměně obyvatelstva a germánské obyvatelstvo doby římské se žárovými hroby bylo vystřídáno slovanským s kostrovými hroby, hradištní keramikou a esovitou záušnicí. Proti tomu Pič i Buchtela v zásadě namítali, že předkřesťanští Slované prokazatelně spalovali své mrtvé, že tedy jde jen o přechod od starší (prehistorické) k mladší (historické) slovanské kultuře.

Niederle kdysi (1893a) přijímal myšlenku, že kultura lidu popelnicových polí se pod římskými vlivy změnila v dobřichovskou a vyvíjela se pak dále až po žárové mohyly raného středověku (9. stol.), později ale zaujal opatrné stanovisko i v této věci s tím,

že „Čechy a Morava byly vždy první na ráně, když běželo o postup nějakého severního kmene na jih Evropy, a není vyloučeno, že dobřichovský typ byl snad vlnou cizí“, když totiž nebude prokázána kontinuita bylanské a dobřichovské kultury. A po Pičově smrti shrnul své námitky (*Niederle 1912*, 127; znovu *týž 1914*, 186) oprávněnou výčitkou, že Pič přehlížel historické doklady o přítomnosti Germánů tam, kde archeologicky viděl Slované: „Zde nestačí říci – jak o Pič s lehkou myslí říkával: ‚Ať si Němci najdou sami svoje Germány‘, když je Němci dokládají právě tím, co on pokládal za slovanské. On se měl sám starati o to, aby ukázal, kde je historicky doložené Germánstvo, a kde jím dokládání Slované. Právě tyto nejtěžší a základní problémy bral Pič na zcela lehkou váhu, a o námitkách mluvil jen s patra, neb vůbec o nich nemluvil.“

Přítom věc stála trochu jinak. Pič nedospěl k tezi o slavnitě popelnicových polí voluntaristicky, nýbrž vlastně „retrospektivní metodou“, kterou formuloval už dávno před Kossinnou Vocel; už v úvaze o příslušnosti Dobřichova (*Pič 1897d*) se zabýval archeologickým umístěním Germánů (i Keltů) a docházel k tomu, že bez ohledu na „výstřelky“ některých pohyblivých částí se jejich jádro drželo zhruba téže půdy, kterou obývalo i v historických dobách – a tedy ani Slované nepřišli do střední Evropy zničehonic kdovíodkud. Proto považuje za významné, že popelnicová pole lužická se vyskytují všude a jedině tam, kde žijí nebo žili Slované, a územně tedy představují podobné krystalizační jádro, z něhož vycházely „výstřelky“ do různých stran.

Obecně se Pič dosti zásadně stavěl proti představě „stěhování“ celých kmenů po Evropě, oblíbené u archeologů „*Jako jednotlivec, tak i celý národové srostli s tou půdou, na které žijí, a bez velikých příčin ani pastevci, ba ani lovci, a tím méně národové usedlí neopouštějí zděděných sídel, i myslím, že se nejvíce chybuje, když se nerozlišuje mezi národem někde osedlým a mezi výstřelky jeho přebytečnými, jež doma nemají více možnosti výživy*“ (1897d, 535).

Z hlediska dnešního stavu poznání nemusí být tato teorie správně založena, je ale konsistentní a rozhodně není produktem apriorní touhy nacionalisticky „uzurpovat“ nějaký pravěký kulturní celek bez ohledu na ostatní. (*Niederle* ostatně později – 1914, 182 – konstatoval, že „nová německá archeologická škola“, tj. Kossinnova, sama od germánské atribuce popelnicových polí upouští – což arci neznamenovalo, že by připustila jejich slavnitu.)

A to, co Pič říkával, typicky pro něj opravdu s lehkou myslí – byla vlastně reakce na to, o čem se v uvedené práci zmiňuje: „Škádlivám někdy své archaeologické přátele v Německu převráceným rčením herodotovským: jestli staří Slované nenapršeli jako žáby neb nevylezli ze země jako myši neb nepřiletěli

jako ptáci, pak někde museli být, a dostávám obyčejně za odpověď – po tom nám nic není, hledejte si je sami.“

Na druhé straně ovšem z Niederlovy proklamované věrnosti prioritě písemných pramenů vyplývaly soudy neméně sporné: ještě téhož roku na archeologickém sjezdu v Praze přednášel Niederle o tom, že Slované museli být v Čechách už ve 3.–4. stol. po Kr., jenomže byli Germány ovládnuti a proto antickými autory za ně považováni – asi tak jako Strabónovi Mugilonés (snad prý Mohylané?).

Ať jakkoli, Niederle i nadále považoval (a vícekrát označil) otázku návaznosti popelnicových polí na osídlení doby římské a tohoto na Slovany 5.–8. stol. za „kardinální“ otázku české prehistorie, dosud nevyřešenou. Píčov nástupce Albín *Stocký* (1913, sep. 7), který měl blízko k univerzitní škole, naproti tomu nepochyboval o řetězu návaznosti žárových hrobů, ani o jeho zásadní důležitosti („v popředí všech úkolů stojí otázka po původu slovanského osídlení Čech“), jenom žádal lepší důkazy.

Buchtela s Píčovou koncepcí plně souhlasil a vícekrát to projevil: tak jako lid žárových hrobů s římskou kulturou představuje vývoj domácího osídlení, tak ani s touto kulturou v 5. stol., v době průniku prvků kultury merovejské, nezmizel. Prvky „hradištního typu“ se i podle něj objevují už v kultuře římské a pak v 5.–7. stol. v mohylkách jižních a středních Čech. „Sporadické a chudobné zbytky národa polí popelnicových přetrvaly v Čechách i bouřlivou dobu stěhování národů a dožily se v IX. stol. nového vzkříšení kulturního, politického a náboženského“ v době kultury hradištní a v 10.–12. stol. kultury knížecí (*Buchtela 1905; týž 1915*, 28). Tato idea, jak už řečeno, byla vtělena i do *Rukověti*, kterou tedy již proto nelze označovat proti Píčovi (s J. Filipem i jinými) jako základ nezátížený etnickými dedukcemi.

Se slavitou žárových hrobů doby římské souhlasil i Niederlův žák Emanuel Šimek, jenž teprve mnohem později dospěl k důkazu chybnosti této myšlenky (*Šimek 1923*, 244 n.). Už předtím ale celý tento řetězec od lužické kultury ke Slovanům kriticky rozrušil *Stocký 1922*. Obnovila se tak mezera, kterou později pomohly vyplnit Jírovy sice už starší, ale tehdy nedocenené nálezy: z pražské keramiky „římsko-hradištní“ byl později definován „veleslavínský“ resp. „pražský“ typ.

Dodejme, že svazek o žárových pohřebištích byl druhým, kterému se dostalo překladu a vydání v cizině (*Píč 1907*). Obsáhlý výtah z celého díla vyšel v Rusku. To bylo dost důležité, protože si musíme uvědomit, že s výjimkou nepříliš dostupné Buchtelovy německé odpovědi na první knihu *Starožitnosti* se dosud celá polemika odehrávala česky a ani rakouští nebo němečtí archeologové na ni nemohli reagovat; výjimkou byly Stradonice, jejichž téma se však vymy-

kalo hlavnímu kontextu sporů. Kvalita a důležitost objevených informací o době římské v Čechách byla díky tomu zřejmá i zahraničním badatelům. Čelný znalec této problematiky, Švéd Oscar Almgren, který se při své cestě za sponami doby římské do Prahy (1896) jen o vlas minul s objevem na Pičhoře, vytěžil z nich významnou studii předloženou už I. baltickému archeologickému kongresu v Rize 1912 a v rozšířené formě pak publikovanou v Berlíně (*Almgren 1913*) – jakkoli ovšem podotkl, že „autor nemůže sdílet Píčov názor o slovanském původu těchto nálezu“ a že účelem celého článku je vyvrácení tohoto mínění.

K německému vydání připojil Píč obsáhlou úvodní kapitolu, v níž celkem beze změny rekapituloval svá stanoviska ze svazku I.1. (Výtah z ní byl hned uveřejněn v pařížské *Révue d'École d'anthropologie* 1907.) Proti tomu vystoupil Buchtela s dalším polemickým článkem (*Buchtela 1907a*), v němž nejen podrobil Píčovovy názory kritice, nýbrž znovu popsal (s. 95–97) vlastní systém českého neolitu až doby bronzové (jde vlastně o jeho kritickou přednášku „O relativním stáří kultury neolithické“ v prehistorickém odboru Společnosti přátel starožitností v Praze 13. 4. 1907 – viz *Buchtela 1907b*, 110–111). Navíc sliboval, že kritika uspořádání expozice pravěku v Národním muzeu „vyjde v době neblížíší“, což se pak ale nestalo.

Profesorská mezihra

Zdá se, že určitá smířlivost či snad únava z neustálého boje, která se začíná rýsovat kolem posledních dílů *Starožitností*, měla ohlas i v praktických otázkách. Rozhodně v březnu 1905 se Niederle zachoval kavalířtěji než kdysi Píč v opačném případě: spolu s prof. Gollem a Kalouskem navrhli, aby filosofická fakulta UK vyžádala pro soukromého docenta Píče titul mimořádného profesora. Tím bezděčně vyšli vstříc dávnému přesvědčení „Píčovovy družiny“, které nejlépe vyjádřil člen jejího vnějšího okruhu, bechyňský profesor Antonín Haškovec, když Niederle tohoto titulu dosáhl dříve: „Pan Niederle měl štěstí – vidte – ta jeho doba kamenná dost brzo to dotáhla na mimoř. professuru archaeologie. To jste Vy už měl býti dávno řádným.“⁷¹

Je pravda, že Píč, byť i jeden z prvních docentů habilitovaných po vzniku české větve univerzity, byl v profesuře předběhnut Antonínem Rezkem i Josefem Pekařem a řádným profesorem se tak nikdy nestal. Rezek, chráněncem svého učitele Tomka a přitom později přívrženec okruhu *Athenaea*,

⁷¹ A. Haškovec J. L. Píčovi, Bechyně 8. 6. 1898 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 6, č. 310.

se habilitoval ještě na nerozdělené univerzitě a na českou již přešel jako mimořádný profesor všeobecných dějin a jaksi predestinovaný Tomkův nástupce v řádné profesuře dějin rakouských. Píč sice, částečně z nutnosti, přednášel témata odlišná (zpočátku národopis a právní dějiny Slováků a Rumunů, od letního semestru 1884 i náměty ze slovanských starožitností – ne však čistou archeologii), ji ovšem chtěl získat také. Na fakultě však vládly konkurenční nepřátelské vztahy a už Píčův vstup na ni nebyl některými uvítán; svědčí o tom hned na počátku roku 1883 dopis, který Rezek krátce po svém jmenování napsal do Bulharska docentu Konstantinu Jirečkovi, aby se vrátil do Prahy a působil na právě oddělené české univerzitě: „potřebovali bychom Vás velice, neboť zde se začínají roztahovat všelijací Píčové jakožto přední autority dějzpytu slovanského a Vy, který byste rázem roztítí dovedl předito té Makuševsko-Píčovské bandy, dlíte tak daleko!“⁷² S podporou V. V. Tomka, J. Golla a jiných byl pak Jireček počátkem roku 1884 jmenován řádným profesorem všeobecných dějin.

V boji o katedru využil Píč i právě rozvířené otázky pravosti RKZ, aby vystoupil na jejich obranu obsáhlým článkem v Národních listech (*Píč 1886*). Z opačného tábora prof. Goll uvedl v soukromém dopise zajímavý postřeh, že prý Píč patrně ani na RKZ nevěří, ale jde mu jen o to, aby získal přízeň Tomkovu (*Špét 1966–67*, 69); jisté je, že Píč – navzdory očekávání vzniklému pod dojmem okolností jeho pozdější smrti – se pak (až na drobnosti v denním tisku 1887) už nikdy před rokem 1911 v obraně RKZ neangažoval. V uvedeném zápase počítal také s podporou svého přítele prof. Kvíčaly, klasického filologa (u něhož začínal studovat Niederle a rozešel se s ním pak ve zlém). Nezáskal však plnou podporu aniv kružích obránců a s Tomkovou pomocí nakonec zvítězil Rezek.

Nepříznivý vývoj univerzitní kariéry se pak zřejmě spolupodílel na Píčově obratu k archeologii.

Ještě jednou se Píč pokusil o profesuru rakouských dějin po Rezkově odchodu do Vídně na ministerstvo vyučování (1896), Goll ale prosadil svého žáka Pekaře se značnou vehemencí (hrozil i odchodem v případě zvolení Píče) a Rezkův vliv Píčovu žádost smetl se stolu. Nicméně situace jí byla mnohem příznivější než předešle, sám Rezek psal Gollovi, tehdy už vinou bezohledného prosazování Pekaře zneprátelenému s většinou učitelů na fakultě: „celá tzv. veřejnost byla pro Píče, tudíž proti Pekařovi: Tomek, Randa,

Hlávka – četní profesori naší fakulty, poslanci Rieger, J. Čelakovský, zkrátka kdekdo vyslovoval se pro zasloužilého 15letého docenta [...]“ (*Špét 1966–67*, 72). O postoji veřejnosti svědčí hodnocení, jež přináší např. *Prášek 1902* či *Šittler 1907*, připočteme vliv osobních přátel, jakými byli např. Alois Jirásek či Zikmund Winter. Asi proto se už tehdy objevila „náhradní“ myšlenka mimořádné profesury.

Návrh z roku 1905 tedy nebyl Niederlovou ideou (tím méně Gollovou), ale jako referent tříčlenné komise v této záležitosti právě on formuloval doporučující posudek, že Píč sice nebyl s fakultou v těsnějším styku, zato ale jinak vyvíjel „činnost takového druhu a poslední dobou tak vynikající, že universita nemůže k ní zůstat nevěšmavou. [...] O jednotlivých výsledcích [...] mohou být proneseny rozličné úsudky, jak ostatně při disciplině, jakou je dosud praehistorická archaeologie, a při choulostivé aplikaci jejích resultátů na historii, snadno se dá vysvětliti. Nutno-li však jednotlivé závěry Píčových ‚Starožitností‘ dočela i zamítati, a také neschvalovati základ a metodu, s kterou autor řeší s pomocí archaeologie historické problémy – dlužno přece s velkým uznáním vysloviti se o péli, neúnavné práci a vůbec o summě vědění, jež je ve ‚Starožitnostech země České‘ uložena. Dílo toto, jako publikace archaeologických sbírek českých, je kniha, jíž se málokterá v cizině vyrovná a bude nadlouho základem archaeologické práce v Čechách, nezbytná i tomu, kdo s ní ve všem nesouhlasí.“⁷³

V říjnu 1905 byl pak Píč skutečně mimořádným profesorem jmenován. Teď už ale šlo spíše jen o zadosťučinění; historické dráze na univerzitě se Píč nadále věnovat nehodlal, odborně byl už úplně jinde.

Druhá fáze syntézy

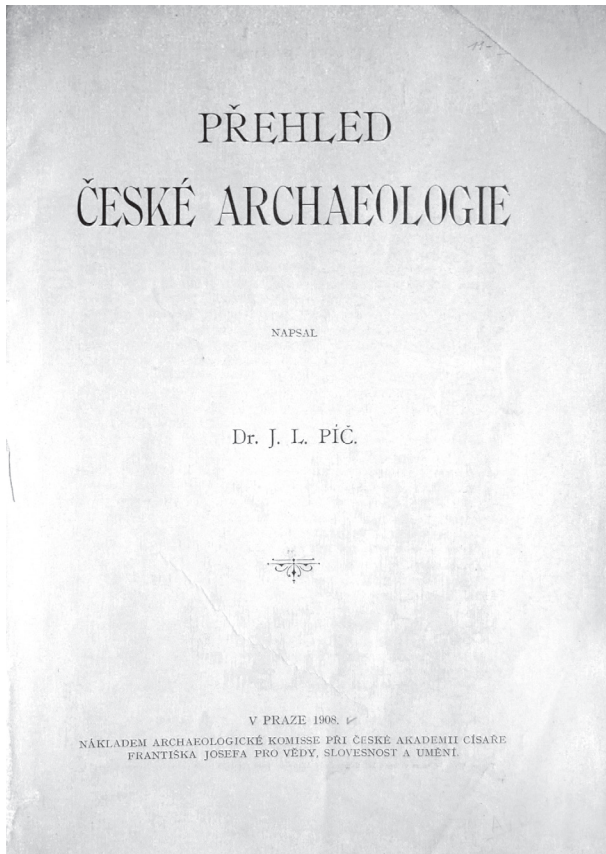
Po vydání „žárových hrobů“ Píč ve svém rozběhu po linii *Starožitností* na nějaký čas zpomalil, i když ne zastavil (už počátkem roku 1906 pracoval na třetím, slovanském dílu). Rozsáhlost a už jistá nepřehlednost celého spisu, stejně jako potřeba zpřehlednit své názory na pravěký vývoj Čech jej po nedávném příležitostném pokusu⁷⁴ přivedla k myšlence shrnout po dokončení pravěkých dílů znovu a stručně celou koncepci v koncisní příručce, vydané nákladem Archeologické komise ČAVU⁷⁵ pod názvem *Přehled*

⁷³ Archiv UK, kart. 49 – personalia – J. L. Píč.

⁷⁴ Přednáška „O praehistorickém vývoji Čech“ na valném shromáždění Společnosti Musea král. Českého dne 30. 3. 1903 (text není bohužel zřejmě dochován). Červinka žádal tehdy Píče o svolení otisknout ji v Pravěku (dopisem z Uherského Hradiště 29. 3. 1903 – Archiv NM, fond Píč, kart. 4, č. 187), ale zřejmě je nedostal nebo je pak nepoužil.

⁷⁵ Už na konci roku 1905 chtěl Píč vydat podobný (tento?) text ve „Světové knihovně“ Ottova nakladatelství, ale nedošlo k tomu patrně pro příliš malý formát a rozsah na-

⁷² Dopis ze 14. 2. 1883: *P. Mijatev (ed.) 1963*, 78. – V. V. Makušev, ruský slavista staré školy, profesor varšavské univerzity, právě toho roku zemřelý (Píč se s ním znal z dřívější doby, citoval jeho práce a věnoval mu obsáhlý nekrolog v *Květech* – 3. ř., V, 1, 746–751) měl asi jen stěží vliv na události na pražské univerzitě – spíše jde o zástupné jméno, znevažující tradicionalistickou stranu sporu.

Obr. 14 Titulní strana Píčovovy souhrnné publikace z roku 1908. – Abb. 14 Titelseite der Píč's zusammenfassenden Publikation vom Jahre 1908.

české archaeologie (Píč 1908a; schema tam uvedených názorů obsahuje tab. 4).

Při pohledu do jejího obsahu si povšimneme, že paleolit je tu traktován podrobněji než v přehledu univerzitní školy z roku 1910 (viz níže) a je tu alespoň v obecné úrovni věnováno pár vět mezolitu, který konkurentům z výkladu zcela vypadl.

Na druhé straně je pozoruhodné, jak Píč, kdykoli se po prvním svazku *Starožitností* vrací k českému neolitu (Píč 1902, 1907, 1908a), nebere vůbec na vědomí Buchtelovu konstrukci ani proměny názorů v Německu⁷⁶ a setrvává na svém původním řešení, snad z prestižních důvodů, jako by už samo odvolání původní negaci čistého neolitu v Čechách znamenal ztrátu tváře (v tehdejší ovzduší vědy skutečně ano): „nevadí, mluví-li někdo o době neolitické u nás neb vidí-li u nás dlouhou periodu neolitickou, jen když poví, co i pod tím myslí, aby jiný tomu přesně

rozuměl. [...] Já sám vycházím ze stanoviska, že všechny typy neolitické keramiky, jsou jinde prokázány v hrobech se skrčenými kostrami, jsou i významnou jejich příslušností; jelikož pak u nás hrobů s příměsí čistého neolitu je pořádku, naopak v hrobech s keramikou neolitickou jednou přicházejí kamenné předměty, podruhé však již kovové věci, nedovedu jinak souditi (pokud se v hrobech něco nového neprokáže), než že skrčené kostry vystupují u nás teprve v pozdní době a mluvím proto raději pouze o keramice s ozdobou neolitickou [...] a vyhýbám se názvu doba neolitická, jsa přesvědčen, že stará technika v pracování nádob přečkala vznikání nové mody, podobně jako užívání kamenných a kostěných nástrojů přečkalo vniknutí předmětů kovových.“

Přitom v širších evropských souvislostech už běžně hovoří o neolitu, době neolitické, užívaje tohoto termínu – s výhradou, že „není evropský neolit ničím kulturně jednotným, ba není ani časově jednotným“, že „neolitické keramické skupiny mají pouze na jistém území nejpůvodnější rázovitost a nejhustější rozšíření a pronikají pak nestejnoměrně do svého sousedství. Nelze tudíž mluvit o neolitu jako o pojmu jednotném, nýbrž musí se rozeznávat skupiny neolitické keramiky a podobně i jiných pozůstatků kulturních u pokolení skrčených koster“. Už v ukázce z roku 1902 si všimneme, že Píč připouští čistě neolitické „pohřby skrčků“ v Čechách, i když jen jako vzácné, a v *Přehledu* pak ještě zřetelněji (Píč 1908a, 16).

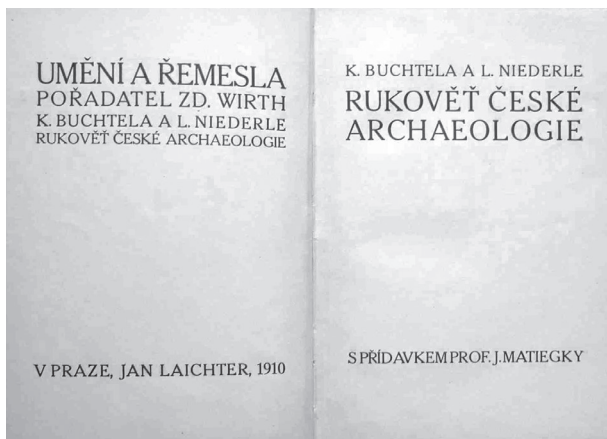
Knížka samozřejmě neušla pozornosti opačné strany a neolit, o němž nedávno trefně napsal Červinka (1903, 59), že „pořád ještě tvoří [...] válečné heslo mezi školami archaeologickými“, byl podle očekávání hlavním momentem sporu. Přitom také univerzitní škola shledávala dobu vhodnou k ohlédnutí a shrnutí. Ještě před vydáním *Přehledu* se objevila nevelká a pozornosti celkem unikající, ale důležitá práce Niederlova, psaná pro nearcheologický, ale vědu sledující pražský časopis (*Niederle 1907*). V přehledu archeologické činnosti zhruba od roku 1891, jež považuje za mezník ve vývoji oboru, reprodukuje Niederle závěry pěti knih *Starožitností* v 6 bodech, na něž potom polemicky odpovídá (neolit, únětická kultura, jihočeské mohyly, Bójové a Markomani, lužická popelnicová pole, Praslované). Opět zřetelně odlišuje čistý neolit a „dobu přechodní“ a o neolitu říká ještě zřetelněji než dříve, že „zerfällt in zwei lange Zeitabschnitte, und zwar einen älteren durch die sogenannte Voluten-Keramik charakterisierten und einen jüngeren, welcher zu meist stichverzierte Keramik aufweist“ (*Niederle 1907*, 7). Rituální pohřbívání v „čistém“ neolitu však Niederle tehdy ještě nepřipouští; byly to teprve Jírovy a Weinzierlovy nálezy v letech po Píčově smrti, které toto stanovisko změnily.

kladatelem nabídnutý (J. Otto J. L. Píčov, Praha 20. 12. 1905 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 9, č. 697).

⁷⁶ Např. G. Kossinna jej informuje 25. 5. 1903, že Götzeho systém nyní „als unhaltbar beseitigt ist“ (Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 7, č. 497) – ovšem systém Schlizův, k němuž se hlásí, začíná rovněž šňůrovou keramikou.

Věk	Doba				
b r o n z o v ý k a m e n n ý	Palaeolith	(Doba diluviální.) Krátkodobé osídlení lovců sobů. Hroby: nejsou. Sídliště: jen Jenerálka, Lubná, podobné francouzskému solutrénu a magdalénienu. Kamenné nástroje, opracované kosti a parohy. (Mesolith u nás není doložen.)			
	(pozdní neolitická) ?	<p>(a/ nejstarší fáze – období megalithů – chybí (jen 3 menhiry – Klobuky, Drahomyšl, Březno) b/ starší fáze – pokolení rozšířeno po Evropě, různé (národní?) skupiny; ani v Čechách jednolitá kultura, nýbrž skupiny různého původu, existující paralelně, dosti pozdní (blíží se už době bronzové); přišly už v hotové podobě z Durynska, snad pod tlakem lidu kultury bronzové. Hroby: kostry skrčené, v zemi či v kamenném obložení; vzácně mohyly; ojedinělé či skupinky, ne velká pohřebiště – doklad spíše krátkého vývoje v Čechách před dobou bronzovou. Ojediněle žárové – cizí vlivy. Sídliště: hustě v sz. stf. a v. Čechách, hl. v rovinách (popelovité jámy – zimní chaty, kulturní vrstvy – letní sídlení, stany). Keramika 1/ hrobová – 1a/ zvoncovité poháry či 1b/ otisk šňůry, obojí někdy už i s kovem; 2/ sídlištní – 2a/ hruškovité nádoby s tečkov. pichanými vzory, kulovité s pupíky, volutou a lomenými rýhami (oba typy už vyvinuté z Porýní), 2b/ lahvovité nádoby, typ meklenbursko-brandenburgský /kulovité amfory/ – výjimečné.</p>			
	(hallstattská) asi 1200 – 500 př. Kr.	(bronzová) asi 2500 – asi 1200 př. Kr. nelze přesně vymezit	<p>c/ kultura únětická – kulturní vrchol pokolení skrč. k.: usedlý zemědělský lid, vyvinutý na místě ze staršího podloží, dlouhé trvání. Hroby: kostry skrčené, v zemi či v kam. obložení, vzácně pod mohylou. Sídliště: velká. Keramika: st. fáze (hroby: Únětice); ml. fáze (jen sídliště: tuhované a prstované nádoby – Knovíz, Radim), v obou fázích vliv švýcar. nákolí. Bronzy: dováženy z nákolí a italských terramar, pak i domácí výroba (kadluby); depoty. d/ kultura bylanská = c/ pozměněná hallstattskými vlivy ze záp. Hroby: bohaté (kovy, koňské postroje); už i žárové (asi vliv pokolení ž. hrobů). Trvá až k počátkům keltské kultury.</p>	<p>Nová etnická skupina – kočovný lid bez pevných sídel, s již vyvinutou odlišnou bronz. kulturou, ve vztahu k již. Německu (Bavorsku); proniká do již. a jz. Čech mimo oblast skrč. koster</p> <p>a/ první doba mohylová: mohyl. pohřebiště, hroby kostr. i žár.; sídliště chybí. Keramika, bronz (meče, nádoby: Milavče), ozdoby</p> <p>b/ mladší fáze – západní vlivy Keramika: rastr. výzdoba, převyš. ucha; spony bronz. halštat. i čas. latén, meče. Trvá do cca 200 př. Kr.</p>	<p>Ze Slezska a Lužice do sv. Čech (nejstarší typ s vypulínami a žlábký zde chybí)</p> <p>a/ typ lužický – asi už Slované. Hroby: popelnice. Keram.: hl. nejmladší fáze, hladká nezdobená. Bronz: málo.</p> <p>b/ typ slezský – nová vlna v části území /a/, zde paralelně s /a/ a zčásti až do laténu</p> <p>c/ typ plátenický – lid předchozích typů + nové vlivy z hallstat. prostředí žár. hrobů j. Uher a východoalp. mohyl, keramika podobná bylanské. Žárové hroby se šíří za Labe až k Žatci.</p>
	(laténská) asi 500 př. Kr. – 0		<p>Kultura marnská (či laténská) – nové pokolení s odlišnou, na západě vyvinutou kulturou – Bojové. Jen na území skrč. koster, s jinými se nemísí. Hroby: kostry na zádech. Sídliště: skoro žádná. Bronz. ozdoby a železné zbraně – vše odlišného rázu. Konec v době spony s přípoj. patkou.</p> <p>Pozdní kultura gallská – po odchodu Bojů, odlišná do všech předchozích</p> <p>Stradonice = Marobudum Márkomané; 15-5 př. – 25-50 po Kr.</p>	<p>p o k o l e n í k a m e n n ý c h m o h y l</p>	<p>p o k o l e n í ž á r o v ý c h h r o b ů</p>
Doba císařství římského (1.-5. stol. po Kr.)		<p>Pokračování vývoje pokolení žárových hrobů, které se už ve fázi /c/ šíří do stf. a sz. Čech. Hroby: žárové, výjimečně kostrové, v nich nyní méně nádob, více kov. předmětů. Ve fázi /d1/ bronz. importy (nádoby, římskoprovinciál. spony). V závěru fáze /d2/ i merovejské věci (horizont mladší než lok. Třebická)</p>		<p>p o k o l e n í ž á r o v ý c h h r o b ů</p> <p>d1/ období pičhorské (1.-2.st.)</p> <p>d2/ období třebické (3.-5. st.)</p>	
Poslední doba pohanská (5.-8. stol. po Kr.)		<p>Episoda kostrových hrobů s kulturou merovejskou – doba stěhování národů stf. a sz. Čechy, nesouvisí s domácím vývojem. Pohřebiště vzácně (Praha-Podbaba), jinak ojedinělé hroby.</p>	<p>Mohyly se žár. hroby z posled. vývoj pokolení žár. hrobů z fádé. Keramika: výhonek římsko-ry z podunajských provincií do níká do j. Čech, po r.500 už ce-</p>	<p>n í d o b y p o h a n s k é z e /d2/. Hroby:chu-provinciální kultu-slovan. území. Pro-lé Čechy slovanské</p>	
První doba křesťanská (9.-11.stol.)		<p>Kostrové hroby z první doby křesťanské – zobecnění pohřbívání vlivem křesťanství, málo milodarů (nádoby s vlnicí pův. z řím. provincií, esovitá záušnice – též z Germanie). Hradiště: četná, velká i menší (hrádky); hradiště s kamennými a spečenými valy považována dříve za keltská, ale jsou též až slovanská.</p>			

Tab. 4 Přehled pravěku Čech podle Přehledu české archaeologie Josefa Ladislava Píče (Píč 1908). – Taf. 4 Übersicht der Urgeschichte von Böhmen nach Přehled české archaeologie von Josef Ladislav Píč (Píč 1908).

Obr. 15 Titulní dvojstrana Niederlovy a Buchtelovy *Rukověti české archaeologie* (1910). – Abb. 15 Titelei des *Handbuches der böhmischen Archäologie* von Niederle und Buchtela (1910).

(Neolitem Čech se v té době u nás zabývali ještě dva další badatelé – J. A. Jíra na základě nálezů z okolí Prahy a pak Albín Stocký, který jednou nahradí Píčov první díl svou knihou o českém neolitu [Stocký 1926]; Stocký vycházel tehdy z nových poznatků na Novobydžovsku, jež mu také potvrzovaly časovou prioritu volutové/lineární keramiky, ačkoli byl zprvu ochoten považovat to za české specifikum, jež nemusí platit v Německu.⁷⁷)

Pozornost opozice vůči *Přehledu* se pak projevila ve dvou krocích. Prvním byla očekávaná kritická recenze (Niederle 1908), která ale nebyla ani tak rozsáhlá, ani tak tvrdá, jak by se dalo čekat. Niederle v ní sice konstatoval, že metodicky i obsahově jde o výtah ze *Starožitností*, takže všechny námítky platí i zde – podle autorova názoru „nesprávné a zastaralé ponětí a třídění palaeolithu i neolithu, zejména pokud se keramiky týče“ (příčemž výtka o paleolitu je zcela nepochopitelná), příchod neolitického lidu z Durynska, příliš dlouhé trvání únětické kultury, chybné datování kostrových hrobů laténských, celkem chybný výklad vzniku hradištní keramiky aj. V některých otázkách cítil možnost sblížení stanovisek a jistě i k autorovu podivení označil nakonec *Přehled* „za knihu prakticky a dobře udělanou, přístupně napsanou a za knihu včasnou“, která dobře poslouží vzbuzení zájmu.⁷⁸

Její vydáním poskytl Píč protivníkům už podruhé výhodu v tom, že mohli vlastní koncepci teprve

postavit na kritice již předložené práce. Neudělali to však mechanicky, nýbrž tvůrčím způsobem, a to byl druhý krok v reakci na *Přehled*: postavili proti němu konkurenční ucelenou koncepci v podobě účelem i velikostí srovnatelné příručky *Rukověť české archaeologie* (Buchtela – Niederle 1910, s příspěvkem J. Matiegky; srov. tab. 5), jež se po Píčově náhlé smrti (a tím i pádu jeho pojetí) stala na desítky let jakousi biblí či „katechismem“ univerzitní školy, učebnicí pro první generace univerzitních absolventů neklasické (pravěké a raně středověké) archeologie. Autoři si tu pozoruhodně vyměnili úlohy, aniž by to bylo v knížce zdůvodněno: Niederle, už léta pracující na Slovanských starožitnostech, napsal partie o starším pravěku, kdežto Buchtela – úspěšný oponent neolitické části, jejíž zásady znovu zopakoval na 2. sjezdu Moravského archeologického klubu v Kroměříži (Buchtela 1909) – popisuje s výjimkou laténu vývoj od mladší doby bronzové dále.

Niederle pak ještě popsal tento systém v přednášce v Uherském Brodě (její obsah, vlastně polemiku s Píčem, reprodukuje *Anonym 1910*).

Autoři nevložili do základu žádnou historickou či etnologickou teorii, a pokud se odhodlali k náznakům historického řešení, neměli právě šťastnou ruku. V zásadě se ovšem drželi archeologické faktografie, a zatímco Píč hledal, co kultury spojuje, oni vytyčovali, co je rozděluje. Konstatovali přítomnost různých skupin materiálu („kultur“), charakterizovaných vždy určitými tvarovými a výzdobnými rysy keramiky, a na srovnávacím základě se snažili stanovit relativní chronologii, tj. současnost či následnost, dále genetické vazby či jiné druhy vztahů resp. vlivů – v rámci nastupujícího paradigmatu, jemuž se podle výstižného přirovnání Colina Renfrewa svět jevil jako šachovnice, kde se figurky-kultury pohybují z jednoho čtverce na druhý a archeologie prostě jen musí dokumentovat jejich pohyby, tj. „vlivy“. (Nenápadným, ale nezanedbatelným výsledkem bylo dotvoření české terminologie, která se od té doby mnoho nezměnila a za jejíž dobrou jazykovou úroveň vděčíme Niederlovi.) Zůstali při zemi, v praktické archeologii, kterou ale natolik vypracovali a pregnančně formulovali, že zůstala základem českého archeologického schématu dodnes.

Toto konstatování nelze ovšem brát tak doslova, jak se obvykle chápe. Pravda je, že v původní verzi (Buchtela 1898, 1899) není například určeno žádné pořadí eneolitických kultur; ty jsou chápány jako souřadné složky vývoje (navíc souběžné s pokračujícím neolitem), jejichž míšením vznikla pak kultura únětická (naznačen je pouze větší podíl složky „terrarní“). V reakci na Píčov *Přehled* předložil Buchtela (1909) pro „dobu přechodní“ (eneolit) vývojový sled (1) šňůrová – (2) nordická (tj. hlavně nálevkovité po-

⁷⁷ Dopis G. Wilkemu 6. 2. 1911 – Stocký 1911–29, 2–3.

⁷⁸ Možnou indicií snižování napětí může být i zpráva učitele F. Kotrby ze Skalska, kde „archaeolog jakýsi pan finanční rada Buchtele“ začal kopat těsně po Píčově návštěvě lokality: v rozhovoru s ním „mlučeno také o Vaší slovnosti, co zasloužilém archeologu a p. rada projevil své přání, že by mu velmi milé bylo kdyby i Vaše slovnost přítomna byla.“ (4. 8. 1908 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 7, č. 499.)

Věk	Doba	Kočovné rodiny, lov a sběr. <i>Sídlíště</i> : Lubná, Jenerálka – ohniště, kamenné nástroje, kosti. <i>Hroby</i> : žádné. Výzkum záležitostí přírodovědeckou, ne archeologickou. Hiát na konci paleolitu v Čechách asi byl.			
n n n	palaeolith				
	neolithická ? – asi 2000/1500	1 starší čistý neolith	Kulovitá keramika pásková (volutová) – původ asi z Moravy; sídlíště četná, hroby ještě vzácné (platí i pro 2), keramika později i malovaná	Orba a chov zvířat, tkaní?. <i>Sídlíště</i> : jámy příbytkové, chatrče nad nimi. Keramika v ruce, nástroje kam. broušené, i vrtané. <i>Hroby</i> : ojedinelé, v ml. neolitu četnější; kostrové, později skrčené (jinde v Evropě už i žárové) Osídlení husté, asi už předkové evrop. Arijců. Stř. Evropa – 4 okruhy, zasah. k nám různě silně v ruz. přesně neurč. dobách: 1/ keramika pásková (Porýní-Dunaj), 2/ nordická (sev.), 3/ šňůrová (hl. Durynsko), 4/ dolmenová (vč. zvonc. pohárů) (+ typy nejas. postavení – bernburský, schussenried., rössen., jezerní aj.)	
		2 mladší čistý neolith	Keramika pícháná (monnheimská, hinkelsteinská) – vznik zřejmě i u nás vývojem z volutové		
e e e	p ř e c h o d n í 2000 – 1200 před Kr.	3 nej- mladší neolith	Osídlení husté, doplňované z různých stran Evropy. Rozvoj obchodu, importy prvních kovových výrobků (měď – doba měděná však u nás nebyla), luxusnější zboží, už textilní výroba. <i>Keramika</i> : dom. tvary vyvinuté z neolitu + nové typy dovážené. <i>Hroby</i> : ritus se ustálil, skrčené kostry, vzácně mohyly, vyskytnou se i hroby žárové-urnové (hl. kamenský typ, zvonc. poháry); megality nejsou, menhiry sporné. <i>Sídlíště</i> : první hradiště – centra tranzitního obchodu.	Cizí keramiky , k nám importované: A/ jižní (jihovýchodní) 1/ <i>typ lengyelsko-kamenský</i> (zde asi mladší, ovliv. severem); 2/ <i>keramika kolových staveb alpských</i> – vliv nepatrný; 3/ <i>keramika terramarní</i> (má blíže k terramarám uherským – Tószeg – než italským) začíná už A1, na konci neolithu převládá a stává se jediným podkladem pro vznik kult. únětické. /Kult. terramarní = řivnáčská a starší únětická./ 4/ <i>keramika pestře malovaná</i> z Moravy (kde už ve fázi 2) B/ severozápadní (později než A1, nestejnoměr.): 1/ <i>keramika durinská</i> či <i>šňůrová</i> , čistá nebo pozdní (rössenský typ); 2/ <i>ker. nordická</i> : amfory meklenb.-branibor. /= kulovité/ a s nord. trojúhelníky /=KNP/, láhve s límcem, typ bernburský 3/ <i>ker. zvoncových pohárů</i> – lid odlišný, četné hroby (asi už blízko počátku doby bronzové) (Pořadí: A1, B1+2, B3, A3. Na konci fáze 3 všechny složky B potlačeny/pohlčeny A3, z níž vzniká kult. únětická)	
b r o n z o v ý		STŘEDNÍ (A ZÁPADNÍ) ČECHY		VÝCHODNÍ ČECHY	JÍŽNÍ ČECHY
	b r o n z o v á starší	Kultura únětická – kámen nahrazen kovem během 2. tis., import (měď, zlato, pak bronz z Orientu, sekerky z Itálie) nakonec výroba domácí. Hroby se skrč. kostrami, přísný ritus. – Další vývoj =		Kult. popelnicových/žárových polí <i>Období lužicko-slezské:</i> 1/ <i>lužický stupeň</i> : kultura lužická – první Slované od SV a SZ do Polabí, kolonizace neosídlených území sv. Čech, žárové hroby A/ starší čistá B/ mladší čistá (ovlivněná už prvky kult. slezské)	Už vedle mladší kult. únětické se vyskytuje kultura mohylová – nový archeol. a asi též etnologic. celek. Skupina berounská (západní) a povltavská (jihočes.)
	mladší	Kultura (lužicko-) knovízská – dom. lid pod vlivem mladší fáze lužické (a kult. mohyl.) Místo dom. typů bronzů typy evrop., importy z Karpat, kotliny, Itálie a severu (depoty). Už i žárové hroby; pak i		2/ <i>slezský stupeň</i> : 2a/ čistá kultura slezská – nový lid, ozdobnější keramika 2b/ kultura bylansko-plátenická – nový lid, odlišná keramika, sídlíště hojná, bronz (depoty), železo dosud výjimečné; hroby žárové (a vzácně kostrové – pův. obyvatelstvo). Hallstattský vliv, na sídlíštích často smíšeno s latěnskou keramikou	Starší fáze: mohyly s obojím pohřebním ritem, četné bronzy, málo keramiky. <i>Mladší fáze</i> (nový lid?): odlišná kultura hallstat. rázu s prvky starolatén. (vztah k J a Z, ke Gallii?). Žeh převažuje. Železo
h a l l s t a t t - s k á 500-200	halstattské vlivy přes již. Čechy; prvky lužic. a slez. Vývoj kultury praobyvatel končí kostrovými hroby periody bylan.				
e z z n ý	l a t ě n s k á 200 př. – poč. 1. stol. po Kr.	kultura latěnských hrobů kostrových – pozdní fáze kultury galské (marnské). Válečníci ovládající domácí lid. Kostrové hroby bojovníků a žen	Kultura bylanská – další vliv kult. lužické, vytlačované kult. slezskou do stř. Čech		
	ř í m s k á ml. st. 3.-5/6. l.-3.	<i>Stradonice</i> – kon. latěn.-poč. řím. (kon. 1. stol. př. Kr. – poč. 1. po Kr.) Popelnicová pole doby římské: 1/ starší kultura římská (<i>pičhorská</i> či <i>dobřichovská</i> , pol.1.-3.st.) 2/ mladší k. ř. (<i>řebická</i> , 3.-5/6. stol.)	Přechod od bylanské k římské kultuře nejasný; po odchodu latěn. lidu vylidnění, úpadek osídlení, zánik osad bylan.-plátenických V sídl. jamách přechodná keramika bylansko-římská. Kult. římská je už na Stradonicích. Četná sídl., želez. pece; hroby ojed., žárové. Keramika s meandrem i vlnicí (průběžný vývoj). 2/ nádoby širší, zdobenější, import. terra sigillata		
ž e l i z k ý	stěhování národů (5.)6.-7.st.	Kultura merovejská – expanze ze západu, lid obchodnický (Frankové?). Kostrové hroby, sídlíště Praha-Podbaba	<i>Nejmladší žárové hroby v mohylkách</i> – degenerace římské kult., vývoj k hradištní keramice. Opět osídleny již. Čechy. Poslední fáze žár. pohřbívání slovanského (někde do 11. st.)		
	konec prehist.doby (8.-9. stol.) doba knížecí (<i>hradištní</i>) (od kon.9.st.)	Všeobecné rozšíření křesťanství a <i>řadových kostrových pohřebišť</i> (milodary v 11. st. mizí). Hradištní keramika – kontinuita s pozdněřímskými žárovými mohylkami. Esovitě záušnice – cizí původ, ale výroba i u nás. Hradiště už záležitostí historickou, nesahají příliš před počátek doby knížecí, nesouvisejí se staršími hradišti z doby přechodní			

Tab. 5 Přehled pravěku Čech podle *Rukověti české archaeologie* Lubora Niederla a Karla Buchtely (*Niederle – Buchtela 1910*). – *Taf. 5 Übersicht der Urgeschichte von Böhmen nach Rukověť české archaeologie* von Lubor Niederle und Karel Buchtela (*Niederle – Buchtela 1910*).

háry a kulovité amfory) a zvoncovité poháry – (3) terramarní, tj. hlavně řivnáčská (řivnáčskou kulturu vymezil až *Jíra 1910*, i když jí tehdy dal název šarecký typ, později jinak použitý, a řadil ji před nálevkovité poháry) – (4) únětická; o rok později Niederle (a jistě Buchtela) v *Rukověti (1910, 21–28)* jej pozměnil tak, že nejprve k nám pronikají vlivy jižní: už v závěru neolitu (1) typ lengyelsko-kamenský (tj. jordanovská) a a (2) malovaná keramika, pak (3) téměř zároveň vlastní keramika terramarní (tj. badenská a řivnáčská), nepatrně i nákolní (tj. michelsberská); o něco později než (1) se objevují skupiny severní: (4) keramika durynská či šňůrová, téměř současně i (5) nordická (kulovité amfory, nálevkovité poháry, bernburský typ) a už na hranici s dobou kovovou (6) zvoncové poháry; tehdy už terramarní kultura pohlcovala všechny ostatní a vytvářela kulturu únětickou. Je tedy patrné, že směrem k „pravdě“ (k dnešnímu názoru) se autoři propracovávali postupně a systém rozhodně nebyl v roce 1910 hotov, jak se někdy tvrdí.

S ideou „pokolení skrčených koster“ v jeho starších fázích se univerzitní škola fakticky ztotožňovala potud, že po celý neolit i eneolit šlo o klidný vývoj domácího lidu bez migrací a různé keramiky představují jednak spontánní vývoj, jednak hlavně kulturní vlivy prostřednictvím obchodu. Jinak tu ale Píčov „člověk za materiálem“ neměl mnoho místa. Byl to především vliv Buchtelův, zatímco Niederle přece jen uznával, že historii není možné z archeologie úplně vymýt („Archaeologie je věda, jejímž cílem je především studium vývoje starých kultur. Ale přitom přirozeně přechází i dále, vývoji kultur podkládá vývoj národů. [...] To sice není vlastním cílem jejím, ale vyhnouti se tomuto historisujícímu směru někdy ani nelze.“ *Niederle 1900, 216*).

Na druhé straně nám obvykle uniká to, co odhalí teprve podrobnější srovnání – nakolik totiž (s výjimkou neolitu a eneolitu) navazuje výklad *Rukověti* na postuláty vytčené dříve Píčem ve *Starožitnostech* a v *Přehledu*.

Píč sice v recenzi *Rukověti (Píč 1911a)* nadále argumentoval tím, že některé druhy keramiky neolitické (-eneolitické) jsou známy jen z hrobů a jiné jen ze sídlišť, takže jeho názor o souběžnosti skupin není vyvrácen, že rozsáhlý výskyt vypíchané keramiky v Německu mluví proti jejímu domácímu vzniku v Čechách, v dalším ale výslovně podotýká, že rozdíly v názorech jsou druhořadé. Upřesňuje své mínění o pokolení skrčených koster v době bronzové: hrobovou složku představuje kultura únětická, kdežto sídliště mají fázi starší (Slánská hora, asi totožné s terramarním obdobím *Rukověti*) a mladší (Knovíz); v Bylanech už se přechází ke spalování.

Ve starším období žárových hrobů nejsou diference velké, nakonec i včetně původu lužické kultury (Píč viděl její dávné kořeny ve středním Podunají,

nejstarší fázi vlastní kultury popelnicových polí pak v Lužici a ve Slezsku, kdežto podle *Niederle [1909c]* se měla vyvinout v horním Poodří z nordického podkladu pod terramarními vlivy z jihovýchodu – tj. ze středního Podunají; Buchtela i tentokrát otázku původu obešel). V laténu se rozdíly omezily na datování, kde Píč dále zastává stanovisko, že kostrové hroby skončily ještě před začátkem Stradonic; totéž platí o dalších obdobích až po středověk.

„Celkem možno o *Rukověti* povědět,“ uzavírá Píč svůj posudek, „že je v ní ještě kus zápasu mezi schematickým dělením archaeologie na periody archaeologické a mezi složitým seskupením mnohdy současných a pohřbem i kulturou rozdílných skupin archaeologických. Vířilo i mně dost často v hlavě, než jsem se probral ze schematického třídění ke skutečnému stavu, a teprve když jsem vlastníma rukama v zemi ohmatal, když jsem jednotlivé skupiny v jich vývoji v museu postavil a jich typickou spojitost na různé strany na mapách zakreslil, postavil jsem se v klidu proti běžnému proudu periodovému, který dřív nebo později musel zabočiti na novou dráhu, na dráhu národopisnou; česká archeologie nutně k tomu vede.“

Jak je patrné a jak sám Niederle (i Matiegka a Buchtela) uznal, nese se tato recenze v jiném, smírnějším tónu než dosud, „zní jinak než dříve, mluví o shodě v hlavních věcech, takže jsme počali věřiti v možnost práce do jisté míry společné“ (*Niederle 1912, 127*).

Doba hradištní a knížecí

To se znovu projevilo, když (teprve v roce 1909) vyšel už šestý svazek *Starožitností*, omezený zatím na vynikající přehled archeologie raně středověkých Čech. V úvodu k němu konstatoval Píč s uspokojením, že po více než dvaceti letech se dostal oklikou zpátky ke svému původnímu záměru zpracovat „slovanskou kulturu v době knížecí“. Tehdy si řešení tohoto úkolu představoval snadnější. Poté, co převzal redakci Památek, uveřejnil tam několik studií o staroslovanském oděvu, zbroji, lázni a dobývání kovů (1887–90). Brzy ale zjistil, že tato cesta jej povede jen po povrchu historických zpráv a chce-li se skutečně dobrat podstaty, musí se vyrovnat s archeologií v celé kontinuitě vývoje od pravěku ke Slovanům. Oněch 20 let tomu věnoval, aniž by na slovanskou kulturu zcela zapomínal – například před deseti lety publikoval studii o původu hradištní keramiky (*Píč 1899b*), jejíž kořeny nehledal ve východní slovanské pravlasti, ale ve východoalpských římských provinciích Rhaetii a Noriku, tedy v neslovanském prostředí, kde se podle něj vyvíjela tvarově, výzdobně i technicky z původně laténských základů od 2. stol. po Kr. a odkud

se šířila k zadunajským „barbarům“ jako móda některými prvky již v mladší době římské, ale pro Slovanů se pak stala typickou od doby stěhování národů.

(Jestliže ovšem na druhé straně Píče nacházel v terénu doklady pozvolného vývoje hradištní keramiky z „třebické kultury“, byla v tom jistá nelogičnost, kterou si uvědomil Buchtela [*Buchtela – Niederle 1910, 92*], jenž se ale přiklonil k variantě domácího vývoje.)

Materiál uspořádal nyní Píč do dvou následných celků, z nichž v prvním shrnul doklady předkřesťanského žárového pohřbívání v raném středověku pod názvem „Mohyly z poslední doby pohanské“. To byla i „vlastní vinou“ (relativní chudoba obsahu) jedna z méně zvládnutých kategorií Píčova archeologického schématu. Neměla příliš na co navázat: poznatky o slovanských žárových mohylách se navzdory obecně tradiční náklonnosti archeologů k mohylám (ovšem jen bohatým na bronz) začaly hromadit teprve nedávno, zejména díky jihočeským nálezům. Tady se projevil jednak dlouhodobý nezájem o památky nálezově chudé nebo o archeologii vrcholného středověku obecně (připomeňme si typický výrok Jana Hellicha: „V Hořátku jsme byli aprilem! Jsou to hrnce kuchyňské asi z husitské doby, proto jsme se tam dlouho nezdrželi.“)⁷⁹ Na Píče mohlo zapůsobit i stanovisko Břetislava Jelínka, který ve své poměrně nedávné studii o Plešivci na Hořovicku (*Jelínek 1896, 225*) vykládal nálezy z tamní polohy Mořina jako slovanské žárové mohyly, podrobně srovnával s jinými podobnými nálezy a nezájem archeologů o tento jev (působený absencí zpráv o žárovém pohřbívání u Slovanů a dojmem výlučnosti kostrového ritu se záušnicemi v „pozdní době pohanské“) označoval za překonaný předsudek.

Tento stav poznání způsobil, že Píč s tehdy obecnou dosti nekritickou důvěrou ve správnost amatérských informací zařadil mezi slovanské žárové mohyly i několik tvrzišť či zbytků chalup ze zaniklých středověkých vesnic, jak dokládá i příslušná mapa A ve svazku III.1, třebaže už zachycuje typické oblasti raně středověkých mohyl (naproti tomu seskupení na Říčansku patří právě k těm mylným); v důsledku toho byl Píč ochoten klást do této fáze například červeně malovanou keramiku vrcholného středověku (o raně středověké se kromě „hradištních hrnců“ s vlnkou a značkou na dně nevědělo prakticky nic).

Dokládá tedy „knížecí“ díl *Starožitností* bez autorova vědomí a záměru nejstarší horizont archeologických poznatků o zaniklých osadách a tvrzištích jako základ pro budoucí archeologii vrcholného středověku. Dekonstrukci skupiny „žárových mohylek z poslední doby pohanské“ započal již krátce po Píčově smrti Jan Axamit, jenž např. identifikoval

lokalitu Dobrá Voda u Hořic jako středověké tvrziště, Vyžlovku či později i Mořinu pod Plešivcem jako zaniklé vrcholně středověké vesnice.⁸⁰ Už v prvních z obou citovaných prací podrobil Axamit tuto Píčovu skupinu dobře odůvodněné kritice, po níž už s ní nebylo možno v Píčově pojetí počítat.

Ve druhém celku jsou zastoupeny „Kostrové hroby z první doby křesťanské“. Jen spíše okrajově vsunul Píč mezi oba celky kapitulu o nálezech doby stěhování národů („Episoda kostrových hrobů s kulturou merovejskou“), jež podle úsudku uznávaného znalce franských památek, francouzského badatele Josepha barona de Baye (srov. *Šnajdr 1903b, Skutil 1947*) přijal jako doklady sporadického pronikání franských obchodních družin v době Sámově. Sepsal nálezy raně středověkých kostrových hrobů a pohřebišť, jichž bylo tehdy už známo nemalé množství, takže se zdálo, že jejich další zkoumání už nic nového nepřinese („Píč podobných hrobů již vůbec ani nekope,“ píše J. A. Jíra v roce 1903⁸¹).

Na závěr pak přidal samostatnou kapitolu o hradištích, jež byla od Vocelových časů prvním systematickým a podrobným pohledem na tento typ památek (opět včetně mapy, jež měla svého předchůdce už v roce 1893, nyní ale navíc byl mapován výskyt hradištní keramiky na hradištích).

Z tohoto rozvržení je patrné, že po chronologické stránce poznání raného středověku od Vocela nijak nepokročilo – ve dvou celcích Píčem vylíčených poznáváme stále jen starou dichotomii doby „pohanské“ a „křesťanské“ – a nezměnil se ani přístup, který se i u Píče (na rozdíl od evropského záběru pravěkých dílů) zúžil v podstatě na české poměry.

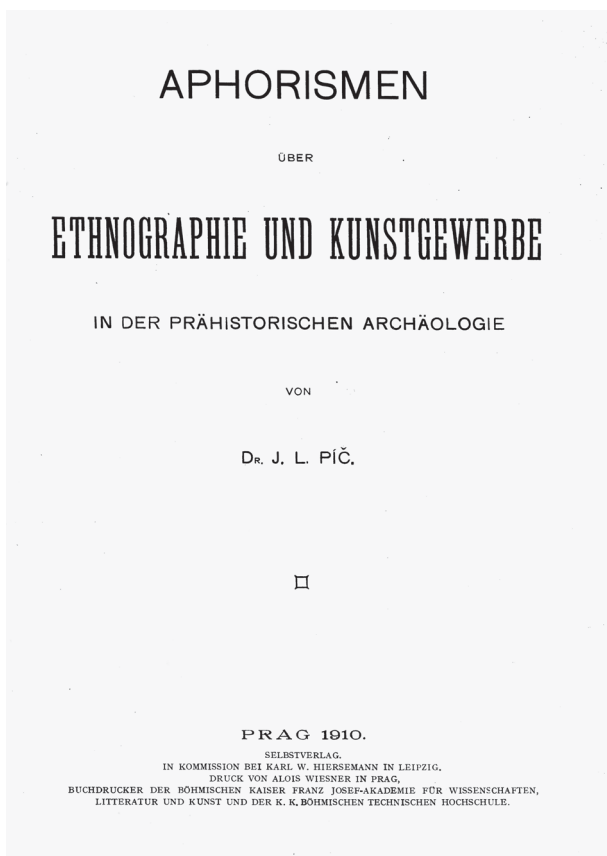
K žádnému ze zmíněných okruhů neměla opozice v celku podstatných námitek jak po stránce výkladové, tak i datovací, tím spíše, že výklad o památkách a kultuře „doby knížecí“ včetně hradišť ponechala už *Rukověť* stranou jako „úkol historiků“ (kromě jediné poznámky o stáří hradišť v rozporu s Píčovým správnějším míněním).

Z toho vyplynula i reakce, která zní téměř neuvěřitelně, vezmeme-li v úvahu počátky bojů o slovanské otázky – polemiky o Niederlovu habilitační práci 1891 nebo na ni navazující studii o původu Slovanů (*Niederle 1896*) a Píčovu sarkastickou reakci na ni (*Píč 1897b*): „Rozcházelí jsme se v mnohých bodech české archaeologie s prof. Píčem od let,“ píše nyní *Niederle (1909a, 350)* „a sice nejen v jednotlivostech, i v celém systému a v celém zásadním nazírání na směr a nynější stav této nauky. V některých věcech

⁷⁹ Hellich Píčovi, 10. 4. 1894 (ANM? fond Píč, kart. 6).

⁸⁰ *Axamit 1917, 9–10; týž 1921, 230*. Podrobně revidoval Píčův seznam pozdních mohyl *Turek 1946*. Srov. *Smetánka – Klápště 1979*.

⁸¹ V dopise jednateli Společnosti přátel starožitností českých A. B. Černému, b. d. – Archiv NM, fond SPSČ, přijatá korespondence.

Obr. 16 Titulní strana Píčových *Aforismů* z roku 1910. – Abb. 16 Titelblatt von Píč's *Aphorismen* vom Jahre 1910.

sblížila se naše mínění, kdysi diametrálně proti sobě stavší, v jiných a základních zůstali jsme proti sobě, a bude prací jiných, aby rozhodli, na čí straně bylo více pravdy, více vzájemného uznání.“

Jde-li tu o díl věnovaný slovanské tematice, nelze v této souvislosti nezmínit i méně známý protějšek polemik o Píčovy *Starožitnosti*: po celou dobu od roku 1902 probíhaly na téže půdě souběžně diskuse o postupně vycházejících dílech *Slovanských starožitností* Niederlových, přičemž poměr byl obrácený, Niederle byl předkládajícím autorem a Píč kritikem, ale duch polemiky zhruba stejný. (Bylo to ostatně jaksi v ovzduší doby – víceméně současně zápasila i česká historická věda o pojetí českých dějin – Goll resp. Pekař s Novotným – nebo o pojetí dějin kulturních.) Tímto okruhem sporů se zde zabývat nebude, zavedl by nás příliš daleko; uvědomíme si pouze, že i v tomto případě šlo o konkurenční zápas: Píč, i když to výslovně neřekl, měl vlastně už od studentských let, kdy podle svědectví spolužáků znal Šafaříkovy *Slovanské starožitnosti* téměř nazpaměť, v úmyslu dopsat chybějící druhý, kulturněhistorický díl tohoto slavného spisu – a tím měl vlastně být třetí díl jeho knihy. Niederle se s tímž záměrem hlásil k Šafaříkovy otevřeněji, i samým názvem díla, ačkoli pak této

kulturněhistorické části dal přílehavější název *Život starých Slovanů*.

Náznak smířlivosti neznamena, že Niederle neměl co kritizovat: oprávněně se opřel Píčovu již staršímu názoru, že Slované žili v původních sídlech (na území lužických popelnicových polí) v kulturní jednotě až do rozhraní 5. a 6. stol. po Kr., kdy se teprve oddělily větve východní a jižní (což *Píč – 1909*, 8 – zdůvodňoval přítomností keramiky tzv. hradištní u všech Slovanů), správně stále nepovažoval za prokázaný přechod od doby římské ke slovanským žárovým mohylám (proti Píčovi, ale i Buchtelovi); merovejskou kulturu nechtěl brát jen jako epizodu, ale jako trvalé obchodní spojení Čech s cizinou od 5. do 7. stol., polemizuje o původu esovitých záušnic, o otázkách antropologie (vlastně kranologie). To mu ale nevádí v uznání práce, které přeje šťastné dokončení.

Jako by si chtěl uspořádat myšlenky a metodická východiska zaujatá během psaní předchozích svazků a zároveň je vysvětlit odborným zájemcům stěžujícím si na češtinu originálu (neuvažoval snad někdy aspoň o cizojazyčném ekvivalentu *Přehledu*?), vydal Píč krátce nato v němčině drobný tisk *Aforismů* o etnografii a uměleckém řemesle v pravěké archeologii (*Píč 1910a*); jako teď vše, i ten byl vlastně polemický už v názvu, stavícím proti sobě jeho stanovisko (přesněji etnologické, ne-li přímo historické) a pozitivistický přístup jeho kritiků (vlastně Buchtely). Nicméně nešlo o žádný útočný pamflet, nýbrž o soubor zajímavých myšlenek, objasňujících celý jeho odborný názorový svět. Je škoda, že především ve stínu brzy následujících nešťastných okolností (ačkoli prý ji dokonce Niederle ve svém semináři chválil – *Böhm 1954*, 22, recenzoval však jedině jeho čerstvý absolvent v národopisném žurnálu – *Eisner 1911*) zmizela tato věc v úplném zapomenutí, ze kterého ji alespoň náznakem vzkřísil teprve Bedřich Svoboda, když při Píčově jubileu uveřejnil český překlad několika ukázek spíše metodické povahy (*Svoboda 1947*); ve skutečnosti ani příliš rozsáhlé *Starožitnosti*, ani spíše populární *Přehled*, ale právě tyto *Aforismy* jsou zralým a definitivním shrnutím Píčových teoretických, metodických i praktických poznatků a názorů, shodou okolností proměněným v jeho vědecký odkaz.

Shrnutí a utřídění bylo právě nyní skutečně zapotřebí, protože kniha z roku 1909, byť zdařilá a uznávaná, byla jen prvním z obou plánovaných svazků „slovanského“ třetího dílu, jehož oddělené vydání bylo vlastně jen odkladem zaujetí zásadního stanoviska k Rukopisům. Na jejich přijetí či odmítnutí záležela sama podstata chystaného sedmého a posledního svazku o rané kultuře českých Slovanů. Obecné přesvědčení říká, že od této chvíle Píč směřoval ke své osobní tragedii, protože skálopevně věřil v pravost

Obr. 17 J. L. Píč v posledních letech života. – Abb. 17 J. L. Píč in den letzten Jahren seines Lebens.

Rukopisů. Skutečně některé z jeho posledních výroků o tom svědčí, na druhé straně by se možná – s vědomím, že odpůrce stejně nepřesvědčí – tolik nenasnažil o důkazy pravosti, kdyby si byl věcí Rukopisů jednoznačně jistý.

Jeho střízlivý postoj ukazuje už skutečnost, že v archeologickém dílu, tedy v tématice, v níž se kdy si Vocel opíral o Rukopisy každou chvíli, se on sám k jejich podpoře neuchýlil prakticky ani jednou. Sám Niederle v nekrologu pro Českou akademii uznal, že „jej látka líčící pohanskou dobu českou stále nutila, aby se o Rukopis opřel – ale nalézáme tam jen jednu skromnou narážku na Čestmíra“ (Niederle 1913, 120 – což ovšem kontrastuje s nespravedlivou, ale později oblíbenou paušalizací v pozdějším oslavném niederlovském článku A. Stockého – Stocký 1925 –, že Píč „tvrdošíjně hájil rukopisná falsa a na nich zakládal část svých vývodů“). Jisté je, že v pojednání o staroslovanské kultuře nebyla už tato politika možná a Píč ji ani použít nechtěl. „Byl jsem přesvědčen, že vřava protirukopisná ustoupila průběhem doby klidné rozvaze a [...] mínil jsem i já v budoucím svazku Starožitností země české docela vážně citovati Rukopis královédvorský a vykládati různé jeho podání v oboru kulturněhistorickém“ (Píč 1911).

Atť jakkoli, zřejmě je, že nejpozději v roce 1910 dospěl Píč k závěru, že otázku RKZ je třeba definitivně vyřešit, aby mohl pokračovat. I proto se obrátil na správní výbor NM s návrhem vypsání ceny na sepsání účinné obrany RKZ:

„Roku 1917 bude sté výročí nalezení Rukopisu Královédvorského, který v dějinách našeho národního probuzení hrál úlohu tak význačnou. Jako odchovanci této doby litujeme upřímně, že nejkrásnější tyto výtvořky české poesie vyloučeny moderní školou vědeckou i ze staré i z nové literatury české, ačkoliv rukopis sám od palaeografů nikdy nebyl uváděn v pochybnost, ano skvěle obstál při dvou chemických zkouškách.“ Zesnulý arch. Hlávka s přáteli chtěl vypsát k tomuto jubileu cenu na jeho rehabilitaci, ještě na smrtelné posteli prý na to několikrát vzpomněl. Proto Píč na jeho památku žádal o vypsání soutěže na práci, jež by podle Hlávkovy přání obsahovala přehled dosavadních sporů a úsudků odborníků, systematické porovnání námitek a obhajob a konečně pokus o vyvrácení dosud platných námitek. Lhůta je dána do roku 1915. Cenu 4000 K skládají napůl Píč a řed. Karel Kubeš, člen národohospodářského odboru České akademie – „Dva staří vlastenci“, jak je připsal pro veřejnost podepsán.⁸²

Termín 1915 byl ovšem pro jeho potřeby příliš dlouhý; proto se Píč rozhodl ke kroku, o němž netušil, jak osudné následky bude mít.

Konec, jeho důsledky a závěry

Aféra, která následovala a tragicky skončila, je v hlavních rysech známá a lze ji shrnout jen stručně. Píč si s důvěrou ve své dosud neotřesitelné postavení v Národním muzeu vypůjčil z knihovny dva listy Rukopisu královédvorského (se dvěma středověkými rukopisy z Čech pro srovnání) a počátkem podzimu 1911 ji odvezl do Paříže a Milána se žádostí o paleografické posudky významných znalců starých písemných památek (do Německa, jehož paleografům by byly rukopisy nejbližší, nechtěl kvůli možné nacionální podjatosti). Zběžná a formální až vyhýbavá vyjádření badatelů málo obeznámených s českými a střeoevropskými památkami, ovlivněná i spěchem, s nímž návštěvník znervóznělý rozhodujícím okamžikem jejich stanoviska vymáhal, dokázal však Píč vyložit jako vítězství Rukopisu a v článku pro denní tisk (17. 12.) slavnostně prohlásil, že s konečnou platností nejde o moderní podvrh, že „Rukopis královédvorský, uznaný soudem mezinárodním za rukopis XIV. věku, je nejen slavnostně rehabilitován, nýbrž zůstane i nadále chloubou našeho národa“ (Píč 1911); uvedl také, že cestu

⁸² Archiv NM, fond Registratura, kart. 72, čj. 1320 z 5. 7. 1910; dodatek čj. 2063 ze 13. 11.

Obr. 18 Pracovna prof. J. L. Píče v jeho bytě v Sokolské ulici na snímku pořízeném (policíj či žurnalisty) těsně po tragické události; psací stůl, na kterém vznikaly *Starožitnosti země České*, je dnes vystaven v malém muzeu na radnici rodného městečka. – Abb. 18 Arbeitszimmer von Prof. J. L. Píč in seiner Wohnung, Sokolská-Str. in Prag-Neustadt, auf dem knapp nach seinem tragischen Tod (von Polizei oder Journalisten) angefertigten Bild: der Schreibtisch, wo Píč's *Altertümer* entstanden haben, ist heute in kleinem Museum im Rathaus seines Geburtsortes Mšeno ausgestellt.

podstoupil proto, že potřeboval jistotu, jelikož „chtěl docela vážně citovati Rukopis královédvorský a vykládati různé jeho podání v oboru kulturně-historickém“. Příteli prof. J. Kryštůfkovi tehdy řekl: „V příštím svazku *Starožitností země české* chci citovati Rukopis královédvorský, proto pokládám za povinnost, abych si získal neklamný důkaz o jeho pravosti.“⁸³

Až potud figuruje v celé záležitosti Píč, jak jsme jej dosud znali, sebevědomý a bojovný natolik, že podle *Niederla* (1913, 120) se v uvedeném článku „zrcadlí dokonale celá bytost Píčova, zejména její stránky stinné“. Ve vítězné euforii považuje výsledek cesty za „největší čin svého života“. Ale v té chvíli přichází zlom. Povahám jako byla jeho, stačí k přechýlení od euforie k depresi a ke ztrátě duševní rovnováhy poměrně málo. Spouštěčem této změny se stala zesměšňující anonymní kritika zdánlivě z pera pouhého (sice reálného, ale jen jako zástěrka skutečných autorů fungujícího) „studujícího VII. třídy gymnasia“ J. K. v listu *Čas*, blízkém Masarykovi, k němuž redakce (J. Herben) přičinila dehonestující poznámku: „Stát dra Píče sice vážné odpovědi nezasluhuje, přesto však uveřejňujeme zaslaný nám příspěvek jako zajímavou ukázkou studentské práce.“

Píč sice odpověď očekával, ale ne touto urážlivou formou. Navíc vedení Národního muzea odpovědě-

lo na Píčův triumf administrativně formálním poukazem na porušení předpisů při výpůjčce rukopisu a odložilo dokonce projednání jeho – pro něj tak závažné – zprávy o cestě s posudky na některou příští schůzi. Přitom si Píč byl natolik jistý výsledkem, že už připravil rozmnožené zpravodajství pro tisk, uvedené větou: „Ve včerejší schůzi správního výboru Musea král. Českého předložil jednatel zprávu prof. Dra J. L. Píče...“, kde také vykládal okolnosti výpůjčky.⁸⁴

Ačkoli pro odklad existovaly dobré důvody (zpráva byla odevzdána den před schůzí a její projednání nebylo možno běžným mechanismem připravit, na programu bylo složité jednání o příplatcích požadovaných zaměstnanci), Píčova zjitřená mysl si tento krok vysvětlila jako „nůž do zad“ ze zázemí, jež on považoval za nejbezpečnější a o něž se hodlal opřít. Teprve ztráta této jistoty jej zlomila; tehdy si zřejmě naplno uvědomil, nakolik jeho dříve výsadní postavení utrpělo smrtí jeho patrona Hlávky (1908). Hluboké depresi Píčovy si všimlo jeho okolí, nikdo ale nečekal, že už 19. prosince Píč z vlastní vůle ukončí svůj život.

Tragický krok známého učenice vyvolal v pražské společnosti senzaci, protože se tak výrazně rozcházel s obrazem člověka, jakého nejen jeho kolegové a přátelé znali. Denní tisk protirukopisné strany spekoval o tom, že Píč „snad již viděl nepoměr mezi tím, co chtěl, oč usiloval, co ho stálo tolik práce, a tím, co vědecky trvalého zůstává z jeho díla“ (*Čas* 21. 12.), že ztratil důvěru v pravost Rukopisů (ačkoli na druhé straně se mu podkládaly takové fámy, jako že prý našel na Berounsku místo, kde stál pěvec Zábaj podle líčení RK – Jan Herben v *Čase* 24. 12.). Jak už řečeno, nic tomu nenasvědčuje – snad jen poslední dosti nevybíravé útoky na prof. Golla a Gebauera kvůli Rukopisům, jež mohly vyvěrat právě tak ze sebevědomé jistoty jako z vnitřní nejistoty zvyšující výbojnost. Spíše šlo ale o momentální pád do depresi a ztrátu chuti žít, způsobenou nešťastnou konjunkcí nepřilíš významných a za jiných okolností pro něj snadno překonatelných událostí. (Správní výbor NM sice potom přenesl veškerou vinu za nepředpisovou zápůjčku části RK na mezitím zemřelého jednatele prof. V. E. Mourka, ale Píčovi už tím nepomohl.)

Důsledky tohoto výstřelu pro další vývoj české archeologie byly zásadní. S Píčem zmizela „muzejní škola“ a zbyl jen zástup přátel, zpočátku ještě dosti vlivný, jehož kroky však dokázal „univerzitní“ tábor neutralizovat a nechat vyznít do ztracena. Podařilo se pouze slavnostně uložit pozůstatky zemřelého ve vyšehradském Slavíně (19. 3. 1912) a krátce nato obsadit uprázdněné místo kustoda pravěkých sbírek NM pracovníkem muzea-nearcheologem dr. Václa-

⁸³ *Kryštůfek – Waněk 1914*, 24; cestu a výsledky podle Píčových zápisků v pozůstalosti Č. Zírba v *LA PNP* podrobněji popsal *Kössl 2007*, 80–81.

⁸⁴ „Nové palaeografické zkoumání Rukopisu Královédvorského“ – Archiv NM, fond Píč, kart. 20, č. 1381.

Obr. 19 Čtvrt roku po Píčově úmrtí byly jeho ostatky z pražských Olšanských hřbitovů přeneseny do Slavína – hrobky předních českých umělců a vědců na Vyšehradě. – Abb. 19 Ein Vierteljahr nach Píč's Abschied wurden seine sterbliche Überreste nach Slavín – Ehrengruft hervorragender tschechischer Künstler und Wissenschaftler – am Prager Vyšehrad übergetragen.

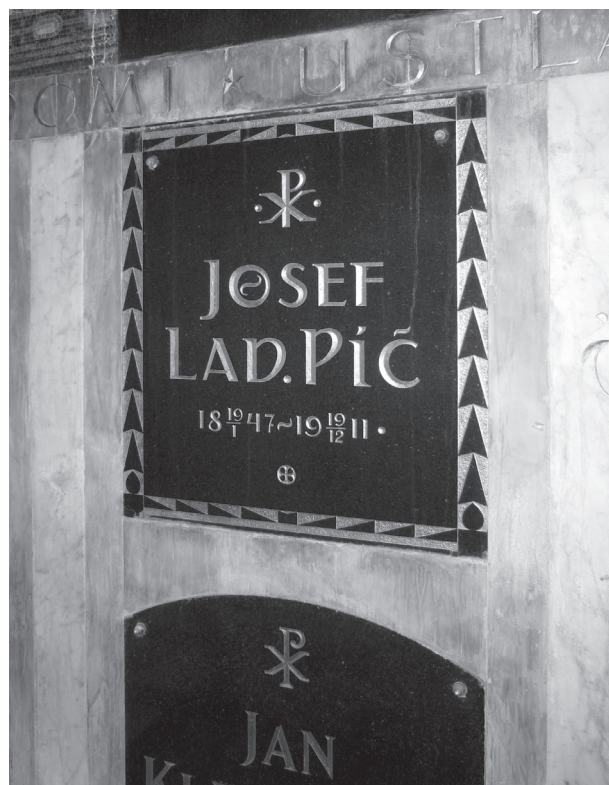
vem Fabianem, nikoli někým z univerzitního tábora či z jeho okruhu.

Situaci komplikoval fakt, že v NM nebyl nikdo, kdo by Píčovo místo zaujal. Se svou obvyklou britností to pro sebe komentoval Albín Stocký v roce 1912: „Píč sám žádného, žáka‘ nevychoval. Byl příliš nesnášenlivý, než aby byl vydržel někoho mladšího kolem sebe.“ (Zda si na tento soud vzpomněl při pozdějším vývoji vlastního poměru ke svému nástupci Schránílovi?) Oprávněnost tohoto odsudku výslovně ve Fabianově případě zpochybňuje ovšem jiné svědectví, podané mladým tehdy pracovníkem knihovny NM dr. Josefem Volfem: „Píč [...] byl by jej také rád připoutal k své vědě, ale Fabian neměl pro ni zájmu“ (Volf 1931, 354). Jeho pravým učitelem a patronem byl prof. Koula. I z Volfa chtěl prý Píč udělat archeologa, bral je oba na vykopávky, ale ani jeden v sobě neobjevil náklonnost k jeho oboru a neskrývali to před ním.

„Svým vlastním přátelům nikdy mnoho o archeologii nevykládal, omezuje se jen na populární výklady“, pokračuje dále o Píčovi Stocký (1911–30, 14). „Tito přátelé jeho byli diletanti, obětaví přátelé [...] Waněk, Felcman, Požarecký – a v prvé řadě Hlávka.

Hellich lékárník v Poděbradech náležel do tohoto kruhu, ale jen zčásti pracoval pro zemské museum [...]. Žádný z jmenovaných neprohloubil své vědomosti archeologické a nešel přes diletantství. Hellich sám několikrát to projevil a veřejně říkal – já nic cizího nečtu – já to tak nepěstuju. Když se něco najde, já to prokopu – vyberu a dám do musea – ale abych to takhle studoval, k tomu nemám času. [...] Tedy kromě svých přátel, starých pánů, neměl Píč vůbec žádného pravého stoupence.“

Tady Stocký narazil na problém, který vlastně od počátku poznamenával celou „muzejní školu“: Píč rozhodně nepočítal s tak náhlým ukončením své vědecké dráhy a své zázemí budoval jako „obslužné“ pro sebe a muzeum, nikoli jako rovnocenný kolektiv. Stocký sám s tím učinil zkušenost, když roku 1906 vstoupil do Archeologického sboru a hodlal se archeologii blíže věnovat. Po letech napsal Karlu Buchtelovi: „Kdo sedí v rákosí, tomu snadno píšťalky řezat‘ řekl mi kdysi Píč. Myslil tím, že sedím v archeologicky bohaté půdě, že mohu tedy něco dělat, a dodal ‚řezte tedy‘ – ale jak řezat neřekl. To bylo r. 1906. ‚Řezat píšťaličky‘ jsem se naučil teprve u Vás, a cítím dnes, že dobře řezat. A za to učení, za to, že jste se nevysmál ubohému dilettantu, nýbrž že jste z něho udělal archaeologa, za to jsem Vám tak vděčen a od-

Obr. 20 Uzávěrová deska jedné z hrobkových komor uvnitř Slavína, za níž je uložena rakev J. L. Píče. – Abb. 20 Verschlussplatte einer der Grabkammer im Inneren von Slavín, wo J. L. Píč's Sarg hinterlegt ist.

dán tělem i duší.⁸⁵ Cítil Píč, že nový zájemce (ač také z prostředí venkovských cukrovarů, typického pro složení jeho „družiny“) by se brzy samostatným myšlením vymknul z rámce „družiny“? Univerzitní tábor tak získal přívržence v budoucnu významného.

Zavedlo by nás daleko, kdybychom měli sledovat spory stran a klik usilujících o místo po Píčovi, jenž ani nebyl ještě pohřben. Stručně řečeno, nedostal je J. A. Jíra, jehož hned po Píčově smrti doporučoval Kossinna jakožto spolupracovníka svého časopisu *Mannus* na stránkách tohoto listu („Hoffentlich kommt nunmehr an die Spitze des Prager Museums ein Mann mit streng wissenschaftlichen Eigenschaften, wie sie der treffliche Forscher [...] J. A. Jíra in Podbaba aufweist.“ – *Mannus* 1911, 328); proti tomu zásadně byli Niederle s Buchtelou vzhledem k nepřátelství, jež se mezi nimi a Jírou vyvinulo, přestože se Jíra pokusil o smíření. Nedostal je však ani touto stranou prosazovaný Buchtela, jehož kandidatura zase narážela na tvrdý odpor v Muzeu, zejména u prof. Kouly a členů „družiny“ v Archeologickém sboru. Zejména Vaňkovým vlivem a s vyloučením zástupců univerzitního směru (proti němuž Stocký jako jeden z nepozvaných písemně protestoval) bylo přijato jmenování Jana Hellicha inspektorem pravěkých sbírek a V. Fabiana jejich provizorním správcem. To všechno samozřejmě nebylo na prospěch oboru a kroky učiněné z nouze byly napraveny teprve nástupem A. Stockého, jednohlasně zvoleného při konkursu v květnu 1913, kdy vedení Muzea už hledalo cestu k vítězům sporu a Stocký byl v té době jejich hlavním kandidátem. (Novým inspektorem sbírek byl už v lednu zvolen Niederle.)

S tím souvisí i pokus univerzitních kruhů ovládnout Muzeum jakýmsi frontálním útokem na dvou frontách. Na jaře 1912 se konalo výroční valné shromáždění Společnosti Musea král. Českého s volbami výboru, a tu „skoro celá fakulta filosofická najednou objevila se s výbojnou tvář a se zimničnou horečnatostí v agitaci“, jak sarkasticky uvádí referát v Českém slově (*Ss. 1912*): prý na pokyn prof. Golla přišla svrhnout výbor a dobýt Muzeum, protože se jim zdálo málo rakušácké (narážka na Gollovu politickou orientaci). Rozhodně četné přihlášky z tohoto tábora do Společnosti ve dnech před shromážděním nebyly náhodou ani náhlým zájmem o práci Muzea. Hlavním organizátorem a agitátorem byl prý mladý historik Jan Heidler, jeho „pobočníky“ Jiří V. Daneš, Zdeněk Nejedlý a Kamil Krofta. Památku Píčovu zachraňovali prof. Kryštůfek a hlavně prof. Jan Koula (přednosta oddělení historické archeologie).

Podobně vstupuje sešikovaný univerzitní tábor do Archeologického sboru o rok později, na schůzích

24. 4. a 4. 6. 1913: Jan Eisner, Jiří V. Daneš, Josef Dobiaš, Jan Heidler, Jiří Horák, Václav Chaloupecký, Josef Kazimour, Kamil Krofta, Zdeněk Nejedlý, Josef Šusta, Rudolf Urbánek, Václav Vojtíšek, Zdeněk Wirth, abychom jmenovali jen některé z mladších.⁸⁶ Tady ovšem určitá intervence byla ku prospěchu věci, protože Sbor, už před deseti lety opuštěný Píčem a od té doby spíše setrvačností přežívající, byl podle slov samotného Píčova krátkodobého nástupce Václava Fabiana „institucí vymřené skoro schopnou“. Nebudeme už tento vývoj sledovat;⁸⁷ okolnost, že v dubnu 1913 přijímá Sbor nové stanovy, navržené Niederlem, Buchtelou a Matiegkou, hovoří dostatečně výmluvně. Na druhé straně neměly tyto změny naději na dlouhé trvání, protože na obzoru se už rýsovaly kontury konfliktu mnohem závažnějšího.

Vratme se ještě do jara 1912. Pocit potřeby důstojně připomenout Píčovu památku, ovládající Píčovy přátele a ostatními zprvu přijímaný snad i pod jistým vlivem špatného svědomí, zplodil různé momentální návrhy (pamětní číslo *Památek archeologických*, vydání sborníku J. L. Píče, název „Píčova síň“ pro jeden z archeologických výstavních sálů, pamětní deska v muzeu), které se však po uplynutí určitého společenského „období smutku“ brzy vytratily z pořadu dní. Ostatně příznačné bylo i to, jak se Muzeum ve vlastním časopise rozloučilo s jednou ze svých nejvýznamnějších postav – čtyřřádkovou zprávou (*Anonym 1912*). Všechno, co se v Muzeu a v archeologii dělo po Píčově smrti, poznamenávala jakási snaha o překonání minulosti jejím potlačením – v tom smyslu bylo náhlé zmizení této dominantní osobnosti ze scény skutečně zřetelným mezníkem.

Reakce veřejnosti na Píčův nenadálý odchod byly ovšem v naprosté většině konsternované touto událostí a litovaly ztráty vynikajícího českého učenice. Na okraji stály výpady v tisku i ve společnosti, vinící z Píčovy smrti univerzitní tábor odpůrců Rukopisů, což zase na druhé straně přivedlo Jana Herbena – kdysi Píčova dobrého známého – v jeho *Čase* ke skutečně nevkusným komentářům o zemřelém a jeho smrti. Podobně historik Josef Šusta vyslovil názor, že Píč při dokazování pravosti RKZ nebyl příčetný.⁸⁸ Za hranicemi jim v tom nezáměrně sekundoval berlínský *Kossinna* (1911, 328), jenž z celého díla zesnulého pozoruhodně vyčetl pouze „seine rein für heutige politische Zwecke zurecht gemachten Ansichten über Chronologie und Stammeskunde der böhmischen Vorzeit.“ (Přísllovečným šídlem v pytli je rozhořčení nad hypotézou slavnosti lužických popelnicových

⁸⁵ Dopis K. Buchtelovi, 16. 1. 1913 – koncept in *Stocký 1911–30*, 26.

⁸⁶ Seznam nově přihlášených členů, předložený ke schválení správnímu výboru NM (Archiv NM, fond Registratura NM, kart. 78, čj. 856 a 1207/1913).

⁸⁷ Více o tom *Sklenář 1968*, 99–100.

⁸⁸ Český časopis historický 18, 1912, 129.

polí – Kossinna právě začíná pro tento komplex místo Germánů či Keltů počítat s Thráky nebo Illyry.)

O tom, jak bylo zasaženo veřejné mínění, svědčí také oba jeho pohřby. Původně byl totiž Píč pohřben na Olšanských hřbitovech po slavnostním obřadu, jehož se zúčastnili rektori a profesori pražských vysokých škol, představitelé učených společností a české vědy i umění, z „univerzitní školy“ samozřejmě prof. J. Matiegka (jenž dokonce mluvil jménem českých a moravských archeologů o tom, že *Starožitnosti* „zůstanou nám biblí, tou svatou knihou, která sice místy připouští různý výklad, ale která obsahuje základy našeho vědění o českém pravěku“) a stejně samozřejmě nikoli Niederle či Buchtela.

(Matiegka, ač sám čelný příslušník univerzitního tábora, ale na druhé straně v přátelských vztazích s Píčem, zachovával jako vždy vzácně slušný přístup a na rozdíl od předchozích zmíněných nekrologů se v Národních listech – *Matiegka 1911* – omezil na konstatování, že „Píčov výklad jest v některých směrech předmětem kontroverze a dojde časem doplnění a opravy.“)

Po čtvrt roce byly ostatky „slavného tvůrce české archeologie“ (jak stojí na pozvánce rozesílané Archeologickým sborem) vyzvednuty a přeneseny na vyšehradský hřbitov, kde byly 19. 3. 1912 uloženy do Slavína, tehdy už známé hrobky nejvýznamnějších mužů národa; stalo se tak na žádost správního výboru Společnosti Národního muzea, který se postavil za návrh Píčova krátkodobého provizorního nástupce dr. Václava Fabiana. Stal se třetím „obyvatelem“ Slavína po Juliu Zeyerovi a V. V. Tomkovi. (Pro hodnocení jeho veřejného uznání, ale i vlivu jeho přátel stojí za zmínku, že byl i jako sebevrah důstojně pohřben na římskokatolickém vyšehradském hřbitově.)

I z těchto událostí bylo zřejmé, že postoje dovedené letitým bezohledným zápasem do pozic, z nichž nebyl možný ústup, poznamenávaly vztah univerzitní školy k Píčovi ještě dlouho. Jestliže Niederle později napsal, že jej celé toto ovzduší stálého boje mrzelo, neplatilo to evidentně pro nejbližší léta po Píčově smrti. „Škola universitní“, před jejímiž vůdci a první generací jejich odchovanců se rázem otevřela možnost ovládnout celý obor, pochopila Píčovu smrt jako uvolnění cesty a snad v potřebě dodatečně ospravedlnovat své kroky nedokázala se ani v této chvíli přenést přes způsoby osobního boje z předchozích let. O tom v neposlední řadě svědčí nekrology psané Niederlem, z nichž přátelé zesnulého cítili „přímo mrazivou rezervu“: na stránkách Českého časopisu historického bylo dosti trapné číst slova: „Vcelku prof. Píč byl výborný a nezištný správce musejní, byl velmi obratný osnovatel exposic a učených teorií, ale bez pravé vědecké metody, bez hlouběji založeného poznání a bez vědecké kritiky. Nedovedl přísně a pravdivě posuzovati ani svých thesů ani ji-

ných, [...] nedovedl vpravdě vědecky myslit a vědecky pracovat“ (*Niederle 1912*, 128). A jen o málo slabší verzi téhož čteme v nekrologu pro Českou akademii (*Niederle 1913*, 122). Oč objektivnější byl A. Stocký, jemuž přes všechny názorové rozdíly nebylo zatěžko přiznat (ovšem o něco později), že Píč byl „skutečná osobnost vědecká“.

Neméně pozoruhodné je, že Niederle na jaře 1912 dokázal jako doporučení laboranta Landy v NM⁸⁹ napsat, že „na vybudování sbírky praehistorické [...] má podíl největší, jelikož většinu předmětů sám vykopával, restauroval, slepil“ a Píč mu zřejmě jenom pomáhal.

To vše bylo řečeno o člověku, který v mezinárodní archeologické obci dosáhl uznání znatelně vyššího než jeho domácí kritikové (příklad: „der erfolgreichste Prähistoriker, den Böhmen je besessen“ – *Szombathy 1901*, 355).

Nebývá zvykem využívat nekrologu k vyřizování osobních sporů a k útokům, byť vyváženým oceněním ve směrech pro pisatele méně důležitých. Od Niederla bylo stěží možno očekávat chválu soupeře, s nímž celý život ostře bojoval; nebyl však snad v tom případě nucen nekrology psát, alespoň pro ČČH (v akademii se stal Píčovým nástupcem ve funkci sekretáře prehistorické sekce archeologické komise).

Přitom na druhé straně v soukromé kondolenci správnímu výboru Národního muzea psal Niederle, že lituje nešťastné smrti Píčovy „i proto, že odešel, když sám po 20letých bojích o základní poznatky české archeologie konstatoval nedávno, že rozpor mezi námi týká se jen věcí vedlejších a v hlavních že jsme shodni“, tím mínil jeho recenzi *Rukověti*, „a kdy jsme takto právem doufali v novou fási další práce společné“.⁹⁰ Pokud jde o věcnou stránku sporu, byl Niederle ochoten hovořit v podobném duchu již o něco dříve – ve výše citované recenzi posledního a málo sporného svazku *Starožitností*. To byl značný ústupek ve srovnání s nedávno deklarovaným názorem, že stanoviska obou škol „rozcházejí se skoro ve všech hlavních bodech velmi značně“ (*Buchtela 1907b*, 33).

Postoje vítězného tábora ovšem určoval Buchtela. Konstatoval to i vnější, byť ne nestranný pozorovatel I. L. Červinka v dopise J. A. Jírovi: „Proti Buchtelovi marně bojovat, M.[atiegka] i N.[iederle] jsou v jeho vleku, a on má všechno sám v rukou. A že je to mstivý, nafoukaný byrokrat, to víte sám dobře!“⁹¹

Je pravda, že chystaný archeologický sjezd v létě 1912, jehož původní termín navrhl sám Píč, byl spojen s takovým očekáváním a uvědomovali si to nejen

⁸⁹ Žádost: ANM-RNM, kart. 78, čj. 508/13 (12. 3. 1913).

⁹⁰ L. Niederle Národnímu muzeu 20. 12. 1911 – Archiv NM, fond Registratura NM, kart. 75, čj. 2569/11; totéž vyjádřil i v nekrologu v ČČH (*Niederle 1912*, 127) a také *Matiegka 1911*, 2.

⁹¹ Kojetín 5. 7. 1913 – Muzeum hl. m. Prahy, odd. archeol. sbírek, archiv J. A. Jíry, sv. 73.

protagonisté, nýbrž i lidé nezúčastnění, pro něž už tento dlouhý zápas začínal být obtížným. Tak např. hradecký archeolog a muzejník Ludvík Domečka psal v té době poděbradskému Janu Hellichovi: „Právě dostal jsem oznámení, že archaeologický sjezd bude letos o svatodušních svátcích v Praze. Při něm snad dojde ke shodě archaeologů předhistorických tzv. školy musejní a universitní.“⁹² Sjezdu organizovaného Českým archeologickým klubem, první akce toho druhu v Čechách, se Píč nedožil a tak sjednocení archaeologů proběhlo jinde a mělo trochu jiný ráz, než snad on sám očekával.

Píčov odkaz

Další vývoj české archeologie byl už na těchto základech předvídatelný a nic na něm nezměnila ani stagnace pěti let světové války; poměry v nové republice po roce 1918 se utvářely již plně v režii univerzitní školy. Válečná přestávka se (kromě jiného) projevila hlavně tím, že dále rozptýlila a oslabilu stárnoucí kádr Píčov „družiny“ (ta už se jako pojem neobjevuje) a Píč sám, rychleji než za normálních okolností, ne bez přičinění univerzitní školy mizel v mlze nedůležité „prehistorie“ oboru.

Začalo to velmi brzy, vlastně už souběžně s potlačováním Píčov památky, (resp. snah o její připomenutí v „dobytém“ Národním muzeu. Sebevědomí vítězů navodilo dojem, že zejména v úseku, na němž zápas proběhl, je vlastně vše hotovo. Se šťastnou nevědomostí o všem, co se ještě skrývá zejména v eneolitické části tohoto komplexu, prohlašuje *Stocký* (1913, sep. 4): „Je-li v české neolithické periodě cos nejasného, nebo potřebuje něco prohloubení, je to jen otázka pomalované keramiky a úplně přesné odůvodnění chronologie jednotlivých cizích vlivů, aby z nich byl náležitě patrný vývoj únětické kultury.“

Nejblíže příští přehled pravěkého osídlení Čech, z hlediska historické geografie pojatý Niederlovým nedávným absolventem Janem Eisnerem (*Eisner 1914*) podává vývojové schema v podstatě podle Buchtely, přičemž Píč se jen tu a tam objevuje hlavně jako nositel dílčích mylných názorů (jeho mapy jsou ale užity a oceněny a nenajdeme tu také žádné osobní invektivy, což je nepochybně dáno mimořádně nekonfliktní povahou autora).

Starožitnosti zůstaly samozřejmě nedokončeny. „Doufejme však, že se najde odborník, který s pietou k zemřelému a na základě připraveného materiálu dokončí dílo pro českou vědu tak důležité,“ přál si J. *Matiegka* (1911, 2); jeho přání se nevyplnilo –

v původním rozsahu Píčov koncepce to už nebylo možné. Nejvíce snad se jí přiblížil svými syntetickými pracemi badatel v mnohém mu duchovně blízký a vlastně i následovník a obhájce v Národním muzeu – Rudolf Turek (zejména *Turek 1988*).

Za těchto okolností žila poměrně nejdéle z Píčov odkazu jeho expozice českého pravěku v Národním muzeu – byť pojatá v dobovém duchu jako přehlídka pokud možno veškerého vystavovatelného sbírkového fondu, množstvím uspokojující zájem odborníků a ohromující laiky: na svoji dobu velkolepá, od soupeřů uznávaná co do materiálu, odsuzovaná co do pojetí a Píčem samým v průběhu trvání modifikovaná. (Více o ní *Sklenář, v tisku*.) Na štěstí pro ni se Píčovým nástupcem ve vedení pravěkých sbírek Národního muzea nestal Buchtela, jak si přál Niederle, ale rovněž vynikající prehistorik, ovšem z řad venkovských muzejníků pocházející a s oběma tábory dobré styky udržující, ing. Albín Stocký.

Ten se při převzetí správy pravěkého oddělení NM vyjádřil v časopiseckém programovém článku velmi ostře o Píčově systému (je ovšem míněno „pokolení skrčených koster“, jeho zájmu o neolit nejbližší), jenž vedl „k nemožnému uspořádání největší české praehistorické sbírky. Průměrný návštěvník si neodnáší správného obrazu o vývoji kultur (což je při tak ohromné sbírce obtížné, i je-li uspořádána podle nejlepšího systému), domácí odborník je při studiu zdržován a cizí badatel zbytečně maten“. K žádosti Píčových přátel na alespoň dočasnou konzervaci expozice ostře, ale správně podotýká, že nelze požadovat „uzavření sbírky jako by po ochranný zvon, protože by tím byl značně stížen další vývoj české praehistorie“ (*Stocký 1913*, 3).

Rozhodná slova jsou ovšem zase vyslovena se zřetelem na nejstarší úseky, jež měl Stocký stále na mysli jako nejslabší článek Píčova systému. Ve skutečnosti se k expozici zachoval pietně, i z úcty, kterou choval k jejímu tvůrci, třebaže s ním v mnohém nesouhlasil. Když měl příležitost rozšířit tři Píčov sály o dvě menší místnosti před nimi (č. 2–3, uvolněné tím, že se numismatika přestěhovala natrvalo do sálu č. 7 a poněkud již chronologicky uspořádaná „historická archeologie“ 11.–19. století zabrala sály 8–10), zcela reinstaloval v roce 1925 dobu kamennou a upravil starší dobu bronzovou. Takto trvalo Píčovo dílo dále, dokud jeho další část nebyla po jistém váhání modernizována v letech 1937–39 Jiřím Neustupným (drobné úpravy hlavně v době římské a raném středověku) a zbytek – spolu s celou expozicí – narychlo zrušen v lednu 1941, kdy se první patro budovy muselo vyklidit pro německou propagandistickou velkovýstavu „Die deutsche Grösse“ (*Neustupný 1946; Böhm 1958*, 608; *Sklenář 1998; týž 2001*, 343).

Bylo třeba nejprve překonat v určitých směrech dědictví tradičního artefaktuálního pozitivismu (sama

⁹² L. Domečka J. Hellichovi, Hradec Králové 11. 3. 1912 – Po-labské muzeum, Poděbrady, fond J. Hellich, ič. 12.661. Ke sjezdu podrobněji *Sklenář 2013*, 17–18.

o sobě užitečného a ve své rané době i progresivního), aby připomínka nejen života, ale i díla Josefa Ladislava Píče měla naději na zájem a odezvu. A byl to Jaroslav Böhm, snad nejpronikavější duch z první generace Niederlových žáků, badatel přinášející opět smysl pro syntézu na vyšší než archeologické úrovni, kdo dokázal napsat: „Je třeba míti odvalu a přiznati si, že ještě současná česká prehistorie žije vlastně z dědictví Píčova, který [...] ovlivnil hluboce českou školu archeologickou“ (*Böhm 1937*, 320). Tehdy ještě mohl ve vzpomínce projevit své objevné uznání Píčovu odkazu, zatímco v jinak výborné studii o historii *Památek archeologických* (*Böhm 1954*) už nutně potřeboval jako patron marxismu v archeologii operovat s pojmy „pokrokový“ a „reakční“ a spojovat uznalá stanoviska s odsuzováním Píče konzervativce, staromilce a protivníka pokroku.

Ve druhé polovině 20. století se objevilo už více připomínek Píčovy osobnosti a díla, poněkud příležitostných (ovšem kromě žurnalistických připomínek), stručné hodnotící pohledy, obvykle ze strany osob spojených s Národním muzeem (*Neustupný 1947; Svoboda 1947; týž 1950; Turek 1949; týž 1962; týž 1966*, 161–162; *Sklenář* hlavně *1974*, 290–334; *1984a*, 42–49; *2004*, 2–4; *2005*, 438–440; *2006*). Rozhodně je symptomatické, že dosud nemáme publikovanou jedinou monografii a dokonce ani větší soubornou studii o něm z hlediska archeologie (snad jen *Sklenář 1993*, týkající se ovšem hlavně aspektu „družiny“). Tu jsme Píčovi dosud dlužni – ne proto, že bychom se vraceli k jeho názorové soustavě a závěrům, ale abychom si připomněli, z jakých premis vycházel, kam směřoval, čeho dosáhl a čím ovlivnil archeologii své doby. Pokusme se tedy shrnout, co bylo řečeno či naznačeno v tomto pokusu.

Archeologie a historie

Po stránce koncepčního přístupu spočíval zásadní rozdíl mezi oběma směry v zařazení archeologie/prehistorie do systému věd, přesněji její poměr k historii.

Univerzitní škola (zejména ovšem Buchtela, ne tolik Niederle) odmítala spojení archeologie s historií, tím spíše pak její „podřízení“ ve funkci pomocné vědy historické (neujasnila si ale náplň jí užívaného pojmu prehistorie a jeho vztahu k archeologii na jedné, k historii na druhé straně); vyčítala Píčovi, že se snaží řešit historické problémy, zatímco ona řeší otázky etnologické, čímž ale ve skutečnosti mínila archeologický vývoj typů keramiky či bronzů (přitom i ten je vlastně historií, tím spíše v období bez písemných pramenů. S tím souvisí zásadní otázka: byl Píč archeolog nebo historik?

Píč přicházel k archeologii od historie; původně chtěl doplnit historické zprávy k počátkům dějin

a ranému středověku archeologickými prameny, poznal však, že cesta vede spíše opačným směrem; že obojích pramenů je nedostatek, archeologické však lze podstatně rozmnožit. Tomu zasvětil dalších dvacet let a při zpětném pohledu konstatuje (*Píč 1910b*): „považoval jsem za největší vymoženost svého bádání, že jsem učinil z praehistorie pramen historický.“

Zda se přitom změnil v archeologa, bylo na opačné straně předmětem sporů, jež shrnul *Böhm (1954*, 22, 23): „Píč udělal ohromný kus práce archeologické, ale po pravdě řečeno [...] nebyl archeologem, ale historikem a archeologicky myslet, a někdy dokonce zcela nově, učil se teprve v průběhu práce pod tíhou nového materiálu“; naučil se to ale natolik, že i *Niederle (1912b*, 123; *týž 1913*, 121) vzdor všem sporům a výrokům podobným předchozímu nakonec uznal, že „Píč byl archaeolog tělem i duší“.

Jako to viděl on sám? „Pokud se mne týče, byl jsem prvním historikem, který si osvojil celý obor vědění praehistorického, abych se pokusil použití materiálu praehistorického jako pramene k nejstarším dějinám“ (*Píč 1909*, úvod).

Přední tehdejší archeolog, vídeňský Moritz Hoernes (*1915*, v předmluvě) rozeznával v archeologii směr antropologický (hledající přírodní zákony kulturního života – k němu se řadil sám) nebo historizující, a to buď anonymně (střízlivější, distancující se od etnických otázek – jako byli severští artefaktualisté) či pseudonymně (pěstující prehistorii jen proto, aby vystopovali dějiny národů). K těm posledním, kteří se sami označovali spíše za směr etnologizující, je možno zařadil Píče, ale stejně tak sem patřil Kossinna, který měl s Píčem v přístupu k interpretaci mnohem víc společného, než by byl ochoten v odporu k jeho extrovertnímu slovanství ochoten přiznat.

Píč byl díky svému evropskému rozhledu schopen výborných archeologických rozborů, nezajímaly jej však nálezy samy o sobě v archeologickém smyslu, ale jako náhrada psaných pramenů historických. Jeho koncepce a systém byly historické, svých etnologicko-historických závěrů si cenil více než ryze archeologických poznatků.

Opačná strana to konstatovala ze svého hlediska výstižně: „Píč přistoupil k archeologii, jak sám rád říkával, jako historik s hotovými historickými teoriemi a ty chtěl archaeologicky doložit. Je základní chybou jeho prací a zejména jeho Starožitností, že chtěl archaeologii českou vtěsnati do historických schemat předem hotových a doložit historii tak, jak ji přinesl, archaeologií. Proto nedospěl nikdy k systému čistě archaeologickému. Ten utvořil teprve K. Buchtela, badatel ryze archaeologického zrna. Co udělal Píč, byla archaeologická historie, která se skutečným stavem praehistorických památek leckde se nesrovnávala“ (*Niederle 1912a*, 126). To ale Buchtelův systém také.

Rozhodně byl Píč archeologem natolik, aby plně chápal význam hmotných pramenů pro poznání nejen pravěku, ale i raně historické doby. Vícekrát mu vyčítal Niederle (naposledy *Niederle 1913*, 116–117, opakuje to ještě *Štaif 1997*, 295), že došel ve sledování svého historického cíle „tak daleko, že nakonec dával přednost archaeologii i tam, kde jsou už dějiny před námi otevřeny, v Čechách až např. do doby Boleslavů“, tj. 10. stol. Píč byl ovšem historikem školeným i praktikujícím více než Niederle, ale pochopil, že psané prameny českých dějin pro 9. stol. jsou méně než zlomkovité a pro předchozí raný středověk prakticky žádné, takže jedinou nadějí na rekonstrukci historických procesů nabízejí prameny hmotné.

Nejkonciseji definoval Píč své stanovisko v úvodu ke studii Bohuslava Hellicha⁹³ o pravěkých lebkách: z informátorů před Kosmou jen Ibrahim ibn-Jákúb a Dětmár Merseburský znali Čechy z autopsie, všechna ostatní svědectví jsou z druhé ruky; proto „musí pro starší dějiny Čech v prvé řadě přijít k platnosti svědectví těch, kdož někdy v Čechách žili a v hrobech a sídlištech zůstali svědectví přímé a pozitivní, a tak stává se pro starší dějiny české až do doby Boleslavů praehistorie hlavním, chroniky pouze vedlejším a pomocným pramenem dějepisným. Naši historikové toto přímé a jediné svědectví o starších dějinách českých neuznávají, že jest to svědectví němé, ač právě historikům v prvé řadě povinnost připadá, učiniti toto svědectví němé svědectvím mluvícím“ (*Píč 1898*, 141; podobně *týž 1899a*, 54).

Z pohledu opačné strany měl vysvětlení *Buchtela (1915, 24)*: „praehistorii nic neuškodilo v té míře, jako její stálé ohledy na dějepis, a pokud se nedovedla úplně emancipovati, byl zdárný vývoj její přímo ohrožen.“ Píč ztroskotat proto, „že si předem zosnoval obsáhlý program pracovní na základě historických temat, kterýž hleděl někdy až násilím doložit i a prohloubiti výsledky studií předhistorických“.

Podrobně charakterizoval koncepční postoje obou stran *Niederle (1907, sep. 6)*: „dass H. Píč seine archäologische Forschungen zu sehr von historischen Thesen beherrschen lässt, beziehungsweise zum Teile von diesen als von Beweisthemen ausgeht, obzwar er sonst die geschichtlichen Daten bis zur Zeit der Boleslaven der Archäologie gegenüber erst in die zweite Reihe stellt. [...] Es wird demnach auch niemanden überraschen, wenn Prof. Píč nicht selten zu gewaltsamen Schlüssen gelangt.“

⁹³ Doc. MUDr. Bohuslav Hellich (1851–1918), mladší bratr Jana Hellicha, hlavním zaměřením psychiatr, patřil k průkopníkům naší (pre)historické antropologie, v níž byl pro „muzejní školu“ protějškem významnějšího prof. J. Matiegky; poněkud tradičněji se zabýval především lebkami (kraniologií). Jeho antropologická pozůstalost je uložena v Archivu NM.

Anders sucht die zweite Schule vorzugehen. Dieser kommt es vor allem darauf an, das vorliegende Material an und für sich zu bearbeiten und aus demselben rein archäologische Schlüsse zu erzielen. Erst, wenn diese so gewonnenen Schlüsse mit den historischen Thesen parallel laufen, gestattet sie eine Verknüpfung. Niemals aber geht diese Schule von historischen Prämissen aus, und niemals bringt sie die Archäologie mit der Geschichte gezwungen und gewaltsam in Verbindung.“

Příkladem vzájemného neporozumění o cílech a prostředcích může být otázka keramiky. Jaroslav Böhm, jak už bylo připomenuto, se v duchu starších námitek univerzitní školy vyjádřil, že Píč archeologem nebyl, a to proto, že sice oceňoval keramiku jako znak odlišnosti etnických skupin, necítil prý však dobře archeologicko-klasifikační cenu jejího detailního poznání. Ale Píč ve skutečnosti nepochyboval, že mezi nálezy má prioritu „keramika jako nejvíce význačná, neboť nádoby pro svou křehkost nikdy netrvaly dlouho a nemohly tak snadno býti přivázeny, jako jiné předměty ozdobné. Vezmeme-li v úvahu, že technika práce při hotovení nádob i způsob jejich výzdoby mohly se udržeti i po staletí, nebude to na úkor důležitosti této keramiky jako předmětu domácí výroby a domácího vkusu, neboť i domácí technika ozdobných a užitečných předmětů udržela se po celé věky, kdežto technika a vzory dovezených předmětů vykazují větší různost již i tím, že z různého ústředí přicházejí a svým časovým postavením i soudobý nález hrobový blíže určují a časové jeho postavení objasňují“ (*Píč 1899*, 38). Cíli: keramika je citlivým indikátorem kulturní i chronologické klasifikace, tolik bylo Píčovi jasné.

Může to být v případě „neolitu“ považováno za teoretickou proklamaci bez odrazu v praxi. Chápeme-li ovšem archeologa v rámci pozitivistického paradigmatu, pak jím Píč opravdu tak zcela nebyl přes všechno poznání a úvahy, jimiž naplnil své *Starožitnosti*; detailní pitvání typů, stupňů a fází totiž pro svůj cíl nepotřeboval – za předpokladu, že by jeho základní pojetí, tj. vymezení etnik na základě pohřebního ritu bylo správné, což v případě „skrčených koster“ bohužel nebylo. Jakmile se ukázalo, že tato myšlenka není nosná (na což on sám nikdy nepřistoupil), vyniklo podcenění (nikoli absence) archeologického poznání neolitické a eneolitické keramiky jako nevýhoda vůči lépe propracovanému systému *Buchtelovu*.

V každém případě působí trochu účelově, jestliže se vyčítal historický přístup badateli, který hned v úvodu svého díla prohlašuje, „že praehistorická archaeologie ve starších dějinách českých zaujmouti musí místo první a dějepisným pramenům že připadne místo teprv druhé“ (*Píč 1899*, 54). Jenže v tom se projevuje vnitřní dělítka univerzitní školy: autorem výčitky tohoto směru je *Buchtela*, jenž považuje

ohledy na historii za největší neštěstí prehistorické vědy, která se musí od jakékoli vazby na historii osvobodit. – Bylo už uvedeno, jak právě zohlednění historických pramenů umožnilo Píčovi správně datovat laténskou kulturu, protože považoval historické zprávy o Bójích za první pevný bod v českých dějinách, zatímco univerzitní škola cestou čistě archeologickou dospěla k mylným závěrům.

Máme-li to celé shrnout, můžeme říci, že Píč byl prvním historikem prosazujícím u nás prioritu archeologických pramenů pro pravěk a raný středověk, a současně naopak archeologem, jemuž práce v oboru byla prostředkem k historickému cíli. V archeologii byl reprezentantem přístupu (paradigmatu) kulturně-historického, vlastního syntetické fázi pozitivismu na konci „dlouhého“ 19. století, kdežto Buchtela ztělesňoval přístup paradigmatu evolucionistického, jak je stvořila ještě první, analytická fáze pozitivismu v 70. a 80. letech – oba ale ještě s reziduem národoveckého přístupu romantické archeologie, typickým pro české vědecké prostředí až do konce století (u Píče explicitním, u Buchtely latentním, u Niederla zřetelnějším).

Přirovnání k Ikarovi by bylo bombastické, ale jistá podoba tu je: toho, kdo se odváží výše, může postihnout větší pád. To se stalo Píčovu osobitěmu historickému pojetí, které zčásti po právu narazilo na odpor archeologů; pouhé diskrepance v seřazení keramik, typů či kultur, tak typické pro současnou archeologii neolitu ve střední Evropě, by ale příčinou podobného pádu nebyly – patřily jaksí k věci a jen výjimečně vyvolaly ostrou polemiku.

Díváme-li se na celé Píčovo dílo zpětně jeho očima, musíme uznat, že se příliš nepřeceňoval, když hrdě konstatoval, „dass ich eigentlich die älteste Geschichte Böhmens mit Heranziehung neuer und direkter Zeugen geschrieben habe“ (*Píč 1910a*, 11). Nehledě na nezdařený první a tragicky přervaný poslední díl, tento životní záměr se mu zdařil. Směřoval jinam, než úsilí Buchtelovo (možná, že nebýt jeho, byli by si nakonec s Niederlem porozuměli mnohem lépe – ačkoli naše archeologie by se pak mnohem pracněji probíjela k „archeologickému systému“). Jistěže neměl zdaleka ve všem pravdu, zčásti podle dnešních, zčásti už podle tehdejších hledisek – ale totéž můžeme říci o pracích jeho protivníků. Oprostíme-li se od aktualismu, musíme uznat, že ve chvíli Píčovy smrti měla česká archeologie k dispozici dvě souběžná díla, z nichž každé jí svým způsobem pomohlo dopředu.

Archeologie a národy

V tomto směru byl Píč jako Vocelův žák odchovancem romantického paradigmatu, které ale v národně citlivé české společnosti, zápasící o politické uzná-

ní, ještě stále nacházelo uplatnění ve společenských vědách; bylo už řečeno, že se tomuto aspektu nevyhnula ani škola univerzitní. Nepochybný tu byl i vliv sousedního Německa a mějme na paměti, že archeologický obranný nacionalismus se vyvinul v opozici k nacionalismu německému, od počátků německého obrození se samozřejmějností vindikujícímu všechny nebo aspoň všechny lepší nálezy pro Germány. Zrcadlově postupující česká archeologie nenechávala pro ně v Čechách prakticky žádné místo a mnoho na tom nezměnila ani éra antropologické archeologie s jejím „bezejmenným člověkem“. Od 80. let nacionalistický směr oživil a Píčův současník Kossinna viděl Germány už v německém neolitu a nešetřil ani atribucemi dalším pravěkým „národům“ známým podle jména. V této souvislosti lze ocenit, že Píč – kromě slavinity popelnicových polí – pracoval v pravěku s bezejmennými etniky, jež konstruoval z archeologického materiálu. Nicméně potřeba etnické identifikace tu stále byla přítomna a v archeologii ani nebylo jiné cesty, než ztotožnění kultur s etniky.

Píč vcelku ponechával stranou otázku Indoevropanů resp. Indogermánů, který hýbala německou archeologií, zejména neolitickou. Pátrání po etnicitě složek archeologického spektra, jež se stalo vrcholným zájmem romantické archeologie poté, co v té či oné zemi překonala stadium výhradního národního vlastnictví všech nálezů, však otevřeně deklaroval jako součást svého historického cíle: „Já v archeologii hledal stopy národů v jejich vývoji na tom základě, že v hrobech pohřbeni jsou lidé, kteří za živa mluvili národním jazykem svým, měli víru svou, která se jeví v ritu pohřebním, a měli národní kroj svůj, jehož pozůstatky zachovaly se v hrobech“ (*Píč 1909*, předmluva).

„[...] postavil jsem již v prvním ‚Výzkumu‘ r. 1893 principiální otázku, co jest v archeologii národnost a co pouhá móda čili kultura podle zásady, že každý národ, který postupem času do Čech přišel, objevil se na novém dějišti jako zvláštní typus fysický, se zvláštním obřadem náboženským neboli pohřebním a zvláštní svou kulturou; kde tyto tři momenty spojené vystupují, tam lze pravděpodobně mluvit o nové národnosti, která během času čili při delším osídlení mnohé změny prodělati mohla“ (*Píč 1898*, 141). Naproti tomu příkladem zmíněné módy je mu halštatský kulturní vliv, který zasáhl všechna tři „pokolení“ v Čechách a tím se odlišil od jejich individuálních kultur, nemohl tedy být přinesen vlastním, odlišným etnikem (*Píč 1899a*, 55).

Dnes asi už nikdo nevěří na přímou identifikaci archeologických kultur s „národy“ a v české archeologii to byl už Albín *Stocký* (1922, 13), jenž její názor shrnul do teze: „O národní příslušnosti nelze však z přímých pramenů praehistorických rozhodovati, ba nelze ani všeobecně říci, shodují-li se stylové

skupiny s národními, neb kmenovými celky.“ Byla to v této poválečné době především opozice vůči německému učení Kossinnovu, už tehdy u nás chápanému ve svých důsledcích; ty jak známo později názorně předvedly, kam až může tento směr interpretace dojít. (Slovanští šovinisté nebyli ostatně často o nic lepší, jenom se jim „nepoštěstil“ ten souběh s potřebami politiky, který by ukázal možné následky jejich snah.) Píč šovinistou nebyl, i když nacionalistou jistě ano, ale ne ve smyslu agresivním, nýbrž v obranném, jak bylo v zásadě orientováno české vlastenectví 19. století. Atribucí lužických popelnicových polí Slovanům nesledoval ani on, ani Niederle a jiní nějaké politické cíle (obrný byl ostatně už i postoj našich autochtonistů).

Teorie a metoda

Pokud jde o teoretickou stránku, zdá se být – podle dosavadních hodnocení – úhelným problémem Píčovo odmítání třídobé periodizace. Jak je třeba tento názor korigovat, bylo už ukázáno výše. Dodejme jen, že náhled univerzitní školy nebyl v tom směru jednotný. Vždy korektní prof. J. Matiegka, jenž přes svůj odborný poměr k univerzitní škole zůstával po celou tu dobu v přátelských stycích s Píčem a měl jeho důvěru, nejlépe pochopil Píčův záměr: „Píčův postup znamená již v tom ohledu pokrok proti dřívějšímu, že opustil schematické třídění na dobu kamennou, bronzovou a železnou (ač kulturní vývoj povšechně ukazuje takový průběh), a pokusil se o přirozenější ethnografické luštění problému praehistorického, ovšem stále s ohledem na historické podání. [...] V tom směru šel dál, než jiní archaeologové domácí i cizí uznali za možné“ a dostal se tak samozřejmě do sporů, v nichž neměl vždy pravdu (Matiegka 1911, 2).

Pokus o náhradu třídobého systému – pohřební ritus jako archeologicky nejzřetelnější projev náboženství a v širším smyslu etnicity – byl jeho největší chybou, ale zase se to v podstatě týká jen „pokolení skrčených koster“ naproti tomu i dnes vlastně uznáváme, že nástup všeobecného mohylového pohřbívání („mohylové kultury“), všeobecného žárového pohřbívání („popelnicová pole“), možná i pohřbívání nespálených těl v natažené poloze („laténské ploché hroby“) je v daných regionech nejspíše projevem víceméně nového etnika a případně počátkem určité kontinuity, v případě raně středověkých řadových pohřebišť pak alespoň nového náboženství. Idea tedy není tak scestná, jak se tradičně předkládá.

Po stránce metodické si Píč nepochybně osvojil vše, co dobová praxe přinášela, a pracoval se zkušenostmi nahromaděnými pozitivistickou epochou. Klasickou komparativní metodu uplatňoval díky obrovskému množství poznatků z cest po evropských

muzeích a studia stovek publikací; s tehdy moderní typologií byl seznámen pracemi Monteliiovými a Tischlerovými. Uznávali to všichni, i Niederle, který sice v polemikách prohlašoval, že Píč archeologem není, po opadnutí vášní ale přiznal, že byl „bystřý archeolog“. A najdeme i místo v rukopise z let mnohem pozdějších, kde Niederle (b. d. 2) podpírá své stanovisko tím, že „vyjádřil se podobně výborný znalec Píč“.

Zmínky už byly i o principu tzv. horizontální stratigrafie. K nim dodejme, že například problematizovaný názor o dlouhém trvání únětické kultury podpíral Píč pozorováním, že na katastru některých obcí jsou až čtyři únětická pohřebišť, která nemohou být současná (Tursko, Malé Čičovice).

Jiná věc je, že Píč aplikoval metodické schopnosti jen potud, pokud to podle jeho soudu vyžadoval jeho úkol. Proto podcenil – opět mluvíme o neolitu/eneolitu – nevyhnutelný podíl čistě archeologických metod při chronologickém utřídění nálezového materiálu jakožto nutného předstupu každé historické koncepce. Není pravda, že by přehlížel a podceňoval keramiku; hned v prvním svazku *Starožitností* je jí věnováno významné místo a autor výslovně konstatuje: „přihlíželi jsme v prvé řadě ku keramice, která podle názoru moderních archaeologů má stejného významu pro archaeologii, jako zkameněliny pro určování vrstev geologických, a nebude snad na škodu, když i tentokrát zvolíme si za vodítko keramiku.“ (Píč 1899, 102–103.)

Dále není přesné tvrdit, že Píč neměl cit a pochopení pro využití keramiky k jemnějšímu třídění či relativní chronologii (Böhm 1953, 22). Bylo už řečeno, že Píč keramiku dobře znal a oceňoval její módní proměnlivost jako nejlepší pomůcku pro uvedené účely – ale ve své koncepci opřené o pohřební ritus jí nepřipisoval zásadní význam a nevěnoval jí tolik pozornosti, což byla určitě chyba. Chronologie a periodizace jej však příliš nezajímala, protože periody považoval za umělé nástroje archeologů, vhodné k uspořádání nálezů, ale ne k vysvětlení historického vývoje („v praehistorii jsou archaeologické nebo lépe národopisné skupiny, a tak zvané periody archaeologické jsou pouhým domyslem archaeologů“ – Píč 1909, předmluva) a jejich absolutní datování pak za módní hračku, protože v každém regionu šel vývoj jinak a obecně stanovená data nemají pro ně praktický význam. Uvolnil tak pole, na němž Buchtela získal hlavní zásluhu tím, že keramické typy (kultury) zčásti uspořádal chronologicky.

Pokud jde o archeologické kultury nebo typy, dovedl je také Píč samozřejmě rozpoznat a použít, některé dokonce sám jako první pojmenoval nebo vymezil, ale pokládal je pouze za vnější projev historických procesů, což bylo v zásadě správné – jenže se už nesnažil vyčíst tyto procesy přímo z nich, nýbrž

přízpůsobil je své apriorně vložené představě o pravěkém kulturním a etnickém vývoji, k níž vlastně do datečně hledal doklady (kdo to ovšem tehdy nedělal, jakmile došlo na koncepci?). „Pokolení skrčených koster“ se stalo hned na počátku důkazem toho, že zamířil na svoji dobu hodně vysoko, koncepčně ji předběhl a proto i jeho neúspěch byl nápadnější.

Tvrdívá se, že ani později své chyby neopravil, protože „pokolení skrčených koster“ jako neslovan-ské považoval pro sebe za jednu provždy vyřízené a už se k němu nechtěl vracet. Není to ale zcela tak: zatímco Buchtela se k „neolitu“ vracel několikrát (byl to spolu s popelnicovými poli hlavní prostor jeho zájmu), Píč postupoval podle svého plánu stále dál a na návraty neměl čas, ale to neznamená, že o neolitu nepřemýšlel; v *Aforismech* znovu shrnul svůj pohled, v něčem už pozměněný, v něčem setrvalý (*Píč 1910a*, 6–9), jenže jeho smrtí diskuse skončila a vítězové už neměli zapotřebí k jeho názorům se vracet.

Polemika o přístup k látce a jeho výsledky měla v každém případě ten kladný důsledek, že Čechy dostaly z Buchtelova pera pevný archeologický systém pro „čistý“ neolit, v němž okolní i další evropské země měly v té době ještě značný chaos, jak s hrdostí konstatoval *Stocký (1919, 4)*; důležité bylo už rozpoznání dvou fází – čisté a přechodní, tedy dnešního eneolitu, v němž ovšem ani univerzitní škola mnoho k omezení chaosu nepřispěla.

V pozdějších fázích pravěku a rané doby dějinné se tato priorita vytratila. Pokud ovšem dochází *Tůrek (1962, 51)* k opačně vyhocenému názoru, že „Píč stal se zakladatelem systému české archeologie; i když kritika [...] leccos doplnila a – někdy ne natrvalo – opravila, zůstává tu v podstatě základem systém Píčův, na němž budovaly a jež jen zčásti opravovaly další generace“, je to trochu nadsazené – i když si uvědomíme, jak struktura *Rukověti* docela věrně sleduje uspořádání *Starožitností a Přehledu*, a u kolika kultur je výklad vlastně částečnou korekcí Píčových závěrů. Spíše má tedy pravdu později (*Tůrek 1966, 161*), když konstatuje, že „ve srovnávacím studiu i ve vytváření českého systému měl Píč nespornou prioritu“ a tvorba nového systému „nebyla by bez Píčova muzejního i literárního díla vůbec možná“. Moderní „systém“ české archeologie lze ve skutečnosti považovat za důsledek popsané diskuse, který sice nakonec ze známých důvodů formulovala univerzitní škola, založen je však na práci a myšlenkách obou stran tehdejšího sporu.

Praxe

Tady už je Píčův přínos zcela nesporný a většina archeologů jej vždy uznávala, jak ostatně bylo vidět

výše. Nepopíral jej ani sám Niederle, jenž vícekrát, např. v nekrolozích (*Niederle 1912a, 1913*) vysoce oceňoval Píčovo nadšení pro terénní i muzejní práci.

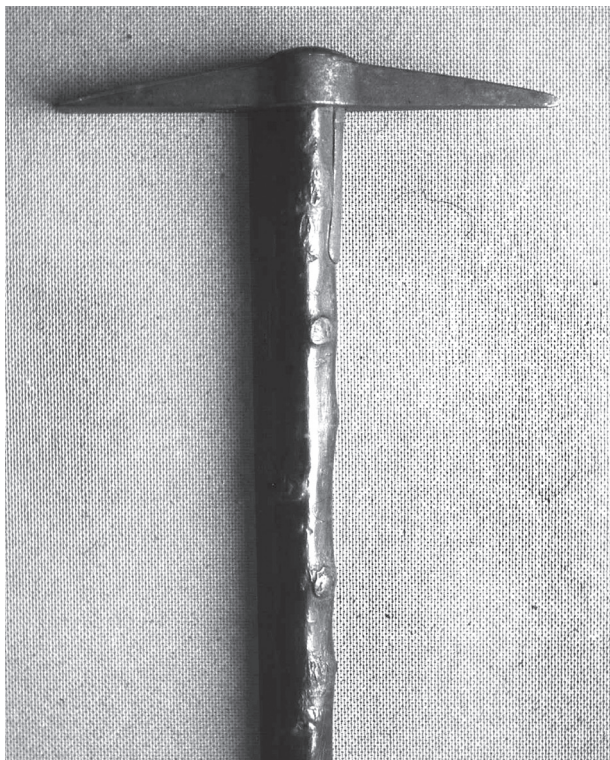
Obrovskou zásluhu si získal Píč už tím, že zorganizoval „družinu“: to byl první a úspěšný pokus vybudovat v Čechách širší badatelský kolektiv zaměřený k určitým úkolům, navíc na dobrovolném základě, což je obdivuhodné (trefně byl nedávno nazván prvním projektem výzkumu regionu v naší archeologii) a dokonce s některými přelomovými poznatky, jako byl objev archeologického obrazu doby římské v Čechách na nalezištích u Dobřichova na Kolínsku (*Třebická 1890, Pičhora 1895*), „kulturodárné“ výzkumy u Knovíze (1893) či Bylan (1895–97). Mimo sféru „družiny“ ležely oblasti mohylových pohřebišť v jižních a západních Čechách, na něž byla dlouhodobě soustředěna hlavní výzkumá aktivita Píče samého – mohyly byly zřejmě jeho zvláštní láskou; dobrý přehled o tom poskytuje nedávno vyšlý katalog Píčových jihočeských mohylových výzkumů a jejich výsledků (*Chvojka – Michálek 2011*).

Oprávněně hrdý byl Píč, když zpětně konstatoval: „Plní energie a obětavosti proryli jsme značnou část tohoto království a výsledkem bádání našeho učinili jsme praehistorickou sbírku našeho musea jednou z nejzajímavějších sbírek v Evropě.“

Stejně soudili venkovští archeologové-muzejníci. Ludvík Domečka to dobře vyjádřil v dopise Janu Hellichovi: „Byl jsem dobrým přítelem i se zesnulým prof. Píčem, jehož vždy vážil jsem si pro jeho nedoceněnou velkou zásluhu o českou praehistorii. Kdyby nebyl se svými přátely snesl do zemského musea tak bohatý materiál, kde bychom dnes byli v české praehistorii!“⁹⁴

Že obětaví nebyli jen přátelé, ale především Píč sám, o tom existuje řada dokladů. Ponechme stranou pracovní nasazení; o stránce zcela praktické výmluvně svědčí přípis správního výboru NM berní správě z roku 1895, jehož jedna část se týká Píče: ten jako jmenovaný úředník „jest povinnen v měsících jarních, letních a podzimních za účely muzejními jezdit, ovšem dle nastalé potřeby, mnohdy i 2×te až 4×te týdně na venek, při čemž vzniklé tím výlohy sám uhrazuje, a rovněž z povinnosti své jako kustos sbírek [...] zaměstnán bývá o prázdninách po 9–10 neděl kopáním starožitností, přičemž rovněž osobní výlohy své platí ze svého, takže vydání, které s tímto povinným archaeologickým bádáním spojeno jest, ročně na 6–700 zl. počítati se může. Spůsobem takovým roční remunerace [...] nestačí někdy ani na označené svrchu hotové výlohy, jež s úřadem jeho spojeny jsou, takže často i sám k muzejním účelům z vlastních prostředků

⁹⁴ Hradec Králové 11. 3. 1912; ulož. Polabské muzeum, Poděbrady, fond J. Hellich, ič. 12.661.

Obr. 21 „Hůl ku hledání hrobů“, Píčova průvodkyně na cestách do terénu. – Abb. 21 „Der Stock zum Suchen der Gräber“, Píč's Begleiterin zu den archäologischen Wanderungen.

peněžitých oběti přináší [...] z pouhé svojí obětavosti vlastenecké.⁹⁵

O občas problematické úrovni „řemeslné“ terénní práce, viděné dnešními očima, byla už zmínka, zejména pokud jde o podcenění dokumentace – ale při porovnání s obvyklou dobovou praxí jak badatelů našich (s čestnou výjimkou F. X. France), tak zahraničních vidíme, že tehdy představovala přinejmenším dobrý průměr (horší to bylo s aktivitami Václava Landy, zřejmě málo kontrolovanými přetíženým Píčem, nebo některých členů „družiny“, pokud je Píč nekorigoval osobní přítomností). Terénními metodami občas Píč překonal dobovou úroveň – připomeňme si např. využití porostových příznaků pro následný výzkum na Stradonicích (Píč 1903, 9). Na druhé straně trpěla zřejmě jeho práce (i družiny) typickým neduhem zděděným z 19. století – nezájmem o nevzhledný sídlištní materiál (a to i vzhledem k muzejním účelům výzkumů). O generaci mladší, nedávno začínající, ale už zkušený a moderněji cítící praktik Albín Stocký o tom napsal v roce 1911 s ohledem na neolit a eneolit:

„Jsou to docela jiné výsledky, kopeme-li na sídlišti poctivě a důkladně, [...] nebo spokojíme-li se sbíráním předmětů pro sbírku – a kopáním na pohřebiš-

tích. Vyčerpání všeho materiálu ze sídliště teprve podává správný obraz o celku a právě to, co Píč a celá řada jiných odhazovali jako atypické – neúhledné – nezdobené – hrubé střepy – to podává jasný obraz o vlivech a o směrech, odkud tyto vlivy se braly. Kdykoli přijdu do zemského muzea a přehlížím náš neolith dost uboze tam odbývaný, vždy mi to připadá, jako kdyby někdo po nás vykopával naše ‚kulturní jámy a vrstvy‘ a vybíral jen krásné střepy jemných porculánů a křišťálového skla a krajáče nechal stranou. Inu – de gustibus non est disputandum – jenže ve vědě nesmí gusto hrát žádnou roli.“⁹⁶

Ohromný význam mělo i vystavení výsledků této činnosti v Národním muzeu, o němž už bylo řečeno dost. Lze shrnout, že instalace z let 1894–96 byla (po výstavním náběhu v roce 1891) první publikací jeho systému, pomohla mu formulovat závěry – a pomohla ovšem i jeho kritikům. V každém případě se stala základem moderní české archeologické muzejní prezentace, od níž se plynule odvíjela moderní výstavní praxe v NM (*Sklenář 1998*). Sbíрка a její instalace, jak konstatovali už Píčovi současníci, posunula Národní muzeum mezi nejdůležitější muzea střední Evropy a nikdo, kdo chtěl řešit otázku jejího pravěku, se nemohl vyhnout jejich studiu.

(Připomeňme si na okraj, že Píč promýšlel i muzejní práci v rovině obecnější i zcela praktické. Ukázkou může sloužit jeho přednáška „O vědeckých úkolech velkých muzeí vůbec a našeho národního muzea zvláště“, proslovená na valném shromáždění Společnosti NM 24. 4. 1907; je velmi zajímavá zejména svou konkrétní adresností, která u postižených vyvolala protesty.⁹⁷)

Ale význam největší měla publikace sbírek tiskem. Píč od počátku dbal na průběžné zveřejňování výsledků výzkumů svých i „družiny“ bez zbytečného odkladu, což umožnil tím, že dal k dispozici *Památky*. Vrcholem se pak staly *Starožitnosti země České*, jež sám *Niederle* (1913, 121) označil za „literární čin prvního řádu“. Že šlo o práci programovou, zaměřenou v prvním plánu na evidenci a zpřístupnění sbírek Národního muzea, dokládají různé poznámky v Píčovských písemnostech už v době jeho příprav: „Sbírkou praehistorické budou publikovány při mém novém spisu o praehistorii české, které budou i illustrovaným katalogem i zpracováním sbírek.“⁹⁸

Dílo nahradilo zastaralý již *Vocelův Pravěk* a svým rozsahem i pojetím nemělo nejen v naší, ale vcelku ani v evropské literatuře obdoby; vznikla informační „databáze“, kvalitou i kvantitou nepoměrně přesahující první skromný pokus Ludvíka Šnajdra z roku 1891 (možnosti obou autorů byly ovšem nesouměřitelné).

⁹⁵ Koncept přípisu čj. 855 ze 16. 6. 1895 – Archiv NM, fond Registratura, kart. 42.

⁹⁶ V dopise J. Palliardimu 29. 3. 1911 – *Stocký* (1911–29, 7).

⁹⁷ Text viz Archiv NM, fond Registratura, kart. 68, odd. Protokoly; k tomu písemná stížnost pokladníka F. Kudrny – tamtéž, kart. 67, čj. 1163. Srov. *Sklenář, v tisku*.

⁹⁸ J. L. Píč, přípis správnímu výboru NM 17. 2. 1897 – Archiv NM, fond Registratura, kart. 48, neprotokol.

telné). Takto koncipovaný záměr se podařilo uskutečnit v poslední chvíli, protože stále rychlejší nárůst nálezořé základny ji později učinil nemořnou pro jednotlivce, a dnes už prakticky i pro celé kolektivy.

Pokud bylo možno strukturu díla něco vytknout, je to absence cizojazyčných prvků (shrnutí obsahu, překlady popisů k ilustracím). Z Píčovy korespondence je zřejmé, kolik zahraničních badatelů litovalo, že pro neznalost češtiny nemohou tohoto díla plně využívat,⁹⁹ a omezovalo se vlastně jen na nepřeherné bohatství vyobrazeného materiálu (Římsko-germánské muzeum v Mohuči dokonce řádalo výměnou o reprodukce všech tabulek¹⁰⁰

Jen jednotlivci sebrali tolik odvahy, aby se pokusili do češtiny proniknout. Vedle již zmíněného Décheletta připomeňme ještě předního ruského archeologa V. I. Sizova.¹⁰¹ Jiní radili co nejdříve pořídít alespoň německý překlad, jako vídeňský Josef Szombathy,¹⁰² nebo řádaly alespoň o řástečnou úpravu či resumé: např. prof. Johanna Mestorfová z Kielu, první významná řena v archeologii, doporučovala u popisů tabulek překlady do němčiny či jiného světového jazyka (mařarský zkoumatel Lengyelu M. Wosinsky si je sám nechal přeložit); Julius Naue z Mnichova (který souběžně s F. X. Francem jako první systematicky zkoumal mohylová pohřebiště v Bavorsku) dodatkem k nadšené chvály vícekrát doporučoval cizojazyčná shrnutí podle vzoru publikací švédských či norských, které jsou v obdobné situaci.¹⁰³

⁹⁹ Např. lord John Abercromby, autor klasické knihy o britské době bronzové (1912), jenž zasílal Píčovi nálezořé mapy ze Skotska i Anglie, navštívil jej i v Praze a organizoval výměnu Památek za *Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland*: „C'est, pourtant, un grand damage pour moi, que de n'être à même de lire votre magnifique ouvrage. C'est vrai qu'avec l'aide d'une petite dictionnaire je puis comprendre quelque-chose [...]. Cependant j'ai envoyé à Londres pour une grammaire et un livre pour faciliter la lecture de la langue tchéque“ (Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 3, ř. 71). Berlínský archeolog prof. A. Lissauer: „Ich beabsichtige auch mich wieder in das Čechische hineinzulesen“ (12. 6. 03 – tamtéž, kart. 8, ř. 562); mnichovský J. Naue píše Píčovi 19. 7. 1898: „Erst kürzlich klagte mir auch ein befreundeter englischer Forscher seine Noth, daß er rathlos sei mit der Übersetzung, weil er niemand finden kann, der ihm wenigstens einige sichere Aufschlüsse zu geben vermag“ (Tamtéž, kart. 9, ř. 661).
¹⁰⁰ P. Reinecke J. L. Píčovi, 2. 11. 1907 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 10, ř. 765.

¹⁰¹ „Skažu Vam daže, řto eti Vaši trudy zastavili menja teper²-zanimatšja češským jazykom – so celju řítat samomu Vaši trudy i trudy drugih češských učennych archeologov.“ V. I. Sizov Píčovi, Moskva 15. 2. 1895 – Archiv NM, fond Píč, kart. 11, ř. 836.

¹⁰² „Was wäre das erst für ein Bombenerfolg durch ganz Europa, wenn Sie ihrer Gelehrsamkeit nicht die enge Rinne der čechischen Sprache geben müßten“ – dopis 13. 1. 1902 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 11, ř. 878.

¹⁰³ „Ist oder wäre es denn nicht möglich gewesen, dass diesem Ihren grossen Werke ein Resumé [...] in französischer Sprache beigegeben werden konnte, wie es in Schweden geschieht?“ – dopis 26. 2. 1899 – Archiv NM, fond J. L. Píč, kart. 9, ř. 661. – Podobně už ke starším publikacím E. Wagner z Karlsruhe: „Ihre Publikationen sind doch nicht bloß für

Tyto hlasy zněly od samého začátku vydávání *Starořitností* a dokonce už říve ke starším Píčovým pracím, přesto k nim Píč nikdy nepřihlédl – a nikdy své stanovisko nevysvětlil: řlo o úsporu výrobních nákladů, nebo o projev hrdého vlastenectví, snařícího se donutit zahraniční odborníky k seznámení s češtinou? Teprve na samém konci shrnul Píč své základní názory a závěry do německé brožurky, určené „vnějšimu světu“ (*Píč 1910a*).

Pro domácí odborné publikum měly ovšem *Starořitností* cenu nedozírnou: „oživil ‚němý‘ materiál kulturní [...]. Národ zůstane mu navřdy vděčným za bezpříkladnou jeho obřtavost a neúmornou práci“ (*Červinka 1907*, 55).

„Jsem sice toho náhledu, že se svět bude tořiti řále, budeli o knihu více neb méně na světě“, napsal Píč, když v roce 1892 řádalo o místo v Národním muzeu, ale budoucnost ukázala, že jeho řivotní plán natolik irelevantní nebyl. Jednotlivec tu dokázal shromáždit a do evropských souvislostí postavit všechen známý nálezořý materiál z řech: podrobné soupisy všech autorovi známých nálezů, tvoří podstatnou řást obsahu každého svazku *Starořitností* v abecedním řazení lokalit určitých typů s popisem nálezů, odkazy na literaturu a uložení; k tomu přistupuje tabulkové vyobrazení značné řásti materiálu v množství dosud nevidaném a distribuční mapy k nim přikládáné, průkopnické svým pojetím v evropském měřítku a zejména pro řechy. Je pravda, že určitý aspekt nálezořého fondu byl poněkud opomenut, resp. rozptýlen do různých kultur a neregistrován v soupisech: depoty, ostatně nedávno průkopnický zpracované J. *Richlým* (1894). Ale ani ty neměly snad nakonec chybět – existuje aspoň zmínka o tom, že Píč uvažoval vydat hromadné nálezy jako nový (zřejmě doplňkový) svazek *Starořitností*,¹⁰⁴ ale k tomu už ze známých důvodů nedošlo.

Podobně nevyšel ani poslední ediční záměr Píčov, doplňující spektrum jeho publikací – totiž od roku 1910 chystaný rozsáhlý archeologicko-topografický slovník řech, předložený Archeologické komisi akademie a ří k vydání schválený v prosinci 1911, bohuřel ale nedokonřený, takže po nějakém řase úvah o jeho dopracování bylo torzo slovníku definitivně odloženo.

O konkrétních výsledcích Píčovy práce bylo už řečeno dost, stačí jen připomenout hlavní body:

- koncepce „pokolení skrřených koster“, zejména neolitu a eneolitu, zřařilá nebyla;
- za přínosné lze považovat utřídění a genetické propojení mohylových kultur i stanovení rámcové

Böhmen, sondern für die ganze wissenschaftliche Welt!“ – dopis 16. 9. 1896 – Archiv NM, fond J. L. Píč, k. 15, ř. 1061.
¹⁰⁴ L. Domečka J. Hellichovi, Hradec Králové 2. 11. 1917 – Polabské muzeum Poděbrady, fond J. Hellich, iř. 12.978).

- příslušnosti česko-falckých mohyl k širšímu západnímu okruhu a ke sféře keltských počátků;
- v sekvenci kultur lužických popelnicových polí i v hypotéze jejich slovanskosti se Píč do značné míry shodoval s odpůrci, hlavním jeho přínosem byla identifikace a vymezení kultury platěnické;
 - podobně Píč poprvé rozpoznal, popsal a do kontextu (i když ne zcela přesně) uvedl kulturu bylanskou;
 - celkem správně datoval a zařadil do proudu vývoje laténské kostrové hroby a spojil je s historickými Bóji, což mělo v budoucnu v archeologii ohlas;
 - dobře popsal a zařadil (i když nepřesně datoval a sporně vyložil) oppidum u Stradonic, tedy vlastně „stradonickou kulturu“, což mělo zásadní význam v mezinárodním měřítku;
 - objevil (interpretčně), vymezil, zařadil a vcelku správně datoval „dobřichovskou kulturu“ (později tak označenou) jako první skutečnou reprezentaci doby římské v Čechách, i když znásilňující interpretace spojovacího článku mezi žárovými hroby lužickými a slovanskými měla po zásluze jen krátký život (vzdor souhlasu opozice!);
 - jeho přehled archeologie raného středověku (doby hradištní) se stal dobrým základem pro budoucí bádání v tomto úseku, kapitola o hradištích pak základem moderního bádání o tomto typu lokalit.

Porovnání stanovisek zaujímaných v poslední fázi polemik oběma stranami podává tab. 6.

Positiv je tedy dost, rozhodně se jejich souhrn liší od obrazu, který se nám snažila vsugerovat tradice – např. poměrně nedávno v historickém úvodu k *Pravěkým dějinám Čech*: již pohled na zmíněnou tabulku 6 a neméně pak na širší dějiště a průběh sporu by měl odpovědět na otázku, zda lze skutečně tvrdit, že Píč „silně zdůraznil vlastní subjektivní představu vývoje, která se zvláště v nejstarším období podstatně rozcházela s celkovým stavem tehdejšího poznání“, že potlačil mluvu archeologických pramenů apod. (J. Filip in *Pleiner [red.] 1978*, 10). Význam Píčova díla pro vývoj oboru byl základní, názory v mnohém směru předvídaté (i když v jiných ovšem zase mylné – ačkoli kromě „pokolení skrčených koster“ se v těch nejproblematičtějších ohledech shodovaly s názory opozice), „v mnohém opraveny, ne však vždy překonány“ (*Neustupný 1937*) a myšlenkový základ dnešní české archeologie si ve skutečnosti nelze bez jeho vlivu představit.

Toto zjištění má jistě nemalý význam pro dnešní ocenění, ale budiž zdůrazněno, že z celkového hlediska to není to nejpodstatnější. Aktualismus – dějiny archeologie jako postupné opravování mylných názorů směrem k dokonalému (dnešnímu) stavu – je oblíbenou chybou hodnotících pohledů do minulosti a pokud je součástí tohoto článku, jde především

o ústupek obecnému očekávání. Skutečný význam uzavřeného života a díla určité osobnosti pro vědní obor nelze měřit tím, nakolik se její názory shodují s tím, co momentálně platí dnes. Snad nejvýstižněji zdůvodnil tuto pravdu literární historik Oldřich *Králik* (1953, 380): „Mechanickým shledáváním kousků pravdy v dílech starých učenců se nám dějiny vědy promění v žalostné dějiny vědeckých omylů, občas se zábleskem pravdivého poznání. A i zjevy největších učenců [...] se změní v tápavé kolísání mezi skutečným poznáním a omylným blouděním.“

Jaké tedy byly skutečné zásluhy člověka za života oslavovaného možná víc a po smrti zatlačovaného do oné historie určitě víc, než si zasloužil? Cílem našeho pohledu musí být především zjištění, jaký význam měla zkoumaná osobnost pro svoji dobu a prostředí. A v tomto směru bylo snad ve vší stručnosti bezpečně doloženo, že Josef Ladislav Píč byl ve dvou dekadách kolem přelomu století, kdy se ke slovu opět dostala archeologická syntéza, osobností ve svém oboru nejvýraznější, dominantní, také nejznámější, navenek jakýmsi typovým reprezentantem představy archeologa, nejaktivnějším organizátorem a spoluúčastníkem terénního výzkumu, prvním mezi archeologickými muzejníky i autory odborných spisů; byl hlavním spolutvůrcem své éry (tedy tím, čím se stal Niederle po jeho smrti).

A jaký smysl měl celý výše sledovaný zápas, jímž česká archeologie žila v první dekádě 20. století?

S odstupem lze říci, že měl dvě strany. Na jedné vyčerpával tvůrčí potenciál tehdejší české archeologie, soustřeďoval jej na relativně chronologickou osnovu či etnické atribuce a odsouval do pozadí snad všechny ostatní potřeby oboru, zejména reakce na vnější podněty, uzavíral českou archeologii samu do sebe; doplácel na to například výzkum paleolitu, který neposkytoval prostor k polemikám uvedeného zaměření a žádnou ze stran tedy nezajímal.

Na druhé straně však měly tyto polemiky navzdory nevybíravým formám zásadní význam pro budoucí vnitřní růst oboru; lze říci, že toto období bylo svědkem skokové proměny dosud jen narůstající kvantity v kvalitu. Česká archeologie si vyjasnila hlavní interpretační otázky a obě strany uspořádaly své názory na ně do přehledných syntetických prací, jimiž se zápas uzavřel; pro budoucnost se kvalifikovala ta, která neměla historické ambice, držela se archeologické stránky věci, ale právě tím dala českému myšlení o pravěku zdravý faktografický základ; za daného stavu poznání bylo rozhodně reálnější uvažovat o kulturách a typech než o pokoleních – navíc interpretace kultur mohla být traktována odděleně od jejich popisu a s vývojem věcného poznání se měnit, zatímco koncepce „pokolení“ jakožto etnik byla vtělena přímo do archeologického materiálu a s výjimkou „pokolení kamenných mohyl“ jej nutně znásilňovala.

Škola muzejní (Píč)	Škola univerzitní (Niederle, Buchtela)
Cistý <u>neolit</u> v Čechách neexistuje	<i>Cistý neolit v Čechách existuje (keramika lineární, vypíchaná)</i>
Všechny neolitické a eneolitické keramické skupiny různého původu jsou současné, rozdíly jsou funkční <u>Mohylová</u> : doba 1/ starší (bronz); 2/ mladší (železo) – <i>vývoj plynulý, prvky halštatské a časně laténské</i>	Eneolitické skupiny různého původu jsou mladší než neolitické, rozdíly mezi nimi jsou chronologické doba 1/ starší (bronz); 2/ mladší (železo) – nová invaze? s halštatskou kulturou (ale i prvky až římské) nastupuje o málo později než únětická, končí v 1. stol. př. Kr. nebo až v 1. po Kr.
" – datování: počátek nelze přesně paralelizovat s únětickou, <i>konec po nástupu latěnu</i> (asi 3. stol. př. Kr.) " – <i>příslušnost ke kulturnímu prostředí, z něhož vyrostla keltská kultura (keltské etnikum)</i>	mladší invaze (= halštatská mohylová) snad mohla být galská?
<u>Lužická</u> : nový lid z Lužice a Slezska na horní Jizeru a horní Labe " – datování: od (střední-mladší) doby bronzové nejméně po latěn (vč. slezské? spona Libochovany)	nový lid ze Saska proti Labi a ze Slezska na horní Labe současně mladší doba bronzová (delší trvání neudává)
<u>Platěnická</u> : <i>vývojová fáze pokolení žárových hrobů pod záp. a již. (halštatskými) kulturními vlivy</i> " – datování: od horizontu duchcovské spony do počátku doby římské	východní složka kultury bylanské (bylansko-platěnické), jež vystřídala kulturu slezskou 2. stol. př. Kr. – 1. či 2. (-3.) po Kr.
<u>Knovízská</u> : mladší fáze únětické kultury v plynulém vývoji	Buchtela: kultura (lužicko-)knovízská (mladší doba bronzová) je splynutím únětické a mladší lužické pod tlakem kultury slezské (Niederle: tlak mohylového lidu); <i>patří mezi kultury popelnicových polí</i> (kostrové hroby = původní obyvatelstvo)
<u>Bylanská</u> : <i>z knovízské pod kulturním vlivem západní halštatské oblasti</i> jako poslední vývojová fáze pokolení skrčených koster; žárová složka = příznak** přechodu k žehu pod vlivem kultur popelnicových polí " – datování: asi 5. stol. př. Kr. až 0	<i>z knovízské</i> pod vlivem přímé okupace z jihočeské mohylové oblasti jako samostatná „bylansko-platěnická kultura“ v rámci kultur žárových hrobů; kostrová složka = pozůstatky autochtonní složky obyvatelstva vznik asi od 5. stol. př. Kr., rozkvět v 2. stol. př. Kr. – trvání do 1.-2. (-3.) stol. po Kr.
<u>Latěn – kostrové hroby: jistě keltské (Bójové)</u> " – datování: od 400 př. (či už 5. stol.) až k počátku 1. stol. př. Kr. " <i>kostrové hroby: konec před příchodem Markomanů</i>	kostrové hroby: možná Keltové? od 2.-1. stol. (Buchtela: 2. polovina až konec 1.) stol. př. Kr. až do 1. stol. po Kr. kostrové hroby zčásti markomanské
Stradonice = Marobudum, „ <i>pozdní kultura galská</i> “, pod vládou Markomanů " – datování: krátce před 0 – 25 až 50 po Kr.	Marobudum: Niederle ano, Buchtela ne; kultura „římsko-galská“ datování podle Píče
<u>Markomané</u> : lze o nich mluvit jen v časovém úseku shodném s trváním Stradonic	Markomané = kultura dobřichovská , snad už i část laténských kostrových hrobů; v jihočeské mohylové oblasti mohli být ještě v mladší době římské
<u>Doba římská: od přelomu letopočtu do 5. stol. po Kr. (starší: 1.-2., mladší: 3.-4., doba úpadku 5. stol.)</u>	od poloviny 1. stol. po Kr. do pol. 5. resp. přelomu 5./6. stol. (starší do 3., mladší do 5.-6. stol.)
<u>Slované: hradištní keramika: původ z podunajských pozdněřímských provincií, k nám až po r. 500</u>	hradištní keramika: domácí původ už v keramice doby římské
<u>Hradiště začínají už ve starší době hradištní</u>	Hradiště začínají asi nedlouho před koncem 9. stol.

Tab. 6 Přehledné srovnání důležitějších sporných bodů mezi českými archeologickými školami. Závěry bližší dnešnímu stavu poznání než názory druhé strany jsou vyznačeny silnějším písmem, názory zhruba odpovídající dnešním vyznačeny silnější kurzivou. Použita je novodobá terminologie. – *Taf. 6* Übersichtliche Vergleichung wichtiger Streitpunkte zwischen tschechischen archäologischen Schulen. Dem heutigen Forschungsstand nähere Schlüsse sind mit Fettschrift, diesem Stand ungefähr entsprechende Ansichten mit Kursivfettschrift gezeichnet. Die moderne Terminologie ist angewendet.

Výsledek byl ovšem zkreslen způsobem, jímž celý zápas skončil a jímž jedna ze stran monopolizovala jeho výklad a nakonec celý obor. Dnes s odstupem celého století lze říci, že pozdější negativní obraz Pí-

čova „učení“ byl založen na tom, že Píč – především asi z nevelkého zájmu o „přednárodní“ období, řešené spíše z nutnosti – zvolil v případě neolitu resp. eneolitu poměrně snadné řešení a chronologickým

Obr. 22 J. L. Píč (druhý zprava, nalévající) ve skupině vědeckých a uměleckých přátel z počátku 20. století: zleva básník Bohdan Kaminský, arch. Václav Roštlapil, Alois Jirásek, prof. MUDr. Václav Rubeška, pekař Mácha, Píč a MUDr. Bohuslav Hellich; sedící umělecký kritik Karel B. Mádl (Národní muzeum, oddělení starších českých dějin). – Abb. 22 J. L. Píč (der zweite von rechts, einschenkend) in einer Gesellschaft wissenschaftlicher und künstlerischer Freunde am Anfang des 20. Jh. (Nationalmuseum Prag, Abteilung für ältere böhmische Geschichte).

úvahám se tak (záměrně?) vyhnul, zatímco Buchtela v duchu svého přístupu k archeologii jasnozřivě vyřešil danou situaci, a to prakticky s trvalou platností. Ve všech následujících obdobích ale univerzitní škola ztratila náskok: často sdílela s Píčem stejný názor (resp. setrvávala ve stejném omylu) a pokud se s ním rozcházela, pak obvykle ve svůj neprospěch (viděno dnešními očima). Období po Píčově smrti to ovšem vidět nemohlo, ale dnes už můžeme mít trochu jasněji a z tohoto hlediska můžeme posuzovat výroky o „neschopnosti vědecky myslet“ apod., jimiž vítězná škola poněkud nevkusně častovala ještě mrtvého soupeře.

Jak si správně povšiml již A. Stocký (1926, 13), skutečná osobní tragedie Píčova spočívala v tom, že jím nejvíce ceněná historicko-etnologická koncepce českého pravěku zanikla bez vlivu na příští stav české archeologie – a naopak jím přes všechnu hrdost a zadostiučinění jen za nutný prostředek považované nashromáždění, systematizace, analýza, komparace a zpřístupnění pramenů si zachovaly cenu dlouhodobou a zčásti trvalou.

Patří mu uznání hlavně za to, že oživil chápání archeologických nálezů jako historických pramenů, že se pokusil překročit hranice pozitivistické,

artefaktualistické archeologie své doby jako vědy o starožitnostech a přehodnotit její poznatky i problémy z hlediska historika. On první pojal pravěk jako součást historie a položil základy nejen k pochopení pravěkých dějin v celoevropských souvislostech, ale vůbec k zájmu o ně, překračujícímu meze starožitnický či umělecko-historicky chápané archeologie. Jeho chybou bylo, že vložil do základu své představy o českém pravěku předem vytvořenou myšlenku (etnický význam způsobů pohřbívání) a snažil se jí pak přizpůsobit archeologický materiál. Zamířil na svoji dobu hodně vysoko, koncepčně ji předběhl a proto i jeho neúspěch byl nápadnější.

To ale neznamená, že směr jím zvolený byl chybný; jeho prorocství, že archeologie nemůže setrvávat na stanovisku „umělecko-řemeslném“, že „dřív nebo později musí zabočiti na novou dráhu [...] národopisnou“ (Píč 1911a), se po desítkách let vyplnilo, třebaže už v trochu jiném kontextu, než si představoval, a s pozměněnými prioritami.

V té době, na tom stupni poznání šlo však těžko udělat víc. Bylo třeba provést nejprve syntézu archeologických poznatků v užším smyslu a uspořádat je

do uceleného relativně chronologického systému. Tento krok nebylo možno přeskocit. Udělala jej univerzitní skupina, která se opatrně neodpoutala od archeologické reality, místo lidských pokolení se soustředila na keramické typy; díky tomu se jí ale podařilo vytvořit základ platný pro českou archeologickou školu v mnohých rysech dodnes. Její *Rukověť* vyhověla dobové potřebě mnohem lépe – ponechme stranou, že za významnou část pramenů vděčila muzejní skupině a že mimo dobu kamennou je to často jen kritická (ne vždy šťastná) úprava Píčova systému. Situace vzniklá Píčovou smrtí jí pak dovolila systém dopracovávat a uvést do praxe.

Čtenáři předchozích stránek se může zdát, že sporné názory a polemiky kolem jednotlivých závěrů jsou probrány příliš podrobně (tady nutno poznamenat, že v rozboru byl zcela pominut antropologický aspekt, beztak oboustranně v podstatě redukován na kraniologické úvahy, k nimž se souborně vyjádřil Píč 1898), ovšem nelze se bez toho obejít, když uvážíme, že jde o nejvýznamnější přelom v dějinách české archeologie, kde musíme hledat kořeny dnešního pojetí pravěku – přitom vzhledem k zániku jedné strany sporu nebyly tyto výměny názorů nikdy podrobně popsány a snad dodnes se o nich tradují některé neopodstatněné pověry (či spíše donedávna se tradovaly, protože zájem moderní české archeologie o vlastní dějiny byl v minulých desetiletích na rozdíl od jiných evropských zemí zanedbatelný).

Nakonec ještě něco o lidech

Píč v době svého vrcholu měl velký osobní vliv a nemalý zástup přátel a ctitelů, nejen v rámci „družiny“, ale v mnohem širších kruzích a to nejen odborných; namátkou připomeňme jeho vztah literární a umělecké – přátelství s Jiráskem či Wintrem, spolupráci s Myslbekem při „vystrojení“ sv. Václava na pomníku, nebo Alfonse Muchu, který si opatřil už první svazky *Starožitností* („velmi rád bych se proniknul Vaším světlem“¹⁰⁵). Kdo patřil k jeho přátelskému okruhu, měl otevřenou cestu v muzeu i v Akademii a publikační možnosti v *Památkách*; leckteří jiní, byť i nebyli přímo přívrženci univerzitní školy, zůstávali stranou, aniž by se jich ale opačná strana ujala, zejména měli vlastní názory – to byl případ F. X. France zcela osamocené, nebo stárnoucího Ludvíka Šnajdra, hledajícího oporu v přátelství s J. A. Jírou (postizeným naopak tím, že se snažil být zadobře s oběma stranami a žádná jej nepovažovala za svého). Nešlo ovšem o nějaké nepřátelství. K Francovi, jenž byl uváděn jako příklad Píčova nadřazeného přezírání

„amatérů“ odsouvaných do zapomenutí (*Böhm 1954*, 23–24; představa, že by Píč přezíral amatéry, jde proti celé podstatě jeho „školy“), stačí prolistovat Píčův svazek o mohylách, kde „pan F. Franc, v oboru zkoumání mohyl rovněž velice zkušený“ (*Píč 1900a*, 66) je citován několikrát vzdor tomu, že jak známo prakticky nic nepublikoval a informace o jeho výsledcích nebylo snadno získat. Že Píč oprávněně nesouhlasil např. s jeho domněnkou o násilném vystřídání domáciho mohylového lidu doby bronzové cizím lidem halštatským, je jiná věc.

Zásadní však byly jeho vztahy k protagonistům zápasu. Z celé řady dokladů, uvedených při sledování jeho peripetií, mohl vzniknout dojem, že jeho aktéři byli naprostými antipody, ale nebylo tomu tak: vzájemné vlivy byly větší, než se přiznávalo, zejména v případě univerzitní školy, která byla téměř vždy stranou reagující. Bez Píčovy průkopnické činnosti, terénních výzkumů a systematických interpretačních pokusů by jeho protivníci nemohli vybudovat svůj systém. Byly tu i podobnosti, zejména mezi Píčem a Niederlem: hluboká, v romantizujícím vlastenectví (zjevném u Píče, latentním u Niederla) kořenící láska ke Slovanstvu a nadšený zájem o jeho minulost i současnost (zároveň jistý zdroj konkurence), obrovská píle a neúnavné pracovní nasazení. Za jiných okolností se oba mohli na tomto poli sejít a porozumět si; u Buchtely tento předpoklad zřejmě chyběl.

Situace se ovšem vyvinula jinak, ale o tom už bylo řečeno dost. Doplňme jen, jak se po letech měnily názory, původně tímto zápasem přímo ovlivněné. Lubor *Niederle* (1915, 6) krátce po Píčově smrti, kdy v nekrolozích dal průchod své averzi, uvádí, že v Píčovských polemikách viděl záměrně lži: „Proto jsem vždy odpovídal, snad někdy příkře, snad s podceněním jeho prací. Ale ve věci vždy on křivdil mně a ne já jemu. Píč byl vůbec člověk zlý, proti mně nespravedlivý. Snad jej omlouvá to, že měl o mně od počátku křivý obraz. Jinak byl chytrý a jako archeolog bystrý a čistých rukou.“ Po dalších téměř dvou desítkách let hovoří právě opačně: „Lituji toho dnes, poněvadž jsem přesvědčen, že Píč nebyl zlý člověk, ale že viděl ve mně, jako ve všech odpůrcích RKZ člověka, jehož nutno odstraniti z vlivných míst z národních důvodů“ (*Niederle 1932*, 14). „Bývali jsme prudcí, bývali jsme zbytečně ostří při těchto debatách, a přece z toho se zrodilo velmi mnoho nového.“ Možná, že v tom hrál roli právě věkový rozdíl: Niederle byl mladý, začínající vědec, teprve zápasící o vytvoření existenční a odborné základny, mnohem spíš ohrožený nepřízní staršího renomovaného kolegy, proto znatelně citlivější na svoji osobu.

Ostatně i spolupráce hlavních představitelů univerzitní školy skončila už krátce po Píčově smrti – někdy počátkem roku 1914 – rozkoem, jehož důsledky se sice zahladily, ale jejich vztah už nikdy

¹⁰⁵ Mucha Píčovi 20. 11. 1902 (ANM, fond Píč, kart. 9).

Obr. 23 Pamětní deska J. L. Píče z roku 1938 na radnici ve Mšenu. – Abb. 23 Gedenktafel von J. L. Píč aus dem Jahre 1938 am Rathaus in Mšeno.

nebyl takový jako dříve; z toho ostatně plynuly i některé Niederlovy pozdní poznámky o Buchtelovi, na něž jsme už narazili výše. Albín Stocký, současník a svědek událostí této doby, třebaže poněkud stranický kvůli svému bližšímu vztahu k Buchtelovi,

psal tehdy ve svém deníku sice roztrpčeně, ale asi ne bez podstatně o křivdě, již Niederle spáchal na svém „nejupřímnějším příteli, který po 15 let byl jeho štítem, který všechnu svou práci jemu vlastně obětoval; sám skoro nic nepublikoval, jen aby Niederla nezastínil. V boji proti Píčovi byl by Niederle bez Buchtely celou svou posici prohrál; bez Buchtely by se nikdy nebyl dopracoval ani takového systému, k jakému došel Píč. Systém archaeologický postavil, vypracoval a zdůvodnil Buchtela – a nazval ho Niederlovým. A to provedl prof. Niederle 2 roky po smrti Píčově, když už Buchtely nepotřeboval“ (*Stocký 1911–29*, 40–41).

To vše odnesl čas. V dalších generacích se stalo zvykem hovořit o víceméně legendární trojici mužů, která založila moderní českou archeologii: Niederle – Buchtela – Matiegka. Jenže je pravda, že Jindřich Matiegka, byť vynikající antropolog zakladatelského významu ve svém oboru, svým podílem spíše jen doplnil a obohatil archeologický obraz školy, aniž se na něm přímo podílel (jeho příspěvek v *Rukověti* také nebyl integrován do textu, nýbrž připojen samostatně), podobně jako v menší míře Bohuslav Hellich přispěl k některým závěrům „školy muzejní“. Výrok o trojici je nicméně správný, jenom vyžaduje malou změnu ve jménech: abecedně Buchtela – Niederle – Píč.

Tolik na závěr o člověku, jehož živý obraz odešel s posledními pamětníky. Podrobné a nestranné zhodnocení toho, co bylo vědeckým produktem jeho díla, zůstává i nadále nesplněným úkolem české archeologie. Tyto řádky měly za úkol vzkřísit jeho památku důslednějším způsobem – tím, že se ukáže, jaký význam měl skutečně pro českou archeologii; že i v Píčově případě platí to, co říká nápis nad místem jeho posledního odpočinku, na vyšehradském Slavíně: „Ač zemřeli, ještě mluví.“

Zusammenfassung

Vor hundert Jahren, 19. 12. 1911 hat Professor Josef Ladislav Píč, das Haupt der sog. „Musealschule“ in der tschechischen Archäologie, sein Leben freiwillig abgeschlossen. Dadurch hat er seinen Gegnern aus der „Universitätsschule“ den Raum frei gemacht, die dann mehr als ein halbes Jahrhundert die Richtung des Faches in Böhmen festgelegt hat. Píč's Gedächtnis ist für lange Zeit in den Hintergrund getreten. Die heutige Forschung stellt aber allmählich fest, daß seine Ansichten häufig berechtigt waren und daß sein fachliches Vermächtnis erinnerungswert ist. Es ist also erforderlich, Píč's Arbeit und den ganzen Kampf beider Schulen in den Jahren 1890–1911 zu rekapitulieren und das Gedächtnis von J. L. Píč als einer der größten Persönlichkeiten der böhmischen Archäologie aufzufrischen.

Josef Ladislav Píč ist am 19. 1. 1847 geboren, er war somit um eine Generation älter als seine Hauptgegner aus der Universitätsschule – Lubor Niederle (1865) und Karel Buchtela (1864). Er ist auch noch aus der romantischen Auffassung der Archäologie ausgegangen, während die zwei Letztgenannten schon in positivistischer Atmosphäre herangewachsen sind. Píč hatte ursprünglich als Historiker angefangen, im Jahre 1883 hat sich an der Prager Karlsuniversität habilitiert. In folgenden Jahren begann er sich aber für die frühgeschichtlichen Wurzeln der tschechischen und slawischen Kultur interessieren und als ein der ersten unter Historikern zum Schluss gekommen ist, daß diese Probleme ohne Kenntnis der materiellen Quellen d. h. Archäologie unlösbar sind.

Der begeisterte und tatkräftige Wissenschaftler hat in 1887 die Redaktion der Zeitschrift *Památky archeologické* („Archäologische Denkmäler“) ergriffen, die er bald fast ausschließlich zur (prähistorischen resp. auch frühgeschichtlichen) Archäologie orientiert hat – mit dem Schwerpunkt in Fundnachrichten (zum erstenmal mit fotografischen Aufnahmen begleitet). Auch hat er die Tätigkeit des Archäologischen Committees des Nationalmuseums in Prag (des Herausgebers der genannten Zeitschrift) – was

damals eine einzige archäologische Korporation für das ganze Land war – aufgefrischt. Gleichzeitig hat er in Begleitung seiner immerwährend zahlreicherer Fachfreunde-Amateurarchäologen (die bald eine freiwillige Mitarbeiternetz, „Píč's Gefolge“ genannt, bildeten) mit Forschungsreisen durch Mittelböhmen angefangen; durch diese Tätigkeit wurden die bisher armen archäologischen Sammlungen des Nationalmuseums wesentlich bereichert. Im Jahre 1893 hat das Museum eine selbständige Abteilung für Prähistorie errichtet und Píč wurde zum ersten Leiter ernannt. In demselben Jahre hat er die Leitung des Archäologischen Committees übernommen und gleichzeitig die leitende Position bei der Gründung der Archäologischen Kommission der Böhmisches Akademie für Wissenschaften, Literatur und Künste gewonnen; eine enge Arbeitsfreundschaft hat ihm bald mit dem Gründer und Mäzen der Akademie, ihren Präsidenten Josef Hlávka verbindet.

Nur an der Universität hat sich Píč nicht als Archäologe durchgesetzt. Die Anthropologie, Ethnologie und urgeschichtliche Archäologie wurden vom Jahre 1891 vom Dozent, später Professor Lubor Niederle, mehr modern (eher kulturanthropologisch) orientierten Schüler von Prof. T. G. Masaryk, vorgelesen. Mit Píč's Kritik der Niederle's Habilitationsarbeit hat der Streit zwischen diese beiden begonnen, der bis zum Píč's Tod (und auch weiter) dauerte: auf einer Seite „Musealschule“ – Píč mit seiner „Gefolge“ der meistens gut situierten Amateure aus dem Lande, auf anderer Seite „Universitätsschule“ von Prof. Niederle und kunsthistorisch geschulten Karel Buchtela.

Die Stellung der Protagonisten zur Problematik war unterschiedlich. Píč als Historiker hat vor allem historiographische Ziele – Rekonstruktion des Verlaufs der Geschichte Böhmens in Ur- und Frühgeschichte und Identifizierung ethnischer Einheiten im Material – verfolgt, in der Archäologie hat er nur eine historische Hilfswissenschaft gesehen. Niederle und vor allem Buchtela als artefaktualistisch orien-

tierter Archäologe-Sammler haben demgegenüber eine „reine“, „kunstgewerbhistorische“ Archäologie betrieben und haben sich zur Bildung eines relativchronologischen Systems (Definierung der Kulturen, Typen und ihren Wechselbeziehungen) konzentriert. (Niederle hat später von der Urgeschichte zu den „slawischen Altertümern“ übergegangen, um mit seinem Lebenswerk dieses Namens anzufangen; Buchtela aber hat in dieser Richtung fortgesetzt und hat sich um Emanzipation der Archäologie von der Historie bemüht.)

Diese zwei waren eher Kabinettforscher, wogegen Píč und seine Freunde einen besonderen Nachdruck auf Terrainforschung d. h. Ausgrabungen belegt haben. Aufgrund der Resultate ihrer mehrjährigen Tätigkeit hat Píč nachher (1894–96) im Nationalmuseum die erste wirkliche und von mehreren europäischen Archäologen bewunderte Dauerausstellung der Ur- und Frühgeschichte Böhmens aufgebaut. Píč selbst hat mehr als hundert europäische Museen vom Irland und England bis Russland gekannt, viele Kongresse usw. besucht und mit vielen Archäologen Beziehungen unterhalten.

Sein Ziel war eine historische Synthese. Für den ersten Schritt ist Píč's Werk *Bojové, Markomani a Češi...* (Boier, Markomannen und Tschechen nach dem Zeugnis der Historie und Archäologie – Píč 1890–92, ders. 1893) als erste moderne Studie auf dieses Thema zu nehmen, das u. a. als Versuch, die Slavinität der Lausitzer Urnenfelder gegen Virchow's Berliner Schule nachzuweisen, interessant war. Ursprünglich hat Píč gedacht, eine Geschichte der frühgeschichtlichen slawischen Kultur zu verfassen; rechtzeitig hat er aber begriffen, dass die Wurzeln dieser Kultur ist in der Urgeschichte und auf dem Gebiete der Archäologie zu suchen. So hat sein Plan des ausgedehnten Lebenswerkes *Starožitnosti země České*, Die Altertümer Böhmens, entstanden.

Píč hat sein Werk vor allem als Gesamtverzeichnis aller bekannten Funde und Fundplätze mit recht reichen Illustrationen (als Tafelwerk) und Fundkarten genommen. Schon dieser Fonds selbst hat sein Wert bis heute nicht verloren. In den Grund des Werkes hat Píč seine Konzeption der Urgeschichte eingelegt, die prinzipiell nicht auf dem „mechanistischen“ Dreiperiodensystem gegründet wurde; für ein relevantes historisches Kriterium hat ihm Grabritus als vermeintlich unwandelbarer traditioneller Charakterzug jeder Nationalkultur bedient („Nationen“ oder Stämme, dauernde ethnische Einheiten waren für ihm als Spätromantiker die Träger der Historie.) Auf seiner archäologischen Karte Böhmens hat er drei Räume mit verschiedener überwiegender Begräbnisart gesehen – flache Skelettgräber resp. Hockergräber (Mitte, Nordwest), Hügelgräber (Südwest, Süd) und Brandgräber (Nordost, Ost). Daraus sind ihm

drei selbständige ethnische Ganzen – „Geschlechter“ mit eigenen parallelen Traditionen der materiellen Kultur (keramischen Erzeugung usw.) hervorgegangen: das Geschlecht der hockenden Skelette, der Steinhügelgräber und der Brandgräber.

Der erste Band der *Starožitnosti* (Píč 1899a) wurde dem ersten, ältesten Geschlecht (vom Neolithikum bis Hallstattzeit in Mittel- und Nordwestböhmen) gewidmet. Diese schwächste der drei historischen Konstruktionen hat eine scharfe Polemik über das Neolithikum in Böhmen erweckt, in der hat sich die Universitätsschule nicht nur konstituiert, sondern auch ein Schema der archäologischen Kulturenfolge festgestellt, die grundsätzlich bis heute gültig ist (Buchtela 1899). Das war der erste, aber auch der letzte wesentliche, vor allem auf dem Felde des Neolithikums (einschließlich des damals noch nicht unterschiedenen Äneolithikums) errungene Sieg dieser Schule. Von der Bronzezeit anfangend steht Píč mehrmals näher den heutigen Ansichten als seine Gegner. Seine Überlegenheit beginnt mit dem zweiten Band über das „Geschlecht der Steinhügelgräber“ (Píč 1900), der stellt eine genetische Bindung der Hügelgräberkulturen in der südlichen Hälfte von Böhmen von der Bronzezeit bis Latènezeit, wahrscheinliche ethnische Kontinuität und die Zugehörigkeit zum „urkeltischen“ Kreis in der Westhälfte Europas fest. Der keltischen Kultur ist der nächste Band (Píč 1902) mit umfassenden Übersicht der keltischen Archäologie in Europa gewidmet; in Böhmen hat er sich mit Latèneskelettgräber befasst, die hier dem Stamme Boii zugeschrieben sind.

Die ganze Reihe von *Starožitnosti* gipfelt mit dem Band *Hradiště bei Stradonice als historisches Marobudum* (Píč 1903a), einer monumentalen Bearbeitung der zahlreichen Funde aus der berühmtesten böhmischen Lokalität von Spätlatènezeit (erstes bekannte und bisher reichstes Oppidum in Böhmen, nach Píč „späte gallische Kultur“ nach Abmarsch der Boier). Es war möglich dank den Studienreisen nach Frankreich, wo Píč u. a. eine enge Freundschaft mit dem Archäologen der französischen Oppida Joseph Déchelette angeknüpft hat; Déchelette, nach tieferer Bekanntmachung mit der tschechischen Sprache, hat Stradonice/Stradonitz der westlichen Fachöffentlichkeit präsentiert und den genannten Band der *Starožitnosti* ins Französische übersetzt (*Déchelette 1901; Píč 1906a*). In der Interpretation ist aber eine Differenz erschienen: nach Píč ist die Lokalität kein typisches Oppidum (wie Déchelette richtig meinte), sondern – in Anbetracht des gewissen Anteils der frühkaiserzeitlichen Funde – wahrscheinlich der von antiken Schriftquellen unter dem Namen Marobudum bekannte Sitz des markomannischen Herrscher Marobud/Marbod.

Nach diesem latènezeitlichen Zwischenspiel hat sich Píč zum letzten „Geschlecht“ – Brandgräberfelder in nordöstlichen Böhmen zurückgekehrt („Die Brandgräber und der Einzug der Tschechen“ – *Píč 1905*, deutsch *1907*). Hier hat Píč als Autor der ersten wichtigen Ausgrabungen dortiger Urnenfelder die genetische Sukzession der bronze- und hallstattzeitlichen Kulturen im Rahmen der Lausitzer Urnenfelder richtig definiert. Das zeitgemässe Erfordernis der ethnischen Bestimmung der Kulturen ist hier aber ungünstig in der Bemühung, die Urnenfelder als slawisch nachzuweisen, zum Ausdruck gekommen. Um sie dann mit frühgeschichtlichen Slawen-Tschechen zu verbinden, war Píč genötigt, die germanischen Brandgräberfelder der römischen Kaiserzeit (die er mit seinen Freunden zum erstenmal in Böhmen entdeckt, beschreibt und richtig klassifiziert) auch als slawisch deklarieren. Die Universitätsschule hat mit ihm in allen diesen Interpretationen übereinstimmt und erst in den 20. Jahren wurden diese Irrtümer berichtigt.

Nach diesem Band hat Píč einen kleinen Handbuch *Übersicht der böhmischen Archäologie* (*Píč 1908*) herausgegeben, wo er seine Ansichten und Konzeption zusammengefasst hat. Die Gegner reagieren mit ihrem eigenen *Handbuch der böhmischen Archäologie* (*Buchtela – Niederle 1910*), dadurch wichtigen, dass nach Píč's Tod dieses Büchlein zum „Katechismus“ der zukünftigen archäologischen Generationen wurde. Die Autoren haben historische oder ethnologische Theorien bzw. Interpretationen vermieden und sich auf archäologische Faktographie beschränkt mit dem Ziel der relativen Chronologie der Kulturen, ihrer Beziehungen und Einflüsse im Geist des antretenden neuen Difussionismus. Erst eine nähere Vergleichung zeigt, inwiefern diese Konzeption aus Píč's Werk ausgeht und was alles ihm verdankt.

Der nächste Band hat seinen Autor endlich zur ursprünglichen Absicht, die slawische Kultur in frühgeschichtlichen Böhmen (slawische Burgwallzeit) zu schildern, geführt („Böhmen in der Fürstenzeit“ – *Píč 1909*). Nachträglich hat Píč versucht, seine methodische Sätze und teoretische Postulaten in eine kleinere Broschüre zusammenzufassen, die sehr interessant ist und eine Art Vermächtnis darstellt (*Píč 1910*). Ehe er nämlich den letzten geplanten Teil der *Starožitnosti* – über die geistliche Kultur der böhmischen Slawen – schreiben könnte, musste er die einen prinzipiellen Standpunkt zum Problem der sog. Königinhöfer und Grünberger Handschriften einnehmen, die die moderne tschechische Universitätsintelligenz als Fälschung des frühen 19. Jahrhunderts bezeichnet hat. Píč, ein Patriot älterer Prägung, wollte an die frühgeschichtliche Echtheit der verdächtigen Manuskripten glauben und im Herbst 1911 hat er mit Mustern nach Paris und Milan gereist,

um positive Begutachtungen einiger bedeutsamen Paläographen zu gewinnen. Problematische Erfolge und rücksichtslose Reaktion der Gegner haben den Kolaps verursacht: Píč's Nerven haben diesen Ansturm nicht ausgehalten und am 19. 12. 1911 hat er den Willen zum Leben verloren.

Infolgedessen hat auch die Musealschule verschwunden, die Gegner haben Nationalmuseum und ganze tschechische Archäologie beherrscht. In Vergessenheit abgeschobene Píč wurde höchstens als ein arbeitsamer, doch wissenschaftlich unfähiger Historiker in der Archäologie vorgestellt. Erst mit allmählichem Rücktritt des traditonellen Positivismus erweckt sich wieder das Interesse für sein Leben und Wirken.

Nach eigenen Worten war Píč der erste Historiker, der die prähistorische Wissenschaft angeeignet hat, um ihres Material als historische Quelle anzuwenden. (Trotzdem war er – dank seinem europäischen Horizont – zu ausgezeichneten Analysen fähig.) Um archäologische Quellen hat Píč grosse Verdienste erworben, u. a. indem er die „Gefolge“ organisiert und geleitet hat: erinnern wir nun auf die Ausgrabungen bei Knovíz, Bylany, Platěnice oder Dobřichov, die ihm als Grundlage zur Entdeckung, Beschreibung, Definieren und Einordnung der Knovízer Kultur (Jung- bzw. Spätbronzezeit), Bylaner und Platěnicer Kultur (Hallstattzeit) und vor allem der bisher unbekannt Besiedlung der römischen Kaiserzeit in Böhmen (damals seine Dobřichov- Kultur). Dank diesem Fleisse haben sich die archäologischen Sammlungen des Prager Nationalmuseums, was der Qualität des Inhalts und der Exposition betrifft, unter die grössten und wichtigsten mindestens in Mitteleuropa eingereiht; deren systematische Veröffentlichung in der Form der *Starožitnosti* – ein Riesenwerk eines einzigen Menschen – hat in Europa keine Analogie und wurde von vielen ausländischen Forschern für zahlreichen Tafelillustrationen und Karten hochgeschätzt, wenn auch sie nicht den tschechischen Text lesen konnten. (Als Ergänzung sollte seine – leider schon nicht vollendete – archäologisch-topographische Enzyklopädie Böhmens dienen.)

Allgemein genommen war Josef Ladislav Píč in Böhmen in zwei Dekaden um die Jahrhundertwende, in der Zeit der Wiederbelebung der archäologischen Synthese, eine markanteste, dominante Persönlichkeit dieser Wissenschaft, der bekannteste und aktivste Organisator der Terrainforschung, der erste unter Museumarchäologen und publizierenden Forschern. Der Streit zwischen ihm und seinen Gegnern hat auf einer Seite den schöpferischen Potential damaliger tschechischer Archäologie ausgeschöpft, nur auf relative Chronologie und ethnische Probleme konzentriert, auf der anderen Seite aber hat sich die Archäologie über Hauptfragen der

Interpretation aufgeklärt und beide Seiten haben endlich seine Stellungen systematisch geordnet. Für die Zukunft hat sich die Seite qualifiziert, die sich ohne historiographischen Ambitionen nur an der rein archäologischen Seite der Problematik gehalten hat und damit dem Fach einen gesunden positivisti-

schen, damals mehr realen und praktischen Grund gegeben. Dieser Fakt keinesfalls erniedrigt den Wert des Versuches von J. L. Píč, der in der Bemühung, hinter dem Fundmaterial den lebenden Menschen zu sehen, über die Möglichkeiten der zeitgenössischen Archäologie gegangen ist.

Literatura a prameny

- Anonym 1851:* Starožitnická cesta prof. Wocela po Čechách. Vesna 1, č. 115–117 (4., 11., 18. 10.), 461–462, 479–481, 487–488.
- Anonym 1891:* Katalog retrospektivní výstavy. (Skupina XXV.) Praha.
- Anonym 1906:* Francouzští učenci vědecky zajímaví se o Čechy. Zlatá Praha 23, č. 36, 432.
- Anonym 1910:* Univ. prof. dr. L. Niederle o dnešním stavu české archaeologie. Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci 27, 30–31.
- Anonym 1912:* Prof. Dr. J. L. Píč. Časopis Národního muzea 86, 201.
- Anonym 1947:* Lubor Niederle. Projevy o tryzně dne 14. června 1946. Praha.
- Almgren, O. 1913:* Zur Bedeutung des Markomannenreichs in Böhmen für die Entwicklung der germanischen Industrie in der frühen Kaiserzeit. Mannus 5, 265–278.
- Axamit, J. 1917:* Zajímavá nádoba z okolí Labského Kostelce. Památky archeologické 29, 9–11.
- Axamit, J. 1921:* Různosti III. Výlet na Plešivec u Jince. Památky archeologické 32, 1920–21, 229–230.
- Behla, R. 1884:* Ueber die Lage der Nationalopferstätte der Sueben im Semnonenwalde. Correspondenz-Blatt der Berliner anthropologischen Gesellschaft 15, 156–158.
- Binétruy, M.-S. 1994:* De l'art roman à la Préhistoire. Des sociétés savantes à l'Institut, itinéraires de Joseph Déchelette. Lyon.
- Binétruy, M.-S. 2000:* L'Hôtel Déchelette, creuset d'une archéologie européenne. In: P. Jacquet – R. Périchon (edd.): Aspects de l'archéologie française au XIXème siècle. Montbrisson, 139–154.
- Böhm, J. 1937:* Vzpomínka na J. L. Píče. Obzor praehistorický 10, 1836–37, 319–321.
- Böhm, J. 1954:* Sto let „Památek archeologických“. Památky archeologické 45, 1–34.
- Böhm, J. 1958:* Výstava „Pravěk Československa“ v Národním museu. Památky archeologické 49, 607–615.
- Buchtela, K. 1898:* recenze – J. L. Píč, Pohřebiště... [viz Píč 1897a]. Věstník slovanských starožitností I., 65–73.
- Buchtela, K. 1899:* Vorgeschichte Böhmens I. Nordböhmen bis zur Zeit um Christi Geburt. Věstník slovanských starožitností III. (příloha).
- Buchtela, K. (B-a.) 1905:* Slované (Archaeologie). Ottův slovník naučný 23, 432–435.
- Buchtela, K. 1906:* Die Lausitzer und schlesischen Brandgräber in Böhmen. Jahrbuch der k. k. Zentral-Kommission... 4, 1., 1–52.
- Buchtela, K. 1907a:* Theorie Dra J. L. Píče o nejstarších kulturách předhistorických v Čechách. Časopis Společnosti přátel starožitností českých 15, 89–98.
- Buchtela, K. [šifra B] 1907b:* Praehistorická archaeologie. Časopis Společnosti přátel starožitností českých 15, 31–34, 109–117.
- Buchtela, K. 1907c:* Dr. Jos. Lad. Píč. Časopis Společnosti přátel starožitností českých 15, 494.
- Buchtela, K. 1909:* K otázce o vzniku neolithu v Čechách a na Moravě. Pravěk 5, 33–34.
- Buchtela, K. 1914:* Jihočeské mohyly a prehistorie severních Čech. Sborník Městského historického musea v Plzni 3, 11–14.
- Buchtela, K. 1915:* O cílech a dosavadních výsledcích badání předhistorického v Čechách. Národopisný věstník československý 10, 23–29.
- Buchtela, K. – Niederle, L. 1910:* Rukověť české archaeologie. Praha.
- Collis, J. 2009:* Déchelette's contribution to Iron Age studies: theory and practice. Anabases 9, 239–247.
- Čermák, K. 1892:* Lužický (polabský) ráz hrobů i vztah jeho ke jménům osad. Český lid 1, 441–446.
- Čermák, K. 1903:* Neolithische Stationen in der Umgebung von Čáslau und ihr Alter. Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien 33, Sitzungsberichte 102–104.
- Červinka, I. L. 1902:* Morava za pravěku. Brno.
- Červinka, I. L. 1903a:* O keramice mladší doby kamenné. Pravěk 1, 59–64, 90–97. [2. část má název O keramice neolithické.]
- Červinka, I. L. 1903b:* recenze – J. L. Píč 1899. Pravěk 1, 24–26.
- Červinka, I. L. 1907:* Kdy zalidnili Slované Evropu střední? Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci 24, 50–67.
- Červinka, I. L. 1911:* recenze – J. L. Píč 1910. Pravěk 7, 73.
- Červinka, I. L. 1912:* Kultura galská a dějepis. Pravěk 8, 37–48.

- Čujanová, E. 1972: Problémy českofalcké mohylové kultury v západních Čechách..., in: Vývoj archeologie v Čechách a na Moravě 1919–1968, sv. 1. Praha, 81–87.
- Déchelette, F. [Aufrère, L.] (eds.) 1962: Livre d'or de Joseph Déchelette, centenaire 1862–1962. Roanne.
- Déchelette, J. 1901: Le Hradischt de Stradonic en Bohême et les fouilles de Bibracte. Étude d'archéologie comparée. Extrait du Congrès archéologique de Mâcon (Juin 1899). Mâcon.
- Déchelette, J. 1903: L'oppidum de Bibracte. Paris.
- Domečka, L. 1913: Čechy v době předhistorické. Praha.
- Droberjar, E. 2008: Aktuální stav výzkumu labsko-germánských sídlišť doby římské a doby stěhování národů v Čechách. In: E. Droberjar – B. Komoróczy – D. Vachútová (edd.): Barbarská sídliště. Brno, 11–21.
- Eisner, J. 1911a: Latène v jihočeských mohylách. Pravěk 7, 5–15, 100–113.
- Eisner, J. 1911b: recenze – J. L. Pič, Aphorismen... (viz Pič 1910). Národopisný věstník československý 6, 15–17.
- Eisner, J. 1914: Vývoj předhistorického osídlení země české. Český časopis historický 20, 137–164.
- Eisner, J. 1946: Dílo prof. Lubora Niederle v archeologii, především slovanské, in: Anonym 1947, 35–44.
- Eisner, J. 1948: Lubor Niederle. Praha.
- Filip, J. 1949–50: Lubor Niederle – prehistorik. Slavia antiqua 2, 65–73 (sep. Poznaň 1952).
- Filip, J. 1967: Lubor Niederle, učitel, archeolog a organizátor. Archeologické rozhledy 19, 143–146.
- Filip, J. 1978: Dosavadní pokusy o syntézu českého pravěku. In: R. Pleiner a kol.: Pravěké dějiny Čech. Praha, 9–18.
- Franc, F. X. 1890: Štáhlauer Ausgrabungen (rukopis, ed. V. Šaldová, Praha 1988).
- Franc, F. X. 1895: O mohylách v Černé Mýti a na Kostelíku u Plzně. Český lid 4, 561–566. [Zkrácený přetisk z Plzeňských listů 1895, č. 42, 45, 48].
- Franc, F. X. 1896: Praehistorická doba na Plzeňsku. In: Popis školního okresu Plzeňského. Plzeň, 122–131.
- Franc, F. X. 1906: Přehled nálezů v oblasti Mže, Radbuzy, Úhlavy a Klabavy (rukopis, ed. V. Šaldová, Praha 1988).
- Götze, A. 1896: Über neolithischen Handel. Berlin.
- Götze, A. 1900a: Über die Gliederung und Chronologie der jüngeren Steinzeit. Verhandlungen der Berliner anthropologischen Gesellschaft 1900, 259–278.
- Götze, A. 1900b: Die Eintheilung der neolithischen Periode in Mitteleuropa. Correspondenz-Blatt der Berliner anthropologischen Gesellschaft 31, 133–137.
- Hdk. [Houdek] 1897: recenze – L. Niederle 1896. Čas 11, 163–164.
- Hoernes, M. 1892: Die Urgeschichte des Menschen nach dem heutigen Stande der Wissenschaft. Wien – Pest – Leipzig.
- Hoernes, M. 1900: recenze – Buchtela 1899, Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien 29, 61–62.
- Hoernes, M. 1915: Urgeschichte der bildenden Kunst. Wien. (2. vyd.)
- Chvojka, O. – Michálek, J. 2011: Výzkumy Josefa Ladislava Piče na mohylových pohřebištích doby bronzové a halštatské v jižních Čechách. Praha (FAP 35).
- Jacob-Friesen, K. H. 1928: Grundfragen der Urgeschichtsforschung. Hannover.
- Jelínek, B. 1882: Hradiště u Butovic. Památky archeologické 12, 1882–84, 125–132.
- Jelínek, B. 1884: Aus den Gräberstätten der liegenden Hocker. Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien 14, 175–194.
- Jelínek, B. 1892: O vývoji pravěkého člověka v Čechách. Pražská revue 1, č. 5–6 (3. a 17. 6.), 77–80, 92–95. (Sep.: O vývinu pravěkého člověka v Čechách. Praha.)
- Jíra, J. A. 1910: O keramice nordické a durynské. Pravěk 6, 162–206.
- Jiráň, L. (ed.) 2008: Archeologie pravěkých Čech 5. Doba bronzová. Praha.
- Jiroušek, B. 2004: Jaroslav Goll, Rukopisy a 80. léta. In: D. Blümllová – B. Jiroušek (eds.): Čas pádu Rukopisů. České Budějovice.
- Kloppfleisch, F. 1883: Vorgeschichtliche Alterthümer der Provinz Sachsen I. Jena.
- Koehl, C. 1906: Über stratigraphische Verhältnisse neolithischer Fundplätze bei Worms, Correspondenz-Blatt der Berliner anthropologischen Gesellschaft 37, 123–125.
- Koehl, C. 1911: Stratigraphie und Chronologie innerhalb der Bandkeramik, Correspondenz-Blatt der Berliner anthropologischen Gesellschaft 42, sep.
- Kössl, J. 2007: Josef Ladislav Pič – život a dílo (Vliv odborných sporů na jeho soukromý a společenský život). Nепublikovaná diplomová práce, Jihočeská univerzita, České Budějovice.
- Kossinna, G. 1895: Ueber die vorgeschichtliche Ausbreitung der Germanen in Deutschland. Correspondenz-Blatt der Berliner anthropologischen Gesellschaft 26, 109–112.
- Kossinna, G. [G. K.] 1911: Todesfälle. Mannus 3, 326–328.
- K. [rál], J. 1911: Jak hájí p. dr. Pič Rukopis Královédvorský. Čas 18. 12. 1911.
- Králík, O. 1953: Josef Dobrovský a Gelasius Dobner. In: Josef Dobrovský 1753–1953 – sborník studií... Praha, 361–418.
- Kryštůfek, J. – Waněk, J., 1914: Pičův poslední odkaz. Praha.
- Lissauer, A. 1892: Die prähistorischen Denkmäler der Provinz Westpreussen und der angrenzenden Gebiete. Leipzig.
- Marek, J. 1991: Jaroslav Goll. Praha.
- Matiegka, J. 1892: Hroby se skrčenými kostrami v Čechách. Český lid 1, 41–46, 109–118, 221–228.
- Matiegka, J. 1911: J. L. Pič. Ocenění jeho archaeologické činnosti. Národní listy 51, č. 355 (24. 12.), 1–2.
- Mijatev, P. (ed.) 1963: Iz archiva na Konstantin Jireček, 3. Sofia.
- Musil, J. 2006: Atlantis české archeologie (kde leželo Marobudon?). Studia Hercynia 10, 92–94.
- Neumann, G. 1932: Dr. Friedrich Kloppfleisch, Professor der Kunstgeschichte an der Universität Jena, Begrün-

- der der thüringischen Urgeschichtsforschung. *Mannus* 24, 134–146.
- Neustupný, J. 1937:* Píč Josef Ladislav. Ottův slovník naučný nové doby IV.2. Praha, 1062.
- Neustupný J. 1946:* Pravěké sbírky Národního muzea za války. *Časopis Národního muzea, oddíl duch.* 115, 95–97.
- Neustupný J. 1947:* Josef Ladislav Píč. *Časopis Národního muzea, oddíl duchovnědný*, 116, 1–42.
- Niederle, L. 1889:* O potřebě oddělení antropologického při novém Museu českém. *Časopis Národního muzea* 63, 275–285.
- Niederle, L. 1891a:* Příspěvky k anthropologii zemí českých I. Hroby s kostrami z konce doby praehistorické v Čechách. Praha.
- Niederle, L. 1891b:* K otázce o původním typu slovanském. *Athenaeum* 8, 196–202.
- Niederle, L. 1892:* Několik slov o pěstování české archaeologie. *Český lid* 1, 317–331.
- Niederle, L. 1893a:* Lidstvo v době předhistorické se zvláštním zřetelem na země slovanské. Praha.
- Niederle, L. 1893b:* recenze – J. L. Píč (red.): *Archaeologický výzkum ve středních Čechách*. *Athenaeum* 10, 208–209.
- Niederle, L. 1894a:* Příspěvky k anthropologii zemí českých II. O mladší době kamenné v Čechách. *Český lid* 3, 257–275, 353–359 (též sep. Praha 1894).
- Niederle, L. 1894b:* Über die jüngere Steinzeit in Böhmen. *Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien* 24, *Sitzungsberichte* 4–6.
- Niederle, L. 1894c:* Praehistorie Evropy. In: heslo *Evropa*. *Ottův slovník naučný* 8, 891–896.
- Niederle, L. 1894d:* recenze – J. N. Woldřich, *Vorgeschichte... (viz Woldřich 1894)*. *Český lid* 3, 471–472.
- Niederle, L. [N.] 1894e:* Devátý ruský archaeologický sjezd ve Vilně (1.–14. srpna 1893). *Český lid* 3, 469–471.
- Niederle, L. 1895a:* O hlavních úlohách české archaeologie. *Český lid* 4, 65–73.
- Niederle, L. 1895b:* Pravěk zemí českých na Národopisné Výstavě Československé. *Český lid* 4, 545–557.
- Niederle, L. 1895c:* Pravěk zemí českých. In: F. A. Šubert et al., *Národopisná výstava československá v Praze 1895*. Praha, 415–419.
- Niederle, L. 1896:* O původu Slovanů. *Studie k slovanským starožitnostem*. Praha.
- Niederle, L. 1897:* Na obranu. (Letákový tisk. Praha.)
- Niederle, L. 1898:* recenze – J. L. Píč, *Žárové hroby... (viz Píč 1897d)*. *Věstník slovanských starožitností* 1, 28–31.
- Niederle, L. (N.) 1899a:* recenze – J. L. Píč, *Starožitností země České I.1*, Praha 1899. *Věstník slovanských starožitností* 2.
- Niederle, L. 1899:* Cesta na XI. archaeolog. sjezd v Kijevě. (Rukopis; Archiv AV ČR, fond Niederle, kart. 1 – Autobiografie.)
- Niederle, L. 1900:* O počátcích dějin zemí českých. *Český časopis historický* 6, 1–14, 103–117, 201–222 (též sep. Praha 1900).
- Niederle, L. 1901:* recenze – J. L. Píč, *Starožitností země České I.2*. Praha 1900. *Český časopis historický* 7, 204–208.
- Niederle, L. 1902a:* recenze – J. L. Píč, *Starožitností země České II.1*. Praha 1902. *Český časopis historický* 8, 202–205.
- Niederle, L. 1902b:* Prohlášení. *Český časopis historický* 8, 381–384.
- Niederle, L. 1904:* *Slovanské starožitnosti I.2*. Praha.
- Niederle, L. 1905:* recenze – J. L. Píč, *Starožitností země České II.2*. Praha 1903. *Český časopis historický* 11, 199–201.
- Niederle, L. 1906:* Příchod Čechů a archaeologie. *Český časopis historický* 12, 1–7.
- Niederle, L. 1907:* *Das letzte Decennium der böhmischen Archäologie*. *Čechische Revue* 1, 300–311. (Těž sep., Praha.)
- Niederle, L. 1908:* recenze – J. L. Píč, *Přehled české archaeologie*. Praha 1908. *Český časopis historický* 14, 360–361.
- Niederle, L. 1909a:* recenze – J. L. Píč, *Starožitností země České III.1*. Praha 1909. *Český časopis historický* 15, 350–356.
- Niederle, L. 1909b:* *Datování galské kultury v Čechách a na Moravě*. *Pravěk* 5, 20–29.
- Niederle, L. 1909c:* *O původu kultury lužické*. *Pravěk* 5, 70–71.
- Niederle, L. 1912:* † Josef Ladislav Píč. *Český časopis historický* 18, 125–128.
- Niederle, L. 1913:* J. L. Píč. *Almanach České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění* 23, 114–123.
- Niederle, L. 1914:* *Poznámky k otázce slovanskosti našich polí popelnicových*. *Památky archeologické* 26, 181–187.
- Niederle, L. 1915:* *Knih rodinných zápisů, založená r. 1915*. (Rukopis; Archiv AV ČR, fond Niederle, kart. 1 – Autobiografie.)
- Niederle, L. 1922:* *Vocel – archaeolog*. In: L. Niederle – V. Birnbaum – A. Novák, *Jan Erazim Vocel*. Praha, 3–19.
- Niederle, L. 1932:* *Z mého života*. (Rukopis; Archiv AV ČR, fond Niederle, kart. 1 – Autobiografie.)
- Niederle, L. b. d. 1:* *Dějiny archaeologie předhistorické v Čechách*. (Rukopis přednášky, Archiv UK, fond L. Niederle)
- Niederle, L. b. d. 2:* *K otázce slovanských pohřebišť z V.–VIII. století*. (Rukopis, Archiv AVČR, fond L. Niederle, kart. 3.)
- Novotný, J. 1894:* *Návod ku sbírání a zachraňování předhistorických památek*. Praha.
- Palliardi, J. 1897:* *Die neolithischen Ansiedlungen mit bemalter Keramik in Mähren und Niederösterreich*. *Mittheilungen der prähistorischen Commission der kais. Akademie der Wissenschaften* I.3, 237–264.
- Palliardi, J. 1911:* *Sídlště z mladší doby kamenné u Boskovštiny*. *Pravěk* 7, 40–48, 125–140.
- Palliardi, J. 1914:* *Die relative Chronologie der jüngeren Steinzeit in Mähren*. *Wiener prähistorische Zeitschrift* 1, 256–277.
- Péré-Noguès, S. 2010a:* *Projet Collectif de Recherche « Archives et correspondance de Joseph Déchelette »*. *Antiquités nationales* 41, 213–217.
- Péré-Noguès, S. 2010b:* *La correspondance de Joseph Déchelette. Reconstitution et histoire d'un réseau de savants*

- européens. In: C. Bonnet – V. Krings – C. Valenti: *Connaître l'Antiquité*. Rennes, 199–230.
- Píč, J. L. 1872*: Pohřebiště u Hrázka. Památky archeologické 9, 455–456.
- Píč, J. L. 1886*: Několik slov o našich starých rukopisech. Národní listy 26, přílohy k č. 182, 185–188 (3., 6.–9. 7.).
- Píč, J. L. 1887*: recenze – Masaryk, T. G.: Skizze einer soziologischen Analyse der sog. Grünberger und Königinhöfer Handschrift. Archiv für slavische Philologie, Berlin 1887. Památky archeologické 14, 1887–89, 108–112.
- Píč, J. L. 1888*: Mužský a jeho okolí v ohledu archaeologickém. Památky archeologické 14, 1887–89, 329–362.
- Píč, J. L. 1890–92*: Bojové, Markomani a Češi dle svědectví historického a archaeologického. Památky Archeologické 15, 193–210, 257–276, 305–318, 431–438, 521–528, 597–604, 655–658, 727–764. (Znovu otištěno in: *Píč (red.) 1893*, I–CIV.)
- Píč, J. L. 1891a*: recenze – L. Niederle, Příspěvky k antropologii zemí českých I. Hroby s kostrami z konce doby praehistorické v Čechách. Praha 1891. Památky archeologické 15, 1890–92, 188–191.
- Píč, J. L. 1891b*: Retrospektivní výstava. I. Praehistorické oddělení. Památky archeologické 15, 1890–92, 317–326.
- Píč, J. L. (red.) 1891–98*: Archaeologický výzkum ve středních Čechách. Památky archeologické 15, 1890–92, 353–412, 481–520, 561–598, 632–656, 689–728; 16, 1893–95, 329–362, 417–438; 17, 1896–97, 175–192, 367–410, 480–538, 671–694; 18, 1898–99, 209–226.
- Píč, J. L. (red.) 1893a*: Archaeologický výzkum ve středních Čechách. Praha.
- Píč, J. L. 1893b*: Paběrky rukopisné. Památky archeologické 16, 301–314.
- Píč, J. L. 1897a*: Pohřebiště se skrčenými kostrami u Bylan (in: *Archeologický výzkum ve středních Čechách*). Památky archeologické 17, 381–399 (+ Úvaha, 401–410).
- Píč, J. L. 1897b*: recenze – L. Niederle: O původu Slovanů. Praha 1896. Památky archeologické 17, 1896–97, 472–476.
- Píč, J. L. 1897c*: recenze – L. Niederle, Na obranu /Praha 1907/. Památky archeologické 17, 1896–97. 666–669.
- Píč, J. L. 1897d*: Žárové hroby na Pičhoře u Dobřichova z doby císařství římského (In: *Archeologický výzkum ve středních Čechách 1895–96*). Památky archeologické 17, 479–538.
- Píč, J. L. 1898*: Praehistorie a kranologie. Památky archeologické 18, 1898–99, 141–148.
- Píč, J. L. 1899a*: Starožitností země České. I. Čechy v době předhistorické – I.1. Úvod, Člověk diluviální, Pokolení skrčených koster. Praha.
- Píč, J. L. 1899b*: K otázce o původu typu hradištného. Památky archeologické 18, 1898–99, 393–408.
- Píč, J. L. 1900a*: Starožitností země České. I. Čechy v době předhistorické – I.2. Pokolení kamenných mohyl. Praha.
- Píč, J. L. 1900b*: recenze – A. Götze 1900a. Památky archeologické 19, 1900–1901, 231–232.
- Píč, J. L. 1902a*: Starožitností země České. II. Čechy na úsvitě dějin – II.1. Kostrové hroby s kulturou marnskou čili latěnskou a Bojové v Čechách. Praha.
- Píč, J. L. 1902b*: recenze – Červinka 1902. Památky archeologické 20, 1902–3, 155–158.
- Píč, J. L. 1903a*: Starožitností země České. II. Čechy na úsvitě dějin – II.2. Hradiště u Stradonic jako historické Marobudum. Praha.
- Píč, J. L. 1903b*: O Vocelově Pravěku země České. Památky archeologické 20, 1902–3, 291–298.
- Píč, J. L. 1903c*: Nový typ žárových hrobů v Čechách. Památky archeologické 20, 1902–3, 467–508.
- Píč, J. L. 1903d*: recenze – P. Reinecke, Zur Kenntnis der La Tène-Denkmaier der Zone nordwärts der Alpen. Památky archeologické 20, 1902–3, 591–592.
- Píč, J. L. 1904*: recenze – L. Šnajdr 1904a. Památky archeologické 21, 1904–5, 325.
- Píč, J. L. 1905*: Starožitností země České. II. Čechy na úsvitě dějin – II.3. Žárové hroby v Čechách a příchod Čechů. Praha.
- Píč, J. L. 1906a*: Le Hradischt de Stradonitz en Bohême. Ouvrage traduit du tchèque par Joseph Déchelette,... Leipzig.
- Píč, J. L. 1906b*: recenze – M. Hoernes: Die neolithische Keramik in Österreich, Jahrbuch der Zentral-Kommission für Kunst- und historische Denkmale 3, 1905. Památky archeologické 22, 1906–7, 222–223.
- Píč, J. L. 1907*: Die Urnengräber in Böhmen. Leipzig.
- Píč, J. L. 1908a*: Přehled české archaeologie. Praha.
- Píč, J. L. 1908b*: recenze – Pravěk 1909, seš. 1–2. Památky archeologické 23, 1908–9, 367–68.
- Píč, J. L. 1909*: Starožitností země České. III. Čechy za doby knížecí – III.1. Část archaeologická. Praha.
- Píč, J. L. 1910a*: Aphorismen über Ethnographie und Kunstgewerbe in der prähistorischen Archäologie. Prag.
- Píč, J. L. 1910b*: recenze – Pravěk 1910, seš. 2–4. Památky archeologické 24, 1910–12, 194.
- Píč, J. L. 1911a*: recenze – K. Buchtela – L. Niederle, Rukověť české archaeologie. Praha 1910. Památky archeologické 24, 1910–12, 395–396.
- Píč, J. L. 1911b*: Rukopis královédvorský před mezinárodním soudem palaeografů skvěle obstál. Národní politika 29 (17. 12.), č. 348, 2. příloha, s. 1–3.
- Píč, J. L. 2004*: Z archeologických cest (K. Sklenář ed.). Zprávy České archeologické společnosti – Supplément 55. Praha.
- Píč, J. L., b. d.*: Na sjezdě v Kyjevě. (Rukopisný fejton – Archiv NM, fond Píč, kart. 18, č. 1185e.)
- Pierrevelcin, G. 2012*: Les relations entre la Bohême et la Gaule du IVe au Ier siècle avant J.-C. Dissertationes Archaeologicae Brunenses Pragensesque 12.
- Pleiner, R. (red.) 1978*: Pravěk dějiny Čech. Praha.
- Prášek, J. V. 1902*: Píč Josef Ladislav. In: *Ottův slovník naučný* 19. Praha, 713.
- Přátelé Píčovi, 1913*: (Zasláno.) Slovuťnému pánu panu Ph. Dru Luboši Niederlovi, c. k. řádnému univ. professoru v Praze. Národní listy č. 125, 8. 5. 1913.
- Richlý, J. [H.] 1894*: Die Bronzezeit in Böhmen. Wien.
- Richlý, J. [H.] 1896*: Allgemeine Bemerkungen über urgeschichtliche Verhältnisse in der südlichen Hälfte Böh-

- mens. Mittheilungen der Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale N. F. 21, 121–123.
- Sklač, V. 2011a:* K výzkumu oppid v Čechách a na Moravě v minulém tisíciletí. *Archeologie ve středních Čechách* 15, 463–474.
- Sklač, V. 2011b:* Oppida a urbanizační procesy ve střední Evropě. *Archeologické rozhledy* 63, 23–64.
- Schliz, A. 1901:* Das steinzeitliche Dorf Grossgartach. Stuttgart.
- Sklenář, K. 1968:* Archeologický sbor Národního muzea. In: 150 let NM. Praha, 91–101.
- Sklenář, K. 1974:* Učenci a pohané. Praha.
- Sklenář, K. 1977:* Z osudů vrchu Hradiště u Stradonic. In: F. Nepil (red.): Stradonice – 750 let obce – 100 let od nálezu pokladu. Praha, 9–15.
- Sklenář, K. 1981:* The history of archaeology in Czechoslovakia. In: G. Daniel (ed.): Towards a History of Archaeology. London, 150–158.
- Sklenář, K. 1983:* Archaeology in Central Europe: The First 500 Years. Leicester – New York.
- Sklenář, K. 1984a:* Vývoj poznání pravěku a rané doby dějinné v českých zemích. In: J. Bouzek – M. Buchvaldek – P. Kostomitsopoulos – K. Sklenář: Dějiny archeologie II. Praha, 7–70.
- Sklenář, K. 1984b:* Vznik prehistorického oddělení Národního muzea v roce 1893. *Časopis Národního muzea, řada historická* 153, 128–145.
- Sklenář, K. 1986:* Josef Ladislav Píč – 75 let od úmrtí archeologa a muzejníka. *Časopis Národního muzea, řada historická* 155, 36.
- Sklenář, K. 1988a:* Studentská léta Josefa Ladislava Píče. *Českolipsko literární* 1988, 73–88.
- Sklenář, K. 1988b:* Archeologie v počátcích Společnosti přátel starožitností. *Sborník Kruhu přátel Muzea hl. m. Prahy* 1, 7–19.
- Sklenář, K. 1993:* Družina profesora Píče. Národní muzeum a zlatý věk neprofesionální archeologie v Čechách. *Sborník Národního muzea ř. A*, 47, 3–4, 1–50 + příl. I–VIII.
- Sklenář, K. 1994:* One hundred and forty years of an archaeological magazine: the problem of true tradition. *Památky archeologické* 85, č. 2, 7–17.
- Sklenář, K. 1998:* Archeologické expozice Národního muzea: z Čech do Evropy – a zpátky? *Muzejní a vlastivědná práce* 36 / *Časopis Společnosti přátel starožitností* 106, 15–30.
- Sklenář, K. 1999:* Archeologický sbor Společnosti Národního muzea. *Zprávy Společnosti Národního muzea* 1999, 7–10.
- Sklenář, K. 2000:* Poznámky k počátkům archeologických map v Čechách. *Sborník prací Filosofické fakulty brněnské univerzity, řada archeologická M 5 (Studia archaeologica Brunensia)*, 189–200.
- Sklenář, K. 2001:* Obraz vlasti. Příběh Národního muzea. Praha.
- Sklenář, K. 2003:* Bohové, hroby a učitelé. *Cesty českých spisovatelů do pravěku*. Praha.
- Sklenář, K. 2004:* Úvod. In: J. L. Píč: *Z archeologických cest. Zprávy České archeologické společnosti – Supplement* 55. Praha, 2–4.
- Sklenář, K. 2005:* Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů. Praha.
- Sklenář, K. 2006:* Jak profesor Píč objevil v Čechách současníky Římanů. *Archeologie* (2), 2, 17–36.
- Sklenář, K. 2011a:* Vývoj péče o archeologické památky v českých zemích do roku 1989. I.–II. *Sborník Národního muzea v Praze, řada A – Historie*, 65, č. 1–2 a 3–4, 1–106.
- Sklenář, K. 2011b:* Josef Ladislav Píč jako redaktor *Památek archeologických* (K stému výročí jeho úmrtí). *Památky archeologické* 102.
- Sklenář, K. 2013:* Z historie archeologických sjezdů (K stému výročí archeologického sjezdu v Praze 1912). *Zprávy České archeologické společnosti – Supplement* 88. Praha.
- Skutil, J. 1933:* Préhistoriens français et préhistoriens tchèques. *Révue française de Prague* 13, 125–130.
- Skutil, J. 1936:* Styky francouzských a československých prehistoriků. *Průdy* 20, 577–586.
- Skutil, J. 1947:* J. L. Píč a J. Déchelette. *Národní obroda* 3, č. 15 (18. 1.). Brno.
- Smetánka, Ž. – Klápště, J. 1979:* Geodeticko-topografický průzkum zaniklých středověkých osad. *Archeologické rozhledy* 31, 614–631.
- Smolík, J. 1884:* Keltické hroby v Elsasku. *Památky archeologické* 12, 1882–4, 560–562.
- Smolík, J. 1893:* Praehistorie česká (in: Čechy). *Ottův slovník naučný* 6, 609–610.
- Smrčka, V. 2011:* Dějiny psané národopisem. Praha.
- Ss. 1912:* Valné shromáždění Musea království Českého. *České slovo* 6, č. 115 (14. 5.), 4.
- Stocký, A. [1911–30]:* Manuál (rukopisný zápisník a deník – Archiv Národního muzea, Praha).
- Stocký, A. 1912:* Poznámky k některým názorům na český neolith v novější německé literatuře. *Pravěk* 8, 26–36.
- Stocký, A. 1913:* Některé úkoly české archaeologie. *Pokroková revue* 1913 (sep.).
- Stocký, A. 1922:* Praehistorie a národopis. *Národopisný věstník československý* 15, 12–22.
- Stocký, A. 1925:* Prof. dr. Lubor Niederle šedesátníkem. *Národní listy* č. 258 (20. 9.), příloha.
- Svoboda, B. 1947:* Píčův methodický odkaz. *Časopis Národního muzea, oddíl duchovnědný*, 116, 13–20.
- Svoboda, B. 1950:* Sto let od narození Dr. J. L. Píče. *Památky archeologické* 43, 1947–48, pravěk, 120–123.
- Syllaba, T. 1986:* Jan Gebauer. Praha.
- Szombathy, J. 1901:* recenze – Déchelette 1901. *Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien* 31, 353–355.
- Šimek, E. 1923:* Čechy a Morava za doby římské. Praha.
- Šittler, E. 1907:* *Archaeologický sbor Musea král. českého v Praze. Památky archeologické* 22, 1906–7, 379–383.
- Šnajdr [Schneider], L. 1880:* Böhmens Einwöhner zur Zeit des Tacitus. *Zeitschrift für Ethnologie* 12, 102–105.
- Šnajdr, L. 1881a:* Materialy k kulturním dějinám lidí bydlivších v hořejším poříčí Labe. Jičín.

- Šnajdr [Schneider], L. 1881b*: Eine Küchenabfallgrube bei Bydžov. Verhandlungen der Berliner anthropologischen Gesellschaft 1881, 243–251.
- Šnajdr, L. 1891*: Počátkové předhistorického místopisu země České a některé úvahy odtud vycházející. Pardubice.
- Šnajdr, L. 1903a*: Příspěvek k časovému určení neolithické keramiky. Časopis Společnosti přátel starožitností českých 11, 6–18, 57–63.
- Šnajdr, L. 1903b*: Baron de Baye a tak zvané starožitnosti francké v Čechách. Časopis Společnosti přátel starožitností českých 11, 133–138.
- Šnajdr [Schneider], L. 1897*: Burgstätte und Fundstätten in Böhmen. V. Das Burgstall von Lhotice bei Nassaberg. Mittheilungen der Central-Commission... N. F. 23, 217–218.
- Šnajdr [Schneider], 1900*: Prähistorische Forschungen in Böhmen. Verhandlungen der Berliner anthropologischen Gesellschaft 1900, 173–188.
- Šnajdr, L. 1904a*: Některé poznámky ke knize prof. Dra Piče o hradišti Stradonickém. Časopis Společnosti přátel starožitností českých 12, 1–5.
- Šnajdr, L. 1904b*: Pravlast Slovanův. Pravěk 2, 1–6, 68–75.
- Šnajdr, L. 1910*: Se které strany a kdy byla osazena země Česká lidem rolnickým. Pravěk 6, 29–33.
- Šnajdr, L. 1911*: Hradiště Lhotické u Nasevrk. Pravěk 7, 15–17.
- Špét, J. 1966–67*: Pičovo usilování o profesuru rakouských dějin. Acta Regionalia 1966–67, 66–77.
- Štaif, J. 1997*: Historici, dějiny a společnost. II. Praha.
- Štech, V. V. 1967*: V zamlženém zrcadle. Praha.
- Tieftrunk, K. 1895*: Přednesení jednatele ve valném shromáždění Společnosti Musea království Českého dne 15. prosince 1894. Časopis Národního muzea 69, 3–55.
- Turek, R. 1946*: Rozšíření slovanských žárových mohyl v Čechách. Časopis Společnosti přátel starožitností 51–53, 1943–1945, 25–37.
- Turek, R. 1949*: Josef Ladislav Pič. Český časopis historický 48–49, 252–257.
- Turek, R. 1962*: Půl století bez Josefa Ladislava Piče. Časopis Národního muzea, odd. věd spol. 131, 49–52.
- Turek, R. 1966*: Pražská studia slovanské archeologie v době Lubora Niederla. Časopis Národního muzea-HM 135, 160–165.
- Turek, R. 1988*: Počátky české vzdělanosti. Praha.
- Undset, I. 1880*: Études sur l'âge du Bronze de la Hongrie. Kristiania.
- Virchow, R. 1895*: Die Celtenfrage in Deutschland. Correspondenz-Blatt der Berliner anthropologischen Gesellschaft 26, 130–133.
- Virchow, R. 1897*: in: Correspondenz-Blatt der Berliner anthropologischen Gesellschaft 28, 67–69.
- Virchow, R. 1900*: Ueber das Auftreten der Slaven in Deutschland. Correspondenz-Blatt der Berliner anthropologischen Gesellschaft 31, 109–113.
- Voigt, M. A. 1771*: Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Münzen. I. Prag.
- Vojtěch, T. 1984*: Česká historiografie a pozitivismus. Praha.
- Vojtišek, V. 1931*: Dva profesori dějepisu, Dr. J. L. Pič a Alois Jirásek. In: 50 let Jiráskova gymnasia. Praha, 6–12.
- Volf, J. 1907*: Nejstarší dějiny české ve světle výzkumů prof. Dr. J. L. Piče. Osvěta 37, 238–248, 289–297.
- Volf, J. 1931*: Za Václavem Fabianem. Časopis pro dějiny venkova 18, 354–356.
- Weinzierl, R. von 1899*: Das La Tène-Grabfeld von Langgest bei Bilin in Böhmen. Braunschweig.
- Weinzierl, R. von 1902*: Urnengräber der Hallstattperiode und fränkische Bestattungen im nordwestlichen Böhmen. Tätigkeits-Bericht der Museums-Gesellschaft in Teplitz ... 1901. Teplitz.
- Weinzierl, R. von 1907*: Die Urgeschichte Böhmens mit besonderer Berücksichtigung des nordwestlichen Böhmen. Lotos 55, 190–193.
- Woldřich, J. N. 1894*: Zur Vorgeschichte Böhmens (in: Die oesterreichisch-ungarische Monarchie im Wort und Bild. Bd. Böhmen I.) Wien, 205–228. (Sep.: Wien 1894.)
- Woldřich, J. N. 1897*: O přechodních dobách předhistorických. Časopis Společnosti přátel starožitností českých 5, 1–7, 41–46.
- Woldřich, J. N. 1899*: recenze – Pič 1899a. Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien 29, 262–264.
- Žibrt, Č. 1894*: Retrospektivní výstava. In: J. Kafka (red.): Jubilejní výstava zemská království Českého v Praze 1891. Praha, 604–619.
- Želízko, J. V. 1897*: Česká předhistorie ve sbírkách c. k. dvorního musea ve Vídni. Hradiště Stradonické u Berouna. Věstník československých museí a spolků archaeologických 2, 1896–97, 103–105.